

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ANKARA'DA YAŞAYAN SURİYELİ ANNELERİN EBEVEYNLİK
DENEYİMLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL YÖNLERDEN
İNCELENMESİ**

Ümmühan Saliha TOSUN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

ANKARA'DA YAŞAYAN SURİYELİ ANNELERİN EBEVEYNLİK
DENEYİMLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL YÖNLERDEN İNCELENMESİ

Ümmühan Saliha TOSUN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

KABUL VE ONAY

Ümmühan Saliha Tosun tarafından hazırlanan "Ankara'da Yaşayan Suriyeli Annelerin Ebeveynlik Deneyimlerinin Sosyo-Kültürel Yönlerden İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 13.09.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Redacted Signature]

Doç. Dr. Ayda Yıldırım (Başkan)

[Redacted Signature]

Prof. Dr. Tank Tuncay (Danışman)

[Redacted Signature]

Dr. Öğr. Üyesi Esra Kılıç Çiğdem (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın Dr. Öğr. Üyesi Türken ÇAĞLAR Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMURGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

24.1.2021

Ümmühan Saliha TOSUN

1 "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**"

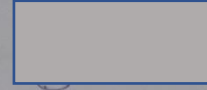
- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum tarafından verilir** *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir.** Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Tarık TUNCAY** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ümmühan Saliha TOSUN

İTHAF

Anne babasını özleyen tüm çocuklara...

Ve bana güzel bir isim ve doğru bir hedef miras bırakan babacığma.

TEŞEKKÜR

Tezimi okuyarak değerli yorumlarını ileten ve tezime katkı sağlayan, tez danışmanlığımı üstlenen Prof. Dr. Tarık Tuncay ve ortak danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Türken Çağlar' a ve değerli jüri üyesi hocalarım Doç. Dr. Şeyda Yıldırım ve Dr. Öğretim Üyesi Esra Kılıç Ceyhan' a teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezin araştırma sürecinde katılımcılara ulaşmamı sağlayan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde eğitim alan Suriyeli öğrenci arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Araştırma sürecinde katılımcılarla aramızda köprü olan tercüman arkadaşlarım Hanan Mohammed Shareef Ali Barqlie ve Sofia El Anzouli Ünver'e hem mesleki bilgilerini hem de dostluklarını karşılıksız ve cömertçe benimle paylaştıkları için şükran duyuyorum.

Sosyal hizmet eğitimimde bana danışmanlık yapan hocalarım Filiz Demiröz ve Zeliha Sağlam'a beni sosyal hizmet uzmanı olmak ve akademik çalışmalar yapmak konusunda cesaretlendirdikleri için teşekkür ediyorum.

Tüm hayatım boyunca yaşamıma neşe katan ve her zaman yanımda olan kardeşim Hatice Kübra Mermer, eşi Yavuz Mermer ve varlığımın yeni anlamları, yeğenlerim Ahsen Feyza ve Muhammed Mirza bu süreçte de varlıklarıyla bana güç verdiler. Annem Nurten Tosun ve anneannem Hatice Kocamış tez yazım sürecinde birbirine karışan geceme gündüzüme ve birçok zahmete şahitlik ettiler. Varlığından her zaman güven duyduğum dayıcağım Abdullah Deniz Kocamış bu seviyelere gelmem için maddi manevi desteğini hiç esirgemedi. Bu süreçte de yanımda olan aileme teşekkür ediyorum.

En zor yolları yürürken bana yoldaşlık eden, dostluklarını ve sevgilerini benden esirgemeyen, tez yazarken de hem yakınlıkları hem akademik bilgi ve becerileriyle beni destekleyen arkadaşlarım Gülşah Maraş Taşkın, Mediha Sıtkı Yıldız, Seyyide Arslan, Şeyma Danışman ve Şeyda Ayvaz'a çok teşekkür ediyorum.

Son olarak büyük bir hüsn-ü kabulle bana hayatlarından ve hatıralarından hususi parçaları ve muhabbetlerini sunan kıymetli katılımcılara teşekkürü bir borç biliyorum.

ÖZET

TOSUN, Ümmühan Saliha. *Ankara’da Yaşayan Suriyeli Annelerin Ebeveynlik Deneyimlerinin Sosyo-kültürel Yönlerden İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Ankara, 2021.

Ebeveynlik çocukların gelişimi için önemli ve zorlu bir iştir. Suriyeli anneler savaş ve göçün zorlukları arasında ebeveynlik yapmaya çalışmaktadır. Bu annelere yönelik aile ve göç çalışmaları birer sosyal hizmet müdahalesidir. Sosyal hizmet annelere ebeveynlik yapmakta gereken desteği sağlayacak mesleklerdendir. Bu destek için kültürel farkları dikkate alan programlar ve projeler üretilmesi önemlidir. Suriyeli annelere ev sahipliği yapan ülkelerin, yapacağı çalışmalara rehberlik edecek bilgiye ihtiyacı vardır. Ancak ebeveynlik çalışmaları arasında, Suriyeli annelere yönelik, ulusal veya uluslararası, nitel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma bu bilgiyi kazandırması açısından önemlidir.

Bu araştırma Ankara’da yaşayan Suriyeli annelerin ebeveynlik algılarını, ebeveynlik sürecindeki deneyimlerini ve ebeveynlikleri hakkındaki değerlendirmelerini sosyokültürel farklılıkları dikkate alarak keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma Ankara’da yaşayan 16 Suriyeli anneyle çevrimiçi veya yüz yüze olan derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlemlerle yapılmış nitel bir araştırmadır. Bulgular ebeveynliğin sevilen bir vazife olduğunu ancak sorun, zorluk ve endişe içeren bir süreç olduğunu belirtmektedir. Göçten kaynaklanan zorlukların yanında kolaylıklar da yaşanmaktadır. Bulgular ebeveynlik çalışmalarının farklı toplumlarda farklı sonuçlar verdiği bilgisini desteklemektedir. Ebeveynliği annelerin kültürel özellikleri, tecrübeleri ve buldukları toplumun özellikleri şekillendirmektedir. Suriyeli annelerin ebeveynlik amacı ve tarzı literatürde tanımlananlardan farklıdır. Bu sebeple tarzlarda yeni ara formlar üretilmesi gerekmektedir. Annelerin ebeveynlik amacı çocuklarını eğitmektir. Bunun için sıcaklık veya sertlik içeren çeşitli uygulamalar kullanılmaktadır. Başka bir bulgu ise görülen ebeveynliğin aktarılan ebeveynliği etkilediğidir. Annelerin dil, sosyalleşme, eğitim ve geçim konularında zorluk yaşadığı bulgusuna da ulaşılmıştır.

Sonuç olarak göçmen annelerin sosyalleşmesini, dil öğrenimini, ebeveynlik becerilerini ve geçimlerini destekleyici ve güçlendirici, din, dil ve kültürel farklılıklara duyarlı uygulamalar geliştirilmelidir. Çocukların dini bilgisini, dil gelişimini ve sporu teşvik eden uygulamalar artırılmalıdır.

Anahtar Sözcükler

Ebeveynlik, annelik, Suriyeli anne, ebeveynlik tarzları, ebeveynlik tutumları, sosyokültürel farklılıklar

ABSTRACT

TOSUN, Ümmühan Saliha. *Examining of Socio-Cultural Aspects of Parenting Experiences of Syrian Mothers Living in Ankara*, Master's Thesis, Ankara, 2021.

Parenting is an important and challenging task for the development of children. Syrian mothers are trying to parent during the challenges of war and migration. Family and migration studies for these mothers are social work interventions. Social work is a professions that will provide support to mothers in parenting. It is essential to create programs and projects for this support which take cultural differences into account. While providing services to Syrian mothers, the necessary national or international qualitative studies for their host countries are limited. The study is significant in that it provides this information.

This research aims to explore the perceptions of parenting, their experiences in the parenting process, evaluations concerning parenting by taking into account sociocultural differences of Syrian mothers living in Ankara. This study was conducted online or face-to-face in-depth interviews and participant observation with 16 participants. The findings indicate that parenting is a cherished task, however the process involves problems, challenges and concerns. Migration has both advantages and disadvantages. The findings support the fact that parenting studies yield different results in different societies. Parenting is shaped by the cultural characteristics of mothers, their experiences and the characteristics of the society which they live in. The parenting purpose and style of Syrian mothers are different from those described in the literature. For this reason, it is necessary new intermediate styles. The goal of mothers is to educate children. For this, they use applications involving heat or toughness. It was also found that seen parenting affects transferred parenting. Another finding is that mothers have difficulties in language, socialization, education and livelihood.

As a result, practices that are sensitive to religious, linguistic and cultural differences supporting and strengthening the immigrant mothers' socialization, language learning, parenting skills and livelihoods should be developed. Practices that encourages the

children's knowledge in religion, language development and sports should also be increased.

Key Words

Parenting, motherhood, Syrian mother, parenting styles, parenting attitudes, sociocultural differences.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i.
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii.
ETİK BEYAN	iii.
İTHAF	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	4
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU.....	4
1.2. AMAÇ.....	5
1.3. ÖNEM.....	6
1.4. SINIRLILIKLAR.....	6
1.5. TANIMLAR.....	7
2. BÖLÜM: EBEVEYNLİK: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN	8
2.1. EBEVEYNLİK ÇALIŞMALARININ BAŞLANGICI.....	8
2.1.1. Ebeveynliğin Tanımı.....	9
2.1.2. Baumrind’ in Ebeveynlik Çalışmaları.....	12
2.1.2.1. Ebeveyn Kontrolü	15
2.1.2.2. Ebeveyn Duyarlılığı ve Ebeveyn Talebi	16
2.1.2.3 Otoriter Ebeveynler	17
2.1.2.4. Yetkili Ebeveynler	19
2.1.2.5. İzin Verici Ebeveynler	22
2.1.2.6. Etkili Ebeveynlik Modelleri	22
2.1.2.7. Faydalı Olmayan Ebeveynlik Modelleri	24
2.1.3. Maccoby ve Martin’in Ebeveynlik Çalışmaları	25
2.1.4. Darling ve Steinberg’in Ebeveynlik Çalışmaları	27

2.1.5. Bu Yüzyılın Ebeveynleri, Helikopter Ebeveynlik	30
2.1.6.Sosyo-kültürel Yönden İncelemenin Önemi	31
2.2. EBEVEYNLİK TARZLARININ VE EBEVEYN DAVRANIŞLARININ ÇOCUĞA ETKİLERİ.....	34
2.2.1. Otoriter Ebeveynliğin Çocuklara Etkisi	35
2.2.2. Yetkili Ebeveynliğin Çocuklara Etkisi.....	36
2.2.3. İzin Verici Ebeveynliğin Çocuklara Etkisi	38
2.2.4. Ebeveyn Kontrolünün Çocuklara Etkisi.....	38
2.2.5. Ebeveyn Duyarlılığı ve Talebinin Çocuklara Etkisi	39
2.3. EBEVEYNLERİN TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	41
2.3.1.Ebeveynin Sosyo-Demokratik, Sosyo-Ekonomik ve Psiko-Sosyal Özellikleri	41
2.3.2.Çocuğa Dair Sosyo-Demografik Özellikler ve Karakter Özellikleri	43
2.3.3.Ebeveynin Bulunduğu Sosyokültürel Zemin	45
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	50
3.1.YÖNTEM.....	50
3.2. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	51
3.2.1. Katılımcılar	51
3.2.1.1. Katılımcıları Tanıtan Bilgiler.....	53
3.2.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Uygulama Süreci	55
3.2.3. Veri Toplama Süreci	56
3.2.3.1. Derinlemesine Görüşme.....	56
3.2.3.2. Katılımcı Gözlem.....	60
3.2.4. Derinlemesine Görüşmelerin Analizi.....	61
3.3. ETİK HASSASİYETLER.....	64
3.4. SÜRE VE MALİYET	64
4. BÖLÜM: BULGULAR.....	65
4.1. ANNELERİN EBEVEYNLİK ALGILARI.....	65
4.1.1.İyi Bir Anne Olmak İçin	68
4.1.2.Annelerin Vazifeleri Nelerdir?.....	73
4.1.2.1.Çocuğu Beslemek ve Büyütmek	74

4.1.2.2.Çocuğu Korumak ve Gözetmek	76
4.1.2.3.Çocuğu Terbiye Etmek	77
4.1.3. Annelerin Çocuklarından Beklentileri Nelerdir?	79
4.1.4. Çocuk Terbiyesinde Dikkat Edilen Konular	87
4.1.5. Eğitimde Teknikler.....	93
4.1.5.1. Teknikler	93
4.1.5.2. Ödüllendirme.....	96
4.1.5.3. Cezalandırma.....	98
4.1.5.3.1. Mahrum Bırakma	98
4.1.5.3.2. Duygusal Şiddet	99
4.1.5.3.3. Fiziksel Şiddet.....	101
4.1.5.3.4. Yasaklamak	104
4.2. ANNELERİN EBEVEYNLİK SÜRECİNİ NASIL DENEYİMLEDİKLERİ ...	105
4.2.1. Annelerin İhtiyaç Duydukları Destekler	105
4.2.1.1. Bilgi Desteği	106
4.2.1.2. Ev işi ve çocuk bakımında yardım	106
4.2.1.3. Maddi ve manevi destek.....	106
4.2.2. Türkiye’de Anne Olmak	107
4.2.3. Zorluklar, Endişeler ve Sorunlar	111
4.2.3.1. Ergenlik	112
4.2.3.2. Çevresel tehditler	113
4.2.3.3. Dil.....	113
4.2.3.4. Ayrımcılık ve Ötekileştirme.....	114
4.2.3.5. Sosyal destek eksikliği	115
4.2.3.6. Kayıplar.....	116
4.2.3.7. Ekonomik Darlık	117
4.2.3.8. İş yoğunluğu ve vakit sıkışıklığı	119
4.2.3.9. Sağlık sorunları	119
4.2.3.10. Teknoloji kullanımı	120
4.2.4. Anne Çocuk İlişkisi.....	121
4.2.4.1. Annenin Çocuk Algısı.....	122
4.2.4.2. Annenin Çocuğuna İlgisi	123

4.2.4.3.anneninin Çocuğuyla İletişimi	125
4.2.4.3.1.Birlikte vakit geçirme.....	125
4.2.4.3.2.Oyun.....	127
4.2.4.3.3.Sohbet.....	127
4.2.4.4.Anne Çocuk İlişkisinin Dinamiği	128
4.2.4.4.1.Sıcaklık.....	128
4.2.4.4.2.Sertlik	130
4.2.5.Kardeşler Arası İlişkiler	133
4.2.5.1.anneninin Kardeş İlişkilerine Müdahalesi.....	134
4.3.ANNELERİN EBEVEYNLİK BECERİLERİ HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ	136
4.3.1.Anneliğini Değerlendirme.....	137
4.3.2. Kendi Annesine Bakışı.....	140
4.3.3.Gelecekten Beklentiler	143
SONUÇ.....	147
ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER	151
SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI İÇİN ÖNERİLER.....	152
KAYNAKÇA	154
EK-1: AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU/ GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU...175	175
EK-2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	180
EK-3: ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	181
EK-4: ORJİNALLİK RAPORU	182

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: İyi Bir Anne Olmak İçin	73
Tablo 2: Annelik Vazifeleri	74
Tablo 3: Annelerin Çocuklarından Beklentileri	79
Tablo 4: Çocuk Terbiyesinde Dikkat Edilen Konular.....	90
Tablo 5: Eğitimde Teknikler	93
Tablo 6: Eğitimde ödüllendirme ve cezalandırma	96
Tablo 7: Annelerin Ebeveynlik Sürecini Nasıl Deneyimledikleri	109
Tablo 8: Zorluklar, Sorunlar ve Endişeler	120
Tablo 9: Anne Çocuk İlişkisi	121
Tablo 11: Annelerin Ebeveynlik Becerileri Hakkındaki Değerlendirmeleri	137
Tablo 12: Gördüğü Ebeveynlik-Uyguladığı Ebeveynlik	143
Tablo 13: Bulgulara genel bakış	146

GİRİŞ

‘...sonra da bunlar evlenirler onların da çocukları olur onların da olur, nesil nesili besler.’

Arzu

Aile, üyesi olan bireyleri birçok yönden etkilemektedir. Aile sistemi ihtiyacı karşılamak, sorun çözmek, korumak ve destek sağlamak açısından işlevsel imkanlara sahip bir sistemdir. Aile sisteminde bireylerin birbirlerine karşı hakları ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu çerçevede çocukların da hakları vardır. Ebeveynlerinden veya kendilerine ebeveynlik eden yetişkinlerden talep edecekleri bu haklar ebeveynlerin sorumluluklarını ifade etmektedir. Çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasından güvenliğini temin etmeye, duygusal gelişiminden akademik eğitimine, karakter inşasından geleceğe hazırlanmasına kadar çocukla ilgili her konu ve süreç ebeveynin sorumluluğundadır. Çocuğun ihtiyaçları yaşına, yapısına ve özelliklerine göre değişiklik gösterebilir. Ebeveynler çocuğun ihtiyaçlarını doğru ve zamanında karşılamakla da yükümlüdürler. Çocuk ilk sosyalleşmesini de ailesiyle yaşamaktadır. Bu yönüyle de ebeveynler çocuğun ilk sosyal çevresidir. Çocuk duygulardan davranışlara kadar birçok olguyu ebeveyninden öğrenmektedir. Bu öğrenmeler çocuğun karakterini, duygu dünyasını, çevresiyle kurduğu ilişkinin dinamiklerini oluşturmaktadır. Yani çocuğun dünyası ebeveyni aracılığıyla kurulmaktadır. Diğer yandan insan çevresinin etkisi altında şekillenmektedir ve aile insanın ilk çevresidir. İnsan ailesinin sosyokültürel ikliminden etkilenir. Sosyal hizmetin çevresi içinde birey vurgusu da bunu işaret etmektedir. Çocuğu bu denli etkilemesi ebeveynliği önemli kılmaktadır.

Ebeveynlik tutumları çeşitli faktörlerden etkilenecek her ailede farklılıklar göstermektedir. Kültürel farklılıklar bu faktörlerden biridir. Kültürlerin olgulara ve

olaylara, duygulara ve davranışlara yüklediği anlamlar çeşitlidir. Bu anlamlar her toplum için farklı sosyokültürel zeminler tesis etmektedir. Bu çeşitlilik ebeveynlik ve çocuk yetiştirme konusunda farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca yaşam koşulları ve zamanın gereklilikleri çocuğa bakışı değiştirdiği gibi ebeveynlik yaklaşımlarını da değiştirmektedir. Savaş ve göç gibi yaşam olayları insanları birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukların varlığıyla mücadele ederken ebeveynlik sorumluluklarının yerine getirilmeye çalışılması da zorlu bir süreçtir. Suriye’de yaşanan savaş sonrası ülkemize göç etmek durumunda kalmış aileler bu zorlu süreçlerin üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Savaşın ve göç süreçlerinin getirdiği olumsuzluklar ve imkansızlıklar aile bireylerinin tamamı için farklı zorluklar ve problemleri de beraberinde getirmektedir. Tüm aile bireyleri gibi çocuklar da bu süreçlerden olumsuz etkilenmektedir. Aile bu süreçte bakım veren, sevgi ve ilgi gösteren, ihtiyaçları karşılayan bir sistem olmanın yanı sıra iyileşme ve terapi sağlayan bir işlevi de barındırmaktadır. Travmalar yaşamış bir çocuk, işlevlerini yerine getiren bir ailede aynı zamanda iyileşmeyi de yaşar. Çocuklar gibi ebeveynler de bu travmalara maruz kalmıştır ve bununla birlikte çocuklarına ebeveynlik de yapmak durumundadırlar. Aile sistemi ihtiyacı karşılamak, sorun çözmek, korumak ve destek sağlamak açısından işlevsel imkanlara sahip bir sistemdir. Bu sistemin önemli bir parçası ebeveynlerdir.

Zorlu süreçlerden geçen, göç etmiş bu ailelere çocuk yetiştirme konusunda verilecek tüm hizmetler çocukları ve aileyi destekleyen bir sosyal hizmet müdahalesi niteliğindedir. Bu hizmetlerin en iyi şekilde gerçekleştirilmesi için Suriyeli ebeveynlerin ebeveynliğe bakış açılarını, ebeveynlik süreçlerini Suriye kültüründe nasıl yaşadıklarını, bu süreçte nelere ihtiyaç duyduklarını, ne tür konularda zorluk veya problem yaşadıklarını bilmek gerekmektedir. Ancak literatürde bu bilgiyi sağlayan niteliksel araştırmalar bulunmamaktadır. Bu araştırma gerekli hizmetlerin en iyi şekilde yapılmasını sağlayacak bu niteliksel bilgiyi sağlamak için yapılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili yapılacak akademik çalışmalara da ışık tutacaktır.

Temelde ebeveynlik kavramını, ebeveynlik tarzlarının neler olduğunu, ebeveynlik tarzlarına yön veren unsurları anlamayı ve bununla birlikte bu tarzların farklı sosyokültürel kodlara sahip toplumlarda çocukları nasıl etkilediğini ve sosyokültürel

farklılıkların ebeveynliğe etkilerini konu edinen bu araştırma Ankara'da yaşayan Suriyeli annelerin ebeveynlik algılarını, ebeveynlik sürecindeki deneyimlerini ve ebeveynlikleri hakkındaki değerlendirmelerini sosyokültürel farklılıkları dikkate alarak keşfetmeyi amaçlamıştır.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Bu araştırmanın yapılmasının temel nedenlerinden biri bu konudaki çalışmaların sınırlı sayı ve içerikte olmasıdır. Ebeveynlik tipolojileri (Baumrind, 2013; Darling & Steinberg, 1993), bu tipolojilerin çocuğa etkileri (Baumrind, 1991), ebeveynliğin ve farklı ebeveynlik tarzlarının çocukları hangi konularda nasıl etkilediği (Aydoğdu & Dilekmen, 2016), farklı kültürlerde ebeveynlik tarzlarının aldığı çocuk yanıtları (Mousavi & Juhari, 2019), ebeveynlik eğitimleri (Eşkisü, 2017) gibi konularda daha önce yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Literatür taraması sırasında bu çalışmaların çoğunluğunun eğitim bilimciler, psikoloji ya da hemşirelik alanında çalışan araştırmacılar tarafından yapıldığı gözlenmiştir. Ancak ebeveynlik konusunda sosyal hizmet perspektifinden yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Aile, ebeveynler ve çocuk ekseninde şekillenen bu konu sosyal hizmet açısından çalışılması değerli bir konudur. Ailelerle sosyal hizmet, sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin başlıca çalışma alanlarındandır. Ebeveynlerin ve çocukların önemli birer parça olduğu aile sistemi, üyelerin birbirine bağımlı olduğu (Zastrow, 2010), birbirini etkilediği bir sistemdir (Turan, 2012). İyi bir çocuk-ebeveyn ilişkisi çocuğun hakkı ve fiziksel, psikolojik, sosyal gelişim, kişilik gelişimi ve akademik gelişim açısından da çocuğun ihtiyacıdır. Bu sebeple bu konu bir sosyal hizmet konusudur. Literatürde Suriyeli mülteciler üzerine çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak Suriyelilerde ebeveynlik veya annelik fenomeni üzerine bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Diğer yandan nitel araştırma deseninde yapılan ebeveynlik çalışmaları da çok sınırlıdır. Ayrıca farklı kültürlerde, bir fenomen olarak, ebeveynliğin çok az sayıda çalışılmış olması da bu nevi bir çalışmanın yapılması ihtiyacını doğurmuştur.

Bu çalışmayla ebeveynlik literatüründeki çalışmaların incelenmesi ve Suriyeli annelerin ebeveynlik algıları, becerileri ve deneyimleri fenomenolojik yaklaşımla, nitel bir araştırmayla keşfedilmesi ve ebeveynlik literatürüne derinlikli bilgi sağlanması

hedeflenmiştir. Bu kapsamda derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem teknikleriyle 16 Suriyeli annenin katılımıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu bilgi ebeveynlik eğitimleri ve göçmenlere yönelik hizmetlerin (eğitim, entegrasyon, sosyal yardım ve benzeri konularda) sağlanması ve geliştirilmesi için önemlidir. Bu bilgilerdeki sosyokültürel kodlar dikkate alınarak mültecilere yönelik daha etkili ebeveyn eğitimleri düzenlenmesi, dil öğrenmelerini sağlayan projeler ve sosyalleşme projeleri yapılması mümkün olacaktır. Bu çalışmanın sağlayacağı veriler göçmen hizmetleri veren saha elemanlarına, öğretmenlere ve aile danışmanlarına sağlayacağı yarar açısından da kıymetlidir.

1.2. AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, Ankara'da yaşayan Suriyeli annelerin ebeveynlik deneyimlerini betimlemektir. Bu çalışma Suriye asıllı annelerin, annelik kavramına yükledikleri anlamı ve annelik algılarını, tutumlarını ve ihtiyaçlarını ortaya çıkarmak için tasarlanmıştır.

Bu çalışmanın ana problemi, "Ankara'da yaşayan Suriyeli anneler ebeveynliğe/anneliğe nasıl bir anlam yüklemektedir?" sorusu ile ifade edilebilir. Bu probleme dair keşifleri yapmak için şu sorular oluşturulmuştur:

Anneler ebeveynlik sürecini nasıl deneyimlemektedir?

Annelerin ebeveynlik algıları ve beklentileri nelerdir?

Annelerin ebeveynlik becerileri hakkındaki değerlendirmeleri nasıldır?

Annelerin çocuklarla olan ilişkileri (anne çocuk ilişkisini ve kardeşler arası ilişkileri düzenleme açısından) nasıldır?

Annelerin çocuklara ödül ve ceza davranışı uygulamakla ilgili düşünceleri nelerdir?

İyi bir anne olmak için neler yapmak gerektiği konusunda görüşleri nelerdir?

Annelerin gelecekte beklenenleri nelerdir?

1.3. ÖNEM

Göçmen annelere yönelik sosyal hizmet programları ve projeleri hazırlanırken ihtiyaç duyulan, kültürel göreliliği dikkate alan bilimsel verinin olmayışı ve bu araştırmanın bu veriyi sağlayacak olması bu araştırmayı önemli hale getirmektedir. Bu çalışma Suriyeli annelerin çocuk yetiştirme süreçlerine, ebeveynlik algılarına, becerilerine, yaşadıkları sorunlara ve zorluklara dair kültürel göreliliği dikkate alan bilimsel veriye ulaşması ve bu bilgiyle Suriyeli annelere/ailelere yönelik sosyal hizmet programları ve projeleri hazırlanmasına katkı sağlaması sebebiyle önemlidir. Bu araştırma konuyla ilgili verilen hizmetleri, politikaları geliştirmeye katkı sağlayacak potansiyele de sahiptir. Ayrıca aile ve ebeveynlik üzerine yapılan çalışmalara, göç/göçmenler konusunda yapılan çalışmalara ve Suriyeli çocukların akademik gelişimlerine ve okul başarılarına ilişkin çalışmalara (ebeveynlerine ve ebeveyn-çocuk ilişkisine dair bilgiler sağlayarak) yeni akademik veriler sağlaması açısından da önemlidir.

1.4. SINIRLILIKLAR

Çalışma, birkaç açıdan sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Birincisi zaman ve maddi olanaklarla ilgilidir. Araştırmanın belirli bir sürede, kısıtlı bir bütçeyle gerçekleştirilmiş olması önemli bir kısıtlayıcıdır. Diğer sınırlılık sebebi araştırmacı ile araştırmaya katılan katılımcılar arasında kurulan ilişki ile ilgilidir. Çalışma nitel araştırma deseninin doğası gereği derinlemesine görüşmeler sayesinde ilk ağızdan veri sağlamıştır. Ancak yine de bu verilerin kapsamı ve hacmi katılımcıların aktarmak istedikleri kadarıyla sınırlanmıştır. Katılımcıların ebeveynlik deneyimlerini aktarmak konusunda tereddütleri veya çekinceleri olmamakla beraber yine de toplanan verilerin sınırlarını büyük oranda katılımcının belirlediğinin altını çizmek gerekir.

Araştırmanın veri toplama sürecinde yaşanan zorluklardan bir diğeri veri toplama işlemlerinin pandemi sürecinde gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. Derinlemesine görüşmeler sokağa çıkma kısıtlamalarının bulunduğu bir zamanda gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte sokağa çıkma kısıtlamaları ve gerekli bazı diğeri sağlık tedbirlerinin alınması dolayısıyla da derinlemesine görüşmelerin tamamı yüz yüze yapılmak istenmesine rağmen ancak yarısı kadarı yüz yüze yapılmış diğeri yarısı online görüşme olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcının mahremiyet isteği sebebiyle bazı online görüşmelerde araştırmacı katılımcı tarafından görülmüş ancak katılımcı araştırmacı tarafından görülememiş, yalnızca sesle iletişim sağlanmıştır. Online görüşme yapmak hususunda bazı kolaylıklar ve avantajlar da yaşanmıştır. Bu konu, araştırmanın yöntemi bölümünde daha detaylı olarak verilmiştir.

Araştırmanın zorlayıcı konularından birisi de araştırmacı ile katılımcılar arasındaki dil farkından kaynaklanmıştır. Bu zorluk, tercüman vasıtasıyla çözülmüştür. Araştırmacının da orta seviyede Arapça bilmesinin sağladığı faydalara rağmen şive farklılıkları ve kısıtlı süre içerisinde çeviriyle mülakat sürdürmek, konuşmaların aslına uygun transkripti, yazıya geçirme ve çeviride bazı zorluklara neden olmuştur. Bu durum ancak sürenin ve çevirinin izin verdiği ölçüde bir görüşmeyi mümkün kılmıştır. Bu konu ile ilgili bilgiler de araştırmanın yöntemi bölümünde ayrıca verilmiştir.

Ankara'da yaşayan Suriyeli annelerle yapılan araştırmaya dahil olan tüm katılımcılar, özel bir seçim olmaksızın, Halepli idi. Bu durum araştırma sonuçlarının tüm Suriye'ye genellenmesini sınırlayıcı bir unsurdur. Ancak buna karşın, çalışmanın Suriyeli anneler hakkında önemli bilgiler verecek nitelikte olduğunu söylemek olanaklıdır.

1.5. TANIMLAR

Anneler: Ankara'da yaşayan Suriyeli anneler

Bir sonraki bölümde çalışmanın kavramsal ve kuramsal arka planına yer verilmiştir.

2. BÖLÜM

EBEVEYNLİK: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN

Bu bölümde, araştırma konusunun daha net anlaşılabilmesi için ebeveynlik kavramı, ebeveynlik çalışmaları, ebeveynlik tarz, davranış ve tutumları gibi kavramsal ve kuramsal konular tartışılmıştır.

2.1. EBEVEYNLİK ÇALIŞMALARININ BAŞLANGICI

Yirminci yüzyılda Batı'da çocuğa bakış açısı üzerindeki şekillenmeler ebeveynlik konusunu gündeme getirmiş ve ebeveynliğe dair çalışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Givertz, 2016). Abidin (1992)'in söylediğine göre ise ebeveyn işlevselliği, istismar alanındaki çalışmalar çoğaldıkça önemini göz önüne koymuştur (Akt. Eşkisü, 2017). 1900'lerin başlarında davranışçı John Watson gibi ebeveynlik uzmanları çocuk yetiştirmede katı tutumlar sergilemenin, sıkı kuralların gerekliliğine inanan ve ailelerin çocuklara sevgi göstermemesi gerektiğini söyleyen bir yaklaşıma sahiplerdi. Batıda çocuğun küçük yetişkinler veya yetişkinler olarak kabul edildiği ve çocuklara çok az ilgi gösterildiği bir dönemden, çocukluğu yetişkinlikten ayrı bir aşama olarak gören, çocuğun birey olduğunu kabul eden aynı zamanda bakım veren çevrenin, çocuk gelişimi üzerinde etkili olduğunu söyleyen bir döneme evrilmiştir. Bu gelişimi sağlayan John Locke'un etkisini Donalt Winnicot, Erik Erikson ve John Bowlby, çocuk gelişimine dikkat çekerek ve ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun olgunlaşma sürecinde önemli rolü olduğunu söyleyerek artırmıştır (Givertz, 2016). Diğer taraftan gelişim psikologları da en azından 1920'lerden beri, ebeveynlerin çocukların sosyal ve araçsal yetkinliklerinin gelişimini nasıl etkilediğiyle ilgilenmektedirler (Darling, 1999).

Givertz (2016)'e göre ebeveynliğe itina göstermek yeni bir olgudur. Hatta duygusal ve psikolojik ihtiyaçları önemsemek ancak yirminci yüzyılın ortalarında gerçekleşti. Batıda ancak 1970-1980'lerde başlayan ebeveynlerin çocukları önemseme eğilimi, çocukların hayatına ve gelişimine dair daha fazla konuya, daha çok dahil olma isteğine yol açtı.

Bununla birlikte ebeveyn korkusu ve kaygısında bir artış meydana geldi. Kağıtçıbaşı (2005)'nin araştırması da bu durumu desteklemektedir. Kağıtçıbaşı (2005)'na göre otuz yıllık bir süre içinde çocuğa bakışta büyük bir değişiklik olmuştur. Çocuğun ebeveyn için yaşlılık güvencesi olma değeri de dahil olmak üzere ekonomik ve faydacı değerinin belirginliğinde bir azalma ve psikolojik değerinde artma olmuştur. Ebeveynlerin çabasını çocuklarına yaptıkları harcamalardan görmek mümkündür. Araçlarda bebek koltuğu kullanımının yaygınlaşması, bebek mamaları, anaokullarının yaygınlaşması, yapılandırılmamış açık hava oyunlarından, denetlenen, yapılandırılmış faaliyetlere geçen bir oyun anlayışı, okul derslerine ek takviye derslerin çoğalması, sanat ve spor okullarının yaygınlaşması gibi çocukların gelişimine yönelik ürünlere yatırımlar her geçen gün giderek artmaktadır.

Ebeveynlik çalışmalarına bakıldığında, Baumrind'in çalışmaları, Maccoby ve Martin'in çalışmaları ve Darling ile Steinberg'in çalışmaları üzerinden şekil aldığını görüyoruz. Bugün halen ebeveynlik çalışmaları devam etmektedir. Tam ve olgunlaşmış bir yaklaşımın, kuramın ya da mutlak kabul gören bir uygulamanın varlığı mevcut değildir. Ebeveyn kavramı, daha geniş bir anlamda aşağıda açıklanmıştır.

2.1.1. Ebeveynliğin Tanımı

Genel anlamı ile ebeveynlik, çocuk yetiştirme davranışları ve tutumlarının bütünü olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2000). Baumrind'e göre ebeveynlik, alt sonuçları etkilemek için tek tek ve birlikte işleyen birçok özel davranışı içeren karmaşık bir etkinliktir (Darling, 1999). Ebeveynliğe tipik bir yaklaşım, aileyi parçalarının toplamından daha karmaşık bir yaşam sistemi olarak ele alır. Diğer bir bakış açısı ise ebeveynlik için değişken merkezli bir yaklaşımla, aile üyelerinin molar faaliyetlerini sıcaklık, kontrol ve bütünlük gibi izole değişkenler seviyelerine indirir (Darling ve Steinberg, 1993; Magnusson, 2001; Mandara, 2003; Waller ve Meehl, 1998; akt, Baumrind, 2013).

Tanımlarda bahsi geçen ebeveyn tutumları, hayatın ilk yıllarındaki ebeveyn ile çocuğun ilişkisini ve çocukların sosyal davranışlarını etkilemektedir (Fitzgerald ve White, 2003; akt. Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017). Olumlu ebeveyn tutum ve becerileri çocuktaki

davranış problemlerini önleme veya giderme konusunda olumlu etkiye sahipken, olumsuz ebeveyn tutum ve becerileri de olumsuz bir tesire sahip olabilir. Türkiye’de bu alanda yapılan araştırmaları değerlendiren bir çalışmada dengeli ebeveyn, olumlu ebeveyn ve demokratik ebeveyn olarak adlandırılan ebeveynlik tutumlarının bulunduğu ailelerde yetişen çocukların daha pozitif kişilik özellikleri gösterdiği, olumsuz tutumların bulunduğu ailelerde ise çocukların olumsuz kişilik özelliklerine sahip olduğu görülmüştür (Haktanır ve Artar, 2001; akt. Eşkisu, 2017).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve akademisyenlerin çocuk yetiştirme teorileri genellikle atalarının sosyal ideolojisini yansıtır. Sosyolog ve dilbilimci George Lakoff (1996), aile yaşamında ahlaki politikanın rolü üzerine yazdığı yazıda, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarının ideolojik belirleyicisinin muhafazakâr-liberal bir süreklilik boyunca gerçekleştiğini öne sürmüştür (Baumrind, 2013).

Ebeveynin tutumlarından ayrı olarak ebeveynin davranışları da ebeveynlik stiline bir parçasını oluşturur. Tokat atmak veya bağırarak gibi belirli ebeveynlik davranışları çocuk gelişimini etkileyebilir, ancak herhangi bir belirli davranışa yalnızca dışarıdan bakmak ve karar vermek yanıltıcı olabilir (Baumrind, 1991). Ebeveynlik stili denilen kavram ebeveynlik davranışlarını da içeren ancak ebeveynliğin daha geniş modelini ifade eden bir kavramdır. Ebeveynlik stiline yapısı, ebeveynlerin çocuklarını kontrol etme ve sosyalleştirme çabalarındaki yaklaşımı fark etmek için kullanılır (Baumrind, 1991). Bu nedenle Baumrind ebeveynlik çalışmalarının ebeveynin davranışından daha kapsamlı bir yaklaşımla yapılmasının faydalı olduğu görüşündedir. Bu geniş ebeveyn ortamını tanımlamaya çalışan çoğu araştırmacı Diana Baumrind'in ebeveynlik stili kavramına güveniyor denebilir (Darling, 1999).

Baumrind, ebeveyn davranışları üzerinde güçlü çocuk etkilerinin de olduğunu varsaymaktadır. Baumrind ve ark.'da (2010) belgelendiği ve Bell 'in (1968) savunduğu gibi, ebeveyn-çocuk etkileri çift yönlüdür. Bu nedenle Baumrind yaptıkları araştırmada ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışlarının çocuklarının daha sonraki davranışları üzerindeki etkilerini analiz ederken erken çocuk niteliklerini kontrol ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca, çocukların doğası ve eylemleriyle ebeveynlik davranışlarını

etkilediği varsayımını ebeveyn duyarlılığının anlamına da dahil etmişlerdir (Baumrind, 2013).

Akademik anlamdaki ebeveynlik çalışmaları farklı araştırmacılar tarafından farklı boyutlarla ele alınan çalışmalardır. Bu konuda bazı sınıflandırmalar yapılmış olup, bunları şu şekilde açıklamak olanaklıdır: Ebeveynlik sınıflandırmasının başlangıcı olarak da kabul edilen Symonds (1939)'ın çalışması, ebeveynliği iki boyutta ele alır. Bunlar kabul etme/reddetme ve baskınlık/itaat boyutlarıdır (Saltürk, 2016). Baumrind'in ebeveynlik çalışmalarını da etkilemiş bir isim olan Baldwin (1948)'in sınıflandırması, demokrasi ve kontrol boyutlarını vurgulamıştır. Baldwin'in yaklaşımında demokrasi, ebeveynlerin aile içi karar alma süreçlerinde çocuğu fikrine de ehemmiyet verdiği üst düzey bir iletişim biçimini ifade eder (Baldwin, 1948; akt. Saltürk, 2016). Ebeveyn, çocukların kişisel ilgi ve kabiliyetlerini dikkate alır, çocuğa sıcak ve yakın davranışlar gösterir ve çocuğa özgürlük imkanı tanır. Kontrol boyutunda ise çocukların belirlenen kuralları sorgulamaları hoş karşılanmaz; çocuğun davranış ve fikirleri belirli bir çerçevede oluşturulur. Otoriteye itaat önemlidir. Demokratik tutum özgürlükçü, kontrolcü tutum ise kısıtlayıcıdır. Baldwin (1948), demokratik tutumun sağladığı özgürlük alanında kısmen kontrol sergilenerek denge sağlanabileceğini düşünür (Saltürk, 2016). Baumrind'in grup dinamiği teorisini ebeveynlik için uygulamasından önce Baldwin (1949) ve meslektaşları (Baldwin, Kalhoun, & Breese, 1945) demokratik, otoriter ve izin verici (laissez-faire) ebeveynliğin çocuklar üzerindeki etkilerini incelemişlerdi. Baldwin ve meslektaşları, demokratik ebeveynliğin çocukların bilişsel ve sosyal gelişimini en üst düzeye çıkarıcı olduğu, aynı zamanda (egoistik) kendini ifade etme konusunda da önemli olduğu sonucuna varmışlardır (Baumrind, 2013).

Schaefer (1959)'ın ebeveynlik boyutları ile ilgili ebeveyn tutumları ve davranışları arasında bağlantı kurmak maksadıyla geliştirdiği yaklaşım, bir ebeveynlik boyutunun tesirini açıklarken diğer boyutları da birlikte ele alması sebebiyle literatürde yer alan diğer kavramsallaştırmalardan ayrılmaktadır. Schaefer (1965), 26 alt boyuttan oluşan bir ebeveynlik envanteri geliştirmiştir. Schaefer (1965), bu alt boyutları birleştirmiştir. Sonuçta, temelde 3 ebeveynlik boyutu elde etmiştir: Kabul etme/reddetme, boyutu denetim/özerklik boyutu ve sıkı kontrol/ihtimal boyutu. Kabul etme/reddetme boyutu

ebeveynin sıcaklığı ve kabul ediciliği veya reddediciliği ile ilişkili iken, denetim/özerklik boyutu ebeveynin kuralları uygulamadaki kısıtlayıcılığı ile ya da izin vericiliği ile ilgili davranışlarıyla açıklanır. Sıkı kontrol/ihmal boyutu gevşek disiplin ve sert cezalandırmacı bir yaklaşım düzeyini kapsamaktadır (Schafer, 1959; akt. Saltürk, 2016 ve Gander ve Gardiner, 2010; akt. Şanlı ve Öztürk, 2015). Ayrıca Schaefer (1959) kontrol boyutunda psikolojik kontrolün yapısal olarak ayrımını ilk kez yapandır. Schaefer (1959)'e göre psikolojik kontrol iki boyutludur; psikolojik kontrole karşı psikolojik özerklik boyutu ve sıkı kontrole karşı gevşek kontrol boyutu. Psikolojik kontrol özerkliği kısıtlayan bir kontrol davranışıdır; sıkı kontrol ise çocuğun davranışını ve hareketlerini sınırlandırmayı içerir (Akt. Saltürk, 2016).

Bunların yanı sıra Maccoby ve Martin (1983) tepkisellik ve talepkarlık boyutları; Becker (1964) sıcaklık/düşmanlık ve kısıtlayıcılık/izin vericilik boyutları; Sears, Maccoby ve Levine (1957) sıcaklık ve izin vericilik/ katılık boyutları olduğunu söylemiştir (Balaguru, 2004, Akt., Şanlı ve Öztürk, 2015). Akademik alandaki bu çalışmaları Diana Baumrind geliştirmiş ve bir tipoloji ortaya koymuştur. Sonrasındaki ebeveynlik çalışmaları, bu tipolojiden yola çıkılarak gelişmiştir ve gelişmeye devam ediyor etmektedir. Başlangıç noktası olarak literatür bu tipoloji üzerinden ilerlediği için bu tez çalışmasında da başlama noktası Baumrind'in ortaya koyduğu çalışmalar olacaktır.

2.1.2. Baumrind' in Ebeveynlik Çalışmaları

Baumrind, ebeveynlik konusundaki bakış açısının Marksist bir kuramsal mirası yansıttığını belirtmiştir (Baumrind, 1978). Baumrind: *“Bir materyalist olarak, rehberlik için, yüce bir varlığa değil, insanların kendilerine ve birbirlerine bakmaları gerektiğini, böylece ebeveynlerin çocuklarının olacağı kişiyi şekillendirme sorumluluğunu üstlenmeleri gerektiğini düşünüyorum.”* (Baumrind, 2013:14) diyerek ebeveynlik konusundaki çalışmalarının ardındaki düşüncesini ifade etmiştir. Baumrind sosyalleşme konusundaki bakış açısının Maria Montessori ve çeşitli liderlik tarzlarının (örneğin; otoriter ve demokratik) grup süreci üzerindeki farklı etkilerini inceleyen, grup dinamiği hareketini başlatan Kurt Lewin (Givertz, 2016) gibi grup dinamiği teorisyenlerinin psikolojik görüşlerini yansıttığını ifade etmiştir (Baumrind, 2013). Diğer yandan çocuk eğitimi konusunda Baumrind de

Montessori ve Dewey gibi hem koşulsuz kabul (unconditional acceptance) veren, yetişkin otorite tarafından kısıtlanmamış eylemin özgürlüğünü görüyor, hem de baskıcı kontrol (coercive control) veren yetişkin otoritenin, baskıcı uygulamalarını çocuğun gelişimine zarar verici olarak değerlendirmektedir (Baumrind, 2013).

Baumrind' in kontrol hakkındaki düşünceleri Montessori' nin otorite ve disiplin hakkındaki görüşlerinden etkilenmiştir (Baumrind, 2013). Montessori, okulda otoritenin çevreye, öğretmene ve öğrenciye dağıtılmış olduğu bir düzenden bahseder ki, bu düzen tümüyle öğretmen otoritesinde süren veya otoritenin tümünden çocuklarda olduğu ihmalkâr bir eğitim sisteminin uygulandığı Amerikan tarzlarından farklıdır (Baumrind, 2013).

Amerikan bağlamında, benzer bir felsefe John Dewey'e aittir. Rambusch (1962)'a göre: *"Hem Dewey hem de Montessori ilgi ve disiplinin birbirine bağlı olduğunu ve karşıt olmadığını düşünüyor."* (Baumrind, 2013: 63). Yani hem Montessori hem de Dewey bir disiplinin gerekliliği görüşüne sahiptir denebilir. Disiplini sağlayacak otoritenin nasıl olması gerektiği konusunda eleştirileri olan Baumrind, doktora çalışması sırasında -Kurt Lewin'in Grup Dinamikleri Hareketi'nden (Kurt Lewin's Group Dynamics Movement) etkilendiğini ve ebeveynlik tipolojisini geliştirmekte bu hareketin otorite ve liderlik yapısının dikkatini çektiğini söylemiştir (Baumrind, 2013).

Baumrind kendisinden önceki çalışmalardan beslenerek geldiği noktada ortaya bir tipoloji koymuş ve ebeveynlikle ilgili çalışmalar bu tipoloji üzerinden gelişmiştir. Ebeveynlik çalışmalarının gelişim süreci içerisinde eleştiriler ve yeniden yorumlamalar bulunmakla beraber, Baumrind'den sonraki çalışmalar onun tipolojisine atıfla ilerlemiştir.

Givertz (2016) Baumrind'in ebeveynlikle ilgili çalışmalarının amacının ebeveynlerin çocuklarını kendileri ve toplum için, mümkün olan en iyi sonuçlarla, sosyalleştirebilecekleri en iyi yöntemleri anlamak ve onları sosyalleşmeye teşvik etmek olduğunu söylemektedir. Darling ve Steinberg (1993)'de Baumrind'in ebeveynlik stiline kavramsallaştırmasına dayanan araştırmaların, çocukların Birleşik Devletler'in baskın kültüründe başarılı bir şekilde sosyalleşmesine yardımcı olan ebeveynlik türünün dikkate

değer bir şekilde tutarlı bir resmini ortaya koyduğunu ifade etmişlerdir. Buradan anlaşılıyor ki Baumrind'in ebeveynlik çalışmalarının temelinde ebeveynlerin çocuklarına sosyalleşme konusundaki yaklaşımları yer alıyor. Bu yaklaşımlar farklılaştıkça farklı ebeveynlik stilleri söz konusu oluyor. Baumrind'in kavramsallaştırması Birleşik Devletler'de yaşayan aile ve çocuklar için iyi sonuçlar vermiştir. Ancak bu, tüm dünyada ve her kültürde aynı düzeyde pozitif sonuç vereceği anlamını taşımamaktadır. Zira Mousavi ve Juhari (2019)'un araştırmaları ve Amerikan Afrikan araştırmaları farklı sonuçlar vermiştir. Bu farklılığı vurgulayan çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Dwairy ve ark., 2006; Atia, 2014; Yılmaz, 2018; Kağıtçıbaşı, 2005; Palosaari ve ark., 2013; Chen ve ark., 2002).

Baumrind'in ebeveynlik stiline yapısı, ebeveynlerin çocuklarını kontrol etme ve sosyalleştirme çabalarındaki normal varyasyonları yakalamak için kullanılır (Baumrind, 1991). Bu tanımı anlamada iki nokta önemlidir. İlk olarak, ebeveynlik stili ebeveynlik normal varyasyonları tanımlamak içindir. Yani, Baumrind'in geliştirdiği ebeveynlik stili kavramsallaştırması, istismar ya da ihmalin olmadığı ebeveyn-çocuk ilişkileri için geçerlidir. İkinci olarak, Baumrind normal ebeveynliğin kontrol sorunları etrafında döndüğünü varsayar. Ebeveynlerin, çocuklarını kontrol etme veya sosyalleştirme şekilleri ve bunu ne ölçüde yaptıkları farklı olsa da tüm ebeveynlerin birincil rolü çocuklarını etkilemek, öğretmek ve kontrol etmektir (Darling, 1999).

Givertz (2016, s.1)'e göre Baumrind'in ebeveynlik kavramsallaştırması *“ebeveynlerin tutum ve uygulamalarındaki farklılıkları yansıtır ve farklı ebeveynlik davranışlarından oluşur. Ebeveynlik stillerinin araştırılmasının temeli ebeveyn otoritesi veya ebeveyn otoritesinin yürütülmesinde ebeveynlerin kullandığı disiplinin türü ve kapsamıdır.”* Otoriter kişilik, katı, bastırılmış, konvansiyonel, güç odaklı ve hiyerarşiktir.

Buradan anlaşıldığı üzere Baumrind ebeveynlik stillerini ortaya koyarken ebeveynlerin çocuklarının sosyalleşmeleri için buldukları girişimleri incelemiştir. Ebeveynler farklı yol ve yöntemler kullanmaktadırlar ve bu usullerin çocuklar üzerinde farklı sonuçları olmaktadır. İşte birbirinden farklı sonuçlara yol açan bu usullerde, ebeveynler çocuklarını

kontrol etmede, kendi otoritelerini çocuklarına farklı şekillerde yansıtmaktadırlar. Baumrind'in ebeveynlik stilleri bu farklılıkları baz almaktadır.

Sosyalleşme bir süreçtir. Bu süreçte çocuklar ve gençler eğitim, öğretim ve taklit yoluyla, kültürlerini ve bu kültürde yaşayabilmek için gerekli olan değerleri, becerileri, bilgileri ve alışkanlıkları edinir. Sosyalleşme süreci yetişkinler tarafından çocuk için başlatılan bir süreçtir. Çocukların ebeveynlerin sosyalleşme çabalarına tepki verme şekilleri farklı olabilir. Bazıları daha becerikli ve işlevsel olarak uyumlu yanıt verebilir. Bazıları yalnızca onaylanmamaktan veya cezalandırma korkusundan itaat eder gibi davranabilir. Ancak bu ikinci durumdaki uyum ilki kadar başarılı ve iyi sonuçlar vermez. Uyumsuzluk ise farklı sonuçlar doğurur. Her iki tarafın isteğiyle müzakere edilebilir, müzakere başlatmaya meydan okunabilir, dürtüsel bir meydan okuma gelişebilir veya işlevsel adaptasyon eksikliği ortaya çıkabilir (Baumrind, 2013). Baumrind' in çalışmasının ebeveyn tutumunun çocuk üzerindeki etkisine odaklandığı ifade edilmişti. Baumrind' e göre ebeveyn tutumunu şekillendiren en önemli konulardan biri otoritedir (Givertz, 2016). Otoritenin merkeze alınma sebebi Montessori ve Dewey'in psikolojik anlayışlarının Baumrind üzerindeki etkisidir denebilir.

2.1.2.1. Ebeveyn Kontrolü

Ebeveynlerin otoriteyi kullanma şekillerindeki farklılıklar "ebeveyn kontrolü" (parental control) kavramını ortaya çıkarmıştır (Givertz, 2016). Ebeveyn kontrolü Baumrind'in tipolojisinde ebeveynliğin boyutlarından biridir. Sosyalleştirme amacını yerine getirmek için kendilerinde bulunan otorite ve yetkiyi kullanan ebeveynlerin çocuğunu kontrol etme biçimleri ebeveyn kontrolü kavramını şekillendirdi. Ebeveyn bu kontrolü iki şey üzerinde yapıyor: ilki çocuğunun duygu ve düşüncelerini, ikincisi de çocuğunun davranışlarını kontrol etmektedir. Ebeveynin çocuğun duygu ve düşüncelerini kontrol etmesine psikolojik kontrol, çocuğun davranışlarını yönetmesine, kontrol etmesine de davranış kontrolü denmektedir (Schaefer, 1965; Steinberg, 1990; akt. Givertz, 2016). Davranış kontrolünde ebeveyn doğrudan çocuğun sınırlarını belirler, çocuktan olgun davranışlar bekler ve izleme yoluyla çocuğun ebeveynin direktiflerine uymasını ister (Baumrind, 2013). Psikolojik kontrolde ise dolaylı, gizli bir müdahale vardır. Ebeveyn çocuğu

sevgisiz bırakmakla veya suçlamakla tehdit ederek, çocuğun psikolojik dünyasını ve kişisel kimliğini manipüle eder (Baumrind, 2013). Baumrind ebeveyn kontrolünü merkez alarak tipolojisinde 3 prototip ortaya koymuştur. Otoriter ebeveyn, yetkili ebeveyn ve izin verici ebeveyn. Baumrind'in tipolojisinde ebeveynliğin boyutlarından biri ebeveyn kontrolüdür. Diğeri ise birlikte değerlendirilen ebeveyn duyarlılığı ve ebeveyn talebidir.

2.1.2.2. Ebeveyn Duyarlılığı ve Ebeveyn Talebi

Ebeveyn duyarlılığı (parental sensitive, ebeveyn sıcaklığı veya destekleyiciliği olarak da adlandırılır), *‘‘ebeveynin çocuğun özel ihtiyaçlarına ve isteklerine uyum sağlaması, destekleyici davranışlar göstermesi ve çocuğu kendi kararlarını almaya, bireyselliğini ve öz denetimini geliştirmeye teşvik etmesi’’* anlamına gelir (Baumrind, 1991: 62, akt. Darling 1999). Duyarlılık, ebeveynlerin duygusal sıcaklığını ifade eder. Ayrıca çocukların güvenlik arayışlarına cevap veren ve çocukların bireysel ihtiyaçlarını ve planlarını destekleyen destekleyici eylemleri ifade eder (Baumrind, 2013). Baumrind (2013)'e göre duyarlılık boyutu, ebeveyn taleplerinin çocuğun mizacına, tekliflerine ve düşünce süreçlerine ne ölçüde uyduğunun değerlendirilmesidir. Çocukların ebeveynlerine güvenip güvenmemeleri (ebeveynim benim iyiliğim için böyle yapıyor deyip dememeleri) onların direktiflerine ve disiplinlerine nasıl tepki vereceklerini etkiler (Baumrind, 2013).

Ebeveyn talebi (parental demand, davranış kontrolü, behavioral control olarak da adlandırılır (Darling, 1999), *‘‘ebeveynin çocukların ailenin tamamıyla bütünleşmeleri için yaptıkları girişimleri, ebeveynin çocuktan olgunluk talep etmelerini, denetimlerini, disiplin çabalarını ve itaat etmeyen çocukla yüzleşme isteğini’’* (Baumrind, 1991: 62) ifade eder. Talep, izleme ve karşıt kontrol olmak üzere iki ilgili bileşene sahiptir. Ebeveynler çocuklarının aile birimine entegre olmaları ve aile birimine katkıda bulunmaları için bir şeyler yaparlar. İzleme ve kontrol, çocuğun yaşamına yapı, düzen ve öngörülebilirlik sağlar, çocuğun davranışını şekillendirir ve çocuğun potansiyel olarak yıkıcı tavırlarını dizginler. Talep ve duyarlılık tek bir boyut olarak ele alınır (Baumrind, 2013).

Talep ve duyarlılığın tek boyutta ele alınmasına yöneltilen bazı eleştiriler vardır. Dwairy ve ark. (2006)'nın araştırma bulguları da ebeveyn sıcaklığının (kabul-ret) ve kontrolün

(izin veren-katılık) iki bağımsız faktör olduğu fikrini desteklememektedir. (Maccoby & Martin, 1983; Rohner & Pettengill, 1985; akt. Dwairy, 2006). Chao (1994) ve Kağıtçıbaşı' nın (1970, 2005) Baumrind'in tipolojisine yönelik eleştirileri ise, ebeveyn kontrolünün ve sıcaklığının bazı kolektif toplumlarda birbiriyle uyumlu olabileceği yönündedir. Yani ebeveynin çocuğuna kontrol uygulaması, sıcaklık göstermesine mâni değildir.

2.1.2.3 Otoriter Ebeveynler

Amerika'da 1950'lerde bazı ebeveynler çocuklarına karşı bir otorite figürü olarak hareket ederdi. Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford'un 'Otoriter Kişilik' çalışmalarını yayınladıklarında Amerikan demokratik toplumundaki bu otorite figürü kavramını eleştirdiler. Adorno ve ark. (1950, s. 971) ile karakterize edilen otoriter kişilik, katı, bastırılmış, konvansiyonel, güç odaklı ve hiyerarşiktir. Buna karşın demokratik kişilik sıcak, esnek, eşitlikçidir (Baumrind, 2013). Baumrind'in tipolojisinde otoriter ebeveynler (authoritarian parents) güçlü davranış kontrolü, psikolojik kontrol ve reddedilme ile karakterize edilmektedir (Baumrind, 1996 akt. Baumrind, 2013).

Otoriter ebeveynlikte ebeveyn kontrolü yüksektir ve çocuktan yüksek olgunluk beklenir. Ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık düşüktür ve çocuğa verilen bakım-destek de düşüktür. Otoriter ebeveynler için itaat bir erdemdir (Baumrind, 1978). Bu erdeme ulaşabilmesi için çocuğun iradesi ebeveyn tarafından kontrol altında tutulur, özerkliği kısıtlanır (Givertz, 2016). Çocuk ebeveynin oluşturduğu davranış standartlarına uymalıdır ve ebeveynin buyruklarına itaat etmelidir. Ebeveynin isteğinin sebebini çocuğa açıklaması beklenmez (Baumrind, 1991). Eğer ebeveynle ters düşerse, otoriter ebeveyn çocuğunu zorlayıcı tedbirler (fiziksel ceza, yoksun bırakma, tehdit gibi) (Givertz, 2016) alabilir, çocuğa ceza verebilir (Baumrind, 1978). Baumrind (1978)'in belirttiğine göre otoriter ebeveyn, çocuğu alt bir rolde tutmaya çalışır ve özerkliğini kısıtlayabileceğine ve çocuğun ebeveynin söylediğini doğru kabul etmesi gerektiğine inanır (Baumrind, 1978). Otoriter ebeveynler, çocuklarıyla karşılıklı bir ilişkiye tolerans göstermezler, çocuklarının bağımsızlığını ve bireyselliklerini teşvik etmezler, çocuklar al ver yapmayı uzlaşmayı istemezler. (Givertz, 2016).

Otoriter ebeveynler kontrolün yanı sıra son derece talepkârdırlar ve yönergeleri vardır ama bu yönergelere uyulsa da karşılığında yanıt vermezler (Baumrind, 1991, s. 62). Bu ebeveynler, açıkça belirtilen kurallarla düzenli ve yapılandırılmış ortamlar sağlarlar (Darling, 1999). Baumrind' in Aile Sosyalleşmesi ve Gelişim Yeterliliği Projesi (PSP) ile ilgili çalışmaları, okul öncesi çocukları ergenliğe kadar takip etti. Bu çalışmaya göre ebeveynlik prototipleri, çocuklar olgunlaştıkça, iki boyutun (kontrol ve talep boyutları) ılımlı seviyeleri göz önüne alınarak daha da farklılaştırıldı (Baumrind, 1991). Baumrind (1991)'in bu iki ara modeli, demokratik model (democratic pattern) ve direktif-yönlendirici modeldir (directive modal). Demokratik modelde, ebeveynler orta derecede talepkar, son derece duyarlı ve ideolojik olarak liberaldir. Gerektiğinde sınır koyarlar, ancak esneklik tercihinde bulunurlar. Hem talepkârlık (demandingness) hem de cevap verme (responsiveness) konusunda orta ya da düşük derecede tavır sergilerler ve yeterli miktarda destek ve kontrol sağlarlar. Direktif modelde (yönlendirici model) ise ebeveynler orta derecede duyarlı ve son derece talepkârdır ve ideolojik olarak muhafazakâr bir yapıdadır (Baumrind, 1991; Baumrind, 2013).

Yönlendirici (directive model) modelde otoriter ebeveynler iki türe ayrılabilir: Birincisi; 'nonauthoritarian-directive' otoriter olmayan yönlendirici ebeveynler, ikincisi; 'authoritarian-directive' otoriter yönlendirici ebeveynler. İlki otoriter olmayan yönlendirici ebeveynler otoriter olmayan, direktif sahibi, yol gösterici ancak güç kullanımında müdahaleci otoriter ebeveynleri ifade eder. İkinci olan otoriter yönlendirici otoriter ebeveynler ise otokratik olmayan, otoriter-direktif sahibi, yol gösterici ancak son derece müdahaleci olan otoriter ebeveynlerdir (Darling, 1999). Otoriter yönlendirici ebeveynler, otoriter olmayan yönlendirici ebeveynlerden daha müdahaleci ebeveynlik uygulamaları kullanır. Bunlara ek olarak, yönlendirici olmayan model (nondirective model), talepkarlığı düşük ve orta ila yüksek düzeyde yanıt verebilirliği olan ebeveynlik uygulamalarını yansıtır (Givertz, 2016).

Farklılaştırılmış türlerin dört ebeveynlik prototipi ile karşılaştırılması, demokratik ebeveynlerin çocukları ile yetkili-buyurucu ebeveynlerin çocukları arasında yetkinlik açısından önemli bir fark olmadığını ortaya koymuştur (Baumrind, 1991). Bu bulgular

Baumrind'in yetkili ebeveynliğin yetkin, yeterli bir çocuğun gelişimi için yeterli ancak gerekli olmayan bir koşul olduğu sonucuna varmasına neden olmuştur (Givertz, 2016).

Baumrind (2013) otoriter ebeveynlerin tutumunun sosyalleşme konusunda çocukları olumlu etkilemeyeceğini söylemektedir. Otoriter ebeveynin çocuktan hızlı ve sorgulamadan itaat etmesini beklemesi, bir uyum sağlamaz bunun yerine uyumsuz cevaplar veya meydan okumalar ortaya çıkarır demektir. Baumrind'in tipolojisinde otoriterlik uygun görülmemektedir. Ancak otoriterliğe ve faydalı etkilerine ilişkin yapılan çalışmalar da ebeveynlik ve ebeveynlik tarzı üzerine yapılan yarım asırlık bir araştırmaya dayanıyor. Darling ve Steinberg (1993) sosyalleşme literatüründeki etkileyici bazı tutarlılıklara rağmen, bu konudaki önemli soruların cevapsız kaldığını belirtiyor. Araştırmacılar, özellikle orta sınıf ailelerin beyaz örneklerinin ötesine genişledikçe, otoriterliğin ve diğer ebeveynlik tarzlarının etkisinin, ailenin içinde bulunduğu sosyal çevreye bağlı olarak değiştiğini ortaya çıkarmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993). Yani otoriterlik farklı kültürlerde farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır ve Baumrind'in yorumladığı gibi olumsuz sonuçlara sebep olmayabilir.

2.1.2.4. Yetkili Ebeveynler

Ebeveyn, otoritesi, uzman bilgisi ve daha fazla koruma ve liderlik yeteneği olan bir kişidir (Baumrind, 2013). Baumrind (1966) bir otoritenin bu tarafsız anlamını yeniden yakalamak ve böylece ebeveyn otoritesiyle ilişkili aşağılayıcı ifadeleri ortadan kaldırmak için ebeveynlik sözlüğüne 'yetkili' terimini ekledi. Yetkili terimi hem otoriter ebeveyn tarzına hem de izin verici ebeveyn tarzına zıt bir ebeveynlik tarzıdır (Baumrind, 1966; akt. Baumrind, 2013). Otoriter ebeveynlik baskıcıdır ve işlevsel olmayan bir kontrol barındırır. Diğer yandan izin verici ebeveynlik yalnızca birkaç kural veya talep içerir. Yetkili ebeveynlik (authoritative parents) ise, hem otoriter ebeveynlikteki gibi iktidar, liderlik iddiasında bulunur, izleyicidir ve talepkardır hem de izin verici ebeveynlikteki gibi sevgi doludur, duyarlıdır, iletişime açıktır. Yetkili ebeveynin liderlik iddiası otoriter ebeveyninden daha esnek ve daha az egemenlik kuran ve demokratik ebeveyninden daha yönlendiricidir (Baumrind, 2013; Givertz, 2016). Yetkili ebeveynlik, kontrol ve yanıt verme arasında bir denge kurmaz; onları uzlaştırılacak ayrı boyutlar olarak görür

(Baumrind, 1971). Sevgi ve kontrolü ise tek bir boyut olarak ve dengeli bir şekilde konumlandırırlar (Baumrind, 2013). Yetkili ebeveynler, sağlam davranış kontrolü, kabullenme ve psikolojik özerkliğin optimal (en uygun) kombinasyonu ile karakterizedir (Baumrind, 1996; akt. Baumrind, 2013). Smith (2010)'in kontrol etme tanımına göre, otoriter ebeveynler davranışsal olarak kontrol eder, ancak yetkili ebeveynler davranışsal olarak kontrol etmezler. Çünkü onlar baskıcı, yani kısıtlayıcı ve müdahaleci değildirler (Baumrind, 2013). Bununla beraber yetkili ebeveynler direktiflerini yaptırımlarla desteklemeye hazırdırlar (Baumrind, 2013).

Yetkili ebeveynlikte (authoritative parenting) tüm boyutlar yüksek özelliklere sahiptir. Baumrind (1978)'e göre yetkili ebeveynler ebeveynlik politikasını sözel olarak çocukla paylaşır ve çocuğun itirazlarını ve geri bildirimlerini dikkate alır. Bağımsız/özerk irade de disiplin de yetkili ebeveyn için değerlidir. Bu sebeple genç çocuk ebeveyne karşı geldiğinde ebeveyn sıkı kontrol uygulayarak çocuğu kısıtlamalarla kenara sıkıştırılmaz. Yetkili ebeveyn yetişkin bakış açısını güçlendirir ancak çocuğun kişisel çıkarlarını ve özel yollarını tanır. Bu tür bir ebeveynlik çocuğun mevcut niteliklerini sağlamlaştırır ancak aynı zamanda ebeveynlik amaçlarına ulaşmak için güç kullanma ve şekillendirme gibi standartlar da belirler. Ancak ebeveyn aldığı kararları grubun fikir birliğine veya çocuğun isteklerine dayandırmaz. Yine de aldığı kararın açıklamalarını mantıklı bir şekilde çocukla paylaşırlar. Yetkili disiplin, çocuklarda Batı toplumundaki süreçlerle ilgili belirli bir tür sosyal yeterliliği geliştirme eğilimindedir. Bu tür bir sosyal yeterlilik araçsal yeterlilik (Baumrind, 1978). Yetkili ebeveynler çocuklarının kendi kararlarını vermeleri ve özgürce konuşmaları için önemli bir serbestlik sağlar, bireyselliklerini teşvik eder (Baumrind, 2013).

Yetkili ebeveynler ergenlere uymaları gereken kuralları, kuralların sebeplerini söyler, kurala uymayı nasihat eder. Bununla birlikte ergenler itaatsiz davrandıklarında bu itaatsizliklerini açıklamaları için imkân da sağlarlar (Baumrind, 2013). Yetkili ebeveynler itiraz eden, karşı çıkan veya meydan okuyan çocuklarının işlevsel olan ve haklı buldukları taleplerine olumlu yanıt verirler (Baumrind, 2013). Bu yanıtı Baumrind, karşıt-yüz yüze kontrol (confrontive control) olarak tanımlar. Yetkili ebeveynler çoğunlukla karşıt kontrol uygularlar ve nadiren baskıcı kontrole (coercive control) başvururlar. Yetkili

ebeveynler kontrol ile desteği dengeli bir şekilde temin edebilirler (Baumrind, 2013). Otoriter ebeveynlerin aksine, yetkili ebeveynler, yararlı olarak gördükleri karşıt kontrolün etkileri ile zararlı olarak gördükleri baskıcı kontrolün etkileri arasında ayırım yaparlar (Baumrind, 2013).

Yetkili ebeveynler, yüksek beklenti ve talepleri, duyarlılık ve açık iletişimle yumuşatırlar (Baumrind, 2013). Yetkili ebeveynler hem talepkar hem de duyarlıdır. "ocuklarının davranışları için net standartları izler ve uygularlar. İddialıdırlar, ama müdahaleci ve kısıtlayıcı değildirler. Disiplin yöntemleri cezalandırıcı olmaktan çok destekleyicidir. ocuklarının hem iddialı hem de sosyal sorumluluk sahibi olmasını, kendi kendini düzenlemesini ve ebeveynle iş birliği içinde olmasını isterler" (Baumrind, 1991, s. 62).

Yetkili ebeveynler, ebeveynlerin ve çocukların hak ve sorumluluklarını karşılıklı olarak görürler. Ebeveyn ile ocuk eşit değildir. Ebeveynler, farklı sosyal rollerini ve çocuklarının değişen yetkinliklerini ve gelişimsel ihtiyaçlarını takip ederler. Yetkili ebeveynler çocuklarında hem bağımsızlığa hem de uyuma değer verdikleri için, ocuk yetiştirme bağlamında özgürlük ve denetimi birbirine karşı duran gler olarak düşünmezler (Baumrind, 2013). Yani çocuğu denetlemek, zgrlğine mâni olmak değildir ve zgr bırakmak da denetimsiz, gözetimsiz bırakmak anlamına gelmez.

Baumrind ebeveynlerin küçük çocukların hak ve sorumlulukları konusunda farklı yaklaşımları olduğunu ifade etmektedir. Baumrind'e göre yetkili (authoritative) ve uyumlu (the harmonious parent) ebeveynler, ebeveynlerin ve küçük çocukların haklarını ve görevlerini aynı değil tamamlayıcı (complementary) olarak görmeye meyillidirler. Ebeveynler olarak çocuğu eylemlerini değiştirmeye teşebbüs etmeden önce, çocuğu ihtiyaç ve görüşlerine karşı duyarlı olmaları ve farkında olmaları gerektiğine inanırlar (Baumrind, 1978). Yetkili ve uyumlu ebeveynler çocukların gelişim aşamalarını göz önünde bulundurarak çocuktan beklentilerini gerçekçi şekilde oluşturmaktadırlar. Bu ebeveynler çocuğu süreç içerisinde öğrenip gelişeceğini düşünmektedirler. Bu sebeple yaşına uygun olmayan Şeyi çocuktan beklemez ve yapamadığı için çocuğa baskı uygulamazlar.

Otoriter ebeveynler çocukları, yetişkinlere benzer sorumlular olarak görürken, izin verici ebeveynler çocukları yetişkinlere benzer haklara sahip olarak görür. Yetkili ebeveynler ise ebeveynlerin ve çocukların hakları arasındaki dengeyi gelişim evresinin değişen bir işlevi ve karşılıklılık normunun bir ifadesi olarak görmüştür (Baumrind, 1978). Hak ve sorumluluklar konusunda yaklaşımlar farklı olduğu için ebeveynlik stilleri farklılaşmaktadır. Yani ebeveynin çocuğa karşı hak ve sorumlulukları vardır çocuğun da ebeveyne karşı hak ve sorumlulukları vardır. Karşılıklı olarak bunlar kabul edildiğinde çocuk olgunlaşır ve gelişir.

2.1.2.5. İzin Verici Ebeveynler

İzin verici ebeveynler (permissive parent) psikolojik özerklik, kabullenme ve gevşek davranış kontrolü ile karakterizedir (Baumrind, 1996; akt. Baumrind, 2013). Baumrind (1978) bu ebeveynlik stilinde ebeveynin çocuğun dürtülerine ve eylemlerine karşı olumlu kabul edilebilecek ve iyi huylu bir yaklaşımla davrandığını belirtir. Baumrind (1978) izin verici ebeveynlerin kendilerini çocuğun kullanması için bir kaynak olarak gördüğünü fakat kendini çocuğun halihazırdaki ve gelecekteki davranışlarını şekillendirmekten ve değiştirmekten sorumlu görmediklerini söyler. İzin verici ebeveynlerin bazıları çok koruyucu ve sevecen bazıları ise kendi kendinedir ve çocuğun gelişimi için sorumluluktan kaçmak maksadıyla çocuğa özgürlük tanır (Baumrind, 1978). Baumrind (2013) izin verici ailelerin ve bağlantısız ailelerin (disengaged families), her iki düşük talep sahibi ebeveynin çocukların kendi ihtiyaçlarını ve haklarını dengeleyen tepkilerini ödüllendiremediğini veya çocukları yansıtıcı düşünceye dahil edemediğini söylüyor. Bu nedenle bu ailelerden gelen çocuklar yetkili ailelerden gelen çocuklara göre işlevsel uyum konusunda zayıf kalmaktadır. Çocuklar ebeveyne meydan okuduğunda, izin verici ebeveynler, çocuklarıyla yüzleşmeyi reddedilme olarak algılayabilir veya öfkelenenlerinden korktukları için yüzleşme talebini geri çevirebilirler (Baumrind, 2013). Baumrind (1978)'in çalışmasına göre izin verici ebeveynler (permissive parents) kontrol etmekten kaçınmasına rağmen kontrol sahibi olmadıkları için sinirlenirken, otoriter ve yetkili ebeveynler ise isteyerek kontrol uygulamışlardır.

2.1.2.6. Etkili Ebeveynlik Modelleri

Baumrind (1978)'e göre yetkili çocuk yetiştirme (authoritative child-rearing) ebeveyn otoritesinin en etkili şeklidir. Ancak Baumrind bu ebeveynlik stiline dışında da etkili ebeveynlik tarzları tespit ettiğini söylemektedir. Bunlardan biri yarı otoriter (quasiauthoritarian) bir kontrol ifade eder. Baumrind (1978)'in çalışmasına göre siyahi kızlar otoriter ebeveynlerinin siyahilerin kültüründe olan geleneksel değerlerle ebeveynlik yapması sonucu beyaz kızlara göre daha bağımsız ve baskındırlar. Bu veriler, yüksek kontrolün normatif olduğu yerlerde, siyahi toplulukta olduğu gibi, demokratik olmayan kontrolün kızlarda bağımsızlıkla ilişkilendirilebileceğini göstermektedir (Baumrind, 1978).

Bu sonuçtan anlaşıldığı üzere ebeveyn stili her kültürde aynı etkiyi göstermemektedir. Kültürel farklılıklar çocukların davranışı farklı algılamasına sebep olabilir. Biri için sınırlayıcı olan diğeri için bağımsızlık ve sorumluluk geliştirici olabilir. Baumrind (1978) için bir diğerk etkili ebeveynlik, uyumlu ebeveynlik (the harmonious parenting) tir. Baumrind'e göre uyumlu ebeveyn (the harmonious parent), neredeyse hiç kontrol etmediği halde, çocuk genellikle ebeveynin istediği şeyi sezmek ve yapmakta özen gösteriyor gibi görünmektedir. Bu ailelerdeki atmosfer uyum, eşitlik ve daha sonra rasyonellik ile karakterize edilmektedir (Baumrind, 1978). Uyumlu çocuk yetiştirme modellerinin çocuklar üzerindeki etkileri cinsiyete bağlı olarak farklılık göstermiştir (Baumrind, 1978). Örneğin çalışmalarından birinde uyumlu çocuk yetiştiren ailelerde kızlar daha başarı odaklı, arkadaş canlısı ve bağımsız özellikler göstermişler buna karşın erkeklerin ise özellikle itaatkâr, amaçsız ve bağımlı iken başarı odaklı olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Uyumlu çocuk yetiştirme deseni, erkeklerde işlev bozukluğu yaratıyor gibiyken, kızlarda ise etki tamamen olumlu sonuç vermiştir (Baumrind, 1978). Bu sonuçlardan yola çıkarak Baumrind (1978) her biri çok küçük bir örneğe dayanmasına rağmen, tek bir ebeveyn disiplini modelinin tek bir ideal olmadığını göstermek için ahenkli-uyumlu ve yarı-otoriter aileleri literatüre sunmuştur.

Bu sonuca göre cinsiyete göre ebeveynlik tarzını değiştirmek gerekebilir. Kızlara yararlı olan ebeveynlik tarzı erkekler için uygun olmayabilir. Bu farklılık duyarlık konusunda yapılan bazı çalışmalara da yansımıştır. Yapılan çalışmalarda kız ergenler, erkek ergenlere oranla annelerinden daha yüksek duyarlılık algıladıklarını, babalarına oranla

anneleri ile daha sıcak bir ilişki içinde olduklarını belirtmişlerdir (Soenens ve ark., 2006; Larson ve Richards, 1994; akt. Saltürk, 2016). Bu durum ebeveyn-ergen ilişkisinde cinsiyet farklılığının sıcaklık ve duyarlık algısını farklılaştırdığını düşündürmektedir (Russel ve Saebel, 1997; akt. Saltürk, 2016). Yetkili, geleneksel ve ahenkli-uyumlu bir yetiştirme örüntüsü, küçük çocuklar için kısıtlayıcı, otoriter veya izin verici örüntülerden daha faydalı gibi görünmektedir (Baumrind, 1978). Etkili bulunmasına rağmen Baumrind'in bahsettiği bu ara formlar hakkında fazlaca çalışmaya ulaşılamamıştır.

2.1.2.7. Faydalı Olmayan Ebeveynlik Modelleri

Faydalı görülen ebeveynlik stillerinin yanında olumsuzluk ifade eden ara bir form olarak ilgisiz-istenmeyen (uninvolved) ebeveynler bulunmaktadır. İlgisiz-istenmeyen (uninvolved) ebeveynlerde hem duyarlılık hem de talep düşüklüğü vardır. Aşırı durumlarda, bu ebeveynlik stili hem reddedici hem de ihmalkâr ebeveynleri kapsayabilir, ancak bu tür ebeveynlerin çoğu normal aralıkta yer alabilir. Ebeveynlik stili, yanıt verme ve talepkarlığın doğrusal bir birleşimi yerine bir tipoloji olduğundan, her ebeveynlik stili parçalarının toplamından daha fazla ve farklıdır (Baumrind, 1991; akt. Darling, 1999). Baumrind bazı yönleriyle izin verici ebeveynleri çağrıştıran bir başka ebeveynlikten de bahsetmektedir: Hoşgörülü ebeveynler. Hoşgörülü ebeveynler (ayrıca "müsamahakâr" veya "direktif dışı" olarak da adlandırılır- nondirective-indulgent parents) *'talep ettiklerinden daha duyarlıdırlar. Geleneksel değildirler ve hoşgörülüdürler, olgun davranışlara ihtiyaç duymazlar, önemli ölçüde öz denetime izin verirler ve yüzleşmekten kaçınırlar'* (Baumrind, 1991, s. 62; akt. Darling, 1999). Hoşgörülü ebeveynler iki tipe ayrılabilir: Hoşgörülü olsalar da daha vicdanlı, ilgili ve çocuğa bağlı olan demokratik ebeveynler ve direktifsiz ebeveynler (Darling, 1999).

Baumrind (1991) olumsuz etkileri olan diğer bir ebeveynlik stilinden bahsetmektedir. Reddeden/ihmal eden ebeveynler (neglecting-rejecting parents) olarak isimlendirdiği bu ebeveynler talepkarlık ve cevap verme konusunda düşüktür. Çocuklardan duygusal ve veya fiziksel olarak ayrılabilirler veya çocuk yetiştirme sorumluluklarını tamamen ihmal edebilir veya reddedebilirler. Çocuk yetiştirmek bu ebeveynler için bir yük olabilir. Bu ebeveynlik tarzına maruz kalan çocuklar antisosyal davranışlarda daha yüksek ve genel

yeterliliklerde daha düşük olma eğilimindedirler ve diğer ebeveynlik türlerine göre, ergenlerde uyuşturucu ve alkol kullanma olasılıkları en yüksektir. Reddeden/ihtimal eden ebeveynlik tüm olumsuz ebeveyn yaklaşımlarından daha kötü çocuk sonuçları gösterir (Baumrind 1991). Faydalı olmayan bu ebeveynlik modellerinde ebeveynlik boyutlarının uygun olmayan ölçülerde olduğu veya bazı boyutların olmadığı görülmektedir.

2.1.3. Maccoby ve Martin'in Ebeveynlik Çalışmaları

Eleanor Maccoby (1992), sosyalleşme çalışmasının tarihsel bir özetinde, grup dinamiği hareketini ortaya çıkaran Kurt Lewin'in sosyal iklimleri üzerine yapılan çalışmalara zıt olarak ebeveynlik stillerinin zıt etkilerini tanımlamıştır (Baumrind, 2013).

Son yıllarda, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki, ebeveynden çocuğa tek taraflı bir etkilenme değil de, çocuk ve ebeveynin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediği bir süreç şeklinde değerlendirilmektedir. Buna rağmen ebeveynler, özellikle de erken gelişim dönemlerinde çocuğun bakımından ve eğitiminden sorumlu olduklarından dolayı daha fazla etkiye sahiptirler (Maccoby, 2002; akt. Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017). Gelişim hakkındaki kuram ve yaklaşımlar, çocukların erken fiziksel çevresini ve sosyal çevresini belirlemedeki bu dönemlerini göz önüne alarak, ebeveynlik rolünün önemini vurgulamaktadır (Maccoby, 2002; Miller, 1983; akt. Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017):

“1980'lerin başında, tipoloji ve benzer teorik yapıları test eden bir araştırma birikimi, çalışmalar arasında ortak olan iki ortogonal (birbirine dik açı yapan, bağımsız) üst düzey ebeveynlik yapısının keşfedilmesine neden olmuştur: Talep ve yanıt verme.” (Maccoby ve Martin, 1983; akt: Givertz, 2016, s.4).

Maccoby ve Martin talep etme ve yanıt verme düzeyinde ebeveynliğin iki önemli unsuru olarak ebeveyn duyarlılığını (parental responsiveness) ve ebeveyn desteğini (parental demandingness) temel ebeveynlik unsurları olarak belirlemiş ve ebeveynliği duyarlık/kabul ve talepkarlık/kontrol boyutları üzerinden ele almıştır (Maccoby ve Martin, 1983, akt. Darling ve Steinberg, 1993; Darling, 1999). Maccoby ve Martin bu iki ana boyut üzerinden geliştirilen dört stilden söz ederek Baumrind'in tipolojisini yeniden

gözden geçirmiştir; hoşgörülü (indulgent), otoriter (authoritarian), yetkili (authoritative) ve ilgisiz (uninvolved) (Maccoby & Martin, 1983; akt. Darling 1999). Bu genişleme, Baumrind'den daha geniş bir ebeveynlik aralığını temsil ederek tipolojinin ekolojik geçerliliğini arttırmıştır (Givertsz, 2016). Maccoby ve Martin'in (1983) yaklaşımı, ebeveynlik davranışlarını niceliksel olarak değerlendirmeye imkan sağlamıştır (Darling ve Steinberg, 1993).

Maccoby ve Martin'e göre; otoriter ebeveynler çok talepkardır fakat cevap verici değildirler. Davranışçı ve psikolojik kontrol bazı durumlarda da reddetme gösterirler. Geniş kuralları vardır ve ceza yoluyla ebeveyn gücü iddiasında bulunurlar. Ebeveyn talepleri genellikle düzenlemeler biçimini alırken, aynı zamanda bir çocuğun çok yönlü ifadesine de katı sınırlamalar koyar (yani, konuşulduğunda konuşur). Otoriter ebeveynler, çocuklarıyla karşılıklı bir ilişkiye tolerans göstermezler, çocuklarının bağımsızlığını ve bireyselliklerini teşvik etmezler (Givertz, 2016).

Maccoby ve Martin'e göre; yetkili ebeveynler (authoritative parents) çok talepkar (highly demanding) ve son derece duyarlıdır (highly responsive). Sağlam davranış kontrolü uygularlar, ancak çocuğu kısıtlamalarla içeri sokmazlar. Davranış için açık ve makul kurallar ve standartlar koyarlar ve çocuklardan sorumlu olmalarını ve yaşlarına uygun davranmalarını beklerler. Yetkili ebeveynler, disiplinli, davranışlarında tutarlı ve makuldürler ve aynı zamanda çocuklarının bireyselliğini de tanıyarak ebeveyn rollerini üstlenirler. Çocuğun talepte bulunmasına izin verirler, çocuğu kabul ederler ve psikolojik özerkliğini tanırlar (Givertz, 2016).

Yetkili ebeveyn (demokratik diye de geçer) yüksek kabul, sevgi ve ilgi düzeyine sahiptir. İletişim, ilgi boyutunda ve denetim boyutunda karşılıklıdır. Duyarlılık, kabul, talep ve kontrol yüksektir. Fakat çocuğun davranışı kontrol edilirken ceza değil destekleyici davranış esastır. Ebeveyn çocuğunun bireysel yönünün ve yeteneklerinin farkındadır ve bireyselliğini destekler (Baumrind, 1971; Maccoby ve Martin, 1983, akt. Özkafacı, 2012).

Maccoby ve Martin'e göre; hoşgörülü ebeveynler talepkarlık konusunda düşük, fakat cevap verme konusunda yüksektir. Çocuğun olgun davranışı için çok az talepte

bulunurlar. Bunun yerine, bu stilde çocukların kendi davranışlarını düzenlemelerine ve kendi kararlarını vermelerine izin verilir. Hoşgörülü ebeveynler yaşa uygun kurallar koymamaktadır. Yanlış davranış gerçekleştiği zaman çocuklar ne azarlanır ne de hesap verir. Ebeveyn rehberliği ve etkisi çocuğun dürtülerinin kabul edilmesi ve çocuğa arkadaş olma arzusu lehine hoşgörü elde eder (Givertz, 2016). Hoşgörülü ebeveyn aşırı kabul edicidir. Talep ve kontrol çok düşüktür. Çocuktan çok az olgunluk beklenir. Açık bir iletişim vardır ancak açık bir güç ortaya konulmaz (Baumrind, 1971; Maccoby, 1983, akt. Özkafacı, 2012). İlgisiz- istenmeyen ebeveyn (uninvolved) ise çocuğun ihtiyacına karşı duyarsızdır. Denetim yoktur ve duyarlılık, kabul, talep ve kontrol çok düşüktür. Açıkça bir ihmal söz konusudur (Baumrind, 1971; Maccoby, 1983, akt. Özkafacı, 2012).

Maccoby ve Martin'e göre iki teorik boyutun (ebeveyn duyarlılığı ve ebeveyn desteği) aşılmasının bir sonucu olarak, tanımlanan dördüncü ebeveynlik stili reddedici-ihmal edici (neglecting-rejecting) olarak etiketlendi. Reddeden/ihmal eden ebeveynler talepkarlık ve cevap verme konusunda düşüktür. Bu ebeveynler çözümsüzdür. Çocuklardan duygusal ve-veya fiziksel olarak ayrılabilirler veya çocuk yetiştirme sorumluluklarını tamamen ihmal edebilir veya reddedebilirler. Ebeveynlik bir yük olabilir ve çözülmemiş ebeveyn çocukla etkileşimi en aza indirmek için motive edilebilir. Reddeden/ihmal eden ebeveyn, çocuğun davranışını desteklemez, yapılandırmaz veya izlemez ve bunun yerine çocuğu uzak tutmayı ister (Givertz, 2016).

Maccoby ve Martin'in çalışmaları ebeveynlik kavramının boyutlarını tekrar dile getirmiş ve Baumrind'den farklı bir sınıflamayla dört farklı ebeveyn tarzı olduğunu söylemiştir. Ebeveynlik tarzlarının yapılan çalışmalarda genişlemeye devam etmesi ve çoğalması bu konunun dinamik ve gelişmeye devam eden bir konu olduğunu göstermektedir.

2.1.4. Darling ve Steinberg'in Ebeveynlik Çalışmaları

Baumrind'in çalışması, üç otorite türü (otoriter, yetkili ve izin verici) arasındaki niteliksel farklılığı ortaya koymuştur ancak bazı ebeveyn tutumlarını ve davranışlarını tanımlamada yetersiz kalması gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmıştır (Darling ve Steinberg, 1993).

Ebeveynlik çalışmalarında Darling ve Steinberg'e gelindiğinde bakış açısı ve tanımlamalar biraz değişmektedir. Darling ve Steinberg (1993) ebeveynlik tarzının gelişimsel bir süreçmiş gibi ele alınmasını doğru bulmuyorlar. Ebeveynlik tarzını, gelişmekte olan çocuğun karakteristiklerinden bağımsız olarak, ebeveynin bir özelliği olarak değerlendiriyorlar, yani çocuğun değil çocuğun sosyal çevresinin bir özelliğidir diyorlar. Gelişim sürecinin ise, gelişmekte olan çocuk ve çevresi arasındaki etkileşimler tarafından tanımlandığını belirtiyorlar. Çocuğun ebeveynlerle kaynaşmasının kapsamının ve niteliğinin, gelişimsel süreçlere örnek olduğunu söylüyorlar. Bunu şöyle bir örnekle açıklıyorlar ve şu soruyu soruyorlar: Afrika ailelerindeki ve Avrupa-Amerikan ailelerindeki yetkili ebeveynlerin hedefleri çocuklarını aynı şekilde sosyalleştirmeye çalışmak mıdır? Yoksa sahip oldukları hedefler aynıdır da çocukların bu hedeflere ulaşmaları için kullandıkları yöntemler mi farklıdır? (Darling ve Steinberg, 1993). Bu sebeplerle Darling ve Steinberg (1993)'in sürdürdüğü çalışmalar ebeveynin tutum ve davranışını merkeze almıştır. Kendilerinden önceki araştırmaların yaptığı gibi bir tipoloji ve sınıflandırma yapmaya çalışmak yerine çocuğu doğrudan etkileyen ebeveyn davranışına odaklanmışlardır. Darling ve Steinberg (1993), ebeveynlik tarzını ve ebeveynlik davranışını birbirinden ayrı ele almak gerektiğini düşünmektedirler. Çünkü ebeveyn davranışını çocuğu doğrudan etkileyen bir kavram olarak ve ebeveynlik tarzını, ebeveyn davranışından daha dolaylı ve ebeveyn davranışını da içine alan daha geniş bir çerçeve olarak kabul etmektedirler.

Darling ve Steinberg (1993) ebeveynliğin üç farklı yönünün birbirinden ayrılması gerektiğini savunmaktadır. Sosyalleşmenin yönlendirildiği hedefler, ebeveynlerin çocukların bu hedeflere ulaşmasına yardımcı olmak için kullandıkları ebeveynlik uygulamaları ve ebeveynlik tarzı ya da diğer bir deyişle sosyalleşme içinde meydana gelen duygusal iklim. Bu yönler birbirinden ayrı değerlendirildiğinde ebeveynlik tarzının çocuk gelişimini etkilediği süreçleri anlamının daha mümkün olduğunu düşünmektedirler.

Darling ve Steinberg (1993) ebeveynlik çalışmalarında ebeveynlik tarzının çocuğa etkisi ile ilgili iyi teorik çalışmaların olduğunu kabul ederken, deneysel (ampirik) çalışmaların çok sınırlı kaldığına dikkat çekmektedirler. Deneysel çalışmaların yetersizliğinin etnik

farklılıkların otoriterliğe nasıl yanıt verdiğini anlamayı da yetersiz kıldığını düşünmektedirler. Yetersiz kalınan diğer bir alan ise farklı ebeveynlik tarzlarının çocuğun gelişimine bağlı olarak nasıl bir değişme gösterdiğinin kanıtının sunulmamış olmasıdır (Darling ve Steinberg, 1993).

Darling ve Steinberg (1993) ebeveynlik stiline tarihsel gelişimini yeniden gözden geçirirken, ebeveynlik tarzının çocukları nasıl ve neyle etkilediğine özellikle dikkat etmektedir. Bu yeniden gözden geçirme ve incelemeye dayanarak, ebeveynlik hedeflerini, uygulamalarını ve stilini kapsayan bir ebeveynlik modeli geliştirmektedir ve bu modelin sosyalleşme araştırmalarında mevcut konulara nasıl cevap verdiğini tartışmaktadırlar (Darling ve Steinberg, 1993). Darling ve Steinberg (1993) ebeveynlik tarzı ve ebeveynlik davranışını birbirinden ayıran yaklaşımlarında ebeveynliği iki boyutta değerlendirmektedir: Ebeveyn desteği ve ebeveyn kontrolü.

Ebeveyn desteği; ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal bağa işaret eder ve çocuğa karşı gösterilen kabul düzeyini ve yakınlık düzeyini tanımlar (Recepov, 2000; akt. Saltürk, 2016). Ebeveyn desteği alan çocuklar özgüven, başarı motivasyonu, prososyal davranış, öz-kontrol, neşe ve sosyal güven niteliklerine sahip olmaktadır (Steinberg, 2001).

Ebeveyn kontrolü ise birçok bileşeni bulunan karmaşık bir yapıdır. Bu bileşenler zorlama, disiplin, ilgiyi sakınma, suçlama, sınırlama, olgunluk beklentisi ve izleme gibi davranışları içerir. Ebeveynlerin kontrol amacı, çocuklarını kurallara ve sosyal normlara uymaya teşvik etmek, doğru davranışlara yönlendirmektir. Ebeveynlerin benimsediği destek/kabul düzeyi ile kontrol/denetim düzeyi onların kültürel miraslarının bir sonucudur (Recepov, 2000; akt. Saltürk, 2016).

Ebeveyn kontrolü psikolojik kontrol ve davranışsal kontrol olarak iki yapıda incelenmiştir. Psikolojik kontrol ebeveynin, ‘ ‘*çocuğun kendi istekleri doğrultusunda hareket etmelerini sağlamak amacı ile ergen üzerinde uygulanan denetim davranışları olarak tanımlanır.*’ ’ (Barber, 1996; akt. Saltürk, 2016). Psikolojik kontrol, duyarlılık ve talep konularıyla birlikte ebeveynlik tarzlarını ölçüsüyle karakterize eden üçüncü bir boyuttur. Psikolojik kontrol suçluluk indüksiyonu (çocuğun kendini suçlu hissettirilmesi), sevginin

geri çekilmesi veya utandırma gibi ebeveynlik uygulamalarının kullanılması yoluyla “*çocuğun psikolojik ve duygusal gelişimine müdahale eden kontrol girişimlerini ifade eder*” (Barber, 1996, s. 3296; akt. Darling, 1999). Otoriter ve yetkili ebeveynlik arasındaki temel farklardan biri psikolojik kontrol boyutudur. Hem otoriter hem de yetkili ebeveynler çocuklarına yüksek taleplerde bulunurlar ve ebeveynin kurallarına uymalarını beklerler. Ancak otoriter ebeveynler, çocukların kararları, değerleri ve hedefleri sorgulamadan kabul etmesini de beklerler. Buna karşılık, yetkili ebeveynler çocukları ile daha fazla istişare etmeye ve çocuklarına daha fazla açıklama yapmaya hazırdırlar. Bu nedenle, otoriter ve yetkili ebeveynler davranış kontrolünde eşit oranda yüksek olmalarına rağmen, yetkili ebeveynler psikolojik kontrolde düşük olma eğilimindedir, otoriter ebeveynler ise yine yüksek olma eğilimindedir (Darling, 1999).

Davranışsal kontrol ise ebeveynin, çocuğun davranışlarını belli kurallar çerçevesinde denetlemesidir (Barber, 1996; akt. Saltürk, 2016). Davranışsal kontrol boyutu çocuğun özerkliğini tehdit etmeden davranışlarına, makul sınırlamalar koymayı içermektedir (Barber, 1996; akt. Saltürk, 2016).

Ebeveynin tutum ve davranışını merkeze alan Darling ve Steinberg, ebeveynlik tarzının ebeveynin bir özelliği olduğunu söylemektedir. Ebeveynlik tarzını ve ebeveyn davranışını ayrı ayrı ele almak gerektiğini belirtmektedir. Bu bakış açısı kendinden önceki çalışmalar düşünüldüğünde ebeveynlik çalışmaları için bir yeniliktir.

2.1.5. Bu Yüzyılın Ebeveynleri, Helikopter Ebeveynlik

İçinde bulunduğumuz yirmibirinci yüzyılda ebeveynlikte yeni bir tarz daha gelişmektedir. “Aşırı ebeveynlik (hyper-parenting)”, “helikopter ebeveynliği (helicopter parenting)”, “üst üste binme (overparenting)” vb. olarak isimlendirilen bu ebeveynlik tarzı yüksek düzeyde ebeveyn katılımını vurgulamaktadır (Givertz, 2016). Ebeveyn katılımı, müdahaleci ve aşırı kontrol noktasına yaklaştığında, çocuğun bağımsız (independent) olma, olgunluk (maturity) ve yetkinlik (competence) geliştirme becerisine olumsuz yansıyor (Givertz, 2016). Ebeveyn katılımı çocuğun gelişimi için destekleyicidir ancak bu katılım aşırı talep ve/veya aşırı yanıt vermeye dönüştüğünde çocuğu kısıtlamaya ve

özerkliğini elinden almaya başlamaktadır. Yetkili ebeveynlik, optimal çocuk sonuçları üretmek için talepkarlığı ve yanıt vermeyi dengelemek olarak tanımlanıyor ancak aynı zamanda çocuğun bağımsızlığını ve bireyselliğini de teşvik etmektedir (Givertz, 2016). Aşırı ebeveynlik tutumuyla yetiştirilen çocuklar bu bağımsızlık ve bireysellikten yoksun olarak, kendine güvensiz, diğer kimselere aşırı bağımlı, sosyal ilişkilerde pasif, çekingen, duygusal kırılganlıkları olan çocuklar olarak büyümektedirler (Kuzgun, 1991; akt. Özkafacı, 2012). Aşırı korunan çocuklar tek başına karar vermekte zorluk çeken, sormadan bir şey yapamayan çocuklar olarak girişkenlikten uzak olmaktadır. İsteklerini ağlayarak bildirme, verilmezse verilene kadar ağlamaya devam etme, mızızlanma veya aşırı inatçı olmaya davranışlarına yönelirler (Navaro, 1989; akt. Özkafacı, 2012).

Bu yüzyıl için tanımlanan yeni ebeveynlik tarzları ebeveynlik çalışmalarının genişlemeye devam ettiğini, zamanın ve yeni şartların da ebeveynlik çalışmalarını etkilediğini göstermektedir. Ebeveynlik değişen ve dinamik bir kavram olarak kendini göstermektedir.

2.1.6.Sosyo-kültürel Yönden İncelemenin Önemi

Sosyal hizmet insanı çevresi içinde birey olarak değerlendirmektedir. İnsan içinde yaşadığı toplumdan ve çevreden etkilenirler. Kültürün insan topluluklarının davranışlarını şartladığı söylenmektedir (İlbars, 1987). Bu sebeple insanın davranışını anlamak için çevresini de anlamak gerekmektedir. Bu davranışların edinildiği sosyokültürel ortamı, toplumsal zemini ve kültürü anlamak gerekmektedir. Çevre insanın karakterini, duygularını ve düşüncelerini etkilemektedir. Bu etkiler sosyokültürel yönlerden de yansımaktadır. Kişinin çevreyle sosyal etkileşimi bir sosyokültürel yapı oluştururken bu yapı da kişiyi oluşturmaktadır. Toplumsal ve bireysel bu etkileşim sosyal hizmet, sosyal psikoloji, antropoloji gibi birçok alanın çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Sosyal psikoloji farklı durumların kişi üzerindeki etkisini inceler ve insanı kültürü içinde incelemeye ve anlamaya önem verir (Kağıtçıbaşı, 2005).

Bu karşılıklı etkileşim birçok alanda insanı etkilediği gibi ebeveynlik konusunda da etkilemektedir. Çevresel etkenlerin çocuk yetiştirme tarzlarını etkilemesini inanç, ekonomi, gelenek ve politikadan ayırmanın mümkün olmadığını ve hepsinin karşılıklı olarak birbirini etkilediğini de söylemek gerekmektedir (İlbars, 1987). Farklı çevrelerin kişiyi farklı şekilde etkilemesinin mümkün olduğu söylenebilir. Buradan hareketle farklı sosyokültürel etkilere maruz kalan annelerin çocuk yetiştirme biçimleri de farklılaşmaktadır. Karşıdan bakıldığında da çocuklar ebeveynlerinin sahip olduğu sosyokültürel etkilerle kodlanmış tutum ve davranışlarla büyümektedir. Bu etkileşim bir döngü olarak sosyokültürel yapıyı sürdürmektedir. Ancak göç bu döngüyü kıran bir durumdur. Göçmenler içinde yaşadıkları toplumdaki ve sosyokültürel arka plandan çıkıp yeni bir topluma yani yeni ve farklı bir sosyokültürel zemine gelmektedir. Geline bu yeni toplum yeni sosyal ortamlar, yeni normlar, yeni çevresel etkiler anlamına gelmektedir.

Küreselleşen dünya ve kent yapısı içinde bireysel farklılıkların, kültürel çeşitliliğin ve yerelliğin kaybolmaya başlaması insanları ve insan davranışını anlamakta zorluklara yol açmaktadır. Ancak kültürel göreceliğe uygun şekilde, insanın sosyokültürel arka planına bakmak zorlukları aşmakta bir yol olarak değerlendirilebilir. Günümüzde toplumsal yapılar postmodernizmle birlikte bireysel farklılıkları ve çeşitlilikleri daha fazla barındıran bir hale dönüşmüştür. Modernizmin yereli göz ardı eden, çeşitlilik, farklılık ve kültürel yapılar üzerindeki yıpratıcı etkisi, postmodernizmin farklılıkları ve çeşitliliği içeren; küresel ve moderne karşı yerelin önemini vurgulayan yönü ile karşı karşıyadır (Akbaş, 2014; akt. Uzunbaş ve Çifci, 2019). Yerelin önemini fark etmek sosyal hizmet mesleği açısından da bir gerekliliktir. Sosyal Hizmet, etik olarak kültürel göreceliği dikkate alan bir bakış açısına sahiptir. Kültürel görelilik yaklaşımına göre, kültürler ve toplumlar birbirlerinden farklıdır. Bu sebeple, farklı kültürel özellikleri taşıyan birey ve toplulukların, aynı özelliklere sahip olmalarını beklemek uygun değildir. Bu toplulukları anlamak için onların sahip olduğu kültürel özellikleri de anlamaya çalışmak gerekmektedir. Kültürel görelilikte, kişinin bir kültürün sahip olduğu özellikleri ve değerleri anlamaya çalışmakta kendi değer yargılarını kullanmaması önemlidir. Kültürlerin birbirlerinden daha üstün ya da aşağı konumda olmadığını bilincinde olmak

ve her kültürün doğru ve yanlışlara ilişkin düşünce ve inançlarını, yine o kültürün normlarına göre değerlendirmek gerekmektedir (Aykara, 2016).

İnsanın çevresi ve sahip olduğu sosyokültürel özellikler etik açıdan olduğu kadar işlevsel açıdan da önemli görünmektedir. Zira farklı toplumların benzer durumlara verdiği farklı karşılıklar insanın evrensel kavramlara yükledikleri manaları ve evrensel olgulara dair deneyimlerini de çeşitlendirmektedir. Ebeveynlik de bu olgulardan biridir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve tarzları tanımlanırken, tanımlar Batı kültürüne göre yapılmıştır; kültürel farklılıklar dikkate alınmamıştır. Bu durum tanımlanan ebeveynlik tarzlarının Batı kültüründen başka toplumlarda, farklı sonuçlar ortaya çıkarmasıyla karşılık bulmuştur. Örneğin; ebeveyn kontrolünün yüksek olduğu Türk kültüründe, kontrolün zıddı gibi düşünülen sevgi ve duyarlılığın düşük olduğu söylenemez. Türk toplumunda kontrol ve sevgi birbirinden bağımsızdır ve birlikte görülebilmektedir. Kağıtçıbaşı (2005) Baumrind'in ebeveyn kontrolü ve sıcaklığını iki boyut olarak kabul etmesine eleştiriler getirmektedir. Ebeveyn kontrolü ve ebeveyn duyarlılığının Türk kültüründeki gibi bir arada bulunabileceğine dair başka toplumlardan örnekler de bulunmaktadır. Dwairy ve ark. (2006) Araplarda, Chao (1994) Çinlilerde bu iki boyutun birlikte var olduğunu göstermektedir. Ebeveyn otoritesi Hintlilerde de önemli kültürel değerler arasındadır (Balaguru, 2004). Ebeveynlik tarzlarının çocuk üzerindeki etkilerini araştıran birçok çalışma farklı kültürlerde farklı sonuçlar almıştır. Sonuçlardaki bu farklılıklar olguların ve deneyimlerin sosyokültürel yönlerden incelenmesinin gerekliliğini işaret etmektedir. Zira ailenin sosyokültürel yapısı, ebeveynin çocuk yetiştirme değerlerini ve inançlarını etkileyen önemli bir etmen olarak kabul edilmektedir (Kolhatkar ve Berkowitz, 2014; Tudge ve ar.k, 2000; akt. Şanlı ve Öztürk, 2015). Bu araştırmanın sonuçları da farklı kültürlerde farklı etkilerin varlığını göstermektedir. Suriyeli anneleri hem Suriye toplumunun sosyokültürel kodlarını hem Türkiye toplumunun sosyokültürel kodlarını bilmek ve tanımak durumunda kalmaktadırlar. Bu sosyokültürel farklılıklar Suriyeli anneleri ebeveynlik yaparken zorlayıcı etkilere de maruz bırakmaktadır. Diğer yandan avantajlar da taşımaktadır. Bu araştırmanın bulguları da desteklemektedir ki sosyokültürel etkiler ebeveynlik tutumlarını etkilemektedir. Ebeveyn tutumları ise çocukları etkilemektedir. Bu nedenle çocuğa ve aileye hizmet veren sosyal hizmet uzmanları çocuğu ve ailesini sosyal ve kültürel açıdan bir bütün

olarak ele alınmalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının amacı çocuğun ailesinde ve toplum içinde fiziksel, duygusal ve sosyal yönden gelişimini sağlamak, iyilik halini artırmaktır. Bu süreçte uzmanlık, danışmanlık, eğitmenlik ve savunuculuk rolleri ile toplumun kırılgan yapılarından olan göçmen aileleri ve çocuklarının yanında yer almaktadırlar. Ebeveynlere yapılacak olan eğitim ve danışmanlıkta kültürel farklılıklar dikkate alınmalıdır. Ebeveynin sahip olduğu kültürel değerlerin doğru ve iyi anlaşılması, verilen hizmetlerin verimini, etkisini ve ulaşılabilirliğini artıracaktır.

2.2. EBEVEYNLİK TARZLARININ VE EBEVEYN DAVRANIŞLARININ ÇOCUĞA ETKİLERİ

Gelişim psikologları, ebeveynlerin en azından 1920'lerden beri çocukların sosyal ve araçsal yetkinliklerinin gelişimini nasıl etkilediğiyle ilgilenmektedirler. Bu alandaki en sağlam yaklaşımlardan biri "ebeveynlik tarzı" olarak adlandırılan şeyin incelenmesidir (Darling, 1999). Ebeveynlik tarzı çocuk psikososyal uyumunu, başarı seviyesini, akademik başarıyı ve madde kullanımını etkiler (Givertz, 2016). Ebeveyn tutumları, çocuğun mizaç özellikleri konusunda da etkilidir (Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017).

Ebeveynin çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun davranışını doğrudan etkileyen sebeplerdendir. Ayrıca çocuğun özellikleriyle birleşerek de çocuğu etkileyebilir (Schaffer, 2000, akt. Chen ve ark., 2002). Farklı davranışsal ve mizaç niteliklere sahip çocuklar, gösterilen ebeveynlik tarzına ve belki de diğer sosyalleşme koşullarına farklı tepki verebilir (Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington ve Bornstein, 2000, akt. Chen ve ark., 2002). Brqrnes ve ark. (2012) sosyal etkileşim öğrenme teorisine dayandırdıkları görüşe göre çocukların ebeveynlik uygulamalarından doğrudan etkilendiğini söylemektedir ve ebeveyn davranışlarının çocuğun davranış problemlerinin düzelmesinde bir arabulucu olduğunu ifade etmektedir.

Ebeveynin yetiştirme tarzı, çocukları farklı kültürel arka planda ve içinde yaşadıkları farklı toplumlarda değişik şekillerde etkilemektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuğa etkileri mutlak değildir. Hangi ebeveynlik tarzının, tutumunun çocuğu hangi açılardan, nasıl

etkilediği ile ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu kısımda bu araştırmalardan bazılarının sonuçlarına dair örnekler verilecektir.

2.2.1. Otoriter Ebeveynliğin Çocuklara Etkisi

Birçok araştırmada ebeveynin otoriter tutumu, çocuk üzerinde olumsuz sonuçları işaret etmiştir. Ancak diğer birçok araştırma ise özellikle akademik başarıyı işaret eden olumlu sonuçlar da göstermiştir. Örneğin, Baumrind (1966), otoriter ebeveyn tutumuyla büyüyen çocukların iletişim becerilerinin düşük olduğunu ve ailelerinden çok az sıcaklık gördüklerini söylemiştir. Katı disipline maruz kalan uysal tabiatlı çocuklar da zamanla, özellikle ergenlik döneminde, asi davranışlar sergileyebilmektedirler (Akt. Baumrind, 1967). Baumrind (1991)'in orta sınıf Kafkas ebeveynlerle yaptığı çalışma sonuçları otoriter ve izin veren ebeveynliğin içselleştirme sorunları, anksiyete, depresyon, düşük benlik saygısı ve zayıf akademik başarı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Kontrol derecesinin yüksek olduğu aşırı koruyucu annelik, çocukları psikososyal temelli problem çözme becerisi açısından etkilemektedir. Arı ve Seçer (2004)'in çalışmasında aşırı koruyucu annelik düzeyi azaldıkça çocukların psikososyal temelli problem çözme becerisi puan ortalamasının yükseldiği gözlenmiştir. Aynı araştırma, çocukların psikososyal temelli problem çözme becerisini olumsuz etkileyen sebeplerden bir diğerinin baskı ve aşırı disiplinli tutum olduğunu belirtmektedir. Diğer bir araştırmada da aşırı koruyucu annelik ve sıkı disiplin ile çocuklardaki karşı gelme, kavga etme davranışları ve aşırı hareketli olma arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Bolattekin, 2014, akt. Eşkisu, 2017). Bir diğer çalışmada otoriter ebeveynlik, saldırgan davranış ile pozitif ilişkili bulunmuşken, akran kabulü, sosyallik kabiliyeti, iyi öğrencilik ve akademik başarı ile negatif ilişkili bulunmuştur. (Chen ve ark., 2002). Buna benzer şekilde bir sonuç, "tepkisellik" mizaç özelliğine sahip çocukların otoriter tutumla yetiştiğini tespit eden başka bir araştırmada da görülmüştür. Ebeveynlerin otoriter tutumları çocukta tepkisellik mizaç özelliğini geliştirmekte, bununla birlikte çocuğun tepkiselliği de ebeveynin otoriter tavrını artırmaktadır (Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017).

Ebeveynlik tarzı duygusal zekayla da ilişkilidir. Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan ebeveyn tutumları ile ilişkisini inceleyen bir araştırmada otoriter ebeveyn tutumlarının utangaçlığı artırdığı, utangaçlığın da sorun çözme yaklaşımlarında problemlerin ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmüştür (Üre ve diğerleri, 2010). Björknes ve ark. (2012)'nin yaptığı bir araştırmada ebeveynlik eğitimi alan müdahale grubundaki Somalili ve Pakistanlı annelerde eğitim sonucunda önemli ölçüde pozitif ebeveynlik artışı olduğu, sert disiplinin ve çocuklarının davranış sorunlarının azaldığı gözlenmiştir. Yani bu sonuca göre çocuklardaki davranış problemleri sert disiplin ve otoriteyle ilgili görünmektedir.

Ebeveynlik tarzlarının farklı kültürlerde farklı sonuçlar verdiği ve bazı araştırmaların otoriter ebeveynlikte olumsuz olmayan sonuçlar verdiği belirtilmişti. Bunun bir örneğini Baumrind (1972)'in araştırması ortaya koymaktadır. Avrupalı Amerikalı çocuklar arasında otoriter ebeveynlik korku dolu, çekingen davranış ile ilişkiliyken Afrikalı-Amerikalı kızlar arasında otoriter ebeveynlik atılganlıkla (assertiveness) ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, etkililiğin etnik gruplarla karşılaştırıldığı son çalışmalar, yetkili ebeveynliğin Avrupa-Amerikan ergenler arasında akademik başarıyı artıran güçlü bir ilişki bildirdiği halde Asya ve Afrika kökenli Amerikan gençlerin akademik başarısını etkilemede en az etkili ebeveynlik tarzı olduğunu göstermiştir. (Dornbusch, Ritter, Leiderman, Roberts ve Fraleigh, 1987, akt. Darling ve Steinberg, 1993).

Literatürde endişeli ve koruyucu çocuk yetiştirme tutumlarının çocukta yüksek endişe ve güvensizlik oluşturduğunu ortaya koyan bazı araştırmaların aksine Özkafacı (2012)'nin altı yaş grubu Türk çocuklar ve ebeveynleri ile gerçekleştirdiği araştırmada bunlar arasında düşük düzeyli bir ilişki ortaya çıkmıştır.

2.2.2. Yetkili Ebeveynliğin Çocuklara Etkisi

Baumrind, Maccoby ve Martin'in çalışmalarında en olumlu sonuçları veren ebeveynlik tarzı olarak yetkin ebeveynlik öne çıkmaktadır. Birçok araştırma da bu durumu desteklemiştir. Olumlu ebeveyn tutumlarını, kontrol ve duyarlılığı dengede tutan bir yaklaşımı ifa eden yetkili ebeveynlik tarzı, çocukların uyumlu ve sosyal davranışları

üzerinde etkilidir. Baumrind (1991)'in orta sınıf Kafkas ebeveynlerle yaptığı çalışmanın sonunda, yetkili ebeveynlerin ergenleri yetkin, olgun, dayanıklı, iyimser oldukları ve ebeveynlerini sevgi dolu ve etkili olarak algıladıkları, akademik olarak daha iyi performans gösterdikleri ve daha düşük düzeyde duygusal sorunlar sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır (Baumrind, 1991).

Demokratik ebeveynlik tutumu arttıkça ve otoriter ebeveynlik tutumu azaldıkça çocukların sosyal yeterlilikleri artarken, içe kapanıklık düzeyleri ise azalmaktadır (Saltalı ve Arslan, 2012). Çocuklarda en yüksek mesleki yeterlilik seviyesi yetkili ebeveynlik ile ilişkilidir (Baumrind, 1989; akt. Givertz, 2016). Dahası, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki örneklemelerin çalışmaları, genel olarak ergenlerin, ırkçı veya sosyal geçmişlerine veya ebeveynlerinin medeni durumlarına bakılmaksızın, ebeveynleri yetkili olduğunda en iyisini yaptıklarını göstermektedir (Steinberg, 1990; akt. Givertz, 2016).

Fletcher, Darling, Steinberg ve Dornbusch (1995) çalışmalarında, demokratik ailede yetişen çocukların diğer çocuklara göre sosyal açıdan daha yeterli ve akademik başarılarının yüksek olduğunu bulmuşlardır (Akt. Özkafacı, 2012). Chen ve ark. (2002)'nin araştırmasında demokratik tutumun sosyal yaşam ve okula uyum süreçleriyle pozitif ilişkili olduğu gösterilmiştir (Chen ve ark. 2002). Arı ve Seçer (2004)'in çalışması, ebeveynin demokratik davranma düzeyinin artmasının çocukların psikososyal temelli problem çözme becerisini geliştirdiğini söylemektedir. Diğer bir çalışma da demokratik tutum geliştiren annelerin çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Özkafacı, 2012).

Erdoğan, Yoleri ve Tetik (2017)'in çalışmasına göre “sebatkarlık” ve “ritmiklik” mizaç özelliğine sahip çocuklar demokratik ebeveyn tutumu ile yetişmektedir. Yetkili ebeveynlik duygusal zekanın gelişimini de desteklemektedir. Yetkili ebeveynler tarafından yetiştirilen ergenler duygusal zekanın önemli bir bileşeni olan daha iyi psikolojik esneklik gösterirler. Literatür, otoriter bir ebeveynlik tarzının duygusal düzenleme (Shalini ve Acharya, 2013), ruh sağlığı (Shalini ve Acharya, 2013; Aghili ve Kashani; 2014) ve çocukların daha iyi davranışsal sonuçları ile olumlu ilişkide olduğunu göstermiştir (Shalini ve Acharya, 2013; akt. Mousavi ve Juhari, 2019).

Yetkili ebeveynlik literatürde bulunan ebeveynlik tarzları arasında en iyi sonuçları veren ve en olumlu ebeveynlik tarzı olarak görülmektedir.

2.2.3. İzin Verici Ebeveynliğin Çocuklara Etkisi

İzin verici ebeveynler çocuklarına sınırsız özgürlük tanırlar, davranışsal ve psikolojik kontrolleri çok zayıftır ve bununla birlikte çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlı değildirler (Baumrind, 1971; Darling ve Steinberg, 1993). Baumrind (1967), izin verici aile ortamında büyüyen çocukların, yaşlarına göre düşünmeden hareket eden, huysuz ve saldırgan çocuklar olduğunu söylemektedir.

Baumrind (1991)'in orta sınıf Kafkas ebeveynlerle yaptığı çalışma ayrıca otoriter ve izin veren ebeveynliğin içselleştirme sorunları, anksiyete, depresyon, düşük benlik saygısı ve zayıf akademik başarı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumlarının çocukların mizaç özellikleriyle anlamlı bir ilişkisi olmadığı yani çocuğun mizacını şekillendirmekte bir rolü olmadığı belirlenmiştir (Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017). Palosaari ve ark. (2013)'na göre ihmalkâr ebeveynlik çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (Punamäki, Qouta ve El Sarraj, 1997). Araştırmaların sonuçlarına göre izin verici ebeveynlik çocukları olumsuz etkileyen bir ebeveynlik tarzı olarak kendini göstermektedir.

2.2.4. Ebeveyn Kontrolünün Çocuklara Etkisi

Araştırmalara göre, ebeveynlik boyutlarından kontrol ve kabul çocuğun benlik saygısı, akademik başarısı ve sosyal yeterliliği ile ilişkilidir (Baumrind, 1971; Maccoby ve Martin, 1983; akt. Özkafacı, 2012). Baumrind ebeveyn kontrolünün iki biçiminden bahsetmişti. Karşıt (yüzyüze) ebeveyn kontrolü (confrontive control) ve baskıcı ebeveyn kontrolü (coercive control). Baumrind, yüz yüze-karşıt kontrol kullanan ebeveynlerin çocuklarının, baskıcı kontrol kullanan ebeveynlerin çocuklarından daha iyi olduğunu söylemektedir. Baskıcı kontrol kullanan ebeveynler, davranışı, zorlayıcı ve cezalandırıcı bir şekilde manipüle etmeye çalışmışlardır. Öte yandan, yüz yüze-karşıt kontrol

kullananların sıkı direktifler verdiği, ancak çocuğun özerkliğine de dikkat ettikleri belirtilmiştir. (Baumrind, 1991).

Ebeveyn kontrolünün farklılaşan etkilerine dair bulgular vardır. Bunlardan biri Chen ve ark. (2002)'nin araştırmasında kendini göstermiştir. Buna göre Çin'de annenin ebeveynlik tarzının kızlar üzerinde erkeklerden daha etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Bunun sebebi olarak da kızların anneye yardıma, erkeklerin ise dışarıda oynamaya teşvik edilmeleri olarak düşünülmektedir. Bu durum kızların anne tarafından daha fazla kontrol edilmesini sağlamaktadır. Çin'de babanın ailenin reisi olması sebebiyle sahip olduğu bir otorite vardır. Bu da babanın çocuklarına, özellikle erkeklere daha fazla davranışsal kontrol uygulamasına zemin hazırlar. Bu otoritenin çocuklardaki saldırgan davranışlarla ilişkili olabileceği düşünülmektedir (Chen ve ark., 2002).

Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu Afrika kökenli Amerikalı ailelerde yüksek ebeveyn kontrolü ergen tarafından sıcaklık ve şefkat ile ilişkilendirilmektedir (Chester, Jones, Zalot ve Sterrett, 2007; akt. Saltürk, 2016). Gazze'de yaşanan saldırılarının ebeveyn davranışlarını, ebeveyn davranışlarının da çocukların ruh sağlığını etkilediği bilinen bir durumdur. Bu bağlamda annelerin cezalandırıcı disiplin tarzı, yani baskıcı kontrolü çocukların dirençli tutumlarıyla olumsuz olarak ilişkilendirilmiştir (Qouta, Punamäki, Montgomery ve El-Sarraj, 2007, akt., Palosaari ve ark., 2013). Cezai ebeveynlik uygulamalarının, çocukların saldırganlığıyla ilişkili olduğu tespit edilmiş, ancak aynı zamanda cezalandırıcı olmayan ebeveynliğin saldırgan davranışlardaki travmaya bağlı artışı yönetebileceğini ortaya koymuştur (Qouta, Punamäki, Miller ve El-Sarraj, 2008; Qouta, Punamäki ve Sarraj, 2008; akt Palosaari ve ark., 2013). Bu araştırmanın sonuçları, ebeveyn davranışlarının çocuğa etkisini incelerken diğer şartlarla birlikte değerlendirmenin önemli ve gerekli olduğunu işaret etmektedir.

2.2.5. Ebeveyn Duyarlılığı ve Talebinin Çocuklara Etkisi

Sevgi ve ilgi unsurlarına ulaşamayan çocuklarda, benlik saygısı ve sosyal yeterlilik düşüktür (Baumrind, 1968; Maccoby ve Martin, 1983) ve bu çocuklarda uyuşturucu

madde bağımlılığı ve suça yönelme gibi problem davranışları gösterme riski yükselmektedir (Steinberg ve ark., 1992; akt. Özkafacı, 2012). Ebeveynin çocuğuna karşı sıcak ve destekleyici davranışlarının, çocuğun saldırgan davranışlarını kontrol etmesini ve sosyalizasyon sürecinde uygun davranışları öğrenmesini sağladığı saptanmıştır (Chen ve ark., 2002). Anne babanın çocuğu olduğu gibi kabul eden, çocuğun kendisini ifade etmesine olanak tanıyan, çocuğun düşüncelerini dinleyen ve düşüncelerine değer veren, aile ve çocuğun kendisi ile ilgili kararlarda çocuğun görüşünü alan tutumlarının, çocuğun eleştirel, bağımsız ve yaratıcı düşünmesine olanak sağladığı belirlenmiştir (Palut, 2008; akt. Şanlı ve Öztürk, 2015).

Gazze'de savaş travmaları bulunan ailelerle yapılan araştırmalardan biri (Thabet, Ibraheem, Shivram, Winter ve Vostanis, 2009; akt. Palosaari ve ark., 2013), 12-16 yaş arası çocuklarda, öldürme ve yıkıma tanık olmak gibi travmatik olayların TSSB riskini artırdığını, buna karşılık ebeveyninden duygusal destek alan çocukların ise düşük semptom gösterdiği bulunmuştur. Gazze şeridinde yapılan epidemiyolojik başka bir çalışma, yetişkinler arasında, geriye dönük olarak bildirilen ebeveyn kötü muamelesinin düşük ve yetersiz sosyal destekle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Punamäki, Komproe, Qouta, El-Masri, ve Jong, 2005; akt. Palosaari ve ark., 2013).

Ebeveyn duyarlılığı ne kadar destekleyici ise bu duyarlılığın olmayışı da o denli sorunlara yol açıcudur. Sert, reddeden ve duyarsız ebeveynlik psikolojik kötü muamelelerin bir parçası olarak kabul edilebilir. Psikolojik kötü muamele şu durumları içermektedir: duygusal duyarlılığı reddetme; terörize edici, aşağılayıcı davranışlar ve çocuğa yönelik menfi yakıştırmalar; çocukla gelişimsel olarak uygunsuz veya tutarsız etkileşimler şeklindeki duyarsızlık, çocuğun bireyselliğini tanımamak ve çocuğu kabul edememek ve çocuğun ebeveynin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılması (APSAC, 1995; Glaser, 2002; akt. Palosaari ve ark., 2013).

Ebeveyn duyarlılığı çocuğun psikososyal gelişimi açısından gereklidir. Sıcaklık, sevgi, şefkat gösterme gibi duyarlılık davranışlarından mahrum kalmak ise çocukların gelişimi açısından tehlikelidir.

2.3. EBEVEYNLERİN TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ebeveynlerin tutumları bazı faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Yapılmış bazı çalışmalara göre bu faktörler; ebeveynin sosyo-demografik (cinsiyeti, mesleği, eğitimi gibi), sosyo-ekonomik özellikleri (çalışma durumu, gelir durumu gibi), sahip olduğu çocuk sayısı, bağlı bulunduğu kültüre ve içinde bulunduğu kültüre ait özellikler, yaşam öyküsündeki travmalar; çocuğun yaşı, cinsiyeti, mizacı gibi özelliklerdir. Bunların yanı sıra anne babaların beklentilerine uygun çocuğa sahip olup olmamaları, anne babanın kendi anne babalarıyla olan deneyimleri ebeveyn tutumlarını etkilemektedir.

2.3.1.Ebeveynin Sosyo-Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Psiko-Sosyal Özellikleri

Ebeveynlerin tutumlarını etkileyen araştırmaların çoğu ebeveynin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik şartlarına dikkat etmektedir. Bu özellikler insanın davranışını birçok yaşam olayında etkilediği gibi ebeveynlik yaparken de etkilemektedir.

Dwairy ve ark. (2006)'nın araştırmasında ailenin eğitim seviyesi ve ekonomik düzeyine de bakılmıştır. Bu çalışmada bulunan tek önemli katsayı, ailenin ekonomik düzeyi ile izin veren ebeveynlik tarzı arasındadır. Ebeveynlerin ekonomik düzeyi ne kadar yüksekse, izin veren tarzı o kadar çok uygulamaktadır. Yemen ve Suudi Arabistan gibi geleneksel ülkelerdeki ailenin sosyoekonomik düzeyi, izin veren ve yetkin ebeveynlik tarzları ile olumlu bir korelasyona ve otoriter üslup ile olumsuz bir korelasyona sahiptir. Eğitim ve ekonomik düzey ile diğer ebeveynlik tarzları arasında anlamlı bir katsayı bulunmamıştır (Dwairy ve ark., 2006). Türkiye’de yapılmış bir çalışmada anne babanın eğitim düzeyi arttıkça demokratik ebeveynlik sergileme oranlarının da arttığı görülmüştür (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Diğer bir çalışmada ise eğitim düzeyi düşük olan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarını daha fazla benimsedikleri bulunmuştur (Öztürk ve Şanlı, 2007). Türkiye’de yapılan bir diğer çalışma, Öztürk ve Aksel, (2017)'in çalışması ise annenin eğitim düzeyinin çocuğu kabul ya da reddetmeyle bir ilişkisinin olmadığını göstermiştir.

Eğitim düzeyi kişinin eğitimi bir birey olmasının yanı sıra mesleğini ve sosyo-ekonomik şartlarını da etkilemektedir. Sosyo-ekonomik özellikler de ebeveynlik tutumlarını etkilemektedir. Araştırmalara göre geliri 1000 liranın altında bulunan ebeveynlerde aşırı koruyucu tavırlar ön plana çıkmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Yılmaz (2018)'in araştırmasında ekonomik durumu zayıflayan ailelerde gevşek ebeveyn kontrolü ortaya çıkmıştır. Türk ailelerinde ebeveyn değerlerini inceleyen bir diğer araştırma (İmamoğlu, 1987), düşük sosyo-ekonomik gruptan olan ebeveynlerin çocuklarından minnettarlık bekleediklerini, buna karşın yüksek sosyo-ekonomik gruptan gelen ebeveynlerin ise çocuklarında özerkliğe değer verdiklerini ortaya koymuştur ( zkafacı, 2012). Bu sonuçlara göre zayıf sosyo-ekonomik şartlar ebeveynlik tutumları açısından riskler taşımaktadır.

Ebeveynlik tutumlarının farklılaştığı bir başka konu sahip olunan meslektir. Yılmaz (2018)'in araştırmasında Türk, Kırgız ve Rus ailelerde mesleği öğretmenlik olan ebeveynler ve ev hanımı annelerin demokratik ebeveynlik puanları diğer meslek gruplarına göre daha yüksek çıkmıştır. Çalışmayan ebeveynlerin daha otoriter ve daha koruyucu oldukları sonucu da çalışmanın bulguları arasındadır. Çocuklarını şhaml ettiğini düşünen çalışan anneler, onlara karşı daha izin verici, koruyucu ve daha hoşgörülü tavır sergilemektedirler (şanlı, 2007; Yavuzer, 2001; akt. Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Bornstein ve Zlotnik (2008) ise, çalışan annelerin çalışmayan annelere göre daha demokratik olduğunu saptamışlardır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Bu sonuçlar çalışan annelerin daha olumlu ebeveyn tutumları ortaya koyduğunu söylemektedir. Bu olumlu tutumların çocuğu ihmal etme endişesinden kaynaklanabileceği vurgusu çocukla birlikte vakit geçirmenin anneler tarafından  nemsendiğine işaret etmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımlarını ve ebeveynlik tarzlarını etkileyen bir diğer sebep ebeveynin psikososyal nitelikleridir. Ebeveynlik tutumları açısından ebeveynin travmaya maruz kalması bir risk olarak söylenmektedir. Buna karşın ebeveynin yaşadığı travmanın etkilerini çocuğuna yansıtmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Gazze'deki Birinci İntifada sırasında yapılan bir çalışma, savaş travmasına maruz kalmanın cezalandırıcı ve ihmalkâr ebeveynlik için bir risk oluşturduğunu göstermiştir (Punam ki, Qouta, & El Sarraj, 1997; akt., Palosaari ve ark., 2013). Palosaari ve ark.

(2013)'nın yaptığı başka bir araştırmanın sonuçları ise şöyledir: Savaş görmek anneleri değil ama babaları daha çok psikolojik kötü muameleye yöneltmiştir. Ebeveynin yaşadığı savaş travması çocukla güvenli bağlanmasına mâni olmamaktadır, çocukların ruh sağlığını bozmamaktadır. Yapılan bu çalışmada yeni savaş görmüş annenin çocuğunda saldırganlık düzeyi düşük bulunmuştur. Ancak savaş travması babalarda daha sert ve duyarsız ebeveynliğe yol açmaktadır. Annelerin babalardan daha kırılabilir yapıda oldukları için çocukla çatışmaktan kaçınabilecekleri ihtimalini, daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulsa da, bu duruma gerekçe olarak sunmaktadırlar. Başka bir açıklama ise yine daha güçlü kanıtlara ihtiyaç duymakla birlikte kadınların strese yanıt olarak "ilgilenme ve arkadaş olma" davranışı gösterme olasılığını işaret etmektedir. Diğer yandan savaş, 186 toplum örneğinde (Quinlan, 2007) azalmış anne bakımı (uyku yakınlığı, ağlamaya yanıt, bedensel temas) ile ilişkilidir, ancak baba tutulumunun azalmasıyla (uyku yakınlığı, bebeklik ve çocukluk döneminde yakınlık) ilişkili değildir (Palosaari ve ark., 2013).

Ebeveyn tutumlarını ve ebeveynin çocuk yetiştirme uygulamalarını etkileyebilen diğer faktörler arasında; anne babaların ebeveynliğe duygusal, zihinsel ve sosyal açılardan hazır olup olmaması, ebeveyn, olmadan önceki dönemde eşler arası ilişkilerin kalitesi, doğum sonrasında ebeveynlik rollerinde eşlerin birbirini destekleyip desteklememeleri, ebeveynlik konusunda zihinlerinde daha önceden oluşmuş şemalar ve evlilik ilişkilerindeki tatmin düzeyleri sayılabilmektedir (Yıldız, 2004; akt. Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Bunların yanı sıra ebeveynin beklediği gibi bir çocuğa sahip olup olmaması, kendi anne babalarıyla olan deneyimleri ebeveyn tutumlarını etkilemektedir (Yavuzer, 1990; akt. Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Bu durumların ebeveynin tutumunu etkilemesi ebeveyni psikososyal yönlerden etkileyen etmenlerin de varlığını göstermektedir.

2.3.2.Çocuğa Dair Sosyo-Demografik Özellikler ve Karakter Özellikleri

Bazı çalışmalar ebeveynlik tutum ve davranışlarının çocuğun sahip olduğu bazı özelliklerden veya çocukla ilişkili durumlardan kaynaklandığını belirtmektedir. Çocuk sayısının ebeveyn tutumlarıyla ilişkisi olduğunu söyleyen araştırmalar bulunduğu gibi etkisi olmadığını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Bir araştırmaya göre tek

çocuklu ebeveynlerin de aşırı koruyucu tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).

Yılmaz (2018)'in araştırmasında ise 2-6 yaş arası çocuğu bulunan Türk, Kırgız ve Rus ailelerde çocuk sayısı ve çocuğun cinsiyetinin ebeveynlik tarzını etkilemediği sonucu çıkmıştır. Çocuğun cinsiyetinin kültürel farklılıklarla da beraber değerlendirilmesi gerektiği göz önünde bulundurularak ebeveyn tutumlarını etkilediği söylenebilir. Örneğin hem kırsal hem de kentsel alanlarda, erkek Arap ergenler kızlardan daha yüksek düzeyde otoriter ebeveynlik rapor etmiş ve kızlar da erkeklerden daha yüksek düzeyde yetkili ebeveynlik bildirmiştir (Dwairy ve ark., 2006). Türk, Rus ve Kazak çocukların belirtmediği bu farkların Arap çocuklar tarafından belirtilmesi sosyokültürel etkilerin çocuğun cinsiyetiyle ilişkili algıyı değiştirdiğini de söylemeye imkân verebilir.

Dwairy ve ark. (2006)'nın yaptığı araştırmaya göre ebeveynin ilk çocuğu olmak, Arap toplumlarında, çocukları farklı ebeveynlik tarzlarına maruz bırakmaktadır. İlk doğan ergenler, daha sonra doğan ergenlere göre daha yüksek düzeyde izin veren ebeveynlik ve daha sonra doğanlara göre daha düşük düzeyde otoriter ebeveynlik bildirmişlerdir. Daha sonra doğan erkek çocuklar, ilk doğan erkek çocuklardan ve hem ilk doğan hem de daha sonra doğan kız çocuklardan (sırasıyla) daha düşük düzeyde yetkin ebeveynlik tarzı bildirmişlerdir. Dwairy ve ark. (2006) bu sonuçların dünyadaki diğer çalışmalara (Axelson, 1999) ve Arap ülkelerine uygun olduğunu belirtmişlerdir (Achoui, 2003; Al-Teer, 1997; akt. Dwairy ve ark., 2006). Bu sonuçların aksine bu araştırmada Suriyeli annelerin ebeveynlik deneyimleri böyle bir ayırım bildirmemiştir. Çocuğun sosyo-demografik özelliklerinin ebeveynlik tarzını etkilediği noktalara bakıldığında sosyokültürel etkilerle beraber bulunduğu görülmektedir. Kültüre ait kodlar çocuğun sosyo-demografik özelliklerine yorumlar getirmekte ve bu yorumlar ebeveynin tutumunu şekillendirmektedir.

Ebeveynlik tarzını etkileyen başka bir etmen de çocuğun mizacıdır. Çocukları zorlayan, saldırgan ya da utangaç bir mizaç veya çocukları uysal yapan sakin ve rahat bir mizaç gibi birçok çocuk karakteri, ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışlarını etkilemekte ve etkilerini yumuşatmaktadır (Baumrind, 2013). Çocuk anne babanın tutum ve

davranışlarına yön verirken anne babanın ebeveynlik yaklaşımı da çocuğun mizacına şekil vermektedir. Bu karşılıklı ilişkide araştırmalar, benzer mizaca sahip ama anneleri farklı çocuk yetiştirme tutumları gösteren çocukların sosyal davranışlarında önemli farklılıklar olduğuna işaret etmiştir (Coplan, Reichel ve Rowan, 2009; Yağmurlu ve Kodalak, 2010; akt. Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017). Çocuğun mizacının ebeveynliği etkilediği bir sonuç olarak ortadadır. Ancak ebeveynlerin bu sonuçtan hareketle çocuklarıyla kuramadıkları iletişiminden çocuğu sorumlu tutmaması gerekmektedir. Hangi mizacın hangi ebeveyn için kolay ya da zor olduğu da bilinmesi güç bir durumdur.

2.3.3.Ebeveynin Bulunduğu Sosyokültürel Zemin

Ebeveynlerin tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli sebeplerden biri içinde yaşadıkları toplum, bu topluma ait kültürel kodlar, sosyal yaşam ve gerektirdikleri, toplumsal alışkanlıklar ve hâkim bakış açılarıdır. Araştırmalar kültürel farklılıkların ebeveyn tarzları ve tutumlarıyla ilgili sonuçların farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bazı araştırmalar kırsal ve kent yaşamının farklılıklarının dahi ebeveynliği etkilediğini göstermektedir.

Kırsal bölgelerde yaşayan ebeveynlerle kıyaslandığında kentsel alanlarda yaşayan ebeveynler, daha fazla koruyucu, daha demokratik ve daha az disiplinlidir (Yılmaz, 2018). Dwairy ve ark. (2006)'nın araştırması ise Arap toplumlarında kentleşmenin, ebeveynlerin eğitiminin ve aile ekonomik düzeyinin ebeveynlik üzerindeki etkilerini önemsiz bulmuştur. Aynı konudaki araştırmaların farklı etnik kökenlerdeki sonuçlarında ortaya çıkan bu farklılıklar dahi göstermektedir ki kültür ve sosyal yapı ebeveynliği etkilemektedir. Kültür, ebeveynlikle ilgili yönergeleri aktarabildiği için ebeveyn uygulamalarının yapılanmasında güçlü bir faktör oluşturmaktadır (Dwairy ve ark., 2006). Baumrind'in ebeveynlik stilini kavramsallaştırmasına dayanan araştırmalar, çocukların Birleşik Devletlerin baskın kültüründe başarılı bir şekilde sosyalleşmesine yardımcı olan ebeveynlik türünün önemli derecede tutarlı bir resmini ortaya koymuştur (Darling ve Steinberg, 1993). Baumrind Amerikan arka planına göre önermelerde bulunmuştur. Başka kültürlerde, başka arka planlarda farklı sonuçlar vermesi de öngörülebilir bir durumdur. Baumrind'in kendisi de tipolojisinin ilk çalıştığı ailelerde oluşturduğu aile

türlerinin bunlar dışındaki nüfusa uygulandığında revize edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Revizenin gerekliliğini açıklarken kültürel değerler ve yaşam gerçekleri değiştiğinde, ebeveynlerin hedeflerinin ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde en etkili olan bazı aile süreçlerinin de değişebileceğini belirtmiştir (Baumrind, 1972; akt. Baumrind, 2013).

Steinberg' e göre Amerikan ergenleri, ırksal veya sosyal geçmişleri veya ebeveynlerinin medeni durumları ne olursa olsun, otoriter ebeveynlerle daha iyi geçinmektedir (Steinberg, 1990). Bu bulgu, Çin, Pakistan, Hong Kong, İskoçya, Avustralya ve Arjantin gibi değer sistemlerinde aşırı çeşitliliğe sahip ülkelerden alınan örneklerde de doğrulanmıştır (Baumrind, 2013). Steinberg ve arkadaşlarına göre (1987), Asyalı ebeveynler otoriter ebeveynlik konusunda yüksek puan alsalar da bu ebeveynlerin ergen çocukları yüksek akademik başarıya sahiptirler. Ayrıca Asyalı, İspanyol ve Afrikalı Amerikalı ebeveynlerin yetkili olma olasılığının en düşük olduğunu bulmuşlardır (Akt. Atia, 2014). Bunu destekleyen bir sonuç anne fiziksel disiplini ile Avrupalı Amerikalı ailelerdeki çocuklar arasındaki davranış sorunları arasında Afrikalı Amerikalı ailelere göre daha güçlü bir ilişki bulmuşlardır (Deater-Deckard ve ark., 1996; Lansford ve ark., 2004; Stormshak ve ark., 2000; akt. Bjqrknes ve ark. 2012). Bu sonuçtan anlaşılacağı üzere otoriter tutum Avrupalı Amerikalı çocukları olumsuz etkilerken, Afrikalı Amerikalı çocukları onlar kadar olumsuz etkilememektedir.

Bir toplumun kültürel arka planı, sosyokültürel yapısı ister bireyci ister kolektif olsun, ebeveynlik stillerinde (yani otoriter, yetkili ve izin veren) hayati bir rol oynar. Otoriter ebeveynlik kolektif ülkelerde daha çok uygulanmaktadır ve bireyci toplumlara göre olumsuz bir ebeveynlik biçimi olarak görülmemektedir (Mousavi ve Juhari, 2019). Olumlu ebeveynlik uygulamalarının çocukların davranış sorunları üzerindeki önleyici etkileri de etnik köken temelinde değişmektedir (Lau ve ark., 2006; akt. Bjqrknes ve ark., 2012).

Farklı kültürlerin ebeveynlik tarzlarına verdikleri cevaplara ilişkin yapılmış bazı araştırmalar kültürel farklılıkların ebeveynlik tarzlarına yansımalarını göstermektedir. Yılmaz (2018)'in araştırma bulguları hakkında yapılan bir yoruma göre Türk ebeveynler

Batı kültürüne, Kırgız ebeveynler ise Asya kültürüne daha yakın tutumlar göstermektedir ve özellikle ebeveyn tutumlarının disiplin boyutunda bu durumun daha belirgindir.

Chen ve ark. (2002)'nin yaptığı çalışmalar da Çinli ebeveynlerin ebeveynlik tarzlarını ortaya koyan dikkate değer çalışmalardır. Çinli ebeveynler genellikle otoriter ve ebeveynlik konusunda kontrolcü olarak nitelendirilmektedirler (Chao, 1994; Lin ve Fu, 1990; Steinberg, Dornbusch ve Brown, 1992, akt. Chen ve ark. 2002). Nitekim, Kuzey Amerikalı ebeveynlerle karşılaştırıldığında, Çinli ebeveynlerin çocuk yetiştirmede fiziksel cezalandırma gibi yüksek güç stratejilerinin kullanımını onaylama eğiliminde oldukları ve çocuklarına karşı daha az duyarlı ve şefkatli görüldükleri bulunmuştur (Chen ve ark., 1998; Kelley, 1992; Lin ve Fu, 1990; Wu, 1981; akt. Chen ve ark. 2002). Çin ve Kanada örneklemi üzerinde yapılan bir çalışmada ise (Chen, 1999) Çinli annelerin çocuklarına karşı daha sıcak ve sevecen tutumlara sahip oldukları; Kanadalı annelerin ise daha otoriter ve cezaya dayalı bir disiplin anlayışını benimsedikleri gözlenmiştir (Akt. Yılmaz, 2018).

Diğer bir Çinli araştırmacı Chao (1994) Çinli ailelere uygulandığında Baumrind tipolojisinin doğru olmadığını düşünmüştür. Otoriter, yetkili ve izin veren yapıların Batı kültüründen türediğini iddia etmiş ve Konfüçyüsçü ebeveynliği yansıtan bir tipoloji önermiştir. Chao' nun tezine göre, optimal ebeveynlik, çocuk ile yakın ilişki, bağlılık ve çocuğun refahı için fedakârlık yapmaya isteklilik ve hem çocuklar hem de ebeveynler tarafından destekleyici olarak görülen aile tabanlı kontrol ile karakterizedir (Chao ve Sue, 1996; akt. Dwairy ve ark., 2006). Çinli annelere dair her çalışmada diğerinden farklı sonuç ve yorumlar ortaya çıkması Chao' nun eleştirisini de güçlendirmektedir. Araştırmalar göstermektedir ki Çinli annelerde hem kontrol hem de sıcaklık yüksek düzeyde görülebilmektedir. Bu sonuçlar ebeveynlikle ilgili boyutların ve bunların etkisinin yorumunda sosyokültürel yönlerden bakmanın gerekliliğini göstermektedir. Kağıtçıbaşı da kültürel farklılıkların ebeveynliği şekillendirdiğini düşünenlerdendir. Türk ve diğer kolektif kültürleri inceleyen Kağıtçıbaşı (1970, 2005), Baumrind'in tipolojisi ile aynı fikirde değildir ve ebeveyn kontrolü ve sıcaklığının rekabetçi bileşenlerden ziyade uyumlu bileşenler olduğunu ileri sürmektedir. Yani sıcaklık ve kontrol rakip değildir, birlikte bulunmaktadır.

Kültürel etkilerle beraber içinde yaşanan toplumla yapılan kıyaslamalara da dikkat etmek gerektiğine işaret eden çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri İsrail işgalinde yaşayan Filistin toplumu ile Gazze'de yaşayan Filistinli ailelerin ebeveynlik tarzlarındaki farklılıkları bildiren Palosaari ve ark.'nın (2013) araştırmasıdır. Araplarla yapılmış çalışmalardan bir diğerinde 'Ebeveyn Otoritesi Anketi' nin Arap dili versiyonu sekiz Arap toplumunda 2.893 Arap ergene uygulanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları da tüm ebeveynlik stillerinin Arap toplumlar arasında farklı olduğunu göstermektedir. Üstelik tüm örnekler Arap toplumlarından oluşmasına rağmen bu farklılıklar ortaya çıkmıştır. Çalışma sonucunda yapılan küme analizi Baumrind'in otoriter-yetkili-izin veren ebeveyn tarzlarının farklı birleşmelerinden üç birleşik ebeveynlik örüntüsünü ortaya çıkardı: Tutarsız (izin veren ve otoriter), kontrol (yetkili ve otoriter) ve esnek (yetkili ve izin veren) (Dwairy ve ark., 2006). Örneğin; Yemen ve Suudi Arabistan gibi geleneksel ülkelerdeki ebeveynlik stilleri, Lübnan ve Ürdün gibi modern ülkelerdeki ebeveynlik stillerine göre daha otoriter olma eğilimindedir (Dwairy ve ark., 2006). Bu örnekler sosyokültürel yönlere daha fazla dikkat ederek çalışılması gerektiğini göstermektedir. Zira bir olguyu ırk, etnik köken, dil veya din benzerlikleriyle açıklamak yeterli gelmemektedir.

Ebeveynlik tarzının duygusal zekâ (emotional intelligence-EI) üzerindeki etkisini araştıran bir çalışma da (Mousavi ve Juhari, 2019) farklı kültürlerde ebeveynlik tarzının yansımalarının ve etkilerinin farklılaştığı sonucuna varmıştır. Anahtar kelime olarak 'ebeveynlik stili' ve 'duygusal zekâ' kullanılarak yayınlanan, orijinal makaleler üzerinde sistematik bir inceleme yapan çalışma, sosyal çevrenin ve kültürel, dini ve ekonomik koşulların duygusal zekâyı önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur. Çalışmanın parçalarından biri olan Sarkhoni (2016) ergenlerde otoriter ebeveynlik stili ile daha yüksek duygusal zekâ arasında bir bağlantı bulmuştur (Mousavi ve Juhari, 2019). Benzer şekilde, sıcak ebeveynlik tarzı İranlı öğrenciler arasında yüksek EI ile yakın bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Chandran ve Nair, 2015; akt. Mousavi ve Juhari, 2019). Araştırmada kültürel değerler ve mizaç gibi değişkenlerin EI'yi ve ergenlerin duygularını etkilediği bulunmuştur (Ang ve Goh, 2006; akt. Mousavi ve Juhari, 2019). Duygusal zekâyı artıran uygulama bir kültürde otoriter tutumla eşleşirken başka bir kültürde

sıcaklıkla eşleşmiştir. Bu sonuçlar da kültürel etkinin kavramlar üzerindeki yansımalarının nasıl çeşitlendiğini delillendirmektedir.

Rudy ve Grusec (2006) tarafından yapılan bir çalışmada Mısır, İran, Hint ve Pakistan kökenli Kanada'da yaşayan kolektivist annelerin tutumları ve bilişleri araştırılmış ve anglo-Kanadalı annelerin tutumları ile karşılaştırılmıştır. Araştırmacılar kolektivist annelerin otoriter olma eğiliminde olduğunu bulmuş; ancak otoriterliğin, çocukların özgüveniyle olumsuz ilişkili olmadığı sonucuna varmışlardır (Akt., Atia, 2014). Bu çalışmada da görülmektedir ki farklı sosyokültürel kodlar farklı sonuçlar ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kanadalı annelerin ebeveynlik tarzı ile Kanada'da yaşayan Mısırlı annenin ebeveynlik tarzı farklı olmasına rağmen ikisi de özgüvenli çocuklar yetiştirebilmektedir. Bu örnekte farklı etnik kökenli örneklerin aynı toplumda yaşayan çocuklara farklı tarzlarda annelik yaptığına dikkat etmek de gereklidir. Bu kadar çok değişkene rağmen makul sonuçlar almayı sağlayan sebepleri anlamak önemlidir. Bunun için sosyokültürel yönlerden daha fazla inceleme yapılmalıdır.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, tez çalışmasının yöntemi kısmına yer verilmiştir. Çalışmanın niteliği, gereksinilen veriler, bu verilerin nereden, kimden ve nasıl toplandığı ve nasıl analiz edildiği konularına açıklık getirilmiştir.

3.1.YÖNTEM

Araştırmanın yöntemine karar verilirken araştırma problemini en iyi cevaba ulaştıracak şekilde tasarlanmasına dikkat edilmiştir. Bu yöntemin, araştırmanın konusu ve problemini doğru yanıtlayacak bir yaklaşımla uygulanması gerektiği öngörülmüştür. Araştırmanın gereksindiği verilere ulaşmayı sağlayacak en uygun veri toplama tekniklerinin neler olacağına dikkat edilmiştir.

Katılımcıların ebeveynlik fenomenine dair deneyimlerini keşfetmek amacıyla en uygun yaklaşımın fenomenolojik yaklaşım olduğuna karar verilmiştir. Deneyimlerin derinlemesine keşfini sağlayacak olan tekniğin derinlemesine görüşme olduğu ve bu deneyimlerin en geniş kapsamlı betimlemesine ulaşmak için nitel araştırma deseninin uygun olduğu düşünülmüştür.

Bir olgunun keşfedilmesi için kullanılan yaklaşımların başında gelmesi, bu araştırmanın fenomenolojik yaklaşımla yapılmasının uygunluğunu işaret etmektedir. Zira fenomenolojik yaklaşım birkaç kişinin bir fenomen veya kavramlarla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını keşfeder. Araştırmacı bu yaklaşımla söz konusu fenomeni deneyimleyen tüm katılımcıların ortak özelliklerine odaklanır ve bu fenomene dair bireysel deneyimleri evrensel nitelikte bir açıklamaya dönüştürür (Creswell, 2013). Bu araştırmada da annelik fenomenine Suriyeli annelerin deneyimleri üzerinden bakılmaya çalışılmıştır. Anneliği deneyimlemiş bir grup Suriyeli kadınla derinlemesine görüşme yaparak annelik tecrübeleri ile ilgili hem öznel hem de diğer annelerle ortak olan nesnel

deneyimlerini betimlemeleri istenmiştir. Bu betimlemelerden yola çıkarak anneliğe yükledikleri anlam ve bu kavramı nasıl algıladıkları keşfedilmeye çalışılmıştır. Fenomenoloji yalnızca bir betimleme değildir. Aynı zamanda araştırmacı tarafından deneyimlerin anlamına ilişkin yorumların yapıldığı bir süreçtir (van Manen, 1990, s. 26, akt. Creswell, 2013). Bu keşif sürecinde aranan verilere ulaşmanın en uygun teknikleri nitel araştırma deseninde yer alan derinlemesine görüşme/mülakat ve gözlemdir.

Nitel araştırma, varsayımla başlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Yorumlayıcı/kuramsal çerçeve ve bir sosyal veya beşerî sorun olarak kabul edilmiş bir problemde bireylerin veya grupların amaçlarını keşfetmeye yönelik olarak hazırlanmış araştırma sorularının çalışılması olarak değerlendirilmektedir (Creswell, 2013). Nitel araştırmada genellikle doğruluğu veya yanlışlığı test edilmek üzere önceden belirlenmiş bir denence yahut kuram yoktur. Nitel araştırmada hâkim ilke tümevarımdır. Araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve detaylı verilerden başlayarak incelediği probleme ait ana temaları ortaya çıkarma, topladığı verileri anlamlı ve mantıklı bir yapıya bürüme, yani bu verilerden yola çıkarak bir kuram oluşturma gayretini göstermektedir (Glaser ve Strauss, 1967; akt: Yıldırım ve Şimşek, 2000: 27).

3.2. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Katılımcılar, veri toplama süreci ve verilerin analiz süreciyle ilgili bilgiler bu başlık altında verilmiştir.

3.2.1. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları fenomenolojik yaklaşımın amaçlı örneklem seçimi stratejisi ile belirlenmiştir. Amaçlı örneklem araştırmacının çalıştığı araştırma problemine yönelik en iyi bilgileri alacağı, kasıtlı seçilen bir grup insanı ifade etmektedir (Creswell, 2013). Nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örneklem araştırmacının katılımcıları araştırmanın problemine uygun niteliklere sahip kişiler arasından seçme imkânı sunar. Bu çalışmada katılımcıların tamamı araştırmaya konu olan annelik fenomenini deneyimlemiş ve

deneyimlerini açık bir şekilde ifade edebilecek olan Suriyeli kadınlardan oluşmaktadır. Ankara'da yaşayan, her yaşta, Suriyeli anne, sahip olduğu çocuk sayısına veya çocukların yaşlarına bakılmaksızın, katılımcı olma niteliğine sahiptir. Katılımcılarda Anne olmak dışında bir nitelik aranmamıştır. Çünkü bu araştırma Ankara'da yaşayan Suriyeli kadınların annelik kavramına yüklediği anlam üzerinde odaklanmaktadır ve katılımcının bu kavrama dair bir deneyime sahip olması yeterli bir niteliktir. Araştırmacının kaç katılımcı ile görüşeceği yani örneklemin büyüklüğü dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur. Bu çalışmada 16 katılımcıyla çalışılmıştır.

Veri toplama işlemi katılımcılarla derinlemesine görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler de araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. EK-2 'de sunulan bu formda Ankara'da yaşayan Suriyeli annelerin, sosyo-demografik özellikleri, anneliğe yükledikleri anlam, annelik yaparken yaşadıkları zorluklar, çocuklarla ilişkileri ve annelikle ilgili hatıralarını Çok boyutlu olarak hedefleyen, tarafsız, yönlendirici veya yargılayıcı olmayan, deneyimleri ve annelerin deneyimlere atfettikleri anlamı keşfetmeye çalışan açık uçlu sorular bulunmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, Türkçe ve Arapça dilinde hazırlanmıştır. Tüm katılımcılara soruların tamamı yöneltilmiştir. Katılımcının nasıl iletişim kurduğu ve soruları nasıl cevapladığına göre (bazı katılımcılar kısa cevaplar vererek iletişim kurmuşlar, bazıları ise sorulan bir soruya karşılık uzun bir anlatı yapmışlar ve bu anlatı sırasında diğer bazı soruları da cevaplamışlardır) soruların sıralaması değiştirilmiş veya katılımcının ihtiyacına göre soruların ifadeleri açıklanarak yenilenmiştir. (Katılımcıların bir kısmı özellikle hatıra sorulduğunda soruyu anlamakta güçlük çekmiştir.) Soruların katılımcıya yöneltilmesi sırasında katılımcının incinmemesine azami dikkat gösterilmiştir. Daha önce saha çalışması yapan sosyal hizmet uzmanları müracaatçıyı incitmeme konusundaki hassasiyetlerin tercümanlar tarafından gösterilmesinde zorluklar yaşandığını bildirmişlerdi. Bu çalışmada araştırmacının orta seviyede Arapça bilmesi yarı yapılandırılmış görüşme formunun sosyal hizmet uzmanı hassasiyeti ile hazırlanmasını sağlamıştır. Derinlemesine görüşmelerin ortalama süresi 50 dakika olmuştur. Görüşmeler katılımcıların 5'i ile Türkçe 11'i ile Arapça (tercüman aracılığıyla) konuşarak yapılmıştır.

3.2.1.1. Katılımcıları Tanıtan Bilgiler

Araştırmaya katılan 16 anneyi tanıtan kısa bilgiler bu bölümde verilmiştir. Araştırma grubundaki annelerin 1 ila 7 çocuğu bulunmaktadır. Bu çocukların yaşları değişmektedir. Annelerin bugünkü yaşları 19 ila 64 yaş arasında değişmektedir. Katılımcıların 10'unun belirttiği evlilik yaşı 18'den küçüktür. Diğer 6'sının belirttiği evlilik yaşı 18-25 yaş arasındadır. Suriye'de evlilik yaşının 18 olması zorunluluğu bulunmadığı için ve Suriye toplumunda 18 yaşından önce evlenmenin sık görülen bir durum olması dolayısıyla kültürel görecelik kavramına göre yaklaşmıştır. Katılımcılardan bazıları eşlerini kaybetmişti. Katılımcılardan biri Türkiye'ye göç ettikten sonra evlenmiş diğer katılımcılar ise Suriye'de evlenmişlerdir. Katılımcıların bazıları çalışmaktadır, bazıları ise ev hanımıdır. Ortalama 5 yıldır Türkiye'de bulunan tüm katılımcılar Halep'ten geldiklerini beyan etmiştir.

Katılımcıların gerçek isimleri etik gerekçelerle saklı tutulmuş, bunun yerine araştırmacı tarafından yeni isimler verilerek çalışma anlatılmıştır.

1. Gizem: 19 yaşında, iki çocuk annesidir. Evlilik yaşı tahminen 16'dır. İlkokul mezunudur. Türkçeyi çok iyi konuşmaktadır ve ev hanımıdır.
2. Fati: 24 yaşında ve bir çocuk annesidir. Evlilik yaşı 22'dir. Lise eğitimi yarım kalmıştır. İyi seviyede Türkçe konuşmaktadır. Ev hanımıdır.
3. Ferah: 27 yaşında, 3 çocuk annesidir. Evlilik yaşı 18'dir. Türkçe bilmemektedir. Ev hanımıdır.
4. Yıldız: 28 yaşında, dört çocuk annesidir. Evlilik yaşı 15'tir. 8. sınıfa kadar eğitim almıştır. Türkçe bilmemektedir. Ev hanımıdır.
5. Nabe: 33 yaşında, dört çocuk annesidir. Evlilik yaşı tahminen 15-16'dır. Türkçe bilmektedir. Çalışmaktadır.

6. Betle: 34 yaşında, dört çocuk annesidir. Çocuklarının ikisini savaşta kaybetmiştir. Evlilik yaşı 13'tür. Okuryazar değildir. Terzilik bilmektedir. Temizliğe gitmektedir.
7. Hasibe: 34 yaşında, iki çocuk annesidir. Evlilik yaşı 20'dir. Ankara Üniversitesi Matematik Bölümü'nde öğrencidir. Çalıştığı için okula devam edememektedir. İyi derecede Türkçe bilmektedir.
8. Cennet: 39 yaşında ve bir oğlu var. Evlilik yaşı tahminen 27-28'dir. Sınıf öğretmenidir. İyi derecede Türkçe konuşmaktadır. Ev hanımıdır.
9. Eman: 39 yaşında, yedi çocuk annesidir. Evlilik yaşı tahminen 15-16'dır. Türkçe bilmemektedir. Ev hanımıdır.
10. Ümeyye: 45 yaşında, beş çocuk annesidir. Evlilik yaşı 16'dır. Ortaokul mezunudur. Giriş düzeyinde Türkçe konuşabilmektedir. Ev hanımıdır.
11. Necva: 46 yaşında, beş çocuk annesidir. Evlilik yaşı 23'tür. Ortaokul mezunudur. Giriş düzeyinde Türkçe bilmektedir. İnternet üzerinden satış yapmaktadır.
12. Mariye: 48 yaşında, yedi çocuk annesidir. Evlilik yaşı tahminen 17-18'dir. Okuryazardır. Türkçe bilmemektedir. Ev hanımıdır.
13. Arzu: 49 yaşında, 6 çocuk annesidir. Evlilik yaşı tahminen 17-18'dir. 7. sınıfa kadar okumuştur. Türkçe bilmemektedir. Terzilik yapmış şimdi ise ev hanımıdır.
14. Gaye: 58 yaşında, dört çocuk annesidir. Ancak büyük oğlunu savaşta kaybetmiştir. Evlilik yaşı tahminen 19-20'dir. Biyoloji öğretmenidir. Orta derecede Türkçe bilmektedir. Ev hanımıdır.
15. Savaş: 63 yaşında, altı çocuk annesidir. Evlilik yaşı 16'dır. Türkçe bilmemektedir. Ev hanımıdır.

16. Safiye: 64 yaşında, beş çocuk annesidir. Evlilik yaşı tahminen 21-22'dir. Din görevlisidir. Türkçe bilmemektedir. Ev hanımıdır.

3.2.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Uygulama Süreci

Katılımcıların bir bölümüne Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde eğitim alan Suriyeli öğrenciler aracılığıyla ulaşılmıştır. Bir bölümüne ise Altındağ Belediyesi Önder Mahallesi Kadın Eğitim, Kültür Merkezi'nde eğitimci olarak çalışmış olan, bu araştırmadaki iki tercümandan biri olan Sofia El Anzouli Ünver aracılığıyla ulaşılmıştır. Tercüman Sofia Ünver araştırmaya katılma niteliği bulunan Suriyeli kadınlarla bağlantı kurmuş ve araştırmanın amacını onlara iletmiştir. Gönüllü olanlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde de ev ziyaretlerine katılarak tercümanlık yapmıştır. Bazı katılımcılara ise araştırmacının sosyal çevresi vasıtasıyla ulaşılmıştır. Yüz yüze görüşme gerçekleştirilen katılımcıların bir tanesi Keçiören ilçesinde diğerleri ise Altındağ İlçesi Önder Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler katılımcının evinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden bir tanesi katılımcının misafir olarak bulunduğu ablasının evinde gerçekleşmiştir. Yüz yüze gerçekleşmeyen görüşmeler ise telefonla görüntülü görüşme ve görüntülü toplantı imkânı sunan bilgisayar programları (ZOOM) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalarda çevrimiçi veri toplama daha önce de uygulanmış bir yöntemdir. İnternet aracılığıyla nitel veri toplama, veri transkripsiyon maliyetlerini ve ulaşım giderlerini azalttığı için maliyet ve vakit verimliliği açısından avantajlara sahiptir. Aynı zamanda katılımcılara zaman ve mekân esnekliği sağlayarak kendilerine yöneltilen soruya daha iyi cevap verebilmek için düşünme fırsatı sunar. Ayrıca online veri toplama, katılımcının kendini rahat hissedeceği, tehdit edici olmayan bir ortam sağlar (Creswell, 2013). Ancak online gerçekleştirilen görüşmelerde bazı etik kaygılar da gündeme gelebilir. Örneğin katılımcının gizliliğinin korunması, veri sahipliği, yeni güç farklılıkları, özgünlük ve toplanan verilere güven duyma gibi (James ve Busher, 2007; Nicholas ve diğ., 2010, akt. Creswell, 2013).

Katılımcıların ev ortamlarında bulunmaları daha rahat görüşme gerçekleştirmelerini sağlamıştır. Bazı katılımcılarla görüşme saatleri onların isteğine üzerine, eşlerinin ve evlerinin durumuna göre, kararlaştırılmıştır. Online görüşmelerin yüz yüze görüşmelerden daha sakin ve beklenenden daha nitelikli geçtiği, katılımcıların kendilerini dış etkenlerden izole ederek daha konsantre olmuş şekilde görüşmeye dahil oldukları gözlenmiştir. Pandemi sürecinin gerektirdiği tedbirler dolayısıyla yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerin süreleri planlanandan daha kısa tutulmuştur. Görüşme sürelerinin kısa tutulması gözlem aşamasının planlanandan çok daha kısa süreyle sınırlandırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu sınırlı sürede ancak mülakat soruları katılımcıya yöneltilmiş ve cevaplar alınmıştır. Bu esnada yalnızca katılımcının araştırmacı ağırladığı mekâna dair gözlemler gerçekleştirilebilmektedir. Bu iç mekanların yanı sıra katılımcıların yaşadığı Önder Mahallesi'nde de kısa süreli gözlem yapılmıştır. Online yapılan görüşmelerde ise gözlem imkânı yalnızca kameranın açısının gösterdiği yerde sınırlı kalmıştır. Mahremiyet sebebiyle kamerasını açmak istemeyen katılımcılara dair ise herhangi bir gözlem yapılamamıştır.

3.2.3. Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada Ankara'da yaşayan Suriyeli annelerin ebeveynlik deneyimlerini sosyokültürel yönden keşfetmek üzere, nitel araştırma deseninin veri toplama aracı olan derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlemden yararlanılmıştır.

3.2.3.1. Derinlemesine Görüşme

Araştırmanın uygulama aşamasında, Ankara'da yaşayan Suriye kökenli 16 anneyle yapılan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla veri toplanmıştır.

Fenomenolojik araştırmada bilgi edinme süreci, 10 kişiye kadar yapılan derinlemesine mülakatlarla(görüşmeler) sağlanmaktadır. Önemli olan fenomenle ilgili tecrübe sahibi az sayıdaki insan için bu fenomenin ne anlama geldiğini tanımlamaktır (Creswell, 2013, s. 164). ‘*Görüşme, iki yabancı arasındaki açıkça bir kişinin ötekinden belirli bilgiler elde etmesi amacıyla yürütülen kısa süreli, ikincil toplumsal etkileşimdir. Toplumsal roller, görüşmeci ve*

görüŖülen ya da yanıtlayıcı rolleridir. Bilgi, görüşmecinin önceden ayarlanmış sorular sorduğu ve yanıtları kaydettiği ve yanıtlayıcının da cevap verdiği yapılandırılmış bir sohbetle elde edilir. Sıradan sohbetten pek çok açıdan farklılık gösterir.'' (Neuman, 2014). Birebir görüşmede yani mülakatta araştırmacının, konuşmaktan çekinmeyen ve düşüncelerini paylaşmakta zorlanmayan bireylere ve konuşmanın mümkün olabileceği bir ortama ihtiyacı vardır. Çekingen veya utangaç birisi araştırmacıyı konuşmayı sürdürmek ve derinleştirmek konusunda zorlayabilir ve ona daha az bilgi sağlayabilir (Creswell, 2013, s. 166).

Bu çalışmada derinlemesine görüşme süreci başlamadan önce bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu pilot uygulama ile görüşme soruları, prosedürler, kullanılacak araçlar, katılımcılarla iletişim yolları ve görüşme süreci prova edilmiştir. Bu provayla araştırmacıda ve tercümanda, katılımcılarla görüşme yaparken onların kendilerini güvende hissetmeleri, paylaşımlarını rahat ve huzurlu bir şekilde yapmalarını sağlayacak iletişim yolları ve ortamın nasıl sağlanabileceğine dair farkındalık gelişmesi amaçlanmıştır. Prova öncesinde ve sonrasında görüşmenin etik ilkeleri ve sosyal hizmet bakışına uygun hassasiyetleri tercümana aktarılarak onun da parçası olduğu görüşmelerde buna dair farkındalığının artması sağlanmıştır. Araştırmacının görüşmedeki rolü önemlidir. Zira katılımcının sağlayacağı verinin kapsamı ve niteliği araştırmacıyla yakından ilgilidir. Çünkü görüşmenin seyriden araştırmacı sorumludur. Araştırmacının gerektiğinde etik hassasiyetlere uygun şekilde, katılımcıyı cesaretlendirmesi, anlatmaya teşvik etmesi katılımcının sınırlı ve yüzeysel cevaplardan ziyade gerçek, derinlikli ve içten cevaplar vermesini sağlayabilir. Bu nitelikli cevaplar samimi bir içtenlik, güleryüz ve nezaketle katılımcının güveni temin edildiğinde sağlanabilir.

Bu araştırmada sıcak bir iletişimi temin etmek adına katılımcılarla tanışma, teşekkür ve vedalaşma aşamalarında araştırmacı, Arapça konuşmuştur. Bunun katılımcı üzerinde olumlu tesiri gözlenmiştir. Arapça başlayan konuşmaya, katılımcı tebessümle veya Türkçe konuşma gayretiyle cevap vermiştir. Görüşme içerisinde Arapça verilen geri bildirimlerde katılımcıların memnuniyetlerine dair jest ve mimikler gözlenmiştir. Bu iletişim isteği katılımcının gönüllülük seviyesini artırmıştır.

Soru-cevap bölümüne geçildiğinde katılımcıların konuşma hızı ve şive farklılıkları dolayısıyla araştırmacının dil seviyesi yetersiz kalacağı için tercümanla devam edilmiştir. Iraklı ve Faslı 2 tercümanın çeviri yaptığı görüşmelerde yöresel farklılıklara rağmen herhangi bir dil problemi yaşanmamıştır. Konuşmaların seyri sırasında çevirilmediği, atlandığı düşünülen cümlelerin deşifrelerde Arapça olarak tekrar yazıya geçirilmesi ve Arapça metninden yeniden tercüme edilmesi, görüşmecinin tüm beyanlarının analiz sırasında değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Tüm katılımcıların görüşmeleri ses kaydı olarak kayıtlanmasına izin vermiş olması bunu mümkün kılmıştır.

Derinlemesine görüşmeler sırasında araştırmacı tarafından Türkçe ve Arapça olarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. (bknz. EK-2) Formda, kısa, sade bir dille yazılmış, yönlendirme ve yargılamadan uzak, katılımcının istediği cevabı verebileceği 15 açık uçlu soru yer almıştır.

Derinlemesine görüşmeler selamlaşma, araştırmacının kendini ve tercümanı tanıtmayı, katılımcıya gönüllüğünden dolayı teşekkür etmesi, araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi vermesi ve aydınlatılmış onam formunda yer alan etik hassasiyetlerin aktarılmasıyla başlamıştır. Bazı online görüşmeler öncesinde aydınlatılmış onam formu (bknz. EK-1) katılımcıya ulaştırılmış ve katılımcıya görüşme esnasında bilgilerin tekrar edilmesini isteyip istemediği sorulmuştur. İsteğe göre bilgiler tekrar aktarılmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerde aydınlatılmış onam formunun bir kopyası katılımcıya teslim edilmiştir. Araştırmacıda kalan kopyasına da katılımcının imzası istenmiştir. Online görüşmelerde imza temin etmek mümkün olmadığı için katılımcının gönüllü olarak araştırmaya dahil olduğuna dair ifadesi ses kaydıyla kaydedilmiştir.

Görüşmeler, ‘‘Bize (görüşmelere tercümanla birlikte gidildiği için çoğul ifade kullanılmıştır) kendinizi tanıtabilir misiniz?, Ailenizden bahsedebilir misiniz?’’ sorularıyla başlamıştır. Bu sorular hem katılımcı hakkında sosyo-demografik bilgiler temin etmeyi sağlamış, hem de araştırmacı ile katılımcı arasındaki iletişimi geliştirmiştir. Bu sorulardan sonra ‘‘Sizin için annelik nedir? Nasıl anlatırsınız anneliği? Sizce iyi bir anne nasıl olmalıdır?’’ sorularıyla katılımcının anneliğe dair değerlendirmelerini almak amaçlanmıştır. Bu sorular katılımcının bu kavrama dair düşüncelerini öğrenmek için

sorulmuştur. Ardından anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi, çocukların birbiriyle ilişkisini, annenin bu ilişkilere nasıl müdahil olduğu ile ilgili sorular sorulmuştur. Bunlardan sonra gelen sorular annelik sürecinde zorluk yaşayıp yaşamadıkları, eğer yaşıyorlarsa bu zorlukların hangi konularda olduğu, çocuklarını yetiştirirken neleri öncelendikleri ve önemsedikleri, çocuklarına önemsedikleri şeyleri kazandırmak için, disipline etmek için (araştırmada bu kavram kullanılmıştır) onları terbiye etmek için (bu ifade ise annelerin kendilerinin sık kullandığı bir ifadedir) uyguladıkları yöntemler, çocuklardan beklentileri, çocukların beklentilere nasıl cevap verdikleri ve bu cevaplara annelerin nasıl karşılık verdiği hakkındaki sorulardır. Araştırmada katılımcılara Suriye’de ve Türkiye’de anne olmak hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Bu sorunun sorulma amacı, annelerin Türkiye’de yaşadıkları annelik deneyimlerini gözden geçirerek tecrübe ettikleri zorlukları veya avantajları keşfetmektir. Bu sorudan sonra annelerden çocuklarıyla ilgili bir ya da birkaç hatıralarını paylaşmaları sonrasında da annelerine dair bir hatıra paylaşmaları istenmiştir. Hatıralar annelerin deneyimlerini kendi betimlemeleriyle anlatmalarını sağladığı için verimli bir soru olmuştur. Bu soru karşısında bazı katılımcılar soruyu doğru anlamakta ve bir hatırayı, anıyı hatırlamakta zorlandığı görülmüştür. Bu katılımcıya daha detaylı bir açıklama ve örneklendirme yapıldığında hatıralarını paylaştıkları ve genellikle tebessümle ve heyecanla anlattıkları gözlenmiştir. Bazı katılımcılar yaşadıkları kayıpları (annesini veya çocuğunu kaybeden annelerden bazıları) hatırlayarak duyulduğu ve yanıt vermek istemediği görülmüştür. Bu durumlarda katılımcıya ısrar edilmemiş ve diğer sorulara devam edilmiştir. Hiçbir katılımcı, görüşmeye ara vermek veya görüşmeyi nihayetlendirmek isteğinde bulunmamıştır. Tüm katılımcılar görüşmeyi tamamlamıştır. Görüşmeler tamamlandığında katılımcılara araştırmaya verdikleri destek dolayısıyla teşekkür edilmiş ve katkılarının çok kıymetli olduğu dile getirilmiştir. Katılımcılar iyilik, başarı ve kolaylık dileklerini ve dualarını iletmişler ve katılmaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara araştırma hakkında merak ettikleri herhangi bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan biri araştırma bulgularına dair, diğer annelerin neler düşündüğüne dair sorular sormuştur ve araştırma sonucunun kendisiyle paylaşılmasını rica etmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular, nitel araştırmanın doğasının çalışmaya kazandırdığı esneklik vasıtasıyla, süreç içerisinde geliştirilmiş ve bazı soruların biçimi

değiştirilmiştir. Nitel araştırma deseninin bir diğer özelliği, genel olarak araştırmanın başlangıcında kaç katılımcıyla kaç görüşme yapılacağı, görüşmelerin süresinin kesin bir sayı olarak ifade edilmesine gerek duymamasıdır. Görüşmeler arttıkça, elde edilen verilerin derinliği ve yoğunluğu araştırmanın amacına göre doygunluk kazandığında, veri toplama süreci sona erdirilebilir. Bu çalışmada da araştırmacı tarafından istenen veri yoğunluğu oluştuğunda, konular tekrarlanmaya başladığında, belirli doygunluğa ulaşıldığında veri toplama süreci tamamlanmıştır. Bu doygunluğu 16 katılımcıyla yapılan 25 dakika ila bir buçuk saat arasında değişen sürelerde gerçekleşen görüşmeler sağlamıştır. Ortalama görüşme süresinin 50 dakika olduğu saptanmıştır. Görüşmelerden yaklaşık 300 sayfalık bir deşifre ortaya çıkmıştır.

3.2.3.2. Katılımcı Gözlem

Bu çalışmada ana veri toplama aracı olan derinlemesine görüşmelerin yanı sıra destekleyici olarak katılımcı gözleme de başvurulmuştur. Katılımcı gözlem bir çalışmada, katılımcılarla ilk bağlantıların kurulduğu, bir yakınlığın sağlandığı, araştırmacının katılımcılara dair veya araştırma konusunu anlamaya dair kendi perspektifinden bakarak bilgi edindiği süreçtir. Araştırmacı bu süreçte, fiziksel ortamı, katılımcıları, etkileşimleri, konuşmaları ve kendi davranışlarını izleyebilir. Bu süreç görüşmelerde sözlü olarak ifade edilemeyecek ancak duyularla elde edilebilecek bilgileri de çalışmaya kazandırmaktadır.

Bu çalışmada araştırmacı tam katılımcı olarak katılımcı gözlemi gerçekleştirmiştir. Online görüşme yapılacak katılımcılarla görüşmeden önce tanışma ve randevulaşmalar sırasında, yüz yüze görüşmelerin gerçekleştiği Önder Mahallesi'nde, derinlemesine görüşmeler sırasında katılımcıların evlerinde katılımcı gözlem yapmak mümkün olmuştur. Ayrıca katılımcılarla bağlantı kurmayı sağlayan aracı kişilerin aktardığı bilgiler de gözlem sürecine dahil olmuştur. Derinlemesine görüşmeler sırasında annelerinin yanında bulunan çocuklar izlenebilmiş, anne çocuk iletişimi gözlemlenebilmiştir. Çocuklarla kurulan kısa diyaloglar ve gözlem aracılığıyla çocuklara dair birincil kaynaktan bilgi edinilmiştir. Yüz yüze görüşmelerin gerçekleştiği katılımcının evinde ve yaşadığı çevrede gözlem yapma imkânı bulunmuştur. Örneğin, bu görüşmelerden

bazılarında evlerin sahip olduğu ağır kokular dikkat çekmiştir. Havaların çok soğuk olduğu bir zamanda gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde ziyaret edilen evlerde soba kullanılıyordu. Gözlemler sırasında anlaşıldığı üzere ev sahipleri yakacak olarak odun ve kömürün yanı sıra eski eşyaları ve kıyafetleri de kullanmaktaydı. Evlerde hâkim olan kokunun ve havasızlığın sentetik içeren kıyafetlerin yakılmasından kaynaklandığı gözlenmiştir. Bu ve benzeri durumlar katılımcının sosyo-ekonomik durumuna dair güçlü verileri araştırmaya kazandırmıştır.

Pandemi sürecinde alınan tedbirler dolayısıyla görüşmelerin bir kısmının online olarak gerçekleştirilmesi bu gözlem sürecini kısıtlamıştır. Ancak nihayetinde araştırmacı bulabildiği imkanlar dahilinde katılımcıların yaşadığı çevrede veya görüşme sırasında evlerinde yaptığı gözlemlerle annelerin yaşadıkları deneyimleri daha yakından anlamaya ve keşfetmeye çalışmıştır. Araştırmacı, katılımcı gözlem sürecinde kültürel göreliliği, empati ve nezaketi gözetmiştir.

3.2.4. Derinlemesine Görüşmelerin Analizi

Bu çalışmanın amacı Ankara'da yaşayan Suriyeli annelerin ebeveynlik deneyimlerini sosyokültürel yönlerden incelemektir. Bu amaçla yapılan 16 derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem sonucunda elde edilen veriler, analiz sürecinde işlenmiş, tekrarlı okumalarla kodlanarak belirli temalar halinde organize edilmiştir. Bu bölümde elde edilen verilerin işlenmesi sonucu ortaya çıkan bulgular paylaşılmıştır. Verilerin sunumu araştırmanın alt amaçlarına uygunluk arz eden bir biçimde ve kodlamaların ortaya çıkardığı temalar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, annelerin ebeveynlik algıları, ebeveynlik sürecini nasıl deneyimledikleri, ebeveynlik becerileri ile ilgili düşünceleri ve deneyimleri olmak üzere üç ana başlık altında sunulmuştur. Araştırma bulguları sunum için bu şekilde başlıklara ayrılmış olsa da bu başlıklar altında yer alan deneyimler, düşünceler ve ifadeler birbirleriyle daima etkileşim halindedirler. Bu etkileşimin biyopsikososyal yönleri kapsayan bir sebep-sonuç ilişkisi şeklinde sürekli devam ettiği görülmüştür. Annelerin ebeveynlik hakkındaki düşünceleri, davranışlarını ve tecrübelerini, bunlar da ebeveynlik algılarını etkilemektedir. Bu bulgular göstermiştir

ki ebeveynlik gibi evrensel bir kavram, çok katmanlı ve içeriklerinin birbiriyle etkileşimi daima süren ve ortaya çıkan etkilerin aktarıldığı bir kavramdır.

Veri analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde ana amaç şudur; toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve içeriklere ulaşmak. Bu nedenle ulaşılan verilerin önce kavramsallaştırılması, sonra ortaya çıkan bu kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve bu düzenlemeye göre veriyi açıklayan temaların belirlenmesi gerekmektedir. Kavramlar bizi temalara ulaştırır ve temalar sayesinde olguları daha iyi düzenleyebiliriz ve daha anlaşılır hale getirebiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bunu sağlamak için tümevarımcı bir analiz yapmak bu araştırmanın verileri işlenmiştir. Tümevarımcı analiz, kodlama aracılığıyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri açığa çıkarmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada da daha evvelden bilinmeyen olgular, kavramlar içerik analizi yoluyla açıklandı ve bazı sonuçlar ortaya konuldu. Araştırmanın amacı gereği annelik fenomeninin katılımcıların hayatındaki yansımaları keşfetmemizi sağlamaya uygunluğu dolayısıyla içerik analizi tercih edilmiştir.

Görüşmelerin ses kayıtlarının dökümü yapılmış ve Arapça bölümler de yazıya geçirilerek tercümanla birlikte tekrar tercüme edilmiştir. Bu verilerin okunmasına başlanmadan önce muhtemel kodlar bir liste halinde yazılmıştır. Görüşmelerden elde edilen ham veriler okunarak bir ön kodlama yapılmıştır. Bu kodlama aşamasından sonra veriler tekrar okunarak bazı kodlar kaldırılmış, yeni bazı kodlar konulmuştur. Bu aşamada MAXQDA nitel analiz programından yardım alınmıştır. Bu şekilde tümevarımcı bir yaklaşımla kodların işlevselliği ve uygunluğu kontrol edilmiş ve ortaya nihai bir kod listesi çıkmıştır. Oluşan bu kod listesi incelenerek kavramlar arasındaki ilişkiler anlaşılmaya çalışılmış ve bu çabanın sonucunda ilişkili kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş ve tematik kodlama gerçekleştirilmiştir. Örneğin; ‘arabuluculuk, hakemlik ve tarafsızlık’ kodları annenin kardeşler arası ilişkilerine müdahil olma şekillerini bildirdiği için ‘anne müdahalesi’ teması oluşturulmuştur. Tematik kodlama oluşturulurken ilgili ve ilişkili kodların temalara uygun şekilde yerleştirilmesine dikkat edilerek bir iç tutarlık oluşmasını gayret edilmiştir. Yani aynı temadaki kodlar birbiriyle ve temayla uyumlu ve ilgili halde temalaştırılmıştır. Oluşan temaların araştırmanın verilerini kapsayan ve araştırmayı

amacına ulaşmaya sevk eden bir bütünlük içinde yer almasına dikkat edilmiştir. Bu sayede bir dış tutarlık sağlanmaya çalışılmıştır. Temalar oluşturulduktan sonra bu temalarda yer alan veriler tekrar organize edilmiş ve temalar dışında kalan veriler ve gereksiz tekrarlar çıkarılmıştır. Bu işlem sonucunda analizi yapılacak veriler ilgisiz parçalardan temizlenerek üzerinde çalışılması daha makul bir hale getirilmiştir.

Araştırmanın katılımcıları ile Arapça konuşularak, görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple elimizde hem görüşme anında tercümana ait çeviri cümleleri hem de katılımcının kendi Arapça cümlelerinin tercümesi bulunuyordu. İkisi arasında bazı farklar bulunduğu için iki cümle formu da analize dahil edildi. Söz konusu farklar şöyle açıklanabilir: Katılımcı çok uzun cümleler kurduğunda bunun aktarılması görüşme sırasında kelime kelime tercüme imkânı vermediği için özellikle bu uzun bloklar yeniden tercüme edilerek, veri kaybının önüne geçildi. Bu sırada katılımcının kendi cümleleri ortaya çıkmıştır; ki bunlara, "hikayet cümleleri" ve tercümanın ikinci ağızdan naklettiği tercüman ifadeleri ise, ki onlara "rivayet cümleleri" denmiştir. Bu yüzden analizde bazı alıntılarda fark edileceği gibi alıntı cümlelerinin bir kısmı hikayet cümleleri, bir kısmı ise 'kendisi diyor.....', '..araları iyiymiş....' gibi rivayet cümlelerinden oluşmaktadır. Hikayet ve rivayet cümleleri arasındaki bir diğer fark da şudur: Görüşmeler esnasında bir kavramın tam Türkçesi olan kelimeyi bulmak mümkün olmamıştır. Görüşmenin olumsuz etkilenmemesi, dikkatin ve zamanın boşa harcanmaması için bu kavramın anlamını görüşmeden sonra bulmak üzere o an üzerinde durulmamıştır. İşte Arapça cümlelerin tekrar çevirisi yapıldığında bu kavramlara da tekrar bakılmıştır. Bu sebeple hem hikayet cümleleri hem de rivayet cümleleri önem arz etmektedir. Bu öneme binaen hem kodlamada hem de analizde bu iki cümle bütünü kullanılmış, en sarih olanları analiz için alıntılanmıştır. Bu işlemler veriyi gereksiz ve ilgisiz parçalardan temizleme aşamasının bir basamağı olmuştur. Ortaya çıkan ilgili veriler temalarının altına yerleştirilmiştir. Bu aşamadan sonra temaların tutarlılığı tekrar gözden geçirilerek ilgili araştırma sorusu altına alınmıştır. Veriler tekrar okunarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın analizi araştırmanın problemlerine uygun şekilde düzenlenmiş üç başlık altında aktarılmıştır. İlki, annelerin ebeveynlik algıları başlığı; ikincisi annelerin

ebeveynlik sürecini nasıl deneyimledikleri başlığı; üçüncüsü ise annelerin ebeveynlik becerileri hakkındaki düşünceleri ve deneyimleri başlığıdır. Bunlar aşağıda sunulmuştur.

3.3. ETİK HASSASİYETLER

Araştırma veri toplama aşaması öncesinde, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu'na sunulmuş ve araştırmanın etik olarak uygunluğu kararı ve uygulama izni 27 Ekim 2020 tarihli toplantıda karara bağlanmıştır. (Bknz. EK-3).

Katılımcılar derinlemesine görüşme süreci öncesinde araştırmanın amacı, kapsamı ve ulaşılabilecek verilerin nasıl kullanılacağı konusunda bilgilendirilmiştir. Katılımcılara aydınlatılmış onam formunun bir örneği verilmiştir. Katılımcılardan görüşmelerin ses kaydı olarak kaydedilmesi için bilgi verilmiş ve izin alınmıştır. Katılımcılara, araştırmaya katılmalarının, gönüllülük esasına dayandığı bildirilmiştir. Araştırmada görüşleri paylaşılan Suriyeli annelerin gerçek isimleri kim olduklarının tanınmasını engellemek ve mahremiyetlerinin korunması sağlamak için etik ilkeler çerçevesinde gizlenmiştir. Katılımcılara araştırmacının seçtiği rumuzlar verilmiştir.

3.4. SÜRE VE MALİYET

Araştırma, Ocak 2020 – Mayıs 2021 döneminde tamamlanmıştır. Araştırmanın metodolojik yapısı ve kuramsal içeriği Ocak 2020'den Mayıs 2021'e kadar olgunlaştırılarak hazırlanmıştır. Saha araştırması ise Aralık 2020 ve Ocak 2021'de gerçekleştirilmiştir. Mayıs 2021'de veri analizi ve araştırma raporunun yazımı tamamlanmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde gereksinim duyulan mali giderlerin tamamı araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

16 Suriyeli anne ile yapılan derinlemesine görüşmelerde elde edilen verilerin analizi araştırmanın problemlerine uygun şekilde düzenlenmiş ve üç başlık altında aktarılmıştır. Birinci başlıkta annelerin ebeveynlik algıları, ebeveynliği nasıl tanımladıkları, iyi anne olmak için neleri gerekli gördükleri, annelikte vazife olarak gördükleri, çocuklarından beklentileri, çocuk terbiyesinde dikkat ettikleri konular, çocuk eğitimi için kullandıkları teknikler, ödül ve cezalar hakkındaki değerlendirmeleri anlatılmıştır. İkinci başlık annelerin ebeveynlik sürecini nasıl deneyimledikleri başlığıdır. Bu başlık altında annelerin ihtiyaç duydukları destekler, Türkiye’de anne olmakla ilgili görüş ve deneyimleri, annelik yaparken yaşadıkları zorluk, endişe ve sorunlar, çocuklarıyla kurdukları ilişki ve çocuklarının birbiriyle ilişkisine müdahaleleri incelenmiştir. Üçüncü başlık ise anneliklerini değerlendirdikleri, kendi annelerine dair hatıraları ve gelecek beklentilerine dair paylaştıkları verileri analiz eden, annelerin ebeveynlik becerileri hakkındaki düşünceleri ve deneyimleri başlığıdır.

4.1. ANNELERİN EBEVEYNLİK ALGILARI

Katılımcılara “Annelik sizin için nedir? Nasıl anlatırız anneliği? Sizce iyi bir anne nasıldır?” soruları yöneltilmiştir. Annenin ne gibi vazifeleri olduğu ve çocuklarından neler beklediği konularının konuşulması üzerine ulaşılan ifadelerle göre katılımcılar anneliği olumlu bir fenomen olarak görmektedir. Her katılımcı, anneliğin duygusal bir yönü olduğunu ifade etmiştir. Annelerin tamamının çocuklarıyla ilgili hatıralarından bahsederken duygu yoğunluğu yaşadığı gözlenmiştir. Çocukları henüz küçük olan annelerin daha çok heyecanı yansıtan tepkiler verdiği, çocukları artık yetişkin olan annelerin çocuklarının küçüklüklerine dair hatıralar paylaşırken daha sakin ve mutluluğu yansıtan tepkiler gösterdiği gözlenmiştir. Kendi çocukluklarına dair anneleriyle yaşadıkları hatıralar sorulduğunda yine duygusal ama birbirinden farklı tepkiler göstermişlerdir. Annelerinin hayatta olması veya vefat etmiş olmasının ve anneleriyle

çocuklukta kurdukları ilişkinin iyi olup olmamasının bu tepkileri şekillendirdiği düşünülebilir. Bunlardan bazılarını şu şekilde vermek olanaklıdır:

“Yani anlata anlata bitiremem ki şimdi ben (heyecanlandı ve gülümsedi). Evet anlatılmayacak bir duygu nasıl anlatacağım bilemiyorum ki (gülümsüyor)” (Gizem)

“Annelik tarif edilemez çok tatlı.” (Arzu)

Annelikle ilgili başka nitel araştırmaların bulguları da anneliğin duygusal tanımlarına yer vermektedir (Tuncer ve Avcı, 2018). Duygusal yönüyle birlikte anneliğin bir sorumluluk olduğu ve kadına bazı vazifeler yüklediği bulgusu çok kez dile getirilmiştir. Eman’ın ifadeleri bunlardan birisidir:

“Annelik güzel bir şey Allah bunu kadına vermiş bir de bu mesuliyettir anneye teslim etmiş çocukları.” (Eman)

Aşağıdaki şu tanım da ise anneliğin etkisinin nesiller boyu devam eden yönü vurgulanmaktadır:

“Sonra da bunlar evlenirler, onların da çocukları olur onların da olur, nesil nesili besler.” (Arzu)

İstikbal’ in (2020) nitel araştırması da anneliğin nesiller arası aktarımını konu edinmektedir. Bu yönüyle Arzu’nun annelik hakkındaki bu tespiti literatürle uyumludur.

Annelik algısı açısından bakıldığında bu ifadeler annelerin anneliği daha büyük bir misyon olarak değerlendirdikleri yorumunu yapmayı sağlamaktadır. Betle’nin şu ifadesi de bu yorumu güçlendirmektedir: *“Anne sadece anne değil bir ümmetin annesidir.” (Betle)*

Anneliğe atfedilen önemin annelerin ebeveynlik tutumlarını etkilemesi beklenebilir. Hasibe bu önemi anneliğin kadın için bir hedef olduğunu söyleyerek vurgulamıştır.

“Bence bak annelik hatta o çocukların en önemli şey annedir. Yani o yüzden anne yani bir bayan büyük olacak en büyük hedefi nedir? Yani en büyük şey bir hedef,

anne olacak istiyor. Bu için bence yani en önemli işleri bayan için anne olsun.”
(Hasibe)

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Suriyeli anneler için ebeveynlik pozitif tanımlara sahip önemli bir kavramdır. Birçok araştırma da anneliğe atfedilen kutsiyeti vurgular (Tuncer ve Avcı, 2018; Tuğrul, 2019; Bozkurt, 2019; Hıra, 2019). Annelerin anneliği olumlu ve önemli olarak tanımlamaları, ruhsal ve bilişsel olarak hazır olmaları (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016) ve annelik kimliğinin kabulü (Mercer, 1986; Nelson, 2003; akt. Deliktaş ve ark., 2015) ebeveynlik tutumlarını da olumlu etkilemektedir (Çınar ve Hıra, 2017).

Anneliğin tanımı hakkında sık tekrarlanan bir ifade de “fedakarlıktır”. Annelerin birçoğu annenin fedakarlığı hakkında görüş bildirmişlerdir.

“Yani o tüm bağışlardan biridir. Annelik her şeyi vermektir. Anne ömrünü feda eder, tüketir çocukları için. Anne çocuklarının başarılarına sevinir, kendi gibi çocuklar da başarılı olsun ister ve buna sevinir.” (Gaye)

“Bence annelik fedakârlık demektir. Çok zor anne olduğumda çok duygulandım. Gece gündüz ağladım. Hem çok sevinçli hem de çok zor bir şey.” (Cennet)

Annelik algısına farklı akımlara göre yapılmış yorumlar bulunmaktadır. Badinter’in 1980’lerde “Annelik Sevgisi” kitabında bir annelik içgüdüğü yoktur demesinden, Simone de Beauvoir’in 1970’lerdeki benzer söylemine kadar (Bozkurt, 2019), bundan anneliğin öneminin abartıldığı, kutsallık atfetmenin yanlış olduğu yönünde yapılmış günümüz yorumlarına kadar (Tuğrul, 2018) birçok farklı düşünce anneliğin tanımlanmasındaki sosyo-kültürel gerekçeleri temel almaktadır. Zira Badinter yorumlarına Fransız kadınlarının ve toplumunun çocuğa bakışını delil olarak getirirken Tuğrul’un (2018) araştırması günümüz modern Türkiye’inde yaşayan bazı Müslüman kadınların sahip olduğu sosyo-kültürel özelliklere göre tanım yapmasını sağlamaktadır. Suriyeli anneler de kendi sahip oldukları sosyo-kültürel sermayeyle anneliğin duygusal yönleri olan, fedakârlık isteyen, önemli bir vazife olduğunu düşünmektedirler.

Anneler bu vazifenin ifası için bazı konuları önemsediklerini belirtmişlerdir. İyi bir anne olmak için önemsenen konulara ait bulgular takip eden başlıkta yer almaktadır.

4.1.1.İyi Bir Anne Olmak İçin

Katılımcıların anneliği önemsedikleri ve bazı şartların iyi bir anne olmak için gerekli görüldüğü bulgularına ulaşılmıştır. Eman anne olmanın öncelikle çocukları iyi yetiştirmekle mümkün olacağını ve her annenin iyi anne olmadığını belirtmiştir. Bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Annenin hak ettiği haklar, vallahi, anne önce, annelik haklarını istemedi önce, iyi anne olmalı, çocuğunu iyi yetiştirmesi, büyümesi gerekir, ondan sonra çocuklarından hakkını istesin. Her anne de iyi anne değildir.” (Eman).

Anneler iyi bir ebeveyn olabilmek için kendilerini yetiştirmeleri gerektiğini ve bu amaçla eğitim almaya, bilgi edinmeye gayret gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bunu söyleyen anneler özellikle daha genç yaştaki annelerdir.

“Bence bu anne en önemli bir şey, eğitim alıyor. Çünkü ne kadar eğitim ne kadar öğrendi o zaman daha güçlü bir bayan oluyor.” (Hasibe)

“Yani kitaplardan bir ara bakmışım çok her zaman bakmıyorum çoğu zaman da internetten bakıyorum çocuk nasıl eğitilir mesela çocukla nasıl iletişim kurabiliyorsun, çocuğa nasıl kendini sevdirebilirsin, çocuğu nasıl yaklaştırabilirsin kendine. Telefonum bende olunca telefondan bazen araştırıyorum.” (Gizem)

Bozkurt (2109)’ un araştırması da annelerin çeşitli konularda, benzer şekillerde kitaplar ve internet aracılığıyla bilgi edindiklerini söylemektedir. Annenin bebek bakımı konusunda bilgili ve deneyimli olması önemlidir. Bir araştırma da adölesan annelerin bebek bakımı konusundaki özgüvenlerinin artmasının annelik memnuniyetlerini de artırdığı söylenmiştir (Hıra, 2019). Bu durum özellikle de erken evliliklerin sık görüldüğü Suriyeli toplumunda annelerin bebek bakımı ve çocuk yetiştirme konularında alacakları eğitimlerin onların ebeveynlik deneyimlerini güçlendireceği anlamı taşımaktadır. Annelerin kendilerini yetiştirmeleri iyi ebeveynliği desteklemektedir ve diğer yandan annelerin eğitime ve gelişmeye açık olması yapılacak bir ebeveynlik eğitiminden yararlanmayı isteyeceklerini göstermektedir. Bu bulgu Suriyeli annelerin sosyo-kültürel bir özelliği olarak eğitime açık olduğunu ifade etmektedir.

Annelik konusunda iyi bir ebeveynlik yapmak için dikkat edilmesi gereken diğer husus erken evlenmemektir. Erken evlenmenin çocuk yetiştirmek için gerekli bilgi ve becerilerin henüz gelişmemesi sebebiyle anneliği olumsuz etkilediği, erken evlenmemek gerektiği ve çok genç yaşta çocuk sahibi olmamak gerektiği ifade edilmiştir:

“Küçük yaş değil yani belki bizimki biraz küçük sizinki değil. Bizimki erken evlendi. Bayan bazıları evlendi çok küçük yaş, bence bu şeyi yanlış. Ben zaten 20 de evlendi. Neden o çocuk yani daha büyümedi. Daha bazen bir şey anlamadı nasıl çocukları besleyecek. İkisi çocuk olacak bence yani bir kız en önemli, neden, yani anne olacak. Yani bir kız o kız akli daha büyümedi. Yani daha eksik var. Zaten çocuklarım gibi düşünmedi. Bu için ne zaman büyüdü, ne zaman kendi kendine iyi bakıyor o zaman evlenebilir. Neden, büyük mesela bir sorun veya sıkıntılar gördü o kendi kendine halledecek.” (Hasibe)

Erken evlenmek, evliliğin sonuçlarından biri olan anneliği de genç yaşta beraberinde getirebileceği için Hasibe ve diğer bazı anneler tarafından tavsiye edilmemiştir.

Diğer yandan annelerin büyük çoğunluğu 18 yaşından erken evlenmiş olmasına rağmen erken evlenmek konusunda şikâyet bildirmemişlerdir. Ancak 15 yaşında evlenen şimdi ise 28 yaşında olan Yıldız eşinden bir zorluk görmediğini ama henüz bilgi ve becerisi olgunlaşmadan anne olmuş olmanın kendisine zorluk getirdiğini belirtmiştir:

“...kimse beni zorlamadı ben kendim kabul ettim ama çok pişmanım. Niye bu ömürde ben evlendim. Evet var bizim akrabalarımıza arkadaşlarım hepsi bu yaşlarda evleniyorlar. Ben de dedim hıh tamam ben de evleneyim. Ama sonra çok pişman oldum. 15 yaşındayken evlenmek bi şekil 18- 19 yaşındaki evlenmek bi şekil yani akıl değişiyor. Ben de ama eşim benim çok iyi. Üzüldüğüm şey ben 18 yaşında benim iki tane çocuğum vardı. O ömür de en iyi yaş idi, ben o yaşta evlenseydim. Yok bu yaşta benim iki tane çocuğum var. Bir de ben eşimden biraz uzak kalmaya... yani aramızda bir şey oldu. Çünkü ben hep çocuğa bakıyorum. Pişmanlığım şeye geliyor çocuk neden bu yaşta getirdim. Evlenmeye de pişman oluyorum ama keşke çocuğu bu yaşta getirmeseydim. Ama evlilik iyi gelmiş kendisine.” (Yıldız)

Yapılan birçok araştırmada genç yaşta anne olmanın birçok açıdan zorlayıcı hususlar barındırdığı ortaya konmuştur. Genç yaştaki annelerin bebek bakımındaki tecrübesizlikleri annelik memnuniyetini olumsuz etkilemektedir (Hira, 2019). Yıldız’da bu bulguları tecrübeleriyle desteklemiştir. Erken yaşta evlenmek adölesan anneliği beraberinde getirebilir. Adölesan gebelikler yetersiz doğum öncesi bakım, anemi, düşük

kilo riskinden anne-bebek ölümü riskine kadar biyolojik açıdan ve çocukla iletişim kurmada yetersizlik, bağlanma sorunları, yüksek kaygı gibi psikososyal açıdan, hem anne için hem de bebek için çok sayıda risk içeren bir durumdur (Wahn ve ark., 2005; Keskinoglu ve ark., 2007, Aydın, 2013, Deliktaş ve ark., 2015, Erbay ve ark., 2018; Yorgun, 2019; Dönmez; 2019; Çınar ve Hıra, 2017; Hıra, 2019, Tuğrul, 2019). Bu riskler göçmen annelerin sağlık sistemine erişimindeki zorluklarla beraber daha da yükselmektedir. Göçmen annelerin antenatal bakımının sağlığa erişim engelleri, maddi sorunlar vb. sebeplerle yetersiz olduğu bilinmektedir. (Aydın ve ark., 2017).

Bu araştırmanın katılımcılarından Yıldız ve Fati ilk doğumlarında bebek bakımı konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarını ve bu desteğinde anneleri tarafından sağlandığı için zorluklarına çabuk alıştıklarını dile getirmişlerdir. Kaygı yaşayan bu tecrübesiz anneler için hamilelik sürecinde bilgilendirme ve doğumu takip eden süreçte destek ve eğitim almak önemlidir. Zira bu genç annelerin tecrübeleri geliştikçe kaygı düzeylerinin diğer annelerle denk seviyeye gerilediği bilinmektedir (Takeda ve Kobayashi, 2013; akt. Deliktaş ve ark., 2015). Ümeyye bu durumu delillendiren tecrübesini şöyle ifade etmiştir:

“Yani inşallah iyi anneyim ama biraz yani sıkıntılı gibiydi.....17 yaşında ben anne oldum yani o kadar. Yani o zaman da ben çok küçüktüm. 18 yaşında benim 2 tane çocuğum oldu. O biraz zor gibi geldi. Yani ama ondan sonra büyük oldular. Ondaki sonraki gelenler yok çok normal oldu. Yani ben idebildim(yapabildim). Çok şükür de kimseyi bir şeye icbar eylemedim. Herkes kendi şeyine zulüm de etmedim.”
(Ümeyye)

Annelerin iyi anne olmak konusunda genç anne olmamayı tavsiye etmeleri yukarıdaki literatür bulgularıyla birbirini desteklemektedir. Ancak genç anne olmanın yararları hakkında bulgular ifade eden araştırmalar da mevcuttur. İlk doğumunu yapan (primipar) adolesan annelerin heyecanlı ve istekli olmaları halinde daha olumlu ebeveynlik davranışı gösterdiği bulunmuştur (Koç ve ark., 2016). Bozkurt (2019) ise araştırmasında erken anne olmayı bir güç olarak ifade etmektedir ve katılımcı anne, genç yaşta anne olduğu için çocuklarla çocuk olabildiğini ve bu sayede iyi anne olduğunu ifade etmiştir.

Yıldız’ın düşünceleri erken evlenmekle ilgili bir Suriyeli annenin görüşleri olmanın yanı sıra bu durumun Suriye toplumunda yaygınlığını ifade eden bir delildir. Diğer bir delilin

bu araştırmanın katılımcılarının büyük çoğunluğunun 15-20 yaş aralığında evlenmiş olmasıdır. Annelerin daha ileri yaşta evlenenlerinin ise ortak özelliği eğitime devam etmiş olmalarıdır. TNSA-2018-SGÖ'ye göre de kadınların eğitim düzeyleri arttıkça toplam doğum hızları düşmektedir (Civelek ve Koylan; 2020). Annelerin artık kendi çocuklarının evlilik yaşı için olgunluklarını önemsedikleri görülmektedir.

“Yani bir kız mesela ben de bir kız var şimdi. Büyür 12 yaş bazen gören sanıyor 16 yaş. Evlenmek falan soruyor yani bana. Ben dedim çok küçük. Öyle bir şey şimdi hiç düşünmüyor. En az en az 18-20 yaşıt. Neden? Çünkü o kız akli daha büyümedi. Yani daha eksik var zaten çocuklarım gibi düşünmedi. Bu için ne zaman büyüdü ne zaman kendi kendine iyi bakıyor o zaman evlenebilir.” (Hasibe)

Yıldız'ın ve Hasibe'nin aktardığı erken evlenme durumu bir sosyo-kültürel gerçeklik olarak kabul edilebilir. Kültürel görecelik penceresinden bakıldığında erken evliliği yadırgamamak ve yargılamamak taşıdığı risklere karşı tedbir almak gerekliliğini göz ardı etmek anlamına gelmemelidir. Suriyeli genç annelere iyi, nitelikli, anneliğe hazırlayıcı, kaygıyı azaltacak duygu ve davranışı geliştirici, bilgi ve beceri desteği sağlayıcı ebeveyn eğitimleri verilerek anneler desteklenmelidir.

Anneler iyi anne olmayı etkileyen diğer bir hususun çocuk sayısı olduğunu söylemiştir. Anneler kendi çocukluklarından ve gözlemlerinden hareketle çok çocuk sahibi olmanın annelik için bir dezavantaj olduğunu belirtmişlerdir. Çocuk sayısının fazla olması annenin fiziksel gücünü ve vaktini çok fazla bölmektedir. Annelerin çocuklara yeterli zaman ve ilgiyi sarf etmekte zorlanmaları sebebiyle çocuk sayısının fazla olmasının iyi bir ebeveynlik için zorlaştırıcı olduğu ifade edilmiştir:

“Annelik çok çok çok güzel bir şey. Yani nasıl desem çok fedakârlık ister çocuklar için. Onlara fedakârlık ettiğin zaman senin bir amacın var, onları iyi insan, bilen anlayan insan yapmak için çalışırsın. Yani daha iyisi çok olmasınlar ki onlara tahammül edesin, onların mesuliyetini alasin ve bunu güzelce yapasin, iyi şekilde yapasin.” (Ümeyye)

“Yani bazen konuya bağlı hangimizde yanlış idi özür dileme var. Bazen de tehdit yani annesi tehdit de yapıyormuş, bazen de yani annemin şeyine bakıyor yani mizacı iyi ise öyle bir laflarla geçiyordu. Yani eğer iki çocuk ya 3 ya da 4 çocuğun olsa o zaman başın rahat olur. Bunu da şey için söylemiş kendisi 13 kardeşiyle yaşıyormuş bir evde. Yani dedi annem bazen bizi psikolojisine göre cezalandırdı.” (Eman)

Daha önceden yapılan araştırmalar da çocuk sayısı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi göstermektedir ve artan çocuk sayısının ebeveynlikte zorluklar getirdiğini söylemektedir (Güler ve ark., 2002; Koç ve ark., 2016; Sadıkoğlu, 2021). Çok çocuk sahibi olmak Eman'ın beyanında da görüldüğü gibi fiziksel ceza vermekle de pozitif ilişkilidir (Bilir ve ark. 1991) ve bu durum iyi ebeveynlik için bir risktir. Bu araştırmada çocuk sayısının fazla olmasını istemeyen annelerin aksine Karakaya ve ark. (2017)'nin araştırmasında Suriyeli anneler çok doğum sayısından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın katılımcılarının çocuk sayısının ortalamasının 4 olduğu ve yarıya yakınının 5 çocuktan fazla doğum yaptığı göz önüne alındığında ve eskisi kadar yüksek olmasa da yüksek çocuk sayısı bildiren araştırmalarla birlikte düşünüldüğünde doğum sayısının fazla olması, çeşitli sebepleri olan bir sosyokültürel özelliktir (Karakaya ve ark. 2017; Civelek ve Koylan, 2020). Anne-çocuk sağlığı ve ebeveynlik kalitesi açısında çok çocuk sahibi olmanın taşıdığı risklere bu araştırmanın bulguları da işaret etmektedir.

İyi ebeveyn olmayı teşvik eden başka bir durum Arzu'nun şu ifadelerinden anlaşıldığı üzere anne baba ilişkisinin çocuk yetiştirmek için önemli olduğudur:

‘Evin hanımı ve eşinin arası iyiyse bunların çocukları iyi bir bitki olur. İki tanesi anlaşırlarsa çocuklar da birbirleriyle çok iyi anlaşırlar, bir bitki gibi. Nasıl küçük bir bitki onu ekersin su verirsin ona bakarsın aynı çiçek gibi açarlar. O zaman iyi bitki olacaklar.’ (Arzu)

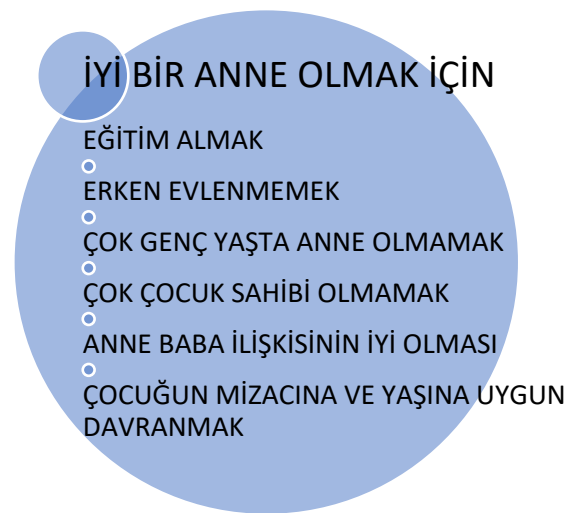
Bu ifadeler bu araştırmada tekrarı olmayan ancak dikkat çekici bir bulgudur.

İyi bir anne olmakla ilgili dikkat çekilen bir diğer konu ise çocukların mizacına ve yaşına uygun davranmak olarak öne çıkmaktadır:

‘herkesin nasıl şahsiyeti varsa, eğer karakteri zayıf ise onun üstüne çok gitmeyelim basmayalım, onu çiğnemeyelim, ama bu zayıflıktan kurtarmak için daha yumuşak yoldan çalışmalıyız. Ama kızmak yok.....Ben bu zorluğu çektim çocuğumla. Allah rahmet eylesin benim büyük oğlum, o sessiz çocuklardandı çok, çok sessizdi, biz onun sessizliğini onun zayıf bir çocuk olduğu şeklinde düşünüdüğ ama o öyle değildi. Ben bu çocuğun sessizliğinden zorluk çekiyordum. Yani ben istiyordum o zayıf olmasın kendi ayakları üstünde dursun ama yaptıramadım. Çünkü onu zorlamam yanlıştı ama ben bu zorluğu çektim.’ (Gaye)

‘‘Yani herkesin seviyesine göre konuşuyor, nasihat veriyor.’’ (Eman)

Erdoğan, Yoleri ve Tetik’in (2017) aktardığına göre mizacı benzeyen çocukların farklı sosyal davranışlar göstermesinin sebepleri arasında annelerinin farklı ocuk yetiştirme tutumları vardır. Buna ek olarak ebeveyn tutumlarının çocukların davranışlarını etkilemesine karşılık olarak çocukların mizaç ve karakterleri de annenin tutumunu etkilemektedir (Baumrind, 2013). Gaye ve Eman’ın ifadeleri ve deneyimleri de bu bulguları desteklemektedir.

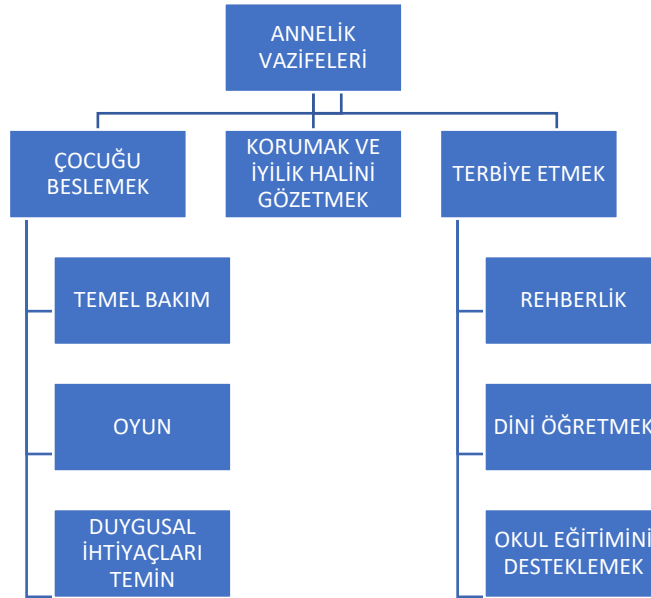
Tablo 1: İyi Bir Anne Olmak İçin

4.1.2. Annelerin Vazifeleri Nelerdir?

Bu araştırmanın katılımcı profili her yaştan çocuğa annelik yapma konusunda tecrübeleri içerdiği için zengin bir veri sağlamaktadır. Anneler çocuklarının yaşlarına göre farklı konuları gündemlerinde tutmuşlar ve farklı vazifeler ve davranış biçimleri ifade etmişlerdir.

Annelerin anneliği vazife olarak görmeleri üzerine bu vazifelerin neler olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplarda, annelerin çocuklarını beslemek ve büyütmeyi (bu ifade annelerin kendi tanımlamalarıdır ve hem fiziksel hem ruhsal doyurma ve

büyütme anlamını taşır); çocuğun iyilik halini temin için korumayı ve gözetmeyi ve en önemlisi çocuğunu terbiye etmeyi (bu ifade de annelerin kendi tanımındır ve hem karakter eğitimi, davranış kazandırmayı hem de okul eğitimini ifade etmektedir) vazife olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2: Annelik Vazifeleri

4.1.2.1.Çocuğu Beslemek ve Büyütmek

Annelerin vazifelerinden ilki olan çocuğu beslemek ve büyütmek konusunda çocukların temel bakımı, beslenmesi ve küçük çocukların hareket ve oyun ihtiyacını temin etmeye çalışan beyanlar bulgular arasında yer almaktadır.

“Sabah güne başlarken mesela çocukların altını değiştireceğim. Ondan sonra karınlarını doyuracağım, oyuncak vereceğim işlerimi yapacağım. Sonra tekrar çocuklarla oynayacağım vakit geçireceğim. Onlarla vakit geçirmeye çalışıyorum yani böyle eğitim vermeye çalışıyorum onlarla konuşarak eğitmeye çalışıyorum böyle işte.” (Gizem)

“Evde O fazla kalmak istemez ya bahçeye çıkacak falan yasak diyor (gülüyor) yani o bizim diyor, bir deyim var; çocuklar büyük canlı küçük beden. Yani maalesef yani

çok çok hareket yapacak ama yani biz mecburen oturtacak mecbur.”
(Hasibe)(Pandemiden dolayı dışarı çıkmanın zorluğundan bahsederek)

Anneler beslemek ve büyütmek çerçevesinde çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için de çaba göstermektedirler. Çocuklarının ruhsal varlığını kabul etmekte ve çocuğun görünürlüğünü ifade eden davranışlar göstermektedirler. Bunun çocuklarını ruhen de yetiştirmek hususunda kendilerini vazifeli görmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

“Biz hayatımıza başlarken ilk yaşımızdan 7 yaşa gelene kadar bu çocukluk yaşıdır. Bu yaşta çocuğun bakımı ihtimamla olur, yani hislerini, ruhunu anne çocuklara bildirmek, hissettirmek zorunda. Bunları yapıyorum ki hiçbir şeyleri eksik olmasın diye.” (Arzu)

“Duygular, düşünceler, nasıl düşünüyor çok merak ediyorum. (Cennet)

“Yani çocuğun benle mutlu olması sonra çocuğun güzel bir gün geçirmesi. Bazen de mesela çocuğum geliyor böyle huysuzluk edince diyorum acaba eksiklik mi yapıyorum? Böylece yani kendimi ölçüp tartıyorum.” (Gizem)

Katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuğun ruhsal varlığını önemsemesi bu araştırmanın ebeveyn duyarlılığını işaret eden bulgularındandır. Hasibe çocuğuyla vakit geçirmenin onun ruhsal ihtiyaçlarından biri olduğunu düşündüğü için zahmetli bulmasına rağmen her gün öğle arasında işten eve gelerek bunu temin etmeye çalıştığını ifade etmiştir. Anne çocuklarının duygusal sermayesini artırmak için bunu önemsedğini belirtmektedir:

“Halbuki 4 yıl oldu eve geliyorum Mahmut (artık) büyü(k)dür. Hatta patronum mesela böyle diyor ‘Sen çok zor bir şey böyle nasıl gidiyor geliyor, senin yanındaki yemek getirdi böyle işyerindeki yemek daha kolay.’ Ben dedim ki o yemek için değil bu çocuklarım için. Neden? Çünkü benim çocuğum küçük uzun süre sabahtan akşama kadar bu süre görmüyor kötü. Sabahtan öğlene kadar ancak o kalktı yani sabah erken kalkmıyor. Ben dedim 1 saat 2 saat ya da 1 saat yanında oturuyorum o bana bakıyor sonradaki oynayacak kardeşiyle babaanne yanına falan gidiyor geliyor vakit kaybediyor bu kadar hissetmiyor üzüntülü. Yani ben bırakmadı”
(Hasibe)

Çocukların gelişimi biyopsikososyal olarak bütüncül şekilde birbirini etkilemektedir. Bu sebeple annelerin çocuklarının gelişiminde hem fizyolojik olarak beslenme ve büyüme

çabası hem duygusal olarak gelişmelerini hem de oyun vb ile sosyal yönlerini geliştirmeye gayret etmeleri değerlidir.

4.1.2.2.Çocuğu Korumak ve Gözetmek

Annelerin bir diğer vazifesi çocuklarını korumak, çocuklarının iyilik hallerini gözetmek olarak öne çıkmaktadır. Anneler bunu şöyle ifade etmektedirler:

‘Her zaman yani ... gözünün altında yani.’ (Nabe)

‘Ben çalışmıyorum yani devlette de çalışmıyorum bir yerde çalışmıyorum ben hep yanındayım başlarındayım. Onların okumalarına yani nasıl yiyorlar yatıyorlar onların şeylerini hep ben bakıyordum ben evdeydim.’ (Ümeyye)

‘Bir şeyi eksik mi ben temin edebildim mi diye düşünüyorum.’ (Cennet)

‘Hep gözüm onlardaydı, hep takip ettim, hep uyanıktım kiminle geziyorlar nereye gittiler.....O oğlan Daeş öldürmeye çabaladı onu. Onu Türkiye'ye kaçırmak için Türkiye'de çok çaba gösterdi....(Safiye)

Sadıkoğlu (2021), çocukları zarara uğramaktan koruyan, sakınan, çocuğa yönelik riskleri azaltmak için tedbirler alan, çocuğun iyilik halini ve refahını tehdit eden durumları önlemeye çalışan yaklaşıma risk bilinçli annelik demektedir. Annelerin bunları temin etme amacı annelik vazifesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukları korumak ve gözetmek hususunda annelerin sergiledikleri davranışlara başka perspektiften bakıldığında bu koruma gözetimin ebeveyn kontrolü olarak değerlendirilmesi mümkündür. Ebeveyn kontrolünün çocuk üzerindeki etkileri ise kültürel farklılıklardan etkilenecek çeşitlenmektedir. Bazı örneklerde ebeveyn kontrolünün düzeyi yükseldiğinde çocuklar üzerinde olumsuz etkileri de yükselmektedir (Chen ve ark., 2002). Diğer yandan Afrika kökenli Amerikalı kızlarda bu kontrol sıcaklıkla ilişkilendirilmektedir (Akt. Saltürk, 2016). Palosaari ve ark.'nın (2013) Gazze'de yaptığı araştırmaya göre ise yüksek ebeveyn kontrolü çocukların travmaya bağlı saldırganlığını düşüren bir etkiye sahiptir. Bu araştırmanın bulguları ebeveyn

kontrolünün farklı düzeylerine ait örnekler paylaşmaktadır. Diğer başlıklarda da bu örneklere yer verilmiştir. Anneler ebeveyn kontrolünü de içeren, çocuklarını koruyup gözetmeyi amaçlayan girişimleri vazifeleri olarak görmektedirler.

4.1.2.3.Çocuğu Terbiye Etmek

Annelerin önemli bir vazifesi de çocuklarını eğitmek, terbiye etmek olarak öne çıkmaktadır. Terbiye etme kavramı annelerin kendi tanımıdır ve hem karakter eğitimini, davranış kazandırmayı ifade etmektedir hem de çocuğun eğitim hayatını kapsamaktadır. Bu araştırmanın katılımcıları çocukları eğitmeleri gerektiğini ve dinlerini onlara öğretmeleri gerektiğini belirtmişlerdir:

“Annelik güzel bir şey Allah bunu kadına vermiş bir de bu mesuliyettir anneye teslim etmiş çocukları. Demek istediğim, aile, yani, Allah’ tandır, her şeyden öncedir. Allah eğitimi bu kadına sorumluluk olarak verdi.” (Eman)

“Çocuğuma, sıfırdan başlayarak her şeyi öğretmem gerekir. Nereye kadar bilmiyorum her şeyi öğrettim ben daha da öğretiyorum.” (Cennet)

Annelerin çocuklarını eğitmekteki rolünü rehberlik etmek ve yardımcı olmak şeklinde tanımlayan bir katılımcı da bulunmaktadır. Literatürde ebeveyn duyarlılığı kavramına dahil edilen çocuğun kendi hakkında verilen kararlara dahil edilmesi, çocuğun bireyselliğinin kabulü yetkili ebeveynlikte görülen bir durumdur (Baumrind, 2013). Hasibe bu durumu anneler için vazifeleri yerine getirmede dikkat edilecek bir husus olarak değerlendirmektedir:

“Tabii ki tabii ki onlar kendi kendin ilk şey ne isterse yapar. Bizimki zaten sadece takip ediyor düzelmek için bizim onlara karar çıkartmıyor onların hakkında karar almıyor onlar kendi kendine karar alır iyi olacak bizim sadece yardımcı yani anne baba ile yardımcı.” (Hasibe)

Anneler çocuklarını eğitmeyi ana vazifelerinden biri olarak değerlendirmektedirler. Çocuk eğitiminde dini öğretmek ise en önemli konu olarak kendini göstermektedir:

“Benim vazifem çocuklarının üzerinde neyse ben ilk zamanlar düşünüyordum yemek kıyafet ev temizlemek falan filan ama kendileri büyük olduktan sonra bunlar değil, normal bir şey, rutin, ayındır bu. Ben uykudan kalktım, su gibi içmek gibi bir şeydir, temizleme ise yahut çocukların iyi kıyafet giydirmek ise bunlar normal bir şey. En iyi sonra yani vazifem benim dine yönlendirmem gerekiyor. Bir de helal haram. (Yıldız)”

“Çocuklarının karşısında ben nasıl annelik yaparım vazifem nedir ben onlara doğru yola yönlendirmem gerekiyor. En önemlisi benim için din. Çok önemsiyorum namazlarına, Kur'an hıfz, ezberlerine. Kızlar da aynen düz yola salmak gerek.” (Ümeyye)

Literatürde Baumrind (2103) annelerin çocuklarının kişiliğini şekillendirmesinden sorumlu olması gerektiğini söylemektedir. Bunu söylerken anneyi tamamlanmış çocuğu ise eksik ve tamamlanması gereken yapı olarak algılayan bir yaklaşım sergilemektedir. Bu araştırmanın katılımcılarının eğitim amacının ise çocuğa rehberlik etmek, yönlendirmek olduğu görülmektedir.

Suriyeli anneler için okula devam etmek çok önemli. Bu konuya önem verdiklerini çocuklarının büyük bölümünün üniversite eğitimine kadar devam etmesinden ve çocukları okula devam edemeyen annelerin bundan duydukları eksiklik ve pişmanlık ifadelerinden anlamak mümkündür.

“Yani biz Suriye'de eğitim çok çok önem veriyoruz. Hatta Suriye'de olsaydık şu anda, yani çocukların kesinlikle okulu bırakmasına izin veremezdik (eve katkı sağlamak için okulu bırakıp çalışmaya başlayan oğlunu kastederek).....(savaş sırasında) (şimdi üniversite okuyan kızıyla ilgili) çakmak aydınlatmasında, çakmak ışığında okumuş 9-sınıf o zaman da çok sıkıntı yaşadık. (Necva)

Çocuklarını okulun yanı sıra gelişimlerine katkı verecek eğitimlere de yönlendirdikleri bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular hem okula verilen önemle hem de annenin çocuğuna rehberlik etme göreviyle ilişkilidir. Bu durumu şu mülakat notlarından anlamak olanaklıdır:

“Bu yıl sadece Arapça, anaokul gibi yani. Ama Arapça Kur'an-ı Kerim harfleri öğreniyorEvet ama başka bir kursa ben kayıt yaptırdı oğlum için.....kızım bir şeye kaydettirdim. O az kalmış bitecek. Sonra da ki oğlum sırayla gelecek, o başlayacak yani tabii ki bizim eve takip edecek yoksa olmazYani Mahmut ilk şey başladı 4 yaş falan. Anaokul gitti ilk gitti çok zor.” (Hasibe)

Eğitimin Suriyeli anneler için önemli olduğu bulgusu bu araştırmanın önemli bulgularındandır. Bu bulgu Suriyeli annelerin ebeveynlik amacının çocuklarını eğitmek üzerine geliştiğini göstermektedir. Ebeveynlik çalışmalarının başlangıcı olarak görülen Baumrind (2013) ebeveynliğin temel amacı olarak çocuğu kontrol ve sosyalleştirme çabasını koyarken bu araştırmanın bulguları anneler için ebeveynliğin temel amacını çocuklarını terbiye etme ve onları yetişkinliğe hazırlama düşüncesi ve bunun bir parçası olarak çocuklarına dinlerini öğretme amacı bulunmaktadır. Amaçlardaki bu farklılık araştırma bulgularıyla literatür arasında başlama noktasındaki uyumsuzluğu ve temeldeki ayrımı işaret etmektedir. Annelik üzerine Türkiye'de yapılmış nitel araştırmalar da annelerin vazifeleri hakkında bu araştırmanın bulgularıyla benzer bulgular ifade etmişlerdir (Tuncer ve Avcı, 2018). Buradan anlaşılıyor ki toplumsal temel değiştiğinde annelik motivasyonu ve uygulamaları da değişiklik göstermektedir.

Tablo 3: Annelerin Çocuklarından Beklentileri

4.1.3. Annelerin Çocuklarından Beklentileri Nelerdir?

Anneler annelik vazifelerinin ne olduğu sorulduktan sonra annelerin çocuklarından neler beklediği sorulmuştur. Ortaya çıkan ifadelerden anlaşıldığı üzere, annelerin çocuklardan beklentileri iki gruba ayrılmaktadır; kendileri için çocuklarından bekledikleri ve çocuklarının gelişimi için çocuklarından bekledikleri. Kendileriyle ilgili olarak çocuklarından beklentileri yaşlılıklarında bakım ve gözetim isteğidir. Anneler bunu şu şekilde ifade etmiştir.

“Diyor Anne verirken çocuğundan beklemez. Allah sübhanehu ve Teala anneye bir ğalize (annelik içgüdüsi) vermiş ümümelik (annelik) o şekildedir. Verdikçe beklemez çocuğundan ama yani beklediğim çocuklarımdan neyse (düşünüyor).. Kendisi diyor ben şimdi 45 yaşındayım ya bundan sonrası günlerde bana destek olmalarını isterim, babaları mesela iş bulmayanda ya büyük olsa (yaşlı olsa) yani yapamazsa iş, kendileri bize destek olmasını olmalarını bunu beklerim ben çocuklarımdan.” (Ümeyye)

“Demek istediğim, onu bekleyen kişi bize karşı görevi, eğer yaşlıysa anne babaya bakmak, onlardan en çok beklediğim bu yani” (Gaye)

“(anneye) saygı göstermek ihtiyaçlarını görmek gururluğunu korumak. Yani gururunu şerefini korumak gerekiyordu.” (Safiye)

Benzer şekilde yaşlılıkta bakım ve gözetim isteği başka araştırmalarda da kendine yer bulmuştur (Öner ve Yılmaz, 2001). Bu bulguyu sağlayan annelerin ortak noktası 45 yaşın üstünde olmaları ve çocuklarının artık birer yetişkin olmasıdır. Daha genç olan ve evlatları henüz çocuk yaşta olan anneler ise çocuklarından kendileri için bir şey talep etmemişlerdir.

Annelerin çocukların gelişimi için çocuklarından bekledikleri bazı davranışlar olduğu görülmektedir. Burada söz konusu olan beklentiler literatürdeki ebeveyn talebi kavramıyla ifade edilebilir. (Kavram için bakınız: Baumrind, 1991; Darling, 1999).

Annelerin çocuklarının gelişimi için beklentileri açık iletişim, itaat ve olgunluk beklentisi olarak sıralanmıştır. Anneler çocuklarının kendileriyle açık bir iletişim kurmalarını istemektedirler. Bunu çocuklarının kendilerini iyi hissetmeleri için ve annelerine olan yakınlıkları gelişsin diye istemişlerdir. Anneler başka beyanlarında çocuklarıyla açık iletişim kurarak çocuklarının hallerini anlamak ve ruh dünyalarından haberdar olmaya

çalıştıklarını dile getirmişlerdir. İyi bir iletişim ve ilişkiyle çocuklarını korumaya ve ihtiyaç duyduklarında rehberlik etmeye imkân bulacaklarını düşünmektedirler.

“Ben çocuğumun nasıl istiyorum, kendisi söylesin ben onu korkutmayım. Ya ben ne söyledim evet evet anne ama o korkusundan böyle söylüyor (korkup söylemesin). Ben istiyorum kendisi ne istiyorsa onu söylesin.” (Betle)

“Şefkat gösteriyorum ki rahat olsunlar eğer bir sıkıntıları varsa bana anlatabilsinler. Başkalarına söylemesinler. Ben nasihatın güzel olanını veririm.” (Savaş)

Annelerin açık iletişim beklentileri ve bu beklentiyi doğuran motivasyon Yağmurlu ve ark. (2009)’ nın ve Bozkurt (2019)’ un araştırması ile uyum göstermektedir.

Annelerin çocuklarından beklentilerinin bir diğeri itaat beklentisidir. Bu araştırmada itaat beklentisinin iki türü bulunmaktadır. Biri annenin çocuğuna, kendi hiyerarşisinden kaynaklanan güce odaklanarak, emir-direktif vermesi ve itaat beklemesidir. Buna hiyerarşi/anne odaklı itaat beklentisi denilecektir. Diğeri ise annenin çocuğunu yönlendirmek, öğretmek, terbiye etmek gibi amaçlarla verdiği direktife itaat etmesi beklentisidir. Buna da gelişim/çocuk odaklı itaat beklentisi denilecektir. Araştırmanın bulguları iki türlü beklentinin de olumsuz sonuçlar doğurmadığını göstermektedir. Bu konudaki bulgu ve yorumlar aşağıda örnek mülakat notlarıyla birlikte işlenmektedir.

“Yani nasıl söyleyeyim çok iyi anne yok, böyle düşünüyor kendisi. Bazen evet çocuklarıma çağırıyorum, çağırıyorum ya şey birkaç laflar söylüyorum. Ama sonra üzülüyorum. Bazen de kendimi çocuklarım gibi hissediyorum. Benim kendi yaşımı, ben küçük gibi hissediyorum kendilerine iniyorum bazen. Bazen de hayır ben anneleriyim kendileri bana saygı duymalı duymaları lazım benim söylediklerimi yapmaları lazım. Ben de bakıyorum yani başka annelere, aynı benim yaşında olan annelere, çocukları da benimki gibi aynı yaşadılar, bazıları çok şiddetli annedir bazıları da yok yani yumuşacık böyle çocuklarına davranıyorlar ama kendisi diyor, yani iyi, çocuklarıyla iyi araları var.” (Yıldız)

Yıldız’ın konuşmasında annenin çocukla arasında bir hiyerarşi olduğunu söylemesi ve bu hiyerarşinin getirdiği haklar ve güç annenin itaat beklentisini sağlayan sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynin çocuğundan itaat beklemesi özellikle kolektivist toplumlar için olağan bir beklentidir. Çinli ailelerde de çocuklardan anne babalarına itaat,

onların beklentilerini yerine getirme ve saygılı davranma beklenmektedir (Chiu, 1987; Chen ve ark., 2000; Wang ve Phinney, 1998; akt. Şanlı ve Öztürk, 2015). Ebeveyn otoritesi Hindistan’da da önemli kültürel değerler arasındadır. Çocukların yaşamları ile ilgili kararlar, anne baba tarafından verilir. Çocuktan hayat boyu anne babaya saygı ve bağlılık beklenir (Balaguru, 2004). Bu araştırma da annelerin çocuklarından itaat beklediğini ifade eden bulgulara sahiptir.

İtaat kavramını sosyokültürel kodlarla yorumlamak, kültürel görecelik bakışıyla konuya yaklaşmayı sağlayacaktır. Annelerin din konusundaki hassasiyetlerinden yola çıkarak, ki bunu çok kez dile getirmişlerdir, bir değerlendirme yapıldığında annelerin çocuklarından itaat beklemeyi hak olarak görmesinin yani hiyerarşi/anne odaklı itaat beklentisinin dini sebepleri vardır. Anneler bu dini sebepleri “cennet annelerin ayakları altındadır.” hadisi ve “ana babaya iyilik” (birr’ul-valideyn) emri olarak görüşmeler sırasında tekrarlamışlardır:

“diyor Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hadisinde demiş annene mukayyet ol. Bir de annelerin ayağı altında cennet var ya herkes onu şey yapmaları gerekiyor iyi bir şekilde davranmak gerekiyor.” (Eman)

“Yani mesela onlara temizliği saygıyı öğrettim. Anneye babaya hizmet etsin (birr-ul valideyn) ilk önce Allah’ tan korksunlar, namaz kılsınlar başkalarına itaat-saygı eylesin, söz tutsunlar.” (Safiye)

Birr’ul-valideyn kavramı saygıyı barındıran bir iyilik yapma ifadesiydi ve itaat bu kavram içerisinde, anne babaya hizmet etmeyi ve itaat etmeyi ifade etmektedir. (Bu anlam görüşmelerin deşifresi sırasında Arapça bu kavramların ne anlama geldiği üzerinde tercümanla derin istişareler yapılarak elde edilmiştir.)

Hak olarak görmesine rağmen, Safiye, zaman içerisinde daha az itaat bekleminin daha iyi olacağı düşüncesine ulaşmıştır: *“Keşke onlara daha çok özgürlük vermiş olsaydım.” (Safiye)*

Yukarıdaki örneklerde dile getirilen hiyerarşi/anne odaklı itaat beklentisi ile Baumrind’ in ebeveyn kontrolünde otoriter annelerinin itaat beklentisi benzerlik göstermektedir.

Ancak aşağıdaki örneklerde yer alan itaat beklentisi Baumrind'in otoriter ebeveynlerinde görülen ebeveyn kontrolünden farklılaşmaktadır. Otoriter ebeveynlerin amacı (Baumrind, 2013) çocuğu kontrol etmek, çocuğu kendi isteği doğrultusunda kısıtlamak olarak yansırken aşağıdaki örneklerde Suriyeli annelerin amacı henüz yetişkin olmayan ve rehberliğe ihtiyaç duyan çocuklarına, direktif vermek ve çocuğun bu direktife uymasını beklemek olarak kendini göstermektedir. Aşağıda örneği verilen bulgulardaki itaat beklentisi yetkili ebeveynin karşıt kontrol (confrontive control) olarak kavramsallaşmış ebeveyn kontrolüne (Baumrind, 1991) daha yakın bir resim çizmektedir.

“Çocuğumla bazen anlaşmamak işte biraz sorunlar yaşıyorum onda, söz dinlememek mesela durmadan telefon istemesi, otur deyince oturmaması.”
(Gizem)

“.....Abdullah ve Reyyan, 2 gün önce mümkün onları cezalandırdım. Yani, bir yere gidecekti bırakmadım, gitmeyeceksin dedim çünkü sözümü tutmamıştı, ben çok, çok nadiren vuruyorum.” (Ümeyye)

“Şu anda büyüdüler herkes özellikleri vardır. Ama önceden benim sözümü dinlerler yaparlardı.”(Safiye)

Bu örneklerde anne çocuğunun, sözünü dinlemesini istemektedir. Çocuğuna verdiği yönergelerin onu korumak veya terbiye etmekle ilgili olduğu görülmektedir. Bu noktada itaat beklentisi annenin gücüne odaklı değil çocuğun iyilik haline odaklıdır. Bu sebeple bu itaat beklentisi gelişim/çocuk odaklı itaat beklentisi olarak teorize edilmiştir.

Annelerin bazıları gelişim/çocuk odaklı itaat beklentisini de sadece küçük ve genç yaştaki çocuklar için geçerli görmektedir. Bu dahi mutlak bir durum değildir. Bu konu “(çocukların) kendi kararını vermesi” ile ilgili örneklerde daha detaylı aktarılmıştır. Çocuklar büyüdüğünde ise anneler onlara direktif vermediklerini ve bunu doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

‘‘Bizde Araplarda bir söz var, böyle söylerler, eğer oğlan büyürse ona kardeş ol, eğer kızın büyüdüyse ona kız kardeş gibi ol. Hiç muhasebe etmeyiz hesap sormayız, sıkıştırmayız onları. Çünkü artık büyüdüler.’’ (Arzu)

‘‘Şu an herkesin kendi kişisel profili var kişisel özellik var yani dahil olamam şu anda sadece nasihatte bulunuyorum.’’ (Safiye) (çocukları artık büyük olduğu için)

Annelerin çocuklarından bekledikleri itaatin yaşla sınırlandırılması da bu beklentideki gelişim ve çocuğu odağa alan bakış açısını işaret etmektedir. Zira çocukların yaşları büyüye de anne çocuk arasındaki hiyerarşi değişmemektedir ve anne daima beklentide bulunabilir. Ama anneler direktiflerine itaat edilmesini beklemeyi bırakma eğilimi göstermektedirler. Bunu aşağıdaki örneklerde görmek mümkündür.

‘‘En büyük kızım evli olan küçükten beri bir yabancı olarak yaşıyor bizden hiç izin almaz hiç bizle bir şey paylaşmak istemez ama büyüğü yani su içmek istediği zaman bile izin alıyor. (memnuniyetle söylüyor)’’ (Necva)

Bu örnekte Necva'nın direktif vermekten ve itaat edilmesinden memnun olduğu görülmektedir. Ancak itaat etmeyen kızının tutumunu da kabul ettiği gözlenmiştir.

Diğer bir örnek olan Eman, onaylamadığı bir işi yapmak için çocukları ısrar ettiğinde dua ederek bunun hayırlı sonuçlar vermesini dilediğini söylemiştir. Kendisi onaylamadığı halde çocuklarına müsaade ediyor olması mutlak bir itaat arzusunda olmadığını göstermektedir.

‘‘Eğer bir şey de olsa ben onu istemiyorsan ama o zaman da ben Allah'a dua etmişim bir de istihare namazı kılmışım yani işte ben o zaman Allah'ım kaderine teslim olurum kılmışım yani işte ben o zaman Allah'ım kaderine teslim olurum yani anne de bazen çocuklarını ilgilenir en iyi şeyleri çocuklarına ister.’’ (Eman)

Literatürde itaat beklentisi, ebeveyn kontrolü olarak ifade edilmektedir ve annenin çocuğunun duygularını ve davranışlarını kontrol etmesi şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Örneklerde annelerin itaat beklentilerinin çocuklarının davranışlarını kısıtlamadığını yalnızca tavsiye şeklinde olduğu görülmektedir. Yukarıda örneklerde ve Gaye'nin şu paylaşımında bu durum görülmektedir. Gaye oğlunun okul tercihini onaylamadığı halde ona karşı çıkmamıştır:

“İkinci çocuğu öğrenmek istemiyormuş. Kendisi de aklında bir şey tutmuş oğlum böyle olacak bu üniversiteye gidecek ama zor olmuş zaten oğlu şey istemiyormuş öğrenmek istemiyormuş yani sonuçta da işte kendisini nereye yetiştirmişse oraya yetiştirmiş. Kendisi de buna bir zorluk görmüş bir de üzülmüş istediği yere gitmemiş olmasına.” (Gaye)

İtaat beklentisini farklı sebeplere bağlı olarak farklı şekillerde ve seviyelerde uygulayan annelerin yanı sıra itaat beklentisini genel olarak doğru bulmayan ve çocuklar için öğretici bir yaklaşım olmadığını düşünen ve dile getiren bir anne de düşüncesini şöyle aktarmıştır:

“Çevremde anneler sadece söylüyor. Uyarıyorlar. Bunu yap bunu yapma diyerek. Bence bu yanlış bir şey. Anneler örnek olmalılar. Anneler sadece uyarıyor. Ama anne olarak sen yapıyorsun. Bir de ben büyüğüm sen küçüksün sen yapma diyorlar. Sadece ben ne diyorsam yap tarzında davranıyorlar.” (Cennet)

Ebeveyn kontrolü için farklı kültürlerde farklı sonuçlardan bahseden araştırmalar mevcuttur (Chen ve ark., 2002; Palosaari ve ark., 2013; Dwary ve ark. 2006). Ebeveyn kontrolü Batı kültürünü yaşayan katılımcılar ve kolektivist kültürlerde yaşayan katılımcılar arasında farklı sonuçlar doğurmaktadır. Batı kültüründe olumsuz sonuçlar doğuran ebeveyn kontrolünün, kolektif düşüncenin hakim olduğu kültürlerde olumlu sonuçlar ortaya çıkardığı görülmüştür. Bu araştırmanın bulgularından da itaat beklentisinin sonuçlarına dair çıkarımlar yapılabilir. İtaat beklentisini dile getiren annelerin (Safiye, Gaye, Eman, Savaş, Mariye, Necva, Ümeye) çocuklarının, kendi akranları veya akrabalarından farklı olarak, üniversite öğrenimi görmelerinden anlaşılıyor ki itaat beklentisi eğitim ve akademik başarıyla ilgili olumsuz sonuç doğurmamıştır. Çocukları henüz küçük olan annelerin çocuklarındaki ebeveyn etkisine eğitim ve okul başarısı açısından bakmak için yeterli delil bulunmamaktadır. Ama bu annelerin çocuklarıyla kurdukları ilişkinin sıcaklığı (anne çocuk ilişkisi bölümünde bu bulgulara yer verilmiştir) itaat beklentisinin çocuk açısından zararlı bir yaklaşım olmadığını söylemeye izin vermektedir. İtaat beklentisinin zararlı olmadığını söyleyen bu bulgular Chao (1994) ve Kağıtçıbaşı' nın (1970, 2005) (ebeveyn kontrolü ve sıcaklığının birbirinin zıttı veya antitezi olmadığını söylediği ve Baumrind'in tipolojisini eleştirdiği) görüşlerinin doğruluğuna işaret etmektedir. Bazı kolektif toplumlarda bu iki kavramın bir arada var olabileceği görüşü bu araştırmanın bulgularıyla da desteklenmektedir. Dwairy ve ark. (2006)'nın Arap toplumlarında yaptığı araştırmanın bulguları da ebeveyn

sıcaklığının (kabul-ret) ve kontrolün (izin veren-katılık) iki bağımsız faktör olmadığı görüşünü desteklemektedir (Maccoby & Martin, 1983; Rohner & Pettengill, 1985; akt. Dwairy, 2006). Bu yönden bu araştırmanın bulguları literatürde Dwairy ve ark. (2006)'nın bulgularıyla örtüşmektedir. Ayrıca Yüksel ve Demircioğlu (2019)'nun Amsterdam'da yaşayan Türk annelerle yaptığı çalışmanın sonuçları da annelerin çocuklarını kontrol etmek hakkındaki kolektivist toplumların gösterdiği özellikleri taşıdığını işaret etmektedir.

Annelerin çocuklarından beklentilerinden sonuncusu çocuğun kendi kararını vermesi beklentisidir. Bu beklenti çocuğun bir olgunlukla kendisi hakkındaki konularda karar verme yetisine sahip olmasıdır ve anneler bunu kazandırmak için girişimlerde bulunmaktadırlar. Kendi kararını veren çocukların daha güvenli ve becerikli olacağına inanmaktadırlar. Yavuzer (2009: 128) de demokratik annelerin alan açtığı, kendini ifade özgürlüğü sağladığı çocukların etkin, girişken ve başarılı olduğunu, kendini denetleme konusunda daha yetkin olduğunu söylemektedir. Literatürde geçen ebeveyn desteği kavramı buradaki girişimlerle örtüşmektedir (Maccoby ve Martin, 1983; Darling ve Steinberg, 1993 ve Steinberg, 2001). Anneler çocuklarının kendi kararlarını almaları için yaptıkları teşvikleri şu şekilde anlatmışlardır:

“7 yaşına yani 7 yaşında olan çocuk, olabilir, annesi der bu iyi bu kötü yani kendisi konuş(a)masa. Çünkü annesi biliyor hangisi iyi hangisi kötü. Ama 7 yaşından sonra, hayır yani çocuk da söylemesi gerekiyor. Ben bunu istiyorum, hayır ben bunu sevmiyorum, böyle.” (Betle)

“.... Resim, geldi anne bir şey araba ya da polis araba çizebilir misin (diye soruyor) yok çizmiyor(um). Neden anne neden (diyor). Çünkü senin anne bilmiyor böyle diyor(um). Neden sen çöz bir defa yap beğendin aynı şekilde yap beğenmedim tekrar çöz daha iyi çıkacak o yani bir şey başladı böyle. Ben dedim kızım oğlum böyle başla dedim. Kendi kendine bir şey sevdi, kendi kendine başladı öğrenmek başladı, yavaş yavaş kendini yapabilir eğer her zaman ben yaptın yaptın(m), sana sen büyüdür yapma, yapmıyor (büyüyüp yapamazsın). Bilmiyorum diyor ama sen yavaş yavaş hep her zaman her şey ne kadar zor olur, yavaş yavaş öğrenecek o zaman zor bitecek.” (Hasibe)

“..... Bir de çocuğa şey öğretmen gerekiyor, bu doğru bu yanlış. Yarın öbür gün büyük olandan sonra kendisi bilir ne doğrudur ne yanlıştır. Kendisi de anlar. Yöntemler, yani böyle yaşar.” (Ümeye)

Annelerin bu beklentisinin çocukların kendi kararlarını vererek bireyselliklerini destekleyen, kişiliklerinin ve özgüvenlerinin gelişmesine katkı sağlama amacı taşıyan bir uygulama olduğu görülmektedir. Yağmurlu ve ark. (2009)' nın yaptığı araştırmanın sonucunda da yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarından beklentilerinin '*kendi ayakları üzerinde durabilme*', '*inisiyatif sahibi olabilme*', '*hakkını savunma*' ve '*kendine güven*' gibi özelliklere sahip olmak olarak öne çıkmıştır. Bu bulgular Türk annelerle Suriyeli annelerin beklentileri arasında uyum olduğunu göstermektedir.

Araştırmada Suriyeli annelerin çocuklarından açık iletişim, itaat ve kararını verme beklentileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Açık iletişim ve çocuğun kendi kararını vermesi beklentisi literatürdekiyle uyumlu olarak yetkili ebeveynlerin tutumlarını yansıtmaktadır. Bu yönlü beyanı bulunan anneler yetkili ebeveynlik özellikleri taşımaktadır. İtaat beklentisi ise literatürde otoriter ebeveynlerin tutumlarını yansıtırken bu araştırmada farklı özellikleri ihtiva etmektedir. Bu özelliklerin literatürdekinden farklı sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu sonuçlar literatürdeki ebeveyn kontrolü ve sıcaklık kavramlarının bir arada olabileceğini söyleyen, kolektivist bakışı vurgulayan araştırmalarla uyum göstermektedir (Chao,1994 ve Kağıtçıbaşı, 1970, 2005). Kağıtçıbaşı' nın (2005, 2007)aile değişim modelinde çocuk gelişiminde hem özerklik hem de duygusal bağlılık önemli sosyalleştirme hedefleri olarak açıklanmıştır. Bu araştırmanın bulguları ve Yağmurlu ve ark. (2009)'nın Sunar ve Fişek'in (2005) (Akt: Yağmurlu ve ark., 2009) bulguları çocuğun bağımsızlığına değer verildiğini diğer yandan da aileden kopmasını istemedikleri söylenebilir.

Bir sonraki başlıkta annelerin çocuk terbiyesinde dikkat ettiği konular, çocuklarında geliştirmeyi istedikleri özellikler ve çocuklarına öğretmek istedikleri konular ele alınmıştır.

4.1.4. Çocuk Terbiyesinde Dikkat Edilen Konular

Annelere çocuklarını terbiye ederken dikkat ettikleri şeyler sorulduğunda iki liste ortaya çıkmıştır. Birinci liste çocuklarında geliştirmeye, yerleştirmeye çalıştıkları duygusal ve

davranışsal özellikleri; ikinci liste ise çocuklara öğretmeyi önemsedikleri konuları içermektedir.

Çocuk terbiyesinde geliştirilmesi gereken özellikler listesinde özgüven duygusu, saygı, dürüstlük ve arkadaş edinme becerisi bulunmaktadır. Anneler çocuklarını terbiye ederken bu hususları geliştirmeleri, desteklemeleri gerektiğini düşünmektedirler.

Anneler çocuklarının özgüven sahibi olmasını istemektedir. Bunu çocuklarını yetiştirirken onları psikolojik ve duygusal yönden geliştiren bir özellik olarak görmektedirler.

“Yani bu bir talim, öğreniyorlar, yapıyorlar ben de onları cesaretlendiriyorum ki başkaları karşısında kendisine güvensin diye. İnsanı birisi cesaretlendirse bir şeye, kendisine güvenir, küçük de olsa yaptığı işle, kendiyile iftihar eder.” (Ümeyye)

“Benim çocuk ben her zaman çocuğum, benden korkarlarsa büyüyecekler (ve) insanlardan korkacaklar, hakaret edildiklerinde veya gücenirlerse cevap veremeyecekler, beni anladın mı? Benim her zaman da söylüyorum benim çocuk hiç kimse korkma yok.” (Betle)

Öner ve Yılmaz (2001) da araştırma sonuçlarında annelerin çocuklarının özgüvenli olmasına önem verdiklerini söylemişlerdir.

En fazla vurgu yapılan konulardan biri saygı olmuştur. Anneler çocuklarının saygılı birer insan olmasını istiyor. Savaş’ın ifadelerinde saygıyı öğretme girişimi şu şekilde ifade edilmiştir.

“Eyvallah ben size diyorum yanlış yanlıştır, doğru doğrudur. Öyle yap annem, böyle davranmak gerekiyor ya böyle davranman gerekir, nenene böyle davranmak gerekir, herkese böyle (saygılı), misafire de hürmet etmek gerekir, evdekine de (hürmet etmek) gerekir.” (Savaş)

Bazı (Öner ve Yılmaz, 2001; Kutlu ve ark., 2007) araştırmalarda da ebeveynlerin saygıyı çocukları için önemli gördüğü sonucuna ulaşmıştır.

Anneler açısından, çocuk terbiyesi için önemli konulardan bir diğeri doğruluk ve dürüstlük kavramlarını ve yalan söylemenin yanlış olduğunu öğretmektir. Bu şöyle dile getirilmiştir:

“Sadık olmasını, yalan söylememesini çünkü çocuklar anlamıyor yalan çok çirkin bir şey. Dürüst olmalarını istiyorum.”(Cennet)

“Kesinlikle ilk şey Yüce Allah'ı izlemek, yaptığınız budur doğrudur ve yanlış yaptığınız budur. Mesela yalan söylüyorsa Allah izler, görür eğer doğru birşey yaparsa Allah memnun olur. Peygamber (sav) memnun olur. Yalan söylemez, yalan söylememesi lazım. Terbiyede önemli bir rükun şu, bu Allah'ı hatırlatmak, bu işlerde.” (Ümeyye)

Çocuklara dürüst, güvenilir insan olmayı öğretmek için Arzu'nun yöntemi dikkate değer bir yöntemdir:

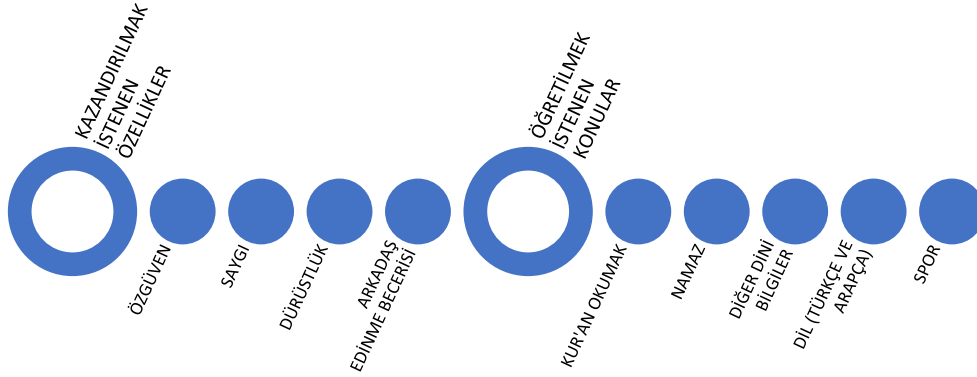
“Emanet-güvenilirlik, doğruluk var. Oyunculuk, yalan olmaz, mesela benim oğlum, kalbinde bir yalan saklarsa ben ona güven ve doğruluk veririm ki kendisi bana söylesin benden birşey saklamasın ya da evin dışında başka kimseye anlatmasın. Eğer bu çocuk evin dışına sığınsa tamam o zaman bitti..” (Arzu)

Annelerin, çocuklarının dürüst ve terbiyeli olmalarına ilişkin beklentileri Yağmurlu ve ark. (2009) ile ve daha önce literatürde yer alan bulgularla uyumludur (Harwood ve ark., 1999; Harwood ve ark., 1996; Kohn, 1963; akt. Yağmurlu ve ark. 2009).

Anneler çocuklarının arkadaşlık ilişkisi kurmasını da önemsemekte ve bunun için teşvik etmektedirler. Literatürde Baumrind (2013) için bir başlangıç noktası olan sosyalleşme kavramı ve annelerin çocuklarını sosyalleştirme çabası, ebeveynlik için öncelikli konulardandır. Bu çalışmaya katılan annelerin de çocuklarını sosyalleşmeye teşvik ettiği görülmüştür.

“Diyor çocukları okulda bazı arkadaşlarla yani, istemiyorlar arkadaş olmak. Niye? Onlar annelerine iyi konuşmuyorlar yani iyi laflar söylemiyorlar. Diyorlar biz istemiyoruz onlarla arkadaş olmak. Ama kendisi ne diyor, hayır hep insanlar sizin gibi olmazlar yani yaşamak lazım.” (Betle)

‘‘..... bu engelli çocuk Türk arkadaşları hiç kimse ilişki yok sadece bu Suriyeli çocuk (kızını kastediyor) onunla ilişki oldu. Sürekli ona yardım ediyor Rama (Necva’ nın kızı) bu engelli kıza. Ondan sonra bu engelli kızla birlikte güzel bir ilişki oldu Türkçe öğrendi iyi öğrendi. Çünkü pratik yapıyor arkadaşı oldu.’’ (Necva)

Tablo 4: Çocuk Terbiyesinde Dikkat Edilen Konular

Çocukları terbiye etmek için gerekenleri oluşturan ikinci liste, annelerin çocuklarının bilgi ve becerisinin artmasını istediği bazı konuları içermektedir. Bu konuların büyük bir kısmının dini tecrübelerle ve inançla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli anneler çocuklarının iyi bir Müslüman olmasını hedeflediklerini belirtmişlerdir:

‘‘Çocuklarımı İslam’a uygun büyütmeye çalışıyorum. Yani çocuklar için en önemli olan şey onların imanlı olmaları, eğitilmiş olmaları.’’ (Gizem)

Liste Kur’an-Kerim okumak, namaz, ahlak, dil öğrenmek ve spor konularını içermektedir. Kur’an’ ı okumak ve ezberlemek bu listedeki en sık tekrar edilen konulardan biridir. Annelerin neredeyse hepsi bu konuda yaptıklarından ya da çocuklarının bu konudaki gayretlerinden bahsetmiştir:

‘‘Bir saatimiz de var o zaman da Kuran okuruz. Ben çocuklar o zaman hiç konuşmayız, sadece Kur'an okuruz. Allah'a da dua ederiz.’’ (Betle)

‘‘Yani, Allah’a şükürler olsun, çocuklarım Adel, Bishr, Abdullah, Zainab var. Dinden alıyorlar, Kuran'ı ezberliyorlar ... hamd Allah'a’’ (Eman)

Kur'an okumanın öneminden sonra en çok zikredilen konu namazdır. Katılımcılar, bu konudaki görüşlerini aşağıdaki mülakat notlarıyla ifade etmişlerdir:

‘Meselen o sabah namaz kılmak için, kılmadı. Meselen o elde telefon var bende telefon var. Öğle namaz vakti oldu ben mesaj atıyorum Hatice namaz kılabilirsin. Ya da kıldın, kılmadın soruyorum. O diyor neden çünkü bahane var (gülüyor). Her zaman bahane var. Ne diyor? Anne unuttum (Gülüyor) ama eğer ben mesaj attım ya da gönderdim o bahanesiz yani’ (Hasibe)

‘Din, namaz, çocuk gözünü açınca en önemli şey bunlardır. Mesela biz namaz kılarken çocuk da bizimle namaz kılıyor.’ (Savaş)

Namaz kılmanın ve Kur'an okumanın yanı sıra annelerden çocuklarına öğretmekte öncelik verdikleri konular arasında ahlak, tesettür (hicab), dua, helal-haram kavramları zikredildi. Anneler tek tek kavramları sayarak veya dini öğretmek istediklerini genel bir ifadeyle söyleyerek bu konuyu önemsediklerini bildirmişlerdir:

‘O anne, çocuklara örnek olmalı. Evde yaptığı dua, hicab, konuşma, öğretmenlik gibi davranışlar(la)’ (Eman)

Annelerin birçoğu dini eğitim yöntemi olarak örnek olmanın önemine vurgu yapmış ve çocuklarının görerak öğrenmesini sağlamaya çalışmışlardır. Örnek olmak dini eğitim için en etkili yöntemlerdendir (Kılavuz, 2005). Annelerin çocuklarına öğretmeyi amaçladıkları konuların dini nitelikte olanlarının sık tekrarlanmış olması Suriyeli annelere ve çocuklara yönelik yapılacak hizmetlerde dini hassasiyetlerin gözetilmesi gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Anneler dini hassasiyetlerden sonra, çocuklarının gelişmesini istedikleri konuların başında dil öğrenimi bulunmaktadır. Anneler çocuklarının hem Türkçe'yi (yaşadıkları ve yaşayacakları yerin dili olarak) hem de Arapça'yı (anadil olarak) iyi öğrenmesini istemektedirler:

‘Arkadaşla ilişki 3 yıl oldu. Yani devam ediyor Hiçbir sıkıntı yaşanmadı elhamdülillah. Ama bunun sayesinde Türkçesi pratik olarak bayağı güçlendi. Bayağı güzel oldu. Şu anda yani öğretmenler zannediyorlar Rama Türk. Yani soyadı

gördüğünde gördükten sonra biliyorlar Suriyeli olduğunu. Yani bu kadar yani Türkçesi çok çok iyi.” (Necva)

“7 yaşında burada 1 yıl 2 yıl 3 yıl yani Arapça okudu burada şimdi yazma Arapça çok bilir okuma Arapça, konuşma Arapça çok biliyor. Yani aynı kızlarımın arkadaşları bu kadar bilmiyor...” (Hasibe)

“Diyor Arapça anlamadığı için bazen biz elle konuşuyoruz. (çocuğun) Kendisi Türkçe biliyor Arap bilmiyor.” (Betle)

Annelerin çocuklarının gelişmesini istedikleri alanlardan bir diğeri olan spor öngörülme yen derecede çok tekrar edilen bir konu olmuştur. Anneler çocuklarının spor yapmasını önemsemektedir ve bunu teşvik etmektedirler.

“Bazen de spor yaparız.” (Betle)

“İlk sınıfta ağırlık kaldırmak istedi çok şükür, işte böyle derler bunu kaldırmaya, işte ağır oynuyor, birinciliği aldı. (Arzu)

“Boksa gitmesini yani eğitim almasını istiyorum ondan sonra okula gitmesini istiyorum yani böyle istiyorum çocuklar için. (Gizem)

Bu isteklerden hareketle Suriyeli annelerin çocuklarının spor faaliyetlerinde yer alması için yapılacak çalışmaların verimli sonuçlanması beklenebilir.

Annelerin çocuklarına kazandırmak istediği özellikler; özgüven sahibi olmak, , saygılı ve dürüst olmak, iyi arkadaşlıklara sahip olmak şeklinde özetlenebilir. Çocuklarının öğrenmesini önemsedikleri konular ise Kur’an, namaz, ahlak, Arapça ve Türkçe öğrenmek ve spor yapmak olarak özetlenebilir.

Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde önem verdikleri konular hakkında literatürdeki bilgiler kısıtlıdır. Yapılan araştırmaların çoğunluğunu nicel araştırmaların oluşturduğu görülmektedir (Öner ve Yılmaz, 2001). Ebeveynlik süreçlerine dair daha fazla niteliksel araştırmanın literatürü zenginleştireceği düşünülmektedir.

Bir sonraki başlıkta katılımcıların eğitimde kullandığı ödül, ceza ve tekniklere dair aktarımlarını içeren eğitimde ödül, ceza ve teknikler konusuna yer verilmiştir.

4.1.5.Eğitimde Teknikler

Annelerin çocuklarına bir şeyler öğretmek, istedikleri davranışları kazandırmak, çocuklarını terbiye etmek için nasıl yöntemler kullanacakları, çocuklar anneye itiraz ettiklerinde onları nasıl karşılayacakları sorulduğunda verdikleri cevaplar, annelerin çocuk terbiyesinde kullandıkları yöntemleri, ödül ve ceza kavramlarına bakışlarını ve bunları nasıl uyguladıklarını keşfetmeye yardımcı bulgular ortaya koymuştur. Kullandıkları teknikler yapılan kodlamalarda; hikaye anlatma, nasihat, teşvik, kudve olmak, ödüllendirme ve cezalandırma olarak sıralanmaktadır. Ödül için hediye ve takdirin; ceza için ise yasaklama, mahrum bırakma, duygusal şiddet ve fiziksel şiddetin öne çıktığı görülmüştür. Bunların nasıl uygulandığıyla ilgili örnekler bu başlık altında aktarılmıştır.

EĞİTİMDE TEKNİKLER					
HİKAYE ANLATMA	NASİHAT	TEŞVİK	KUDVE OLMAK	ÖDÜLLENDİRME	CEZALANDIRMA

Tablo 5: Eğitimde Teknikler

4.1.5.1.Teknikler

Anneler çocuklarına bir şeyler öğretirken örnek kişilerin hikayelerini, masalları anlattıklarını bildirmişlerdir. Rol model kavramının çocuklar üzerindeki etkisi düşünüldüğünde anneler çocukları için iyi rol modelleri onlara tanıtmakta ve bunu yaparken de kendi dini kaynaklarından yararlanmaktadırlar. Böylelikle hem çocuklar için rol modeller inşa etmektedirler hem de dinlerini öğretmektedirler.

“Kendisi diyor çocuklara iyi yetiştirmek için çocukluğundan küçük 1 yıllık 2 yıllık o zamanda annesi besliyor. Ben diyor onlara masal anlatırım böyle şey mesela peygamberlerin ya da böyle bir iyi insanlar büyük meşhur insanlar onların masallarını anlatıyor hatta yani düz yolda yürüsünler.” (Eman)

“Tabi ki çocuk terbiye etmek kolay değil. Bazen anne çocuktan küçük olur mesela şimdi onları bir tane hocaya camide kursa gönderdim geliyorlar, diyorlar anne biz anlamadık hoca ne dedi. Ben de diyorum ki Kur’an’ dan bir tane ayet getiriyorum onu anlatıyorum, masal gibi okuyorum anlatıyorum, masal gibi anlasınlar diye hem de iyice anlasınlar, öğreysinler Kur’an ne diyor diye. (Arzu)

Anneler çocuğu eğitmekte bir teknik olarak çocuklarına doğru davranışları nasihat etmektedirler. Yanlış ve doğruyu öğretmek için veya çocuklarının sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak amacıyla nasihat ettikleri görülmektedir.

“Çocuklarıma nasihat vermek bir de dua etmek.....Yani ona tavsiyede bulunuyorum ... Bu doğruysa, bu yanlış” (Eman)

“Bu gibi şeylerden (sigara vb) uzak durmasını söylüyorum.”(Cennet)

Anneler çocuklarının gelişimi için diğer bir tekniği, ‘teşvik’i kullanmaktadırlar. Gerekli eğitimlere onları yönlendirmek üzere hazırlıklar yapmakta ve teşebbüslerde bulunmaktadırlar. Teşvik örnekleri şöyledir:

“Sen ne yapıyor hadi Mahmut hadi söyle sen bir şey sesli gönderdin (gönderelim). Benim iş(t)e bir mühendis var. Onun oğlu aynı benim oğlum yaşıtı yani ya da küçük bir yıl, hadi Mahmut bir ses gönder. O oğlan öğretmen olacak çok mutlu oluyor, sen çok iyi biliyor(sun), çok harfler senin nasıl çıkarttı, çok iyi çok güzel. O diyor hadi anne hadi hadi hadi bir şey gönderecek. Ya da o bayan Melek, onun kızı için gönderecek. Yani biraz teşvik etti.” (Hasibe)

“Yani güzel bir şey yaptığı zaman yani daha daha aydınlatıyorum onu o güzel şeyi ya da o güzel yolu daha devam ettirmek için”(Ferah)

“İlk sınıfta ağırlık kaldırmak istedi çok şükür, işte böyle derler bunu kaldırmaya, işte ağır oynuyor, birinciliği aldı.” (Arzu) (Anne kendi gençliğinde yaptığı spora kızını teşvik etmiş ve o da derece almış.)

Anneler, en önemli ve etkili eğitim aracının kudve olmak yani örnek olmak olduğunu düşünmektedirler. Kudve kavramı katılımcıların kendi beyanlarında yer alan

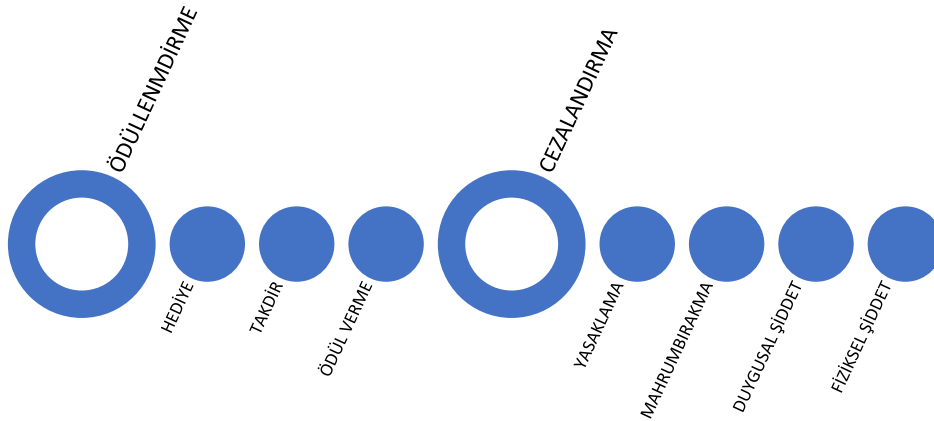
kavramlardan biri olduğu için in vivo kod olarak araştırmada yer almaktadır. Annelerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“O anne, çocuklara örnek olmalı. Evde yaptığı dua, hicab, konuşma, öğretmenlik gibi davranışlar. Tesettür, konuşma, eğitim, annenin bir çocuğa rol model olması, yani annenin her şeyin temeli olması çocuğunun. Anne onunla birlikte bulunur, yani annesiyle iyi olduğu veya uyanık olduğu veya etkilendiği iyi bir şeyin ekildiği zaman. Anne iyi olduğu zaman çocuklar da iyi olur çocuklarda tesir alabilirler anneden.” (Eman)

“Çevremde anneler sadece söylüyor. Uyarıyorlar. Bunu yap bunu yapma diyerek. Bence bu yanlış bir şey. Anneler örnek olmalılar. Mesela ben namaz kılarken bakıyor. Ben acele edersem çocuklar aynı benim gibi yapacaklar. Ben yalan söylersem çocuklarımda aynı benim gibi yalan söyleyecekler. Çünkü anneler babalar örnek olmalılar.Bence söylemek değil örnek olmak gerekir. Yalan söyleme deme, ben yalan söylemiyorum de. Namaz kılmak nasıl, oruç tutmak nasıl, büyüklerine nasıl davranması gerektiğini nasıl ben davranıyorsam çocuklarım aynı benim gibi olacaklar.” (Cennet)

“Ömer diyor ben senin şahsiyetinden alıyorum.” (Betle)

Anneler çocuğa davranış kazandırmanın bir yolu olarak kudve-örnek olmayı önemli görmekte dirler. Yavuzer (2009: 129) kız çocukların kendisine başarılı rol model olacak bir anneye, erkek çocukların da kendilerini kişilik gelişimi ve çatışmaları konusunda rahatlatacak örnek bir babaya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Örnek olmak çocuk yetiştirmek için işlevsel ve önemli bir tekniktir (Gümrükçüoğlu, 2017; Kılavuz, 2005). Diğer yandan ebeveynlerin tutumlarını etkileyen bir düşüncedir örnek olmak. Annelerin ebeveynlik tutumlarını etkileyen birçok unsur çeşitli araştırmalarda yer bulmuştur (Yavuzer, 2009; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Öztürk ve Şanlı, 2007; Yılmaz, 2018; Dwairy ve ark., 2006). Ancak kudve olmak düşüncesi annelerin ebeveynlik tutumunu etkileyen yeni bir unsurdur. Anneler çocuklarının kendilerini örnek aldığını düşünerek daha dikkatli hareket etmektedirler. Diğer yandan örnek olmaya çalıştıkları konular da çocuklarına öğretmeyi amaçladıkları konularla uyumludur. Bu durum annelerin tutarlılığını işaret etmektedir.

Tablo 6: Eğitimde ödüllendirme ve cezalandırma

4.1.5.2.Ödüllendirme

Annelerin ödül konusundaki uygulamaları da birkaç şekilde kendini göstermektedir. Bunlar hediye almak, takdir etmek ve ödül vermek olarak sıralanabilir. Bulgular, annelere çocukları iyi şeyler yaptığında nasıl karşıladıkları sorulduğunda çocuklara hediyeler aldıklarını, sözlü onay cümleleri kurduklarını ve takdir ettiklerini ortaya koymuştur. Anneler çocuklarını ödüllendirmek için, onlara sevgilerini ve ilgilerini göstermek için veya onları teşvik etmek için hediye almaktadırlar.

“Bir çikolata bir şeyler veriyorum yani takdir ediyorum onları motive ediyorum.”
(Safiye)

“Diyor kendisi ödülleri veriyor. Bazen yani lafla söylüyor, bazen de alıyor çocuklarına hediye. Birinci diyor ben çocuklarıma bravo diyorum ya da çok güzel yaptın, çok iyi yaptın. Şey insanların karşısında. Niye? Çünkü kendisini biraz güvende hisseder, kendisine güvenir yani insanların karşısında. Bir de mesela ben biliyorum kendisi bir şey istemiştir ya da bir yemek seviyor bunu da alırım. Bir de her okul biterken ben onlara hediyelerini alırım. Dışarıda ise ya da okuldaysa yani mesela bir saygılık birisine duyular, ya birisini bir muhtaça dışarıdayken nasıl söyleyeyim yani yardım ettiler, yardım ederken onlara da aynı e hediye şey yaparım. Bir de birisi kapıyı çalsa bir 10 lira yani ben yokken, birisi gelmiş şey istemiş bir yardım, sadaka, onlara verdikleri zaman ben çok sevinirim. Bu da kendilerini şöyle

hem sadaka vermeyi öğrenirler hem de yani ben de onlara veririm hediye.”
(Ümeyye)

Yıldız hediyeyle ilgili tecrübelerini aktarırken *“Hediye almak, babaları alır onlara ama benim söylediklerime de çok sevinirler.”* diyerek çocukların hediye ve sevgi ifadelerinden duyduğu sevinci de yansıtmıştır. Bu cümle sözlü bildirimlerin de çocuklar için etkin bir yöntem olduğunu göstermektedir. Buradan anlaşılacağı üzere takdir cümleleri de çocuk eğitiminde etkili bir yöntemdir. Takdir ifadelerinin ödüllendirme içinde en iyi tekniklerden biri olduğu belirtilmektedir (Dodurgalı, 1996, s. 96-97; akt. Gümrükçüoğlu, 2017).

Anneler iyi şeyler yaptıklarında hediye almak dışında çocuklarını takdir ettiklerini de belirtmişlerdir. Bunları şu mülakat notlarında görmek mümkündür:

“Benim oğlan meselen dün geldi anne karton bir şey robot yaptırdı oooo sen nasıl akıllı bir oğlum(sun derim) bazen bir şey ödül falan var.” (Hasibe)

“Evet maşallah, ooo seviniyorum sizinle, sizinle çok mutluyum, sen nasıl seviniyorsun ben de senin gibi seviniyorum derim.” (Savaş)

Annenin çocuğunu takdir etmesi, onun varlığını kabul ettiğini ve onayladığını göstermektedir. Bu onay ebeveynliğin temel boyutlarından olan kabul-ret boyutuyla ilişkilidir. Kabulün sonrasında çocuğun davranışını onaylamak da sıcaklıkla ilgilidir. Sıcaklık ve duyarlılık bildiren kabul davranışı çocuğu psikososyal açıdan destekleyen bir etkiye sahiptir. Gösterilen bu ebeveyn duyarlılığı yetkin ebeveynlikle ilişkilendirilmiştir. Diğer yandan ebeveynin olumlu sözel ifadelerle, takdir ve desteklemeyle çocuğu ödüllendirmesi akademik başarısını da artırmaktadır (Karadaş, 2020).

Bir diğer ödüllendirme şekli olan ödül vermeyi ise Eman şöyle ifade etmiştir:

“...Mesela başka bir tarika (yol) da Sure-i Bakara ezber yapıyor, mesela bir cüzü ezberlersen sana falan şeyi getiririm (onunla seni ödüllendiririm) böyle yaparım. Yapıyor yani her şeyin farklı farklı şeysi var yani.”(Eman)

Ödül çocuk eğitiminde, davranış kazandırmada bir olumlu pekiştiricidir. Suriyeli anneler de çocuklarının eğitiminde diğer anneler gibi (Bahar ve Bayık, 1985; Öner ve Yılmaz, 2001; Yüksel ve Demircioğlu, 2019) ödüllendirmeyi bir yöntem olarak kullanmaktadırlar.

4.1.5.3.Cezalandırma

Eman'ın yukarıdaki sözlerinden de anlaşıldığı üzere anneler çeşitli teknikler kullanarak çocuklarını eğitmeye çalışmaktadır. Bu tekniklerden biri cezalandırma yöntemidir. Annelere çocuklarının annenin onaylamadığı işler yapması durumunda veya annenin sözünü dinlememesi durumunda ne yapacakları, nasıl karşılayacakları sorulmuştur. Anneler ceza verdiklerini söylemiş ve ne tür cezalar uyguladıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

4.1.5.3.1.Mahrum Bırakma

‘tabi ki ceza var sana yok demem. Mesela cezalandırırken onları paradan mahrum ederim, mesela bugün harçlık vermedim, yarın onlar anlarlar, itiraf ederler neyi yanlış yaptıklarını ve özür dilerler.’ (Arzu)

‘Vallahi cezalandırmak çok azdı. En çok cezalandırdığım paradan mahrum ederdim.’ (Gaye)

‘.....eğer dinlemezse benim sözümü eğer ödevi varsa yazmamışsa mesela 2-3 sayfalık, oturur onu 20-50-100 kere yazar, parmakları acıyana yorulana kadar.’ (Arzu)

‘Yani yanlış bir şey yaptılarsa, kesinlikle ceza da var, mesela ceza televizyondan alıkoyabilirim, cezalandırılabilirler, suçlarına göre. Özellikle çocuklar suçuna göre ceza alır, şimdi büyük çocuklara ceza yok çünkü onlar davrandıklarını bilirler, anlıyorlar. Ama çocuklar mesela şimdi, Abdullah ve Reyyan, 2 gün önce, mümkün, onları cezalandırdım. Yani, bir yere gidecekti bırakmadım, gitmeyeceksin dedim çünkü sözümü tutmamıştı.....’ (Ümeyye)

Bu örneklerde görüldüğü üzere annelerin cezalandırma şekilleri yasaklama ve mahrum bırakma olarak ortaya çıkmaktadır. Mahrum bırakma başka araştırmalarda da yer alan bir ceza yöntemidir (Kurumu, B.B.A., 1995; Yüksel ve Demircioğlu, 2019).

4.1.5.3.2.Duygusal Şiddet

Annelerin çocuklarını terbiye metotlarını anlatırken ifade ettikleri bazı yöntemler duygusal şiddet unsurları içermektedir. Bu da cezalandırma yöntemlerinden birinin duygusal şiddet olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Anneler davranışlarındaki bu unsurların zararlı olduğunu fark etmiyor gibi görünmektedirler. Bu metodu uygulayan annenin mülakatta çocuğa karşı duyarlılığın varlığını gösteren ifadelerle sıkça yer vermiş olması, (Betle, Hasibe ve Necva duyarlılıklarını işaret eden çok sayıda koda sahipler) annenin davranıştaki zararı göremediği için bu davranışı sergilediğini işaret etmektedir. Bu sebeple eğer anneler davranışlarının çocukları üzerinde oluşturduğu etki konusunda bilgi edinir ve bilinçlenirse duygusal şiddet içeren uygulamaları terk etmeleri mümkün olabilir. Bu bulgular ebeveyn eğitimlerinin gerekliliğini ve önemini işaret etmektedir Annelerin çocuk terbiyesi için cezalandırmayı kullandığı bulgularına evvelki çalışmalarda da rastlamak mümkündür (Işıkoğlu ve Kesebir, 2020). Bu araştırmaya yansıyan bulgular şu ifadelerden anlaşılabilir:

“Bazı zaman ben de kızıyorum.....Biraz sesimi yükseltiyor(um).” (Betle)

“Eğer yanlışsa onlara kızarım bağırırım, ama bir şeyi ben istemiyorsam ama onlara faydalı ise istedikleri şey ben onlara bağırım, sonra çıkarım.” (Necva)

Çocuğu korkutmak bir çeşit duygusal şiddettir. Ancak şu örneklerden anladığımız kadarıyla anneler bunun çocuğa zarar veren bir uygulama olduğunun farkında değildirler:

“..oğlan yalan söyledi mesela yok böyle olmaz yalan haramdır. Yalan söyleyen cehenneme gider ondan sonra tamam bi daha yalan söylemedi. Din ile onları çok korkuturum.” (Safiye)

‘‘..... bak bende her zaman bir küçük bir şey var. Bizim bir şey sinek dövmek için var evde. Anladın mı bu ne? (gülüyor) Ben dedim getirdim kimse sakin olmuyor, diyorum getirin ama sadece söylüyorum. Ama getirmek yapmadı.’’ (Hasibe)

Şiddete tanık olmak da çocuk için bir şiddet maruziyetidir. Katılımcılar arasında ev içi şiddeti yaşadığını ifade eden tek anne olan Ferah’a çocuklarına bu durumun nasıl yansıdığı sorulduğunda verdiği cevap, annenin çocuklara şiddet göstermediğini, çocuklarını korumak için tedbir aldığını göstermektedir. Ancak şahit olmak ya da şiddet ortamında bulunmak çocukların duygusal şiddete maruz kalmasına yol açar. Kendisine gördüğü şiddetin çocuklara yansıyor yansımadığı sorulduğunda; *‘‘Onlara göstermem hiçbir şey, çocuklarımı eşimle benim aramdaki sorunlara sokmam. (Gülüyor) Odada yalnız oluruz çocuklar da salonda olurlar.’’* diye yanıtlamıştır.

Gaye duygusal şiddetin zararlı olduğunu çocuğunda aldığı sonuçla tespit etmiş ve bundan pişmanlık duyduğunu şöyle ifade etmiştir:

‘‘Ben bunu daha önce konuştum, bazı çocuğun karakterlerini.. Ben bu zorluğu çektim çocuğumla. Allah rahmet eylesin benim büyük oğlum o sessiz çocuklardandı, çok, çok sessizdi, biz onun sessizliğini onun zayıf bir çocuk olduğu şeklinde düşündük ama o öyle değildi. Ben bu çocuğun sessizliğinden zorluk çekiyordum. Yani ben istiyordum o zayıf olmasın kendi ayakları üstünde dursun ama yaptıramadım. Çünkü onu zorlamam yanılttı ama ben bu zorluğu çektim.’’ (Gaye)

Anneler arasında duygusal şiddetin yıkıcılığının farkında olan anneler de vardır. Bu bulguyu sağlayan Arzu’ nun ifadeleri şöyledir:

‘‘Tabi yani bu şey kızmak kesinlikle netice getirmez. Eğer onlara kızsam onlar benden çekilirler, uzaklaşırlar, kaçarlar. Başka insanlara giderler.....tabi yani bu şey kızmak, kesinlikle netice getirmez.’’ (Arzu)

Aşağıdaki paylaşımından öğrendiğimiz husus Suriyeli anneler için çocuklarına beddua etmenin yaygın olduğudur. Bu durum çocukların annelerinin beddualarını duyması halinde bir psikolojik şiddetin varlığını meydana getirmektedir.

‘‘Şimdi çok anneler var mesela bu Allah' ın fazlı, yani tabi ki çok anneler var çocuğu... çocuğu bir şey yapsa kırsa beddua eder. Bu Suriye’ de bizde çoktur. Siz de var mı biliyorum. Ama ben çok şükür öyle beddua kendim etmedim.’’ (Gaye)

Annelerin ceza yöntemlerinden biri de küsmektir. Küsmek de çocuk için bir çeşit duygusal şiddet unsurudur. Çocuklar neden annelerinden mahrum kaldıklarını anlayamadıkları için (analitik düşünmenin gelişmediği 15 yaş öncesi dönemde) annelerinin işaret ettiği sorunu fark edemez, ancak sevilmediğini düşünerek değersizlik hissedebilirle. Bir araştırma bu durumda çocukların terk edildiklerini zannettiğini belirtmiştir (İstikbal, 2020). Bu da çocukta suçluluk duygusuna yol açmaktadır. Bu konuda makul olan tek bulgu ise küsmenin birkaç günle sınırlı olmasıdır:

“Ceza. Ben küserim bu şekilde kızarım. Tamam o da kendinden küser. Ben küseyorsam sen de benimle konuşma derim. Ben konuşmuyorsam sen de benimle konuşma.” (Savaş)

“Mesela ceza yani 3 gün ara veriyorum konuşamıyorum onlarla sonra da kendilerine yani tekrar dönüş yapıyorlar aldıkları karardan falan çünkü bu en sağlam en sağlıklı çözüm. Çünkü onlar zaten yaşları büyük olduğu için artık dövmek ya da başka bir çözüm ya da kızmak olmuyor artık bunun için 3 gün ara veriyorum konuşamıyorum ondan sonra kendi yanlışlıkları anlıyorlar ve doğru yola dönüyorlar.” (Mariye)

Yüksel ve Demircioğlu (2019)’ nun araştırmasına yansıyan cezalandırma yöntemlerinden en yaygını ‘ara vermek’ koduyla işlenmişti. İstikbal (2020)’ in araştırmasında da anneler olumsuz duygularını çocuklara yansıtmamak için iletişimi bir süre kestiklerini belirtmişlerdir. Suriyeli annelerin bu ceza uygulaması bu yönüyle literatürde karşılaşılan uygulamalardan biri olmaktadır.

4.1.5.3.3.Fiziksel Şiddet

Annelerin fiziksel şiddet uygulamak yani çocuğu dövmekle ilgili düşünce ve uygulamaları üçe ayrılmaktadır. Bunun fayda vermeyeceği, zarara yol açacağını düşünen anneler; çocuğuna vuran ve bunu bir gereklilik olarak gören anneler ve çocuğuna vuran ama bundan pişmanlık duyan anneler. Şiddetin çözüm olmadığını düşünen anneler, bunun çocuk üzerindeki olumsuz etkisini fark ettiği için bu davranıştan uzak durmaktadırlar:

“Tabii ki zaten eğer meselen ben geldi hatta kimse çocuklarım geldi hemen vert yaptı, davrandı yani, en iyi önceden sebebiyle yap yani onun için öğrendi, öğrendi,

anlattı, anlattı. Bu kadar başka bir şeyler yap. Dövmüyor yani. Demek ki dövmek sonuç ne? Daha kötü olacak yani.’’ (Hasibe)

Şiddetin çözüm olmadığı ve çocuğa zarar verdiği görüşünü başka anneler de paylaşmıştır (Biçer ve ark., 2017; Kurumu, B.B.A, 1995).

Çocuklarına fiziksel şiddet uygulayan ve bunun sıradan bir şey olduğunu düşünen anneler şiddet uygulamalarına gerekçe olarak çocuğun suçunu öne sürmektedirler. Bir suç işlemiş çocuk için dayak bir hak ediş olmaktadır. Bu bulgu başka araştırma sonuçlarında da görülmüştür (Ozensel, 2004; Dallar Bilge ve ark., 2013; Biçer ve ark. 2017). Suçun büyüklüğü dayayı gerektirir diye düşünen annelerin bu düşüncüyü nereden edindiklerini anlamaya çalıştığımızda Eman ve Mariye için ortak olan nokta ikisinin de annelerinin sertliği ve şiddet uygulamış olması olarak dikkat çekmektedir. Safiye içinse böyle bir delil bulunmamaktadır:

‘‘Yani bazen evet ihtiyaç oluyor dövmeye bazen de cezalandırıyorum bazen de sadece laf söylüyorum ya da nasihat veriyorum.’’ (Eman)

‘‘Ha tamam yani eziyet olmadığı zaman sadece konuşmuyorum. Yani 3 gün falan. Ondan sonra artık dönüyorum ama eziyet olduğu zaman bağlatıyorum, onları köşeye koyuyorum yani ceza köşesi....Eğer eziyet büyükse dayayı yerler.’’ (Safiye)

‘‘Bunu anlatmakla sorumlu muyum? Bazen konuşarak halledebilirler ama sinirlendiği zaman bazen şiddet uygulayabilirim.....Kız, yok, Allah'a şükür, onlara tam olarak vurmam gerekmiyor, çocuk yetiştirmek çok zor genç oğlundan başka bir şeyim yok, bu iki gün önce biraz dövdüm. Ama kızları hiç dövmedim.... Ama her zaman vurduğum anlamına gelmiyor. Haaaa, 5 aydır oğluma bir kez vurdum.’’ (Mariye)

Annelerin fiziksel şiddet uygulamadaki sınırlarıyla ilgili dikkati çeken bir husus da çocuklar büyüdüğünde artık dayanın uygun olmadığını söylemeleridir. Dayak sadece küçük çocuklara uygulanabilecek bir yöntem olarak sunulmaktadır. Anneler çocuklarıyla baş edemediklerinde onlara vurduklarını belirtmişlerdir. Çocuklarla iletişim kurarak terbiye etmek yerine dayayı yöntem olarak uygun görmeleri ebeveyn eğitimlerinin önemini yeniden işaret etmektedir. Zira çocuklarını sevdiğini söyleyen ve buna dair delilleri olan, onlarla vakit geçiren, onları taltif eden, takdir eden, onlar için iyi dilekleri

olan bu annelerin, fiziksel şiddetin zararlarını fark ettiğinde ve doğru iletişim yöntemleri kullanabildiğinde şiddeti terk etmesinin mümkün olduğu düşünülebilir. Kızlarsa erkeklerden daha şanslı görünmektedir. Ancak kızları daha uyumlu ve itaatkâr yapan, şiddet ihtimalinin sebep olduğu korku da olabilir. Bu durum, daha yakından bakılması gereken bir konu olarak dikkat çekicidir. Dwairy ve ark. (2006)'nın araştırmasında da hem kırsal hem de kentsel alanlarda, erkek Arap ergenler kızlardan daha yüksek düzeyde otoriter ebeveynlik belirtmiş ve kızlar da erkeklerden daha yüksek düzeyde yetkili ebeveynlik bildirmişti. Bu araştırmanın bulguları Dwairy ve ark. (2006)'nın araştırmasıyla uyumludur.

Fiziksel ceza uygulamakla ilgili görüş bildiren, diğer sınıftaki anneler çocuğa vurmanın iyi bir davranış olmadığını bildiklerini ancak yine de vurduklarını belirtmişlerdir. Bundan pişmanlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Betle Türkiye'ye ilk geldiği zaman çocuklarına vurduğunu ve bunun kendi psikolojisinin iyi olmamasından kaynaklandığını ancak kendinin farkına vardığından sonra çocuklarından özür dileyerek bir daha asla vurmadığını şöyle ifade etmiştir:

“Ben bir dönemim yani ruhum çok yorgun, onlara ilk geldiğimde vururdum. Aha, iki, üç, çok değil. Neden? Sana suçlu hissettiğimi söylüyorum.” (Betle)

“..... bu kural yaptığım şey kötü çok (gülüyor) biraz dövüyor. Ama her zaman biraz söylerim. Konuşuyor konuşuyor anlamıyor biraz döverim.” (Nabe)

Bulgularda şaşırtıcı olan durum annelerin duyarlılık düzeyleri yüksek olmasına rağmen bu annelerde dayanın örneğini görmektir. Aynı annede hem kuvvetli bir yakınlık, sıcaklık, duyarlılık ve destek hem de fiziksel şiddet örneği görmek bu araştırmanın bir bulgusu ortaya çıkarmaktadır. Betle için psikolojik iyilik halinden yoksun olmakla açıklanan bu durum Ümeyye için annesinin şiddetli bir kadın olmasıyla (annesinin şiddetli olduğu kendi beyanıdır) belki açıklanabilir. Ancak annesinden şiddet görmüş bir kadının, istemeyerek de olsa şiddet gösterdiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu sonuç bazı araştırmaların (Biçer ve ark., 2017; Ezen ve Açıkgöz, 2017; Dallar Bilge ve ark., 2013; Güler ve ark., 2002; Kutlu ve ark., 2007; Kurumu, B.B.A., 1995) sonuçlarıyla uyumludur. Onların araştırma sonuçları da çocukluk döneminde, fiziksel şiddete ve

örselenmeye maruz bırakılan annelerin kendi çocuklarına daha fazla örselleyici davranışlarda bulduklarını ve fiziksel şiddet uyguladıklarını bildirmiştir.

“ben çok, çok nadiren vuruyorum. Yani dövmek tabii ki çok nadir yani çok basit bir şey yapar vururum, hafif bir vuruş yani mümkün. Ama cezadan daha fazlası onun sevdiği şeyi durdururum mesela, bir gün 24 saat, mesela bir gün, yani bunu tekrar etmezler. Demek istediğim, mümkün ki küçükken, ensesine bir tokat..... Yani tabii pişmanım ama yok yani bundan önce hiç yukarıda bahsettiğim 3 ay değil 3 ay çok, bu olmaz. Ben vurmam sadece çok çok nadiren. Olsa olsa senede bir.” (Ümeyye)

4.1.5.3.4. Yasaklamak

Annelerin cezalandırma yöntemlerinden biri de olduğu gibi yasaklamak şeklinde ortaya çıkmıştır:

“Evet bazen hallediyorum yasak ikisi yasak ikisi yasak diyorum bazen yok hangisi haklı hangisi haksız o bakıyorum, gösteriyorum. Neden çünkü o bu şekilde büyüdür.....” (Hasibe)

Safiye'nin yasaklamasının amacı ise ceza vermek değil, tehlikelerden korumaya çalışmak olarak kendini göstermektedir:

“hep gözüüm onlardaydı, hep takip ettim, hep uyanıktım kiminle geziyorlar nereye gittiler. Onun için onları evin içinde onları hapsedtim. Evde ne yapıyorlarsa yapsınlar yeter ki dışardaki o kötü insanlarla karşılaşmasınlar.” (Safiye)

Literatürde davranışsal kontrol olarak tanımlanan bu kısıtlamalar otoriter ebeveynlerin sergilediği davranışlar arasındadır. Ceza uygulamalarının arka planındaki güç kullanma arzusu otoriter ebeveynlikle karakterize edilmiştir.

Suriyeli anneler de diğer anneler gibi (İstikbal, 2020; Işıkoğlu ve Kesebir, 2020; Dallar Bilge ve ark., 2013; Öner ve Yılmaz, 2001; Bahar ve Bayık, 1985) çocuk eğitiminde cezayı kullanmaktadırlar. Başka araştırmalarda da benzer sonuçlar vererek yasaklama, mahrum bırakma, duygusal şiddet (bağırma, korkutma, küsme) ve fiziksel şiddet ceza yöntemleri olarak tespit edilmiştir. Araştırmalar cezaların çocuk gelişimini (Işıkoğlu ve

Kesebir, 2020; Bilir ve ark., 1991), terbiyesini (Dallar Bilge ve ark., 2013), akademik başarısını (Karadaş, 2020) olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Bu araştırmanın katılımcıları savaş ortamını görmüş ve göç sürecini yaşamışlar hatta bazıları kayıplar vermişlerdir. Palosaari ve ark. (2013)'nın aktardığı çalışmaya göre savaş travmasına yüksek maruz kalmanın cezalandırıcı ve ihmalkâr ebeveynlik için bir risk oluşturduğunu göstermiştir (Punamäki, Qouta, & El Sarraj, 1997; akt., Palosaari ve ark., 2013). Annelerin cezalandırmayı bir teknik olarak kullanmasının sebepleri arasında yaşadıkları savaş ve göç tecrübeleri ve bunların beraberinde getirdiği riskler olabilir. Bu sebeple annelerin rehabilitasyonu ebeveynliklerini iyileştirmeye ve geliştirmeye yardımcı olacaktır.

Bundan sonraki bölümde annelerin ebeveynlik sürecini nasıl deneyimledikleri hakkındaki bulgular işlenmiştir.

4.2.ANNELERİN EBEVEYNLİK SÜRECİNİ NASIL DENEYİMLEDİKLERİ

Annelerin ebeveynlik sürecinde çocuk yetiştirme ile ilgili yaşadıkları sorunlar, endişeler, karşılaştıkları zorluklar, bunları aşmak için ortaya koydukları çözüm teklifleri, gördükleri veya ihtiyaç duydukları destekler, Türkiye'de anne olmak hakkındaki düşünceleri analizin bu bölümünde yer alacaktır. Bu ana başlıkları oluşturan alt başlıklar hakkında analizin ilgili bölümlerinde detaylar verilmiştir.

4.2.1.Annelerin İhtiyaç Duydukları Destekler

Araştırmada annelerin ebeveynlik sürecinde bazı desteklere ihtiyaç duydukları ve destek aldıkları konularda rahatlık, destek alamadıkları konularda zorluk yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Annelerin ebeveynlik deneyimlerinde benzer konularda desteğe ihtiyaç duydukları başka araştırmalarca da saptanmıştır (Sevimli Güler, 2016). Bu araştırmanın bulguları Suriyeli annelerin çocuklarının özelliklerine göre veya kendi sosyoekonomik

özelliklerine göre farklı konularda destek ihtiyacı hissettiklerini ortaya çıkarmıştır. Anneler bilgi desteği, çocuk bakımı ve ev işlerinde yardım, maddi ve manevi destek ihtiyacı duymaktadır.

4.2.1.1.Bilgi Desteği

Henüz ilk kez anne olmuş ve küçük bebekleri olan anneler için en önemli destek çocuk bakımıyla ilgili bilgi almaları ve çocuk bakım becerilerinin gelişmesine sağlanan katkılar olduğu dile getirilmiştir:

“İlk çocukta evet zorluk çekmiş. Çünkü daha ilk duyduğumda ben hamileyim çok sevindim ama sonra yani çocuğum gelenden sonra zorluk gördüm. Çünkü ben bu yeni bir şey bundan önce ben çocuk beslememişim çok zordu. Bir de kışa varıyordu gelen de çok hastalanıyordu. En iyisi annem aynı binada oturuyorduk, gecenin bir vaktinde arıyordum kendisi geliyordu bana yardım ediyordu. Ondan sonraki çocuklarda yok hayır zorluk görmedim.”(Yıldız)

4.2.1.2.Ev işi ve çocuk bakımında yardım

Annelerin ev işi ve çocuk bakımında aldıkları desteklerin de onlar için kolaylaştırıcı olduğu anlaşılmaktadır:

“.....çocukla bakmakla alakalı, ev işi olsun, ondan sonra çocukların altını üstünü değiştirmeleri, çocukların karnını doyurmaları, yani acil bir iş olduğunda çocukları bırakıp çıkabiliyorum.”(Gizem)

4.2.1.3.Maddi ve manevi destek

Maddi ve manevi destek (güven verme vb.) önemli bir diğer destek alanıdır. Eşleri hayatta olmayan veya ailesinin yanında olmayan anneler için maddi destek görmek hayati önem taşımaktadır. Eşleri ile beraber olan anneler maddi ve manevi desteği bu anneler kadar vurgulamamıştır. Maddi zorlukları dile getirirken dahi bir güçsüzlük ve yalnızlık ifade etmemişlerdir. Ancak eşi bulunmayan anneler bu konudaki desteğe önemli derecede ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bununla ilgili ifadelerinin örnekleri “sosyal destek eksikliği” ile ilgili bulgularda da görülebilir.

‘‘Diyor Mustafa Bey beni hayata döndürdü. Bir daha yeniden, ben zannediyordu(m) oradan çıkıp, Suriye’de ev vardı, geldi burada hiç, yani kaybetti her bir şeyi, eşyalarını, yani tamam bitti dünya. Ama Mustafa abi beni hayata döndürdü...’’ (Betle)

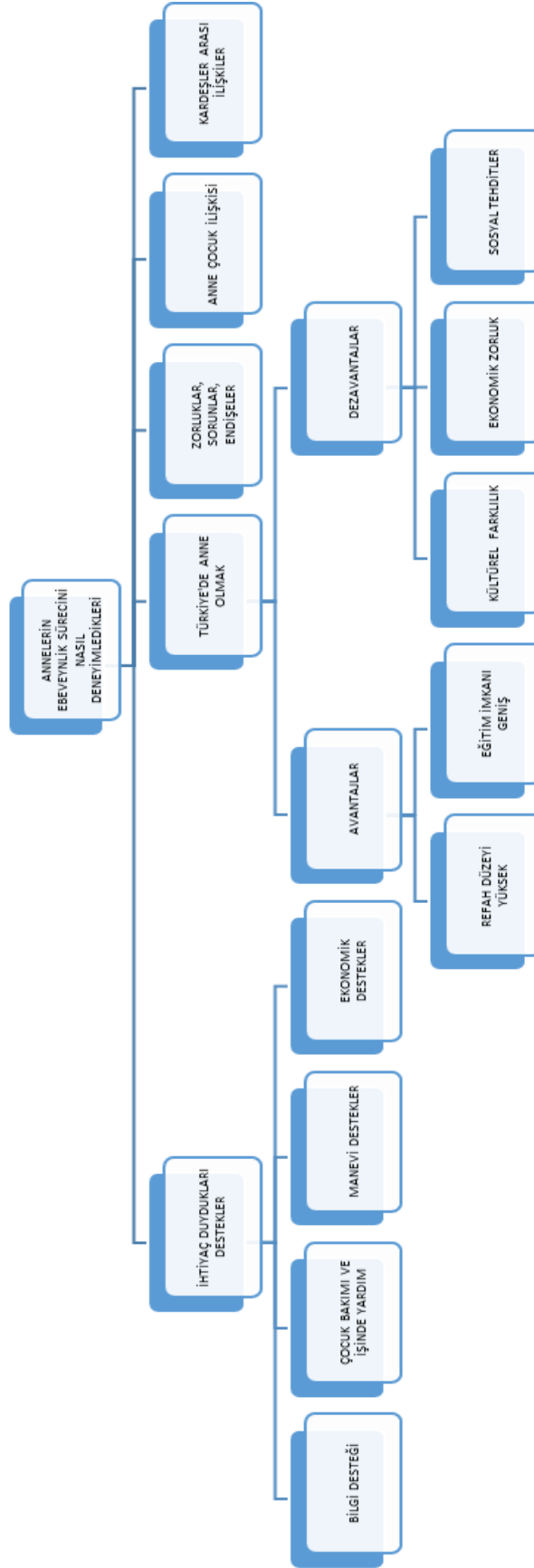
‘‘tabii zor mesela ben hiç kimseden yardım almıyorum, hiçbir şey almıyorum.’’(Ferah)

Annelerin desteğe ihtiyaç duydukları konular bilgi desteği, çocuk bakımı ve ev işlerinde yardım, maddi ve manevi destek olarak sınıflandırılmıştır. Annelerin ebeveynlik sürecinde çeşitli desteklere ihtiyaç duyması Hıra (2019)’nın, Bozkurt (2019)’un araştırmasında da belirtilmiştir. Annenin yeni rolüne alışması, değişime ayak uydurması ve annelikle ilgili sorumlulukları yerine getirebilmesi için diğer aile bireylerinin desteğine, iş birliğine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu hem Suriye’de hem de Türkiye’de annelik yapmıştır. Annelerin Türkiye’de anne olmak hakkında düşünceleri aşağıdaki başlıkta verilmiştir.

4.2.2. Türkiye’de Anne Olmak

Araştırmada katılımcılara Türkiye’de anne olmakla ilgili düşünceleri, Türkiye’de anne olmanın getirileri veya zorlukları hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Suriye’de annelik yapmakla ilgili tecrübelerinde nelerin değiştiği ile ilgili bilgileri aktarırken hem Suriye’de yaşadıkları annelik tecrübelerini hem de Türkiye’de yaşadıkları tecrübeleri aktarmışlardır. Ayrıca bu konuda görüşlerini ve tecrübelerini aktarırken annelik hakkında, çocuklarına bakışları konusunda ve annelik vazifeleri ve bunun zorlukları kapsamında da değerlendirilecek veriler paylaşmışlardır. Anneler Türkiye’de anne olmanın avantajlarından da zorluklar getirdiğinden de bahsetmişlerdir. Avantajları konusunda Türkiye’nin refah düzeyi ve eğitimle ilgili imkanlar öne çıkarken, dezavantajları konusunda kültürel farklılıklar, ekonomik zorluklar ve sosyal çevrenin tehditleri dile getirilmiştir.

Tablo 7: Annelerin Ebeveynlik Sürecini Nasıl Deneyimledikleri

Türkiye’de annelik yapmanın annelik açısından farklı olmadığını ancak çocuklar için bazı avantajları olduğunu düşünen annelerin avantajlar hakkındaki ifadeleri eğitim imkanlarını ve refah seviyesini işaret etmektedir:

‘‘Diyor aynı benim için hiçbir fark olmadı diyor iyiye burası iyidir çocuklar için. Çünkü burada parklar var orada böyle şeyler yok idi çocuklarım için. Çünkü biz böyle şeyler yaşamadık görmedik. Kendileri için Türkiye iyi ama benim terbiyemde hiç fark olmadı, orada nasıl isem burada da aynı şekildeyim diyor. Çocuklarımı anasınıfına koydum diyor.’’(Yıldız)

‘‘Yani diyor annelik bir ülkeye şey değil orada mı annelik iyi burada mı? Annelik hep annelik her harda olursan bir de mukarene etmem dedi. Kıyaslamıyor. Bir de bir şey söyledi burada rahat. Niye? Çünkü mesela buradaki şeyler orada yoktur. Burada rahat nasıl söyleyeyim imkanlar var. Evet orada da vardı ama biz görmedik ya da yetişemedik diyor.’’ (Gaye)

Bu bulgu Yüksel ve Demircioğlu (2019)’ nun araştırmasında çıkan sonuçla aynıdır. O araştırmada da anneler Türkiye ve Hollanda’ da annelik yapmak arasındaki farkla ilgili ebeveynliğin bağlama göre değişmeyeceği görüşünü bildirilmiştir.

Kültürdeki farklılıkların vurgulandığı paylaşımlar annelerin endişelerine ve yaşadıkları zorluklara yer vermektedir.

‘‘Hem kültürel olarak da adetleriniz, çok değişik bir yapıya sahip. Burası daha serbest. Halep’ te biz böyle değiliz. Daha kapalı bir yapıya sahiptik. Okullar kız erkek ayırırdı. Akşam olduğunda evden çıkılmazdı. Bizde sigara az içilirdi aksine burada çok içilmekte. Çocuklar da dahil olmak üzere...’’(Cennet)

‘‘Tabi ki değişir ülkeden ülkeye adetler, mesela ihtilaf var bizde mesela bu adetler ülkeye bağlı, rutine dair, işe dair alışana kadar....çok şükür şimdi her şey eskisine döndü hem de iyi çok güzel.’’(Arzu)

Türkiye’ de annelik yapmanın zorluğuna dair annelerin işaret ettiği hususlar çevresel tehditler hakkındadır. Anneler çocuklarını takip etmekte zorlandıklarını söylüyor ve güvenlik konusunda, çevrede gördükleri, sigara içen çocuklar gibi örneklerden endişe duyuyorlar. Katılımcıların ikamet ettikleri mahallelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-

kültürel şartlarının bu endişelere sebep olduğu düşünülebilir. Ebeveynlik yapmakta sosyokültürel yönlerden yaşanan farklılıklar özellikle bu bulgularda daha açık görülmektedir. Ebeveynlik yapan anne Suriye toplumunda yetişmiş ve kendi kültürel kodlarına sahiptir. Ancak Türkiye’ de yetiştirdiği çocuklar hem ailesi dolayısıyla Suriye’nin sosyokültürel özelliklerine hem de Türkiye’ de yaşaması dolayısıyla Türkiye’nin sosyokültürel özelliklerine maruz kalmaktadır. Bu farklılıkların etkisi hem anne hem de çocuklar üzerinde görülmektedir. Bunları Eman ve Necva’nın ifadelerinde görmek mümkündür:

“Zeynep'ten küçük oğlanlara nasıl davranıyorum, vallahi hatta bu gurbete davranış başka oldu. Çocuklarımı Suriye'de büyüttüm onlarla davranış başkaydı Yani hayat farklıydı, adetler farklıydı, arkadaşlar farklıydı. Yani bir fark oldu.... Yani anlaşma biraz zorlaştı....” (Eman)

Yüksel ve Demircioğlu (2014)’ nun Amsterdam’da Türk ailelerle yaptığı çalışmanın bulguları da annelerin kültürel farklılıklarından, din, dil ve eğitim farklılıklarından kaynaklanan zorluklar beyan ettiğini, çevresel tehditler hakkında endişelerinin kendi ülkelerinden daha fazla olduğunu paylaşmaktadır.

Suriye’de ebeveynliğin Türkiye’ dekinden daha kolay ve rahat olduğunu ifade eden annelerin görüşleri ise şu şekildedir:

“Suriye'de daha kolay.....rahatlığı Suriye'de ev, sokakta herkesi tanıyor, (çocuğun) bütün arkadaşları(nı), komşuları tanıyor. Yani korkmuyor, korkuyor ama az. Türkiye'de hep yabancı hepsi. Yani sokaktan komşular yabancı. Hem de Suriye'de çalışmıyor ben, burada çalış hep, ben gayretli, aklım evde ama.” (Nabe)

“..şimdi genel olarak, küçükken onları Suriye'de besledim, yani zaman değişti, işler değişti, yani dünya daha açık hale geldi, zorluklar daha da arttı mesela. Ama Türkiye' de zorluklar dilde ustalaşmamamdı. Bu yüzden takipleri onun için biraz zordu, onları arkadaşları daha çok takip ediyordu çünkü ben dil bilmiyordum ve ben ne netice olduğunu bilmiyordum. Örneğin Türk arkadaşlar onlarla konuşup oyun oynuyor onlarla, bazen onları anlamıyorum ..yani iyi anlamıyorum. Yani, bu zorluğu kastediyorum. Ama kolaylık açısından, bu kolaylık nedir? Buradaki kolaylık onların abisiyle oldu. Abileri onları yetiştirmem için bana yardım ettiler. Yani ağabeyler de bana yardımcı olur onları yetiştirmek ve izlemek için, takiplerini izlemek için.” (Ümeyye)

Suriye’de anneliği daha rahat kılan şeyin çevreyi tanıyarak olmaktan ve çocuğun bu sebeple emniyetini temin edebilmekten kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Dwairy ve ark. (2006)’nın Arap toplumlarında kentleşmenin ebeveynlik üzerindeki etkilerinin önemsiz olduğunu söylemiştir. Ancak katılımcılar ülkelerinde yaşadıkları yerin Ankara’dan daha küçük bir şehir olmasının çocuğa göz kulak olabilmek için daha fazla kolaylık sağladığını belirtmişlerdir. Kırsal alanlarda yaşayan ebeveynler kentsel alanlarda yaşayan ebeveynlerden daha az koruyucu ve daha az da demokratiktirler (Yılmaz, 2018). Bu konunun küçük yerleşim yerlerinde çevreyi tanımak ve emniyet durumunu takip edebilmekle ilişkisi olabilir. Anneler bu güvenle daha az koruyucu davranıyor olabilirler. Ümeyye’nin endişelerine eklenen internet kullanımı da yine çocuğun emniyetiyle ilgili bilinmezlerden kaynaklanmaktadır. Anneler Türkiye’de ebeveynlik yapmak konusunda yukarıdaki şekilde görüş bildirmişlerdir. Anne açısından bakıldığında, doğrudan bu soruya verilen cevaplardan değil ama görüşmelerin genelinden ortaya çıkan sonuçlara göre çalışmak zorunda olmak, çevresel tehditler ve imkanlara ulaşmada yaşanan engeller Türkiye’de anne olmakla ilgili yaşanan zorlukları ifade etmektedir. Civelek ve Koylan’ın (2020) araştırmasında göçün kadınların ruh sağlığını olumsuz etkilediği, sağlık hizmetlerine ulaşmada engeller yaşadıkları ve gebelikle ilgili riskler taşıdıkları üzerinde durulmuştur. Betle’nin böbreğini satması teklifi bu risklerin göçmenler için hayati noktalara gelebileceğini de göstermektedir. Nabe’nin belirttiği gibi ülkesinde çalışmak zorunda olmayan bu kadınlar için evin geçimini sağlama sorumluluğu da yüklenmektedir. Annelerin bu etkiler altında annelik yapmaya çalıştığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlara aşağıdaki başlıkta yer alan zorluklar, sorunlar ve endişeler de eklenmektedir.

4.2.3.Zorluklar, Endişeler ve Sorunlar

Annelere ebeveynlik yaparken zorlandıkları şeyler olup olmadığı sorulmuştur ve eğer varsa kendilerini zorlayan şeylerin neler olduğunu paylaşmaları istenmiştir. Annelerin bu sorulara verdikleri cevaplar zorlandıkları konuları ortaya çıkarmanın yanı sıra bazı sorunlar yaşadıklarını da ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, yaşadıkları sorunlara getirdikleri çözüm tekliflerini de dile getirmişlerdir. Sorunları çözemedikleri noktalarda yaşadıkları endişelere gelecekle ilgili belirsizliklerin endişeleri de eşlik etmiştir.

Dolayısıyla bu başlık altında bu zorluklardan sorunlardan ve annelerin çözüm tekliflerinden ve endişelerden bahsedilmiştir.

Annelerin endişeleri ve sorun yaşadıkları konuların, özellikle çocuklarının bağımsız hareket etmek istedikleri ergenlik dönemine ait olduğu görülmüştür. Bu endişeleri yaşadıkları çevreyi yeterince tanımamalarından kaynaklanan güvensizlik ve şahit oldukları tehlikelere dair endişeler de desteklemektedir. Anneler çocukları için iyi ve güvenli bir sosyal çevre ihtiyacı içerisindeyler. Annelerin çocuklarını izlemeleri, takip etmeleri ve bu şekilde çocuklarından haberdar olup onları gözetmeleri konusundaki zorluklardan biri de annelerin çalışma saatlerinde çocuklarından uzak kalmaları durumudur. Çalışma süresi içerisinde çocuklarını emniyetli bir yere veya kişiye emanet edememek de bu endişeyi artıran bir sebeptir. Safiye savaş sırasında alıkoyulan oğlunu kurtarmak için gösterdiği çabayı anlatmıştır. O'nun yetişkin oğlu hakkında savaş sürecinde yaşadığı endişe, aslında çocuklarını savaş ortamından kurtarmaya çalışmış tüm ebeveynler için yaşanması muhtemel bir endişe olarak görülebilir. Ancak Safiye dışında diğer annelerin endişeleri geleceğe dönük ve çocukların gelişimlerine dair yorumlardır. Yorumların bu yönde olması, Türkiye'de bulunmanın savaş ortamına nispeten sağladığı can emniyetinin bir sonucu olabilir. Anneler çocuklarının hayatlarından endişe etmekten değil geleceklerinden endişe etmekten bahsettiler. Bu durum, içerisinde umut taşıyan bir çerçevedir. Bahsedilen zorluk ve sorunlara mülakat notlarıyla daha detaylı bakmak için aşağıdaki bölüm kaleme alınmıştır.

4.2.3.1.Ergenlik

Anneler ergenliğin çocuk için yeni bir dönem olduğunu ve bazı zorlukların tabii olduğu bilinciyle bu döneme dikkat etmek gerektiğini ifade etmişlerdir:

“Yani, tabiki, arkadaşlarını okullarını her zaman takip ederim. En önemlisi, arkadaşlarının özellikle gençlik yıllarında kötü arkadaşları olmasın...en önemli şey ergenlik, onu takip ederim bir bakarım arkadaşı kötü olmasın. Mümkün yani ergenlik döneminden geçerken biraz isyan mümkün ama geri dönecekler. Bazı hatalar yapabilirler, örneğin, zorluklar da yani, ama şükürler olsun, eğer bilinçlilerse, çünkü ben onların, doğru ve yanlışın öğretmeniyim, o zaman geri dönecekler hatadan.” (Ümeyye)

Sadıkoğlu (2021)' nun araştırması da annelerin ergenlik dönemindeki çocuklarıyla iletişim kurmakta zorlandıkları bulgusunu paylaşmaktadır.

4.2.3.2.Çevresel tehditler

Anneler ayrıca, çevreden gelebilecek zararları önlemeye çalıştıklarını ve bunu yapmanın zor olduğunu da ifade etmişlerdir:

‘‘Bize göre gurbetteyiz. Suriyeli anne olarak en zor Şey budur. Vatanımızda daha kolaydı. Hem komşularım aynı bizim gibiydi, birbirimizi tanıyorduk bildiğimiz dille eğitim yapılıyordu. Ama Şimdi yabancılar var tek başına çıkmasını istemiyorum. Orada herkes birbirini tanıyordu. Burası yle değil kim kimin annesi babası olduğunu bilmiyoruz. 5 yıl önce ocuğumu kaybettim. Çok hasret çektim. Bu nedenle benden ayrılmasını istemiyorum.’’(Cennet)

‘‘Bu bölgede yani çok ingen var, çok hırsızlık var. Onun için biz burada kalmak istemiyoruz yoksa bizim hayatımız, kızlar, aileler yani hayatları gayet stabil yani stabilite var.’’ (Mariye)

Genel olarak anneler risk taşıyan durumlardan ve tehlike ihtimalinden endişe etmektedirler. Bu durumun risk bilinliliğinden (Sadıkoğlu, 2021) ve belirsizlik ve bilinmezlikten kaynaklandığı düşünülebilir. Annelerin çocukları takip etmesi, eylemlerini izlemesi yetkili ebeveynlerin uyguladıkları ebeveyn kontrolünü işaret etmektedir (Baumrind, 2013; Maccoby ve Martin, 1983). Buradan hareketle annelerin yetkili ebeveyn özelliklerine sahip olduğu söylenebilir.

4.2.3.3.Dil

Annelerin zorluk yaşadığı bir alan da dildir. Hem okul konusunda hem de sosyal hayatta dil bilmemek anneleri zorlamaktadır. Suriyeli anneler çocuklarının okul eğitimini sağlamayı annelik vazifesi olarak değerlendirmektedirler. Çocukların eğitim almalarıyla ilgili sorunlar pandemi sürecinin kısıtlamalarından ve eğitim dilinin bu aileler için yabancı bir dil olmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuları sorun olarak görmeleri katılımcıların çocuklarının eğitime devam etmesini önemsediklerini göstermesinin yanı sıra eğitimde yaşanan sorunların da tespiti niteliğindedir.:

“Zorlukların da bir tanesi ders. Türkçe bilmiyor kendisi çocukları da evde oturuyorlar covidten dolayı çok zorluk çekiyorlar. Ben de Türkçe bilmiyorum hocaya da yardım edemiyorum yani çocuklarımı okutayım diye öğrensinler. Çok zorluk çekiyor. İşte çocuklar da evde oturuyorlar sıkılıyorlar telefon da koymuyorum otursunlar (dedi).” (Yıldız)

Arzu dil bilmemenin getirdiği zorlukları şöyle ifade etmiştir.

“İlk önce dil bilmiyorduk, hatta nasıl çalışırız, çocuklar nasıl çalışırlar, hangi yöne giderler hatta Türklerle karışınca öğrendik Türkçeyi. Mesela çok iyi hayırlı aileler var, çok iyi aileler var, mesela bize, çocuklara iş buldular, dil de öğrendiler, hallerini durumlarını iyi ettiler şimdi çok şükür hayata devam ediyoruz.” (Arzu)

Dil bilmemenin Suriyeli kadınların hayatında ortaya çıkardığı sorunların doğumdan itibaren ebeveynliği olumsuz etkilediğini söyleyen Civelek ve Koylan (2020), Beyinli Dinç (2017)’in Suriyeli kadınların doğumunun daha uzun sürdüğünü, hasta ve doktorun dil farkının anlaşmayı güçleştirdiğini, bazen doğuma telefonla tercüman dahil olduğunu ifade eden tecrübesini aktarmıştır.

4.2.3.4. Ayrımcılık ve Ötekileştirme

Ayrımcılık ve ötekileştirme göçmenlerin maruz kaldığı durumlardandır (Aydın ve ark., 2017; Civelek ve Koylan, 2020; Yüksel ve Demircioğlu, 2019; Adıgüzel ve Tanyaş, 2020). Bu durum Suriyeli anneleri ebeveynlik sürecinde endişeye sevk ederek, zararlara yol açarak zorlamaktadır.

Okulda yaşanan ayrımcılık ve ötekileştirmenin çocukların eğitim hayatında sorunlara yol açtığı, bu araştırmanın bulgularına yansımıştır.

“Bazen Muhammed en küçük Suriyeli sürekli bahsediyorlar. Yani arkadaşlar arasında sen Suriyeli misin falan. Çünkü o Türkçesi pek iyi değildi 1. sınıf olduğu için. Yani yeni yeni öğreniyor.” (Necva)

“2 sene önce bu oğlan sınıfta bir sıkıntı yaşandı. Ondan sonra bayağı bir dayak yedi Türk arkadaşlardan. Okulun ordan, bir daha buraya kapıya kadar geldiler. Bir daha tekrar verdiler dayak. Ondan sonra artık istemiyor okula gitmek.” (Mariye)

Mariye bunun üzerine çözüm için şu teklifi getirmiştir:

“Yani ben de korktum Ondan sonra bir şey olacak diye oturttum evde.” (Mariye)

Mariye’ nin bu çözümü yaşadığı endişeyi aktarmaktadır. Sadıkoğlu (2021)’nin araştırmasında da anneler çevreden gelecek zararlardan, akran zorbalığından duydukları endişeleri dile getirmişlerdir. Sadıkoğlu (2021)’nin araştırması Türk katılımcılarla Türkiye’de gerçekleştirilmiş bir araştırmadır. Bunun üzerine göçmenlerin yaşadığı ayrımcılık eklendiğinde annelerin çocuklarının çevreleri konusunda duydukları endişenin düzeyini tahmin etmek mümkündür.

Betle *“okulda bazı çocuklar yani diyorlar sizin babanız yok yani, çocuklara birkaç laf söylüyorlar”* diyerek çocukların dışlandığını kendisinin de *“kim ne söylerse söylesin siz söyleyin bizim annemiz var (deyin)”* diyerek çocuklarını teskin ettiğini söylemiştir. Bu durum da çocukların farklı sebeplerle dışlanmaya maruz kaldığını göstermektedir. Suriyeli annelerin ve çocuklarının ayrımcılıkla karşı karşıya kalması sosyal hizmet mesleği başta olmak üzere bu konuda çalışma yapan profesyonellere önemli sorumluluklar düştüğünün göstergesidir. Ayrımcılık ve dışlanmaya karşı yapılacak çalışmalar arasında Suriyeli anneleri sosyal destek ve dil konusunda güçlendirmek gerektiği görülmektedir.

4.2.3.5.Sosyal destek eksikliği

Anneleri vazifelerini yerine getirmekte zorlayan konulardan biri de sosyal destek eksikliğidir. Ayrıca anneler sosyal ilişkiler bakımından da kısıtlı imkanlara sahipler. Dil bilmemek, sosyal çevrenin dar olması ve üzerine de pandemi süreci annelerin sosyal destek imkanlarından uzak kalmalarına yol açmaktadır. Akrabalar bu imkânı biraz olsun genişletiyor gibi ancak iki oğlu dışında hiçbir akrabası bulunmayan Betle için bunun en elzem ihtiyaçlardan biri olduğu anlaşılmaktadır.

“Diyor bir ağabey olsaydı bir kız kardeşim olsaydı ya da bir akrabam olsaydı benden biraz bu şeyi kaldırırdı....Diyor yani nasıl söyleyeyim babaları da olsaydı....”

kendisi de çok yalnızdır. Diyor yani nasıl söyleyeyim çok isterim gelecek günlerde de gelesiniz. Benimle sohbet edesiniz.” (Betle)

Betle yaşadığı bu zorluklar karşısında onu güçlü tutan düşünceyi şöyle ifade etmiştir:

“Sahip olduğum tüm şartlara rağmen bazıları diyor ki ‘Bu dünyada kimseniz yoksa ve kocanız ve iki çocuğunuz vefat ederse nasıl yaşayabilirsiniz? Ne anne ne erkek kardeş ne kız kardeş, Ayşe.’” Ama ben tersine hayır diyerek çok mutluym bu dünyadan mutluym ve bir sonraki cennet beklediğim şey, tüm kız kardeşlerim, ailem, hepsi benden cennet istiyor.” (Betle)

Annelerin sosyalleşmesi önemli bir ihtiyaç olarak kendini göstermiştir. Öyle ki anneler yapılan bu görüşmelerin dahi kendilerine iyi geldiğini dile getirmişlerdir.

“Bende var Türk arkadaş ama konuşmayı falan çok oldu yani gerçek. Bu mevzuya da senin bahsin bittikten sonra konuşmaya devam edebilirsin çok mutlu olacağım.” (Hasibe)

“Diyor ben çok sevindim. Görüşme için ben hiçbir şey kaybetmedim. Aksine ben çok sevindim rahatladım konuşunca çok iyi geldi bana. İnşallah da işini bitirirsin.” (Yıldız)

İnekçi (2018)' nin araştırması da sosyal desteğin eksikliğinde annelerin ebeveynlik vazifelerinde zorlandığını göstermektedir. Bu eksiklik anneler için bir sosyal izolasyon riski oluşturmaktadır ve bu yalnızlık anneler için aşırı stres ve depresyon ihtimalini taşımaktadır (Aydın ve ark., 2017).

4.2.3.6.Kayıplar

Katılımcılar arasında savaş sebebiyle eşini, ailesini ve evladını kaybedenler bulunmaktadır. Bu kayıplar onlar için hayatı zorlaştıran sebepler olmuştur. Mariye oğlunu bir trafik kazasında kaybetmiştir. Gaye oğlunu ve Betle eşini, oğluyla kızını ve akrabalarını savaştaki saldırılarda kaybetmişlerdir. Ancak tüm katılımcılar ailelerinden ya da çevrelerinden insanları savaşta yitirmişlerdir. Katılımcılar içinde en fazla zorluk bildiren Betle'dir. Bu zorlukları şöyle dile getirmiştir:

“Çocuklarda diyorlar biz de cennete gitmek istiyoruz. Babamız neredeyse biz de oraya.. Zannediyorlar ki bir ülke bir şeydir...Diyor çok zordur. Ben hep evi yani ben taşıyorum yani çok zordur.” (Betle)

Betle yaşadığı zorluklara karşı şu düşüncelerle ayakta kaldığını belirtmiştir:

“Diyor kendisi ben yani bundan sonra dedim ayakta durmam lazım. Ben kendi kendim çalışmam lazım. Kendisi terzi imiş. Terzi de olmayanda komşulara gidiyormuş temizlik yapıyormuş. Diyor da 2 çocuğuma bakıyorum. Çok şükür ikisi bana kaldılar onlara bakıyorum, diyorum çok şükür yani devam ediyor hayat ne yapayım.”(Betle)

Annelerin yaşadıkları zorluklar karşısında geliştirdikleri başetme becerileri ebeveynlik algılarına ve çocuklarına yaklaşımlarına da etki etmektedir. Zira Betle sorunlarla başetmekte zorlandığı ve ruh sağlığı açısından iyi hissetmediği dönemde çocuklarına fiziksel şiddet uyguladığını ve sonrasında bundan pişman olarak vazgeçtiğini dile getirmişti. Annelere sunulacak sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımına yer verilmesi ve annelerin her açıdan güçlendirilmesi onların ebeveynliklerini de olumlu etkileyecektir.

4.2.3.7.Ekonomik Darlık

Annelerin güçlendirilmesi gereken alanlarından biri de ekonomik durumlarıdır. Annelerin yaşadıkları ekonomik darlık sebebiyle çocuk yetiştirme konusunda zorlandıkları görülmektedir.

“yani Suriye'de önceden kira ödemiyoruz yani nasıl olsa yaşayacağız. Ama burada her şey pahalı kira var su elektrik yani hayat zorluklar yaşıyoruz...” (Necva)

Anneler geçimlerini sağlamak için çalışmak durumunda kaldığında da zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu süreçte çocuklarıyla ilgilenmekte de zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yani hem maddi ihtiyaçları karşılama çabası hem de çocukla geçirilen zamanın azalmasından kaynaklanan ihmal düşüncesi anneler için bir zorluk olmuştur.

“Yani özellikle ben mesela benim evim vardı, çocukları besleme imkânım vardı. Buna rağmen ben eşime yardım ediyordum. Kocam dışarıda çalışıyordu biz de evin içinde makinede çalışıyorduk.” (Arzu)

“Ben bir şey iş başladım. Çok mecburum neden ben geldim eşim daha gelmedi. 2 yıl sonradır ki geldi. Bunun için ki yani hayatım yani mecburum bir şey ama bu kadar ben hallettim bu şey var.” (Hasibe)

Nabe eşi çalışmadığı için kendisi çalışmak zorunda olduğunu ve bundan zorluk çektiğini görüşmenin genelinde tekrar tekrar dile getirdi. Kendi kültürlerinde kadının çalışmak zorunda olmadığını ama burada eşi iş bulamadığı için böyle bir mecburiyete sabretmek zorunda olduğunu dile getirdi. Bu zorlukların kökeninde farklı sosyokültürel yaşantılar bulunmaktadır. Anne Suriye’ye döndüklerinde bu zorluğun kendisinden kalkacağını düşündüğü için geri dönmek istediğini belirtmiştir:

“İnşallah dua ediyor Suriye’ye gittim, her şey güzel oldu (olur) eşim meselen çalıştı (çalışır). Zaten eşim ben(im) avukat burada çalışmıyor.” (Nabe)

Ekonomik darlığı aşmak için hayati tehlikeler göze alan bir anne, bu konuda göçmenlerin ne kadar kolay ve nasıl sömürüldüğünü de gösteren bir veri sağlamıştır. Anneye hastanede tanıştığı bir kadın neden üzgün olduğunu ve ağladığını sormuştur. Anne çocuklarının geçimini sağlayamadığını, doktorun ve hastanedeki tercümanın bir ücret karşılığında böbreğini satabileceğini teklif ettiğini ve buna mecbur olduğu için ağladığını söylemiştir. Anne kadının sağladığı maddi destekle bu durumdan kurtulduğunu ifade etti. Bu durum bu annelere verilecek en asgari maddi desteğin hatta bir selamın bile hayati önemi olduğunu ortaya koymaktadır.

“Benim çocuk evde bırakıyor. Benim gittiği temizlik. Ama sabah akşam 50 lira. 50 lira hiçbir şey de yok benim sade 50 lira. Ama benim ev, benim çocuk, süt meselen. Ne lazım yemek, getir hiç kira, elektrik, su çok sıkıntı var. Sonra benim mecbur böbrek satıyor. Bir tercüman, Siteler(de) var. (dedi ki) doktor biliyorum Dışkapı Hastanesi söyle tamam (de, kabul et). Bir tane daha insan, böbrek ihtiyaç var senden (alalım).. Sen de satıyor? Ben de tamam kabul var (dedim). Ben o hastaneye gitti tahlili yaptım. Her şey iyi yani.. 8 bine böbreğimi satarım.” (Betle)

Ekonomik darlık, maddi yetersizlikler ve doğurduğu süreç anneleri ebeveynlik yapmakta zorlamaktadır. Bu bulgu Bozkurt’un (2009) sonuçlarıyla da uyumludur.

4.2.3.8.İş yoğunluğu ve vakit sıkışıklığı

Annelerin yaşadıkları vakit sıkışıklığı, yoğunluk da onları zorlayan sebeplerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. İş mesaisi ve ev işlerine harcanan zamandan ve yorgunluktan dolayı zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

“(annem diyor ki....) e Hasibe bu kadar fazla çalışıyor falanın yani bu kadar (..münasip) değil. Yani evet sen hep meşgul yani ya da çocukların fazla senin zaman saat olmuyor.” (Hasibe)

“Yani babanın işinden çok daha fazlası (annenin), çünkü mesela sabahtan yatmaya günümü onunla geçiriyorum, onlardan ben sorumluyum yani onlardan bütün gün ve bütün gece sorumluyum..... Kendisi de diyor mesela ben çalışmıyorum bazı kadınları görüyorum çalışıyorlar ben de şaşırıyorum bunlar nasıl hem çalışıyor hem çocuk besliyor nasıl yetiştirebiliyor.” (Yıldız)

Benzer bulgular başka araştırmalarda da dile getirilmiştir (Sadıkoğlu, 2021).

4.2.3.9.Sağlık sorunları

Anneler yaşadıkları sağlık sorunları dolayısıyla da çocuklarına karşı vazifelerini iyi yapamamaktan kaynaklanan zorluklar bildirdiler:

“Diyor 10 gün boyunca ben kendim dönüyordum eve yemek yapıyordum kendilerine bir daha dönüyordum hastaneye. Diyor bir yıl oldu ben ameliyat yaptırđım Şimdi bir daha başka bir ameliyat lazım ama işte oturuyor.” (Betle)

“Onlarla daha fazla ilgilenmek isterim. Onların ev işi yapmasını istemiyorum. Bu mesuliyetleri ben kaldırayım istiyorum, ama yapamıyorum....yani fitik var bir de ayak altında bir sorun yaşıyor. O yüzden çok iş yapamıyorum evde iş onlar yapıyorlar.” (Necva)

Annelerin psikososyal durumu gibi fiziksel sağlık durumları da ebeveynlik süreçlerini etkilemektedir. Çocuğu hasta annelerin ebeveynlik süreçlerine ilişkin araştırmalar olmasına karşın annelerin kendi hastalıklarının ebeveynlik sürecine dair araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu bulgular literatüre bu konuda katkı vermektedir.

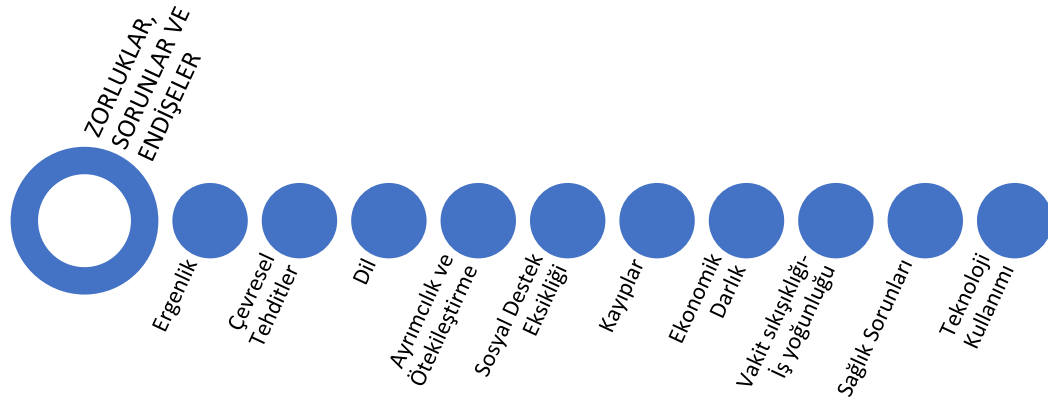
4.2.3.10. Teknoloji kullanımı

Annelerin zorluk çektikleri bir diğer konu çocuklarının teknoloji kullanımını düzenlemek olarak ortaya çıkmaktadır. Anneler internet ve telefonun çocukları üzerindeki etkilerinden endişe etmektedirler:

“Yani çocuk nasıl benden uzaklaştırıyor yani çocuk bambaşka bir çocuğa dönüşüyor anneye babaya vakit ayırmak istemiyor telefon olsun başka bir şey olmasın hayatında istiyor.... Eskiden telefon olmadığı zaman çocuklar hep oynarlardı..... Ama artık öyle bir şey yok ki telefon olsun başka bir şey olmasın.....(telefonu elinden alınca) kıyamet kopar gibi oluyor işte.” (Gizem)

“Yani diyor küçükken o kadar dert yani zorluk şeyler görmüyordu ama sonra bu internet ya daha bu şeyler çıktı ya onlar da biraz evet zorluk oldu. Suriye’de olsun burada da olsa yani zorluk oldu evet.” (Ümeyye)

Sadıkoğlu (2021)’ nun araştırma sonuçları da annelerin teknoloji kullanımı konusunda çocukları için endişeye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan bu bulgular birbirini desteklemektedir.

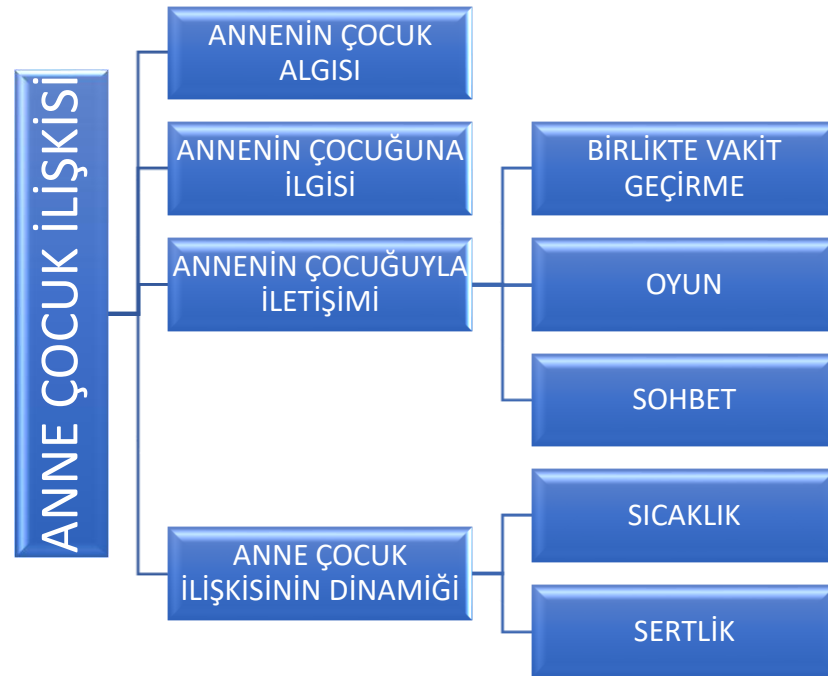

Tablo 8: Zorluklar, Sorunlar ve Endişeler

Göçmen anneler çevre tehdidi, dil, ayrımcılık ve ötekileştirme, sosyal destek eksikliği, kayıplar, ekonomik darlık, vakit sıkışıklığı, iş yoğunluğu, sağlık sorunları ve teknoloji kullanımı konularında zorluk yaşamaktadır (Aydın ve ark., 2017; Barın, 2015; Yüksel ve Demircioğlu, 2019; Adıgüzel ve Tanyaş, 2020). Annelerin sosyalleşmesi güçlenmelerine ve çevredeki kaynakları tanıyıp, bulup ebeveynliklerine aktarmalarına katkı sağlamak kadar psikososyal açıdan iyilik hallerinin gelişmesine de katkı yapabilir. Bu katkılar dolaylı olarak annelerin ebeveynlik uygulamalarına da olumlu yansıtacaktır.

4.2.4. Anne Çocuk İlişkisi

Bu bölümde annelerin çocuklarıyla ilişkileri ve bu ilişkileri oluşturan dinamiklere yer verilmiştir. Annelerin çocuklarıyla ilişki kurma biçimleri ve yöntemleri, çocuklarını yetiştirirken kullandıkları eğitim ve davranış kazandırma yolları ve teknikleri üzerinde durulmuştur. Kardeşlerin birbiriyle ilişkilerini annelerin nasıl değerlendirdiği ve kardeşler arası ilişkilere müdahaleleri konusundaki veriler de bu bölümde sunulmuştur.

Tablo 9: Anne Çocuk İlişkisi

4.2.4.1. Annenin Çocuk Algısı

Annelerin çocuklarını nasıl algıladıkları ve ne şekilde tanımladıkları çocuklarıyla kurdukları ilişkiyi etkilemektedir. Hasibe'nin çocuklarıyla kurduğu yakınlık ve çocuklarına karşı ilgisi ile çocuklarını akıllı, zeki ve iyi bulması arasında bir ilişki bulunduğu söylenebilir: *'...yani akıllı bence aynı yaşıt benim kızım zeki bir kız akıllı bir kız....'* (Hasibe)

Yahut Nabe'nin oğlu Alaaddin ile Bahaeddin arasında yaptığı kıyaslama ve Alaaddin'le daha çok sorun yaşamaması ile Bahaeddin'i Alaaddin' den daha akıllı, uslu ve sakin olarak tanımlaması arasında bir ilişki bulunduğu söylenebilir:

'Bahaeddin daha iyi. Her zaman evde oturuyor. Alaaddin biraz dışarı.....ama Bahaeddin biraz sakin. Nasıl başka anlatayım Alaaddin biraz hareket seviyor (gülüyor) hareketli ama elhamdülillah..... yani kardeşi var.'

Annelerin çocuklarını nasıl algıladıkları ile onlardan beklentileri arasında da ilişki bulunmaktadır. Hasibe oğlu Mahmut'un küçük olduğunu ve küçük çocuklar için hareketin tabii bir durum olduğunu düşündüğü için onun oyun taleplerini ve dışarı çıkma isteğini daha sakin karşılamaktadır:

'Onlar zor oluyor o Mahmut Maşallah hareket fazla (gülüyor)'' 'O ne kadar akıllı bir insan bu çocuk değil. (gülüyor)'' (Hasibe)

Gamze'nin çocuklarıyla yaşadığı telefonla oynama problemleri ile çocuklarını tanımlaması arasında bir ilişki olduğu düşünülebilir. Anne, büyüdükçe oğlunun (3 yaş) söz dinleyeceğini düşünmektedir ve bugün telefonla oynamasını sorun olarak, çocuğunu da telefondan dolayı değişen bir çocuk olarak değerlendirmektedir. *'Evet yani küçüğünde sorun yok da büyüdüğünde biraz sorun var.....Biri biraz şu büyüğü büyüye küçüğünde sorun yok o artık şey yapıyor da büyüğü biraz büyüye büyüğü kıskanç. Küçüğü de büyükten görünce o da biraz öyle oluyor.....Evet zaten çocukları değiştiren de telefon oluyor.'* Gizem *'biraz sorun var'* dediği oğlunu sorun çıkaran, kıskanç bir çocuk olarak tanımlamaktadır. Küçük oğlunun (1 yaş) da sorun çıkardığını dile getirmiştir ancak sorunu abiye benzemeye bağlamıştır.

Gaye ilk çocuğunun çok sakin bir çocuk olduğunu ancak kendisinin onun sakinliğini bir zayıflık olarak algıladığı için onun üstüne çok gittiğini ve bundan daha sonra pişmanlık duyduğunu söylemiştir:

“Ben bu çocuğun sessizliğinden zorluk çekiyordum. Yani ben istiyordum o zayıf olmasın kendi ayakları üstünde dursun ama yaptıramadım. Çünkü onu zorlamam yanlıştı ama ben bu zorluğu çektim.” (Gaye)

Cennet oğlunu uslu bir çocuk olarak tanımlamaktadır. Anne için uslu bir çocukla anlaşmak daha kolay geldiği için belki de Gaye ’nin aksine, oğluya ilişkisinde sıcaklığı işaret etmiştir:

“Var tabii yaramazlıkları ama diğer çocuklar gibi değil. Diğer çocuklara göre daha uslu. Bazen yaramazlık yaptığında benim davranışımı görünce hemen bırakır. Söylemeden bakıştığımızda anlıyor.”(Cennet)

Bu bulgulardan annelerin ebeveynlik tutum ve davranışlarını çocuklarını nasıl algıladıkları ve tanımladıkları da şekillendirmektedir sonucuna ulaşılabilir.

4.2.4.2. Annenin Çocuğuna İlgisi

Annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin ana dinamiklerini ve bu dinamikleri besleyen davranışlar ve pratikler hakkında ortaya çıkan çerçeve aşağıda sunulmuştur.

Bu araştırmanın katılımcılarında herhangi bir ihmal emaresi görülmemiştir. Ancak görüşme içerisinde bazı anneler gözlemlerinden bahsederken Suriyeli annelerin çocuklarını ihmal ettiğine işaret etmişlerdir:

“Diyor Siteler’de bazı anneler, yani kendisi üzölmüş niye, onlar besliyor böyle çocuklarını. Yani ihmal etmişler, sokağā atmışlar çocuklarını. Diyor ben çok üzölüyordum, diyor komşularla kahve falan şey içiyorlar ama çocuklarını sokağā atmışlar.” (Betle)

Hasibe’de daha önce aktarıldığı üzere Türkiye’ de annelerin çocuklarıyla daha çok ilgilendiğini ama onlarda çocuğun bu kadar yakından izlenmediğini, bunun da çok çocuk sahibi olmaktan kaynaklandığını söylemiştir. Bu aktarımlardan hareketle Suriyeli annelerin bazılarının çocuklarını ihmal ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Bu araştırmaya katılan annelerin çocuklarına ilgi gösterdikleri ve ebeveynlikle yakından ilgilendikleri ortaya çıkmıştır. Yani bir görev olarak üstlendikleri bu konuyla ve gerekleriyle ilgilenmektedirler. Ayrıca duygusal olarak da çocuklarıyla ilgilendikleri ve çocuklarına ilgi gösterdikleri görülmüştür:

“Duygular, düşünceler, nasıl düşünüyor çok merak ediyorum.” (Cennet)

“Gece uyurken, bir saat kalkıyorum bakıyorum çocuklarıma.” (Betle)

“İştesin evet öyle mesela çocuklara acaba ne yaptı evde. Ama Suriye’de çalışmıyor her zaman baktım yani her zaman gördüm ne yaptı nerede gitti böyle.” (Nabe)

Annelerin çocukların duyguları ile ilgilenmesi ve çocuğun duygu durumunu takip ederek buna uygun şekilde davranış sergilemesi çocuk için varlığının kabulü ve anneyle bağlanmanın bir yolu olduğu için önemlidir (İstikbal, 2020).

Annenin ilgisi bazen kontrol bazen de izleme/takip etme olarak kendini göstermektedir. Aşağıdaki mülakat notları bu durumlara örnek olarak verilebilir:

“7-12 ye kadar hayat değişir. Bu dönemde çocuğu izleyeceksin, takip edeceksin.” (Arzu)

“Evet ben şey 10 sınıftayım, sınıftaydım annem 1 dakika geç kalsam, geliyorum annem kapıda kalıyor. Nerede kaldın, ne kadar geç kaldın. ‘Anne fazla geç kalmadım.’ Hayır geç kaldın, nereye gittin ne şey ben meraktan ölüyordum.” (Fati)

Hasibe çocuklarıyla ilgilenmesinin onları terbiye etmedeki önemini *“hem de ben bakıyorum benim oğlum nasıl düşünüyor eğer bir sıkıntı varsa yoksa erken yavaş yavaş ya da*

erken başladı olsun bu sıkıntı daha iyi daha iyi daha hızlı halledecek.’’ (Hasibe) diyerek göstermiştir.

Bu araştırmanın bazı bulguları literatürle uyumlu değildir. Literatürde kız ve erkek çocuklara uygulanan ebeveynliğin farklılaştığı örnekler yer almaktadır (Chen ve ark. 2002). Ancak bu araştırmanın bulguları kız veya erkek ayrımı yapılmadığını göstermektedir. Belki kızlar lehine daha fazla sıcaklık ifade edilmiş olduğunu söylemek mümkündür. Annelerin ilgileri çocukların cinsiyetine göre değişmemektedir. Benzer bir araştırma Arap ailelerin ilk çocuklarının diğerlerinden farklı muamele gördüğünü, ikinci çocuklara uygulanan muamelenin ise cinsiyetine göre belirlendiği söylenmektedir (Dwairy ve ark., 2006). Bu araştırmanın bulgularında ise böyle bir ayrıma rastlanmamıştır.

4.2.4.3. Annenin Çocuğuyla İletişimi

Anneler çocuklarını terbiye etmek için onlarla birlikte vakit geçirmeye özen göstermektedirler. Bu durum çocukların yaşlarına göre oyun oynamak veya sohbet etmek gibi vesilelerle sağlanmaktadır. Eğer anneler çocuklarıyla yeterince vakit geçiremiyorsa bunu bir sorun olarak görmektedirler. Daha önceki bölümlerde çalışma süresinde çocuklardan ayrı olmanın kendilerini rahatsız ettiğini söyledikleri ifadeler paylaşılmıştır.

4.2.4.3.1. Birlikte vakit geçirme

Birlikte vakit geçirme çocuklarla yakın bir ilişki ve açık bir iletişim kurma ve sorunları çözme aracı olabilmektedir.

‘‘Kendisi bir saat ayarlamış birbirleri ile konuşurlar....Kendisi soruyor çocuklarına bugün sizi ne ferah tuttu niye üzüldünüz kendisi soruyor çocuklarına.....Bazen diyor kavga ederler. Ama ben konuşmam o bir saat ayarlamışım ya orada benim oğlum sen niye kızdın, ne oldu. O zaman da her bir şeylerimizi birbirimize anlatırız....Bir saatimiz de var o zaman da Kuran okuruz. Ben çocuklar o zaman hiç konuşmayız, sadece Kur'an okuruz, Allah'a da dua ederiz.....Yani bizim için gülme vaktimiz. Birbirimizle ve birbirimizle tatlı şeyler yapma vaktimiz var.’’ (Betle)

Birlikte vakit geçirmek annelere çocuklarını eğitime olanağı da sağlamaktadır denebilir:

‘‘Tabii tabii meselen ben şimdi Hatice, babaanne, ben oturuyor... Kayınvalide şey ‘Ben bugün bir Kur’an-ı Kerim suresi ezberledi. Ben sana söyledim. Bana takip edebilir misin?’ yani böyle diyor. Hatice oturdu, babaanne ben biliyor ben takip edebilir? Ben bazen konuları yani bizimki bir şey öğrendi Kehf suresi Cuma günü okuduğu çok güzel bir şey, mesela ben ne yapıyorum, Hatice gel bakayım Hatice oku, yani eğer söyledi ben, Hatice bugün Kehf Suresi okudu(n mu demiyorum) okumuyor. Ben ne yaptı. Hatice ben ezberledi gel bakayım ben acaba yanlış mı okudu. O kitap açıyor ama Hatice sen sadece gözlerin okuma, sen dinledi okudu mesela o takip ediyor, devam et, okuttu. Ee sonuç ne? Okudu.’’ (Hasibe)

Yıldız’ın kızıyla olan hatırasında anlattıkları da birlikte vakit geçirmenin hem çocuk hem ebeveyn için değerli olduğunu işaret etmektedir:

‘‘Diyor en büyük kızım da bir hatıra ben Umre’ye gittim. Ben kızımı teyzesi yanında bıraktım gittim. Kendisi de çok küçüktü hiçbir şey bilmiyordu. Ben de bir gün oturuyordum böyle televizyona bakarken Suriye’de hac umre çıkıyor. Ben de dedim ya buraya gitmiştik dedi beni niye götürmediniz yanınızda. Ben de dedim sen küçüktün götürseydim de sen bir şey hatırlamazdın. Bir seyahate çıktık iki aile akrabamıza kızım geldi bana böyle dayandı (omuzuna omuzuna yaslayarak gösteriyor) su yanında dedi ‘anne görüyor musun, biz ailece nasıl güzel çıkmışız, hepimiz çıkmışız hiçbir kimsemiz evde bırakmamışız’ böyle diyor. Burada hissettim bana diyor, anne bak ne güzel biz hepimiz çıkmışız kimseyi bırakmamışsın evde. Ondan sonra dedim diyor yani ben düşündüm kimseyi evde bırakmamak. Çünkü ben pazara giderken teyzelerinin yanına çocukları koyuyordum ama şimdi düşünüyorum ı-ıh söyledikleri benim kafamda kaldı koymuyorum da bundan sonra.’’ (Yıldız)

Annelere çocuklarıyla neler yaptıkları sorulduğunda verdikleri cevaplar, birlikte vakit geçirmekten çocuklar kadar annelerin de olumlu etkilediğini göstermektedir:

‘‘Yani eğitim bittikten sonra akşam oturuyoruz sohbet ediyoruz yaşadıklarımızı gün içinde yorumluyoruz... Her akşam ders gibi biz kestane yaparız soba üzerinde onsuz akşamımız geçmez.’’ (Necva)

‘‘...Bi her gün dışarı çıkıp yürüyüş yapıyoruz. Her gün 1 saat ya da yarım saat beraber yürüyoruz.’’ (Cennet)

Birlikte vakit geçirme çocukla yakın ilişki ve açık iletişim kurma, sorun çözme, eğitim konularında annelere fırsat sunmakla birlikte anneye de ebeveynlik hazzı veriyor denebilir. İstikbal (2020), iyi bir anne çocuk ilişkisinde bağlanmanın önemli olduğunu ve

birlikte vakit geçirmenin hem anne hem çocuk için destekleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bozkurt'un (2019) araştırmasında da annelerin çocuklarıyla sıkça vakit geçirdikleri görülmektedir. Birlikte vakit geçirmek için yapılan aktiviteler arasında bulunan sosyal etkinlikler, sohbet, ev işleri, gezme ve oyun da bu araştırmayla uyumludur.

4.2.4.3.2.Oyun

Çocukları küçük olan anneler için oyun da bir eğitim ve iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Annelerin çok büyük bir bölümü, özellikle de hali hazırda çocuk yaşta evladı olanlar çocukları ile yaptıkları şeylerden bahsederken mutlaka oyun oynadıklarını belirttiler:

“yani anlatırsam sakın sakın konuşmak var ondan sonra yani çoğu zaman oyun oynuyorum, konuşarak anlatıyorum iletişim kurmaya çalışıyorum.”(Gizem)

“Evet çok güzel oyuncakları var Ali'nin öğrenmek için harfler gösteriyorum ona getiriyorum. Şey adı neydi? Sarı, kırmızı renkler evet özel renkler, ona öğretmek için ona özel oyuncaklar getiriyorum beraber....”(Fati)

“Diyor araları çok iyi. Bir sorun var. O da aralarında, ortalarında bir erkek var ya, kızlar oynuyorlar birbirleriyle, hep kendisi diyor onlar kızdırlar oynuyorlar, benimle oynamıyorlar ya (da) benim gibi oyunlar oynamıyorlar, ben oğlanım ya.Bazen de oynuyorlar mesela kendisini (anneyi) okul müdürü yapıyorlar, bazen de oynuyorlar evcilik kendisini baba yapıyorlar ya da doktor yapıyorlar.”(Yıldız).

Oyunun iyi bir iletişim ve eğitim aracı olduğu birçok araştırma tarafından da kanıtlanmıştır (Akaroğlu ve ark, 2019; Kaytez ve Durualp, 2014; Koçyiğit ve ark., 2010).

4.2.4.3.3.Sohbet

Sohbet öne çıkan başka bir iletişim kanalıdır. Bu kanal da eğitim amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle küçük çocuklar için masal anlatmak bir sohbet vesilesi olmaktadır:

“Kendisi diyor çocuklara iyi yetiştirmek için çocukluğundan küçük 1 yıllık 2 yıllık o zamanda annesi besliyor. Ben diyor onlara masal anlatırım böyle şey mesela peygamberlerin ya da böyle bir iyi insanlar büyük meşhur insanlar onların masallarını anlatıyor hatta yani düz yolda yürüsünler.” (Eman)

Sohbet çocuklar kadar anneler için de yararlı bir etkinlik gibi görünmektedir. Anneler yetişkin çocuklarıyla bu sayede daha fazla yakınlaştıklarını, çocuklarının kendilerini anlamasından memnun olduklarını ifade etmişlerdir:

“Diyor çocuklarıyla arkadaş gibi besleniyor her neleri de olsa kendilerine söylüyorlar okulda olsun dışarıda olsun hepsini anneleri ile paylaşıyorlar.... Evet kendisi diyor yani küçük olurken de seviyor onları ama büyüdüler ya bu çocuklar şimdi daha çok seviyor. Çünkü aralarında bir anlaşma oluyor. Kendisi de çocukları ile arkadaş gibi yani ondan kaynaklı büyük olunca seviyor, çünkü birbirlerini anlıyorlar.” (Gaye)

Kendi çocukluklarında anneleriyle sohbet edemeyen anneler bunun eksikliğinden bahsetmiştir ve çocuklarında bu eksikliğin olmasını istememektedirler:

“Bunun için ben kızlarımla arkadaş oldum. Çünkü annemle hiçbir şey konuşamadım. Dertlerimiz kalbimde olan şeyleri anlatamazdım. Bunun için ben kızlarımla çok açık oldum arkadaş oldum hep onları dinliyordum.” (Ümeye)

Bu bulgular anne çocuk arasında birlikte vakit geçirme, oyun veya sohbet yoluyla gerçekleşen paylaşımların hem anne hem de çocuk için olumlu sonuçlar verdiğini, anne çocuk ilişkisini geliştirdiğini göstermektedir. Bu bulgu başka araştırmalarda da karşılaşılan bir bulgudur (Bozkurt, 2019; İstikbal, 2020; Sadıkoğlu, 2021).

4.2.4.4. Anne Çocuk İlişkisinin Dinamiği

Çocukları ile ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri, kendi anneliklerini nasıl değerlendirdikleri ve annelerine dair hatırladıkları ve diğer paylaşımları katılımcılar hakkında, anne çocuk ilişkisine dair tecrübelerini göstermiştir. Bu bulgulara göre anne çocuk ilişkisinin iki dinamiği bulunmaktadır: sıcaklık ve sertlik.

4.2.4.4.1. Sıcaklık

Sıcaklık dinamiği yakın ilgi, iyi bir iletişim ve şefkati barındıran, çocuğun kendini güvende hissedeceği bir ilişkiyi ifade etmektedir.

Annelerin istisnasız tamamı kendilerine çocukları sorulduğunda ve çocuklarla ilgili hatıralarından bahsederken tebessüm etmişlerdir, seslerinin ya yumuşadığı ya da heyecanlandığı gözlenmiştir. Annelerin sıcaklığı şu mülakat notlarında da görülmektedir:

“Bu zamanda da evlendim (15 yaşında). Mecburen onlara sevgi muhabbet hepsini gösteririm.....Merhamet görmediği için bazısı çocuklarına merhametli davranmaz. Hayır ben asla öyle bir şey yapmam. Aksine ben mesela bu yemeği severdim yemedim, çocuklarıma yediririm. Ben kıyafet giymedim bunu severdim, şimdi çocuklarıma veririm. Hayır ben böyle şey yapmam.”(Yıldız)

Anneler ilişkilerinde sıcaklık ve yumuşaklık bulunmasının gerekçelerinden de bahsetmişlerdir. Bu konuda şu mülakat notlarını örnek olarak vermek olanaklıdır:

“Anne baba ile çok iyi bir şekilde beslendi mesela rahat rahat ki yanında oturdu yani. Neden? Çünkü o büyüdü (büyüdüğünde) bir şey unutmuyor. Ben meselen anne babayla nasıldı(m) nasıl davrandı, yani o bana beslendi unutmuyor. Neden? Çünkü her zaman rahat rahat yanında oturuyor, sohbet ediyorum, bu kadar kızmadı bana, bu kadar zorluk bir şey bana getirmedi, bu kadar zorunluluk bir şey bana, mecburiyet bir şey değil yani.” (Hasibe)

“Çok şükür benimle çocuklarımla arasını hiç fark etmezsin, bu anne midir, bu kız mıdır hiç ayırt etmezsin. Eğer onlara kızsam onlar benden çekilirler, uzaklaşırlar, kaçarlar başka insanlara giderler. Eğer ben mütevazı olursam onlarla beraber, onlardan da küçük olsam, gün gelir anne tıpkı çocukları gibi aynı seviyede olur. Tabi bazen anne çocuğuna küçük gözükür. ...çocuğun içinde ne varsa sana anlatır.” (Arzu)

“.....bir şey daha yani onunla, çocukla yakın ol. O zaman hissedersin onun da ruhunu hissedersin. Bu annenin içgüdüsi. Mesela çocuk küsmüşse onu bilirsin sen. Onun istediğini yaparsın. Yani daima en önemli şey bilirsin doğruyu yanlış, ki büyüyünce doğruyu yanlış bilir. Kesinlikle büyüyünce bu bilinç olur kendisine aklı yeter hale gelir çocuk.” (Ümeyye)

Annelerin bazıları davranışlarındaki ilgi ve yakınlığın sebebini, kendi çocukluklarında sıcaklık ve ilgi görmelerine bağlamışlardır. Ümeyye'nin yukarıda annesinden görmediği için çocuklarıyla arkadaş gibi sohbet ettiğini söylediği örnekte olduğu gibi bazı anneler de sıcaklığın sebebini bunu kendi ebeveynlerinde görmemelerine ve eksikliğini

yaşamalarına bağlamaktadırlar. Buradan anlaşılmaktadır ki ebeveynlerin davranışlarına kendi anne babaları da referans olabilmektedir. Bu bulguların literatürle uyumlu olduğu (Yavuzer, 2009: 132; Ezen ve Açıkgöz, 2017; Frias, 2002; Kutlu ve ark., 2007; İnekçi, 2018; Küçük ve Ağaoglu, 2019; İstikbal, 2020) görülmüştür.

4.2.4.4.2.Sertlik

Anne çocuk ilişkisi dinamiğinin diğeri sertliktir. Çocuklarına karşı davranışlarında sertlik bulunduğunu söyleyen iki anne vardır. Kendi beyanlarında davranışlarında sertlik olduğu yer almaktadır. Ancak bahsi geçen bu sertlik davranış kazandırmaya yönelik kararlı tutumu gösteren bir tavrı ifade ediyor gibi görünmektedir. Zira bu çalışmada davranışlarında sertlik olduğunu belirten Savaş'ın iki kızı da katılımcılar arasındaydı ve annelerine dair paylaşımlarında annelerinin sert değil çok işi olan, meşgul ve çok duygusal bir anne olduğundan bahsettiler. İyi bir ilişkileri olduğunu söylediler. Bunlar birlikte değerlendirildiğinde bu nevi sertliğin bir otoriter tutumdan ziyade kararlılık ifadesi olduğu söylenebilir. Sertlik kavramını kullanan diğer annenin gerekçelendirme ifadeleri de bunu göstermektedir. Bu anneler için sertlik genel bir dinamik değil annenin kararlılığını ifade eden ve zaman zaman kullanılan bir teknik gibi görünmektedir:

‘sertlik vardı.Mutlaka bir sertlik olması gerekiyordu çünkü terbiye...Bir sertlik olmasa terbiye olamaz.’ (Savaş)

‘hem sertlik hem merhamet var. Çünkü bazen işe bazı konularda otorite olmam lazım bazı şeyler yani sevgi ve yumuşak olması gerekiyordu.’ (Safiye)

Annenin çocukla ilişkisinde, sıcaklığın karşıtı olan, sertliğin esas olduğu durumları katılımcılar kendi anneleriyle aralarında bulunan ilişkiden bahsederken anlatmışlardır. Bu ifadelerde zikredilen sertlik anne çocuk ilişkisini olumsuz etkileyen bir kavram olarak ve annenin genel davranış modeli olarak yerleşmiş görünmektedir. İlişki dinamiği sertlik olarak yerleşmiş bu annelerin de Suriyeli anneler olması bu bulguyu değerlendirerek Suriyeli anneler hakkında yorum yapılmasına olanak sağlamaktadır:

“Yani annem çok sert çok sert bir anne çok güçlü çok sert çok söz geçen bir anne. Yani öyle bir anneleri olsaydı şu anda tüm çocuklar çok iyi bir terbiye alırdı. Ama en çok sevgi duygular sahip o da benim babam. Çünkü baba çok duygusal çok sevgi veren çok merhametli.” (Mariye)

“Tabii diyor ben hiç unutmam, annem benim çok şiddetliydi Benle annem anne ile kız gibiydik arkadaş değildik. Bunun için ben kızlarımla arkadaş oldum.” (Ümeyye)

“Yani o zamanın anneye çocuğu şimdinin anneye çocuğu çok fark var. Şimdi biraz şiddetli değil o şiddette (değil). Yani sevmemekten değil, yani çocuklarına korktuğu için böyle şiddet yapardı ama iyiydi yani annesi ile kendisinin ortası çok iyi geçmiş.” (Eman)

Katılımcılar annelerinin sertliğini ifade etmişlerdir. İfadelerinden bu sertliği rahatsız edici ve zorlayıcı bulduklarını anlamak mümkündür. Annelerin sertlik üzerine bir ilişki kurduklarında olumsuz sonuçları olduğu bu örneklerde görülmektedir.

Araştırma bulgularında dikkat çekici bir husus bulunmaktadır. Aynı annede hem sıcaklık ifade eden davranış ve tutumlar hem de fiziksel şiddetin varlığı üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Literatürde Baumrind (1991) ‘Aile Sosyalleşmesi ve Gelişim Yeterliliği Projesi’nin sonuçlarında iki ara modelin çıktığını söylemektedir. Demokratik desen ve yönlendirici model denen bu yapılar otoriter ebeveynliğin farklı düzeyde kontrol ve talep boyutlarını gösteren ılımlı prototiplerdir (Baumrind, 1991). Baumrind (1978) bunlar dışında yarı otoriter ebeveyn ve uyumlu ebeveyn dediği başka ebeveynlik ara formlarını da sunmuştur. Bunun yanı sıra Dwairy ve ark. (2006)’nın çalışması sonucunda yapılan küme analizinde de Baumrind’in otoriter-yetkili-izin veren ebeveyn tarzlarının farklı birleşmelerinden üç birleşik ebeveynlik tarzı oluştuğundan bahsetmektedir: Tutarsız (izin veren ve otoriter), kontrol (yetkili ve otoriter) ve esnek (yetkili ve izin veren). Bu çalışmalar değerlendirildiğinde farklı etkenler dolayısıyla ebeveynlik tarzlarının çok sayıda ara formunun ortaya çıkabileceği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu araştırmanın bulguları için de farklı seviyelerde ebeveyn talebi, duyarlılığı, sıcaklığı ve ebeveyn kontrolü ve ebeveyn desteği bulunan yeni ebeveynlik tarzları sunulabilir.

Safiye, Gaye, Eman, Nabe, Mariye, Necva literatürde bulunmayan ebeveynlik tarzlarını yani ara formları işaret etmektedir. Gaye ile Necva'da otoriter tutum bulunmasına rağmen bu annelerin yüksek düzeyde ilgi ve sevgi ifade ettikleri görülmüştür. Davranışlarında sertlik olduğunu söyleyen Savaş'ı kızları çok duygusal ve yumuşak olarak anlatmışlardır. (İki kızı katılımcılar arasındadır.) Ayrıca ebeveynliğindeki sıcaklık kendi ifadelerinde de görülmüştür.

Yıldız'ın durumu da benzer bir sonuç göstermektedir. *“Bazen de hayır ben anneleriyim kendileri bana saygı duymalı duymaları lazım benim söylediklerimi yapmaları lazım.”* derken diğer yandan çocuklarıyla evcilik oynadığında kontrolü çocuklarına bırakmaktadır. Ferah ise ifadelerinde en fazla ilgisizlik gözlemlenen anneydi. Onun durumunun şartlarından kaynaklandığı düşünülebilir. Ferah'ın profilinde kendisine destek olmayan bir ailesi, hapiste, madde kullanımı olan bir eş ve fakirlik bulunmaktadır. Ebeveynlik açısından risk olarak tanımlanan birden fazla durumu taşıyan bu anne bunlara rağmen anneliği tanımlarken ve çocuklarını tanıtırken sıcaklığı bulunduran ifadeler kullanmış ve çocuklarını sevdiğini söylemiştir.

Ümeyye 'de de 'çok nadir vururum çocuklarıma' demesiyle birlikte anneliğinde sıcaklık ve şefkat ifade eden aktarımlar görmek mümkündür. Gizem, Cennet, Fati, Betle ve Hasibe örneklerinde yüksek derecede sıcaklık (ebeveyn duyarlılığı) ve ebeveyn desteği bulunmaktadır. Ebeveyn kontrolünün yetkili ebeveynlerde görülen seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmada Arzu'nun ifadelerindeki duygusal sıcaklık ve terbiye usullerindeki akılcı gerekçelendirmeler çok sağlam bir, iyi ebeveynlik formunu temsil edebilir.

Anne çocuk ilişkisini tasvir eden aktarımlar genel olarak sıcaklık ve sertlik şeklinde sınıflanmıştır. Bu sınıflandırma sıcaklık ve sertliğin miktarına göre literatürdeki ebeveyn tarzlarından farklı yeni ara formlar ifade etme durumuyla daha önce yapılan çalışmalardan ayrılmaktadır.

Anne çocuk ilişkilerinde yer alan ve annenin ebeveynlik tutum ve davranışlarının görülebileceği bir konu olarak kardeş ilişkileri ve annenin bu ilişkilere müdahalesi hakkındaki görüşlerin yer aldığı bulgular sıradaki başlıkta yer almaktadır.

4.2.5.Kardeşler Arası İlişkiler

Anne çocuk ilişkisinin etkilerinin yansıdığı önemli bir alan da kardeşler arası ilişkilendir. Kardeşlerin birbiriyle ilişkisi çocuğun psikososyal gelişimi açısından değerli bir kaynaktır. Çocuklar sosyalleşmelerini ilk önce ebeveynle ve varsa kardeşlerle kurduğu ilişkilerde geliştirir. Bu ilişkiler çocuğa sosyal ve duygusal destek sağlayabileceği gibi sorunlara da sebep olabilir. Bu nedenle annelerin çocuklarının birbiriyle ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri ve müdahale edip etmedikleri, müdahale ederlerse bunu hangi motivasyonla ve nasıl yaptıklarını anlamak üzere bu bölümün bulguları değerlidir.

Küçük çocuklar veya çocukların küçüklüğü için tartışma ve anlaşamama, yaygın görülen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumu şu mülakat notları açıklamaktadır:

‘İkisi de kedi köpek gibi anlaşıyorlar fazla anlaşamıyorlar. Bazı anlaşıyorlar bazı anlaşmıyorlar, kavga ediyorlar. Anlaşmak bazen zor oluyor bazen de kolaylaşıyor işte.’ (Gizem)

‘Çok çok Alaaddin ve Nur çok yani yakın yaşlı. Çok kavga ediyorlar.’ (Nabe)

‘Çocukken bile kavga etmiyorlardı. Diyor en büyük ile onun bir küçüğü ikisinin arasında 1 yıl var çok iyi anlaşıyorlardı. Ama bu iki küçük var ya ortayla küçük ikisinin aralarında 3 sene...olmuş aralarında. Yani nasıl söyleyeyim iyi anlaşamıyorlarmış.’ (Gaye)

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi kardeşlerin bazıları iyi anlaşamazken, başka araştırmalarda da kardeş anlaşmazlığı yer alır (Ozensel, 2004) diğerlerinin iyi anlaştığı örnekler ve genel olarak iyi anlaşan kardeşler de bulunmaktadır. Bazı anneler kardeşlerin iyi anlaştığını şu şekilde belirtmişlerdir:

‘Çok tatlı, çok, yani birbirlerine iyi davranıyorlar.....Demek istediğim, daha büyük kızlar, Ghadeer ve kız kardeşi ondan daha büyük ve örneğin oğlan, birbirlerine her

zaman şefkatliydi. Mesela bazen sen bugün yemek yap Ahmet' te öbür gün yemek yapar.” (Savaş)

“Her kademedden yetişkinler ve her kademedden gençlerle birlikte yaşıyorum, büyükler çok iyi anlaşıyor birbirleriyle, Allah'a şükür, saygıyla ilgili bir sorun yok.” (Eman)

“Benim evli kız yani oğlan kardeşi ve babası çok çok arkadaşlar, birbirine çok yakın.” (Necva)

Anneler kardeşler arasında sevgiyi önemsemektedirler. Kardeşlerin birbirini sevmesi konusundaki vurgu, anne çocuk arasındaki ilişkidekinden daha yoğun yapılmıştır. Anneler kardeşlerin iyi anlaşmasını ve birbirini sevmesini önemsedikleri gibi anlaşmazlıkları da kabul etmektedirler. Anlaşmazlık yaşanmasına rağmen sevginin kardeşler arasındaki sorunları çözeceğini düşünmektedirler:

“Daima sevgi var aralarında, çünkü daima çabalarım aralarına sevgi ekmek için daima daima. İhtilafları çocukluk zamanında bir oyuncuğu paylaşamıyorlar bundan fazla yok. Daima çabaıyorum daima sevgi ekmek için, çok şükür şimdi de ektiğim sevgiyi çocuklarımın arasında görüyorum. Gurbete çıktığımız zaman ben hepsinin bir el gibi birlik olduğunu gördüm. Birbirlerini hissediyorlardı ve destek birbirlerine destek oluyorlardı.” (Ümeyye)

“Kardeşler arasında Sevgi olması gerekiyor. Çünkü burada bizim akrabamız yok başka bir bağlantımız yok yani. Sadece onlar arasında bu sevgi büyümesi gerekiyor.” (Mariye)

Kardeşlerin ilişkileri anneler tarafından gözlemlenmektedir. Kardeş desteğinin çocukları için önemli olduğunu düşünmektedirler. Anneler çocuklarıyla sıcak ilişki kurmak kadar kardeşlerin de birbirleriyle sıcak ilişkiler kurmasını önemsemektedirler. Bunu temin etmek ve oluşan sorunları çözmek için yaptıkları teşebbüsler aşağıdaki başlıkta iletilmiştir.

4.2.5.1. Annenin Kardeş İlişkilerine Müdahalesi

Anneler çocukların tartışması durumunda yaşanan anlaşmazlıkları çözmek ve kardeşler arası ilişkiyi düzenlemek üzere üç hareket tarzından bahsetmişlerdir: Arabuluculuk,

hakemlik ve tarafsızlık. Arabuluculuk, annelerin çocukların aralarındaki sorunu kendilerinin çözmesi için zemin hazırlayan ve çocuklarına rehberlik eden anne yaklaşımına verilmiş koddur. Bu koda uygun örnekler şu şekildedir:

“Bazen diyor kavga ederler ikisi birden. Ama ben konuşmam. O bir saat ayarlamışım ya orada benim oğlum sen niye kızdın, ne oldu, o zaman da her bir şeylerimizi birbirimize anlatırız.” (Betle)

“Mesela Alaaddin, Nur yapmayın. Yapma böyle anne(m) olmaz sen kardeşin, arkadaşın böyle (derim). Yani lazım sevgi lazım olmaz kavga, kavga iyi değil. Kavga sevmiyor yani anladın mı?” (Nabe)

Hakemlik, annenin çocukların sorununa hüküm vererek çözüm ürettiği ve verdiği hükme çocukların uyması gerektiğini söyleyen annenin yaklaşımına verilmiş koddur. Anneler çocukları arasında hakemlik yaptıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

“.....yani tartışmak olmaz, elde dövüşüyorlar sadece sözde.....işte diyorum bu doğru bu yanlış aralarında anlaşılıyorlar. Tamam bitti bu kavga.....Tabi ki hakk tarafta. Doğru bir şekilde sulh ederim arasını, çünkü bu çocuklar benden çıkmış. Sonra da bunlar evlenirler onların da çocukları olur onların da olur, nesil nesili besler..... tabi ki küçükken oynuyorlar yiyorlar mesela biri yemekten az almış bir tanesi çok almış bunun için kavga ederler. İkisinin arasında adalet yaparım. Biliyorsun çocuklar böyledir kavga ederler aralarında ona rağmen tatlı güzel günlerdi.Tabiki hatta söyleyim ki bu doğru bu yanlış sen yanlış yaptın bu yanlış için özür dilemen gerekir, diğerine de senin yanlışın bu senin de özür dilemen gerekir.(Arzu)

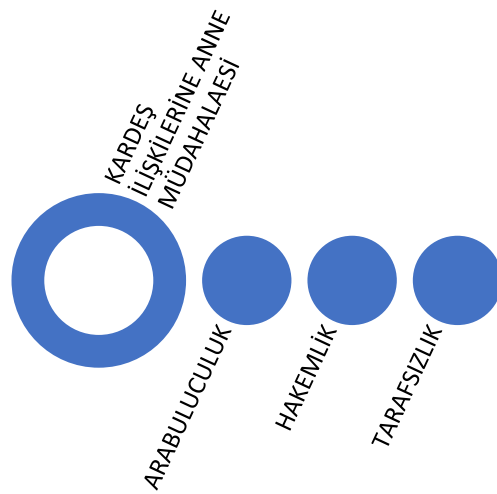
“Yani öncelikle bakıyorum niçin tartışmışlar sebebi nedir? Eğer Abdullahsa tartışan, yanlış olan otururum onlarla ve Abdullah, mesela, ablası için özür diliyor ve hatayı tekrarlamıyor. Ya da aksine eğer Zeynep ise yanlış kardeşinden özür diler.” (Eman)

Tarafsızlık annelerin çocukların arasındaki soruna müdahil olmadığı ve çözümü çocukların kendilerine bırakan annenin yaklaşımına verilen koddur. Şöyle aktarılmıştır:

“Sadece ayırırım birbirlerinden, kendileri anlaşılır, ben hiç aralarına girmem. Çok iyidirler, araları yani, çok da dövüşüyorlar.” (Yıldız)

“Bir sıkıntı yaşandığı zaman herkes bir odası ayırarak yani herkes kendi odasına oturacak kapatacak kapıyı ertesi gün artık, çünkü kan var arasında mutlaka mutlaka birbirine yani sevgi, bir şey olacak yani.” (Necva)

Görüldüğü üzere anneler çoğunlukla kardeşler arasındaki ilişkiye müdahale etmektedir. Dikkat çekmek gereken husus annelerin müdahale ettikleri ilişkilerin henüz küçük yaştaki çocuklara ait olmasıdır. Annelerin çocuklara rehberlik etmek ve davranış öğretmek amacıyla onların ilişkilerine dahil olduğu söylenebilir.

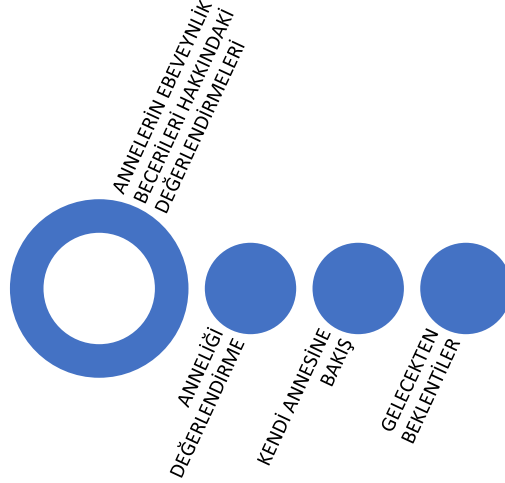
Tablo 10: Kardeş İlişkilerine Anne Müdahalesi

Bir sonraki bölüm araştırmanın son bölümüdür ve annelerin kendileri ve ebeveynleri hakkındaki annelik değerlendirmeleri bu son bölümde yer almaktadır.

4.3. ANNELERİN EBEVEYNLİK BECERİLERİ HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ

Bu analiz başlığında, annelerin ebeveynlik becerileri üzerinde durulacaktır. Annelerin uyguladıkları ebeveynliği nasıl değerlendirdiklerine; kendi anneleriyle olan ilişkiyi nasıl değerlendirdiklerine, kendi annelik deneyimlerinden ve anneleriyle ve çocuklarıyla olan hatıraları üzerinden yaptıkları değerlendirmelerden edinilen bulgular paylaşılmıştır.

Bunun yanı sıra annelerin kendileri ve çocukları için gelecekte neler bekledikleriyle ilgili bulgular paylaşılmıştır.

Tablo 11: Annelerin Ebeveynlik Becerileri Hakkındaki Değerlendirmeleri

4.3.1. Anneliğini Değerlendirme

Anneler annelik ve çocuk yetiştirme konularındaki düşünceleri, tecrübeleri ve çocuklarıyla geçen hatıraları sorulmuştur. Annelerin geri dönüp baktıklarında, ebeveynlik süreçlerini gözden geçirdiklerinde ne gördükleri, kendilerini değerlendirdiklerinde neler söyleyecekleri soruldu. Bu soruyla hem önceden verilen cevaplar arasındaki tutarlılığı fark etme hem de annelerin çocuklarına karşı davranışlarını gözden geçirerek daha iyi olana odaklanmaları yönünde terapötik etki yapma imkânı aranmıştır. Annelerin bu soruyu cevaplarırken pişmanlık duydukları konuları ve eksiklik hissettikleri hususları keşfetmek araştırmaya önemli katkılar sağlamıştır. Zira anneler çocuklarını yetiştirirken yaşadıkları her tecrübeyi onaylamamakta ya da her dilediklerini gerçekleştirememektedirler. Bu detayları bilmek Suriyeli annelerin ebeveynliğine dair makul bir resim oluşması için imkân sunmuştur. Zira çocuklarına fiziksel şiddet uygulamış annelerin bundan pişmanlık duyduğunu söylemesi annenin bu davranışı, kendi yapmış olsa da tasvip etmediği anlamına gelir. Bu durum, bu davranışı terk etmenin daha

kolay olacağına işaretler. Pişmanlık duyduğunu fark etmesi anne için aynı davranışın tekrarından sakındırıcı bir etki sağlayabilir. Yetersiz olduğunu düşündüğü konular için annenin kendisini teşvik etmesine aracılık eden de kendine karşı duyduğu farkındalıktır. Annenin kendi güçlerini fark etmesi de kendine bakışla mümkün olacaktır. Bu sebeplerden dolayı hem araştırmaya katkı sağlaması açısından hem de annelerin ebeveynlik sürecini geliştirici etki sağlama potansiyeli açısından bu sorunun önemli olduğu düşünülmektedir.

Anneler yaptıkları bazı uygulamalardan dolayı veya yapamadıkları şeyler için pişmanlık duyduklarını şu şekilde belirtmiştir:

“Ben bir dönemim yani ruhum çok yorgun, onlara ilk geldiğimde vururdum. Aha, iki, üç, çok değil. Neden? Sana suçlu hissettiğimi söylüyorum.” (Betle)

“Diyor yani nasıl söyleyeyim çok iyi anne yok. Bazen evet çocuklarıma bağıriyorum çağırıyorum ya şey birkaç laflar söylüyorum. Ama sonra üzülüyorum. Ben de bakıyorum yani başka annelere aynı benim yaşında olan annelere çocukları da benimki gibi aynı yaşadılar. Bazıları çok şiddetli annedir, bazıları da yok yani yumuşacık böyle çocuklarına davranıyorlar. Ama ben yani iyi(yim) çocuklarımla iyi aramız.....(bu örneklerden hangisine yakınsın?).....Evet ben iki örneğin ortasındayım, çok şiddetli değilim, iyiyim.” (Yıldız)

Anneler yapamadıkları şeyler için bazen kendilerini yetersiz hissedebilmekte ve annelikleriyle ilgili yetkin olamadıklarını düşünmektedirler:

“O kızları her zaman muhabbet ediyor yani (kendi annesini kastederek)Anne bu kadar kızmıyor. Yani o sakın, bazen yani ben normal oluyorum ama (bazen) ben biraz kızıyorum (Biraz gülererek söyledi). Anne bu kadar yani, bu kadar. Ben anne(m) gibi değilim. Ben bazen diyor ben çok asabi bir kız ya da bir bayan (oluyorum) yani ama bu zaman yani hep olmuyor kısım kısım.” (Hasibe)

“Tabi ki insan bazen kusurlu olur kendisine söyler mesela mesajımı bitirmedim der yani.” (Anneliği bir mesajı iletme olarak görüyor.) (Arzu)

Serebral palsi hastası çocuk annelerinin ebeveynlik deneyimlerini inceleyen bir araştırmanın (İnekçi, 2018) sonuçları da annelerin zaman zaman kendilerini yetersiz hissettiklerini ortaya koymaktadır.

Bazı zamanlarda ise kendilerini yetkin hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu konudaki mülakat notları aşağıda sunulmuştur:

“ Bir de ben..... niye kolay oldu küçükten dolayı hep çocuklara baktığım için annem bana küçükten hep öğretmiş çocuklara nasıl bakılır çocuk nasıl eğitilir. Ben hep bakmışım öğrenmişim. Böylece kolay geliyor çoğu zaman” (Gizem)

Gizem’in bu paylaşımı annelik tecrübesi gelişmiş olan kadınlarda annelik memnuniyetinin yüksek olduğunu belirten araştırmayla (Koç ve ark., 2016) uyumlu sonuç vermiştir.

“Yani mesela çocuklarımı besledim ben nasıl beslediysen. Çünkü annem aynı beni de tenis salonuna gönderdi, mahrum etmedi beni de elhamdulillah. Uzun zamandır ben bunu kendime söylüyorum annemden ne öğrendiysem çocuklarıma onu öğrettim. Bunlar da hepsi Allah’tan emanettir. İnşallah ben bu emanete iyi baktım. Bu mesajı Allah’ın izniyle iyi yaptım ve bunu çocuklarıma teslim ederim inşallah. Çocuklarımda bununla salih olur iyi olur iyi bitki olur inşallah.” (Arzu)

Çocuk yetiştirme konusunda kendini yeterli hisseden annelerin demokratik tutumlarının artacağı, kendini yeterli hissetmeyen annelerin ise çocuklarıyla ilişkilerinde daha duygusuz, ilgisiz ve soğuk olabilecekleri belirtilmiştir (Grusec ve Davidov, 2007; Yavuzer, 2003; akt. Şanlı ve Öztürk, 2012).

Erken evlenmenin ve genç yaşta çocuk sahibi olmanın zorluğunu ve pişmanlığını dile getiren Yıldız, bunlara rağmen son tahlilde anne olmaktan ve yaptığı annelikten memnun olduğunu ifade etmiştir:

“Kendisi diyor evet yani çocuklarıyla çok iyi vakit geçiriyor.....Diyor ben onları çok seviyorum ben o zaman da evlendim, evlendim o zaman, ama bunun şeyisini çocuklardan çıkarmam. Ben aksine onları çok seviyorum.”(Yıldız)

Eman geçmişten ders almanın gerekli olduğunu ancak pişmanlık duymanın fayda vermeyeceğini söyleyerek kendini değerlendirmektedir.

“Eski günlerden ders almak için evet ama eski günlerde böyle yapsaydın böyle olsaydı gibi böyle yok.”(Eman)

Annelerin annelik hakkındaki değerlendirmeleri kendileriyle sınırlı değildir. Kendi annelerini değerlendirerek de ebeveynlik hakkındaki görüşlerini iletmişlerdir. Anneleri hakkındaki görüşleri kendi annesine bakış başlığı altında aktarılmıştır.

4.3.2. Kendi Annesine Bakışı

Ebeveynliği etkileyen faktörler arasında kişinin kendi ebeveyni ile ilişkisinin de olduğu belirtilmiştir (Yavuzer, 2009:132; Ezer ve Açıkgöz, 2017; Geçtan, 2016, s. 38; Karakoç ve ark., 2015; Frias, 2002; Kutlu ve ark., 2007; İnekçi, 2018; Küçük ve Ağaoğlu, 2019). Bu sebeple bu araştırmada, annelerin davranışlarının referanslarını keşfetmek amacıyla annelerden, kendi anneleriyle olan ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerini anlatmaları ve annelerine dair bir hatıra paylaşmaları istendi. Anneleriyle ilişkisini ‘iyi’ olarak tanımlayan annelerin ifadeleri şu şekilde olmuştur:

‘Benim anne yani bir şey bu kadar eğitim almadı. Çünkü anne çok zorluk gördü... O bir yere iyi beslenmedi. Ama kendi kendine ders almış. Bizim meselen çok iyi beslendi (besledi). Böyle yap böyle yapma sizin kendi kendini iyi bak.... Yani bana çok tavsiye etti. Yani annesi(m) bu kadar sert bir anne değil... Yani ciddi o(nun) (vey) anne(si) yani bu kadar muhabbet almadı. Ama bize bu şekilde oğretti. Bu kadar sert anne değil çok yani çok sakın. Anne çok sakın bir bayan.’ (Hasibe)

‘Annem şefkatliydi, yani şefkatliydi, son dönemde annem, Allah ona merhamet etsin.’ (Savaş)

‘Benim annemle çok iyi iyiydi. Fazla sıkıntılarımız yoktu. Annem çok şey nasıl diyorum merhametli, hanen bizde adı hanen.’ (Fati)

Bu ifadelerin ortak noktasının annenin şefkatli, sakın, merhametli oluşundan yola çıkarak sıcaklık olduğu söylenebilir. Annelerinde sıcaklık görmüş olan bu anneler de kendi çocuklarıyla ilişkilerine dair çok kez sıcaklık yansıtan tecrübeler iletmişlerdir. Bu durum ebeveyn duyarlılığını ifade eden sıcaklığın olumlu etkilerini bu araştırmayla da kanıtlamaktadır. Özellikle annelik tecrübesi yaşadıktan sonra kendi annelerine olan bakışlarının daha da olumlu nitelik kazandığını şöyle ifade etmişlerdir:

‘Diyor annelerin ayakları altında cennet var ya bazen ben kızardım annem böyle söylerdi. Anaların ayağı altında cennet var. Derdim ki e olsun. Ama ben çocuğumu

doğururken çocuğumu burama koydular bende onda hatırladım annemi. Annem de geldi. Ben anneme sarıldım, bildim, özür diledim. Annelik gerçekten neymiş başka bir şeyler hissettim Annem çok iyi bir kadın muhabbetli, bir de çok iyi.”(Yıldız)

“Ben annemi seviyordum ama bu kadar değildi. Anne olduktan sonra daha da sevdim.”(Cennet)

Annelerle ilişkiyi iyileştiren bir etki olarak kadının kendisinin anne olmasını göstermesi dikkat çekicidir. Geçtan (2016) yeni anne olan kadınların kendilerine de annelik gösterilmesini istediklerinden bahsetmektedir. Büyükannelerin bu beklentiyi karşıladığını ancak büyük anne çocukluğunu mutsuz geçirmişse bu anılar büyükannenin bastırılmış duygularını harekete geçirerek yeni annenin de duygusal dünyasını karıştırabileceğini söylemektedir. Büyükannenin anneye ilişkisi sıcak olduğunda da bu dönemdeki anne desteği iyileştirici etki gösterebilir. Annelerin doğum yaptıklarında kendi anneleriyle olan bağlarını güçlendirmek istemeleri onu daha iyi anladıkları ve daha çok sevdikleri şeklinde ortaya çıkıyor olabilir. Bu bulgu annelerin ebeveynlik tutumlarının kendi anneleriyle olan ilişkiden etkilendiği tezini bir kez daha onaylamaktadır.

Bazı anneler kendi annelerini ‘sert’ olarak tanımlamışlardır. Annelerin bazıları bu sertliğin kendilerini yaraladığını veya eksik bıraktığını hissederek çocuklarına sertlikten uzak, sevgi ve sıcaklık içeren bir tarzda yaklaştıklarını belirtmişlerdir. Ümeyye bunu şöyle ifade etmiştir:

“Tabii diyor ben hiç unutmam annem benim çok şiddetliydi. Benle annem anne ile kız gibiydik, arkadaş değildik. Bunun için ben kızlarımla arkadaş oldum. Çünkü annemle hiçbir şey konuşmadım dertlerimiz, kalbimde olan şeyleri anlatamazdım. Bunun için ben kızlarımla çok açık oldum, arkadaş oldum hep onları dinliyordum ama annem çok merhametli kadındı ama şiddetli.” (Ümeyye)

Eman annesinin disiplin ve terbiye için, çok sayıdaki çocuğu yetiştirebilmek için onları dövmek gerektiğini, ancak böyle başa çıkılabileceğini düşünmüş ve bu düşüncüyü kabul etmiş görünmektedir. Eman’ın kendi çocuklarını terbiye ederken gerektiği yerde dövebileceğini söylemesi bu sebepten kaynaklanıyor olabilir:

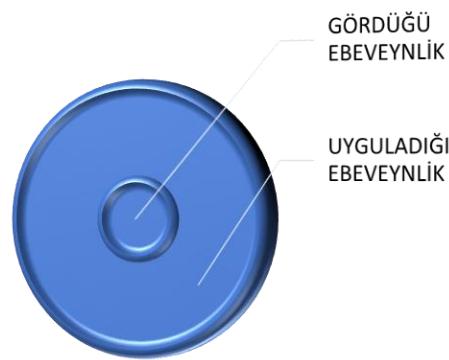
‘yani diyor kendisi, iyiydi araları ama biraz annesi heybet (prestij) gibi yani böyle.....yani o zamanın anneye çocuğu şimdinin anneye çocuğu çok fark var. Şimdi biraz şiddet değil o şiddetde. Yani sevmekten değil, yani çocuklarına korktuğu için böyle şiddet yapardı ama iyiydi. Yani annesi ile kendisinin ortası çok iyi geçmiş..... Yani bazen konuya bağlı hangimizde yanlıştı özür dileme var. Bazen de tehdit yani annesi tehdit de yapıyormuş, bazen de yani annemin şeyisine bakıyor yani mizacı iyi ise öyle bir laflarla geçiyordu. ...Yani Eğer iki çocuk ya 3 ya da 4 çocuğun olsa o zaman başın rahat olur. Bunu da şey için söylemiş kendisi 13 kardeşiyle yaşıyormuş bir evde yani dedi annem bazen bizi psikolojisine göre cezalandırdı.’ (Eman)

Mariye kızlarına hiç vurmadığını ancak oğlanların söz dinlemediğini ve bu yüzden onları, dövdüğünü söylemiş ve sık olmadığını eklemiştir. Annesinin disiplinli ve sert bir kadın olduğunu ifade ederken duyduğu hayranlık anne gözüyle çocuklarının annesine gösterdiği itaate imrenmesinden kaynaklanıyor olabilir. Ancak devamında babasının merhametine ve sevgisine duyduğu hayranlık kendi çocukluğuyla bakarak söylediği bir yorum gibi anlaşılabilir. Yani anne sevginin önemine inanıyor ancak çocukları kendi itaatinden çıktığında bundan memnun olmuyor.

‘Yani annem çok sert çok sert bir anne çok güçlü çok sert çok söz geçen bir anne. Yani öyle bir anneleri olsaydı şu anda tüm çocuklar çok iyi bir terbiye alırdı. Ama en çok sevgi duygular(ına) sahip o da benim babam. Çünkü baba çok duygusal çok sevgi veren çok merhametli idi.....yani söz dediği zaman annesi hemen yapılması gerekiyor şantaj yapmadan düşünmeden hemen olacak o.’ (Mariye)

Bazı anneler kendi ebeveynlerinden gördüğü sertliği, bir gereklilik gibi algılayarak kendi çocuklarını yetiştirirken kullanmaktadırlar. Geçtan (2016, s.38) *‘Bir kadın anne olduğu zaman göstereceği davranışlar, yaşamının ilk yıllarında kendi annesiyle olan ilişkileri tarafından etkilenir. Gerçek anne sevgisinden yoksun kalmış kişiler, yetişkin yaşamda genellikle katı ve hırçın olurlar. Dolayısıyla böyle bir insanın dünyasına sıcak annelik duygularını yerleştirebilmek oldukça güçtür.’* demektedir. İstikbal (2020)’in araştırması da sergiledikleri ebeveynliğin nesiller arası aktarıldığını ispatlamaktadır. İstikbal (2020) annelerin bu tutumunun sebebinin de kendi anneleriyle duygusal yakınlıktan yoksun bir ilişki içinde büyümeleri olduğunu söylemektedir. Bu yoksunluk anneyi birçok duygusal içerikli beceriyi çocukları için kullanmaktan ve geliştirmekten mahrum bırakmaktadır. Ezer ve Açıkgöz’e göre (2017) çocukluğunda fiziksel istismara maruz kalan kişiler ebeveynlikte kendi çocuklarını fiziksel istismara maruz bırakan kişilerdir. “0 ile 8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” (2014) sonuçları, Karakoç ve ark. (2015)’nın çalışması ve

Frias Armenta'nın (2002), Kutlu ve ark. (2007)'nin çalışmaları, İnekçi (2018)'nin araştırması, Küçük ve Ağaoğlu' nun (2019) makalesi ve 1995'te Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun yaptığı "Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları" araştırmasının bulguları da bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Annelerin ifadelerinde sergiledikleri kararsızlıklar ve tutarsızlıklar anneyi iyi anmakla kendi gerçekliği arasında kalmaktan kaynaklanıyor olabilir. Bu araştırmanın bulguları da annelerin ebeveynlik tutumlarını kendi annelerinin etkilediğini göstermektedir.

Tablo 12: Gördüğü Ebeveynlik-Uyguladığı Ebeveynlik

Bir sonraki başlıkta annelerin gelecek beklentileri hakkındaki bulgular paylaşılmıştır.

4.3.3. Gelecekte Beklentiler

Annelerin çocuklarının geleceği için ortak temennileri bulunmaktadır. Bu temenniler güvende olmalarını ve eğitimlerine devam etmelerini, iyi bir mesleğe sahip olmaları şeklinde özetlenebilir.

"Mutlu olalım olsun yani Ahmet nasıl diyor, nasıl söyleyeceğim, Ahmet güzel bir toplantı toplamda (toplumda demek istiyorum) yetiştirmesini istiyorum. İyi arkadaşları, iyi okulları, iyi puanları olsun istiyorum. Hem de ilk de Ahmet mutlu olsun." (Fati)

24 yaşındaki Fati, içinde bulunduğu savaş ortamı ve belirsizlikler nedeniyle gelecekte bir beklentisi olmadığını ifade etmiş, biraz düşündükten sonra hayalleri olmadığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Şimdi eğitim de bitti zaten üniversiteye gidemem. Yani ben fazla istemiyorum onun olmasını. Eğer istiyordum yani şey sıkıntısı yok ama ben fazla istemiyorum. Şey istiyorum ben şimdiye kadar yani bilmiyorum yok. Hayallerim yok. (acı bir gülümsemeyle)”(Fati)

İnekçi (2018)’ nin serebral palsi hastası çocuğu olan annelerle yaptığı nitel araştırmasında da annelere gelecekte beklentileri sorulmuş ve bazı anneler Fati’yle benzer şekilde gelecek hayalleri olmadığını çocuklarının iyi bir eğitim almasını ve iyi bir meslek sahibi olmasını istemektedirler.

Annelerin kendileri için genel olarak gelecekte beklentileri, savaşın bitmesi ve huzurlu bir yaşamın yeniden tesisi şeklindedir:

"Vallahi ben temenni ederim gelecekte çocuklarım için darb-ı mesel söylerim ya - kalmadı benim ömrümden isteyecek bir şey, çocuklarım için temenni ederim hayırlı gelecek, Allah onlara iyi günler göndersin- Allah size çocuklarıma bir de ümmeti Muhammed' e." (Arzu)

“Eski evime dönmek kardeşlerimle beraber olmayı istiyorum. 5 yıldır onları göremiyorum. Yeğenlerimin birazını tanımıyorum ve benimle konuşmuyorlar tanımadıkları için. Sadece merhaba güle güle diyebiliyorlar. Ben onlarla yaşamak isterdim. Nasıl büyüdüklerini görmek istiyorum. Onların düğünlerini, mezun olmalarını görmek istiyorum.”(Cennet)

Bu temennilerden ülkeye dönme isteği Suriyeli kadınlarla yapılmış başka araştırmalarla da uyumludur (Karakaya ve ark., 2017). Genç anneler, çocuklarıyla ilgili daha somut beklentiler dile getirmiş ve kendileri için de plan yapmışlardır. Ancak tüm annelerin ortak beklentisi ülkelerindeki savaşın bitmesidir. Bu beklenti bize annelerin, kendileri ve çocuklarının geleceğine yönelik belirsizliklerin bitmiş olduğu bir süreci arzu ettiklerini göstermektedir.

Bu araştırmaya katılan, savaş travması yaşamış annelerin çocuklarına yönelik davranışlarında çok sayıda olumlu örnekle karşılaşılmıştır. Buna ek olarak, savaşa karşı negatif duygulanımla karşılaşılmamıştır. Annelerde vatana hasret duygusu, göçün yoruculuğu, uyum zorlukları, ülkesinin başına gelenlere üzölmek duyguları görölmüş ancak öfke, nefret vb. kötü duyguların işaretine rastlanmamıştır. Annelerdeki bu olumlu tavrı sağlayan sebeplerin, savunma mekanizmalarının ve varsa desteklerin keşfedilmesi benzer zorlukları yaşayan kişileri güçlendirmede önemli faydalar sağlayabilir. Özel şartlar içeren durumlar için, savaş travması, göç vb., daha özel araştırmalar yapmak gerekir. Gelecek beklentileri, yeni hedefler düşünmelerini sağlayarak anneleri güçlendirmeyi hedefleyen, terapötik bir etki amacıyla sorulmuştur. Alınan yanıtlar hayatlarındaki belirsizliklerin ebeveynlerde oluşturduğu huzursuzluğu ifade etmektedir. Dezavantajlara ve belirsizliklere rağmen bu göçmen annelerin geneli geleceğe dair umut içeren beklentilere sahiptirler. Fati dahi hayali olmadığını söylediği beyanından sonraki sessizliğin ardından; *‘şimdi ben Kur'an öğreniyorum. Kur'an ezberliyorum. Belki inşallah bir hoca olayım diyanet hocası belki inşallah.’* diyerek bir hayal kurmuştur.

Araştırma raporunu Arzu'nun anlatımlarından şu şekilde gelişen bir formülle tamamlamak mümkün olabilir:

‘Biz hayatımıza başlarken ilk yaşımızdan 7 yaşa gelene kadar bu çocukluk yaşıdır. Bu yaşta çocuğun bakımı ihtimamla olur, yani hislerini, ruhunu anne çocuklara bildirmek, hissettirmek zorunda. Bunları yapıyorum ki hiçbir şeyleri eksik olmasın diye. 7-12'ye kadar hayat değişir. Bu dönemde çocuğu izleyeceksin, takip edeceksin. Dini, imanı, saygıyı öğreteceksin. Anneye, babaya, dayıya, teyzeye, misafire saygı göstermek zorundadır. Ondan sonra, burada büyüdüler. Bizde Araplarda bir söz var, böyle söylerler, eğer oğlan büyürse ona kardeş ol, eğer kızın büyüdüyse ona kız kardeş gibi ol. Hiç muhasebe etmeyiz hesap sormayız, sıkıştırmayız onları. Çünkü artık büyüdüler. 10-20 ergen yaşıdır. Mesela eğer kız yanlış bir şey yapsa benim yanıma gelir anne ben böyle böyle yaptım. Bu durumda ben derim ki ben senin annen değil arkadaşınım, kız kardeşinim derim. Karşısına böyle çıkarım. Erkeğin durumuna gelelim. Aynı, mesela, ben arkadaşınım, kardeşinim seni hangi cihete yönlendireyim.’

Arzu'nun bu formölü, bu araştırmanın öne çıkan önemli sonuçlarından birisidir. Bunu daha önemli kılan ise bu formölü ortaokul mezunu ve 17 yaşında evlenmiş, 6 çocuk annesi bir kadının ortaya koymasıdır. Buradan anlaşıldığı üzere sevgi, sağduyu ve kendini yetiştirmek iyi ebeveynlik için önemli olumlu sonuçlar doğurabilir.

Bir sonraki bölüm araştırmanın sonuç bölümüdür.

Bölüm 1	Başlık	Bulgu
Annelik Algısı	Anneliğin tanımı	Annelik güzel bir duygu ve bir vazifedir.
	İyi anne olmak için;	Erken evlenmemek; yakın yaşlı ve çok çocuk sahibi olmamak, kendini yetiştirmek, anne ve baba arasındaki ilişkiyi iyileştirmek, çocuğa adil davranmak; çocuğun yaşına uygun davranmak
	Annelik vazifeleri;	Beslemek ve büyütme; korumak ve gözetmek, terbiye etmek/egitimek
	Annelik beklentiler;	Bakım ve gözetim, itaat, açık iletişim, kendi kararını verme
Ebeveynlerin anneliği nasıl tanımladığı ve algıladığı	Eğitimde önemsenen konular	Dini bilgi ve pratikler, spor, Arapça ve Türkçe öğrenimi; Özgüven, iyi sosyal ilişki kurma becerisi, saygı, dürüstlük
	Eğitimde kullanılan teknikler	Hikaye anlatma, nasihat, teşvik, kudve-örnek olma, hediye, takdir, ödül, duygusal şiddet, fiziksel şiddet, yasaklama, makrum bırakma
	Bölüm 2	Bulgu
	Süreç Deneyimleri	Bulgu
Annelerin ebeveynlik sürecindeki deneyimleri	Destek ihtiyacı	Bilgi, beceri ve ev işi-çocuk bakımı desteği, ekonomik ve manevi destek
	Türkiye'de anne olmak	Kültürel farkların zorlukları, refah düzeyinin yaraları, annelik duygusunun evrenselliği
	Zorluklar	Kültürel farklar, yeni annelik, çok çocuk, ekonomik darlık, çalışmak, vakit sıkışıklığı, yorgunluk, sağlık sorunları, sosyal destek eksikliği
	Sorunlar	Ergenle iletişim, internet/oyun bağımlılığı, çocuğu takipte zorlanma, ayrımcılık, okul dersleri
	Endişeler	Ekonomik ve çevresel tehditler, çocukla iletişim kuramamak, gelecek kaygısı
	Anne çocuk ilişkisinde anne algısı ve çocuğa ilgi	İletişim yolları; birlikte vakit geçirme, oyun, sohbet. İletişim dinamiği; sıcaklık, sertlik
	Kardeş ilişkilerine anne müdahalesi	Arabuluculuk, hakemlik, tarafsızlık
Bölüm 3	Başlık	Bulgu
Anneliği Değerlendirme Yaşanan ebeveynlik ilişkilerini değerlendirme	Kendini değerlendirme	Pişmanlık, yetersizlik ve yetkinlik hisleri
	Anneleriyle ilişkilerini değerlendirme	Sıcak veya sert anneliğe maruz kalma
	Gelecek beklentileri	Çocukların iyilik hali, savaşın bitmesi

Tablo 13: Bulgulara genel bakış

Tablo 13: Bulgulara genel bakış

SONUÇ

Ankara’da yaşayan annelerle derinlemesine görüşmeler aracılığıyla yapılan bu araştırmanın bulgularına dayanarak annelerin ebeveynliği duygusal ve düşünsel yöne sahip bir kavram olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Suriyeli anneler için ebeveynlik sevilen ve istenen bir vazifedir. Annelerin ebeveynlik amacı çocuklarının duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak, çocuğu korumak ve kollamak ve ana amaç olarak çocuğu eğitmek ve terbiye etmek olarak ortaya çıkmıştır. Bu amaçlar literatürdeki sosyalleşme amacından farklıdır. Anneler iyi bir anne olmak için kendilerini geliştirmeleri gerektiğini, çocuğun mizacına ve yaşına uygun davranmak gerektiğini, anne baba ilişkisine dikkat etmek gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca erken evlenmenin, genç anne olmanın ve yakın yaşları da olan çok sayıda çocuk sahibi olmanın iyi anne olma konusunda birer risk unsuru olduğunu beyan etmişlerdir.

Annelerin çocuklarından kendileri için yaşlandıklarında bakım ve gözetim bekledikleri, çocuklarının gelişimi için de çocuklarıyla açık iletişim kurmayı, itaati ve çocuğun kendi kararını verme kabiliyetinde olmasını bekledikleri görülmüştür. Burada bahsi geçen itaatin iki motivasyon kaynağı olduğu belirlenmiştir. Biri annenin çocuk üzerindeki gücü ve etkisini vurgulayan, çocuğun tabi olmasını isteyen hiyerarşi/anne odaklı itaat beklentisidir. Diğeri ise çocuğun gelişmesi için ona rehberlik etme esnasında çocuğa yöneltilen direktifleri ve çocuğun öğrenmek için bunlara uymasını bekleyen gelişme/çocuk odaklı itaat beklentisidir.

Özgüven, saygı, dürüstlük ve arkadaş edinme becerisi annelerin çocuklarına kazandırmak istedikleri özelliklerdir. Anneler çocuklarının Kur’an okumasını, namaz kılmasını, diğeri dini bilgileri öğrenmesini, ana dilleri olan Arapçayı ve buldukları ülkenin dili olan Türkçeyi öğrenmelerini ve spor yapmalarını önemsemektedir.

Anneler çocuklarını terbiye ederken aralarında ödül ve cezanın da bulunduğu farklı teknikler kullanmaktadır. Bu teknikler, örnek aldıkları şahsiyetlerin hikayelerini anlatma ve bu yolla rol model gösterme, nasihat verme, teşvik etme, kudve-örnek olma,

ödüllendirme ve cezalandırma olarak sıralanmıştır. Ödüllendirmek için hediye verme, takdir etme, ödül vermeyi ve cezalandırmak için duygusal şiddet, fiziksel şiddet, yasaklama ve mahrum bırakmayı kullandıkları belirlenmiştir. Bu tekniklerin bir kısmı olumlu etkiler gösteren teknikler diğer kısmı ise çocuğa etkisi olumsuz olan tekniklerdir. Bu araştırmada dikkat çekici olarak ortaya çıkan nokta şudur ki çocuğa bakışı, çocuğuyla ilişki dinamiği genel olarak iyi olan anneler de olumsuz etki bırakacak teknikler uygulamaktadır/uygulayabilmektedir. Bu uygulamaların anne çocuk ilişkisine, anne tarafında pişmanlık ve yetersizlik hisleri ortaya çıkararak, zararının dokunduğu bulgularda yer almıştır. Olumsuz etki yapacak tekniklerden çocukların nasıl etkilendiği ile ilgili daha derin araştırmalar yapılması, annelerin bu teknikleri uygulama sıklığının ve şiddetinin çocuğa etkisine bakılması, olumsuz etkiyi artıran ya da azaltan etmenler varsa tespit edilmesi, bu konuyu kavramaya yardımcı olacaktır. Anneler uyguladıkları tekniklerin çocuğa zarar verebileceğinin farkında değillerdi. Bununla birlikte bu teknikleri çocuklarının gelişmesi ve iyiliği için kullandıklarını ifade etmelerinden anlaşılmaktadır ki bu yöntemlerin zararlarını bildiklerinde kullanmayı bırakabilirler.

Anneler ebeveynlik sürecini deneyimlerken bazı desteklere ihtiyaç duymaktadırlar. Annelerin bilgi ve beceri desteği, ev işi ve çocuk bakımında yardım almaya ihtiyacı olduğu ve bazılarının ekonomik destekler aradıkları belirlenmiştir. Tüm anneler için manevi desteğin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de anne olmakla ilgili tecrübeler, kültürel farklılıkların, ekonomik zorlukların, sosyal tehditlerin getirdiği zorluklara işaret etmesine rağmen buradaki refah düzeyinin ve eğitim imkanlarının anneleri olumlu etkilediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Annelerin bazıları her nerede olursa olsun anneliğin değişmediğini vurgulamıştır. Bu olumlu etkilerin varlığına rağmen ülkesindeki savaşın bitmesi halinde katılımcıların önemli bir bölümünün ülkelerine dönmeyi istedikleri görülmüştür.

Annelerin ebeveynlik yaparken yaşadıkları zorlukların, sadece kültürel farklılıklardan kaynaklanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra zorlukların; yeni anne olmak, çok çocuk sahibi olmak, ekonomik darlık ve bu sebeple çalışmak zorunda olmak, vakit

sıkışıklığı, yoğunluk ve yorgunluk, sağlık sorunları ve sosyal destek eksikliğinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin çocuk yetiştirme hususunda endişelere sahip oldukları tespit edilmiştir. Endişelerin ekonomik ve çevresel sebeplere dayandığı ve çocuklarla kurulan iletişimle ve çocukların geleceğiyle ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anneler ergenlik dönemindeki çocuklarıyla iyi iletişim kurmakta zorlandıklarında, internet ve telefon (oyun vb.) kullanımını takip edemediklerinde, çocuklarının kurduğu arkadaşlıklardan haberdar olamadıklarında, çocuklarının okulda ve çevrede uğradığı ayrımcılığa müdahale edemediklerinde, okul derslerinde çocuklarına yardım edemediklerinde endişe duymaktadır.

Annenin çocuk algısının ebeveynlik davranışlarına etki ettiği görülmüştür. Çocuk algısının olumlu olması annenin çocuğa ilgi göstermesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Anneler çocuklarına ilgi gösterdiklerinde onlarla iletişimlerini güçlü tutmaya çalışmaktadırlar. Bunun için çocukla vakit geçirdikleri, oyun oynadıkları ve sohbet ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre annenin çocuğuyla iletişiminde iki dinamik etkilidir; sıcaklık veya sertlik. Bulgularda dikkat çeken durum, aynı anne çocuk arasında zaman zaman sıcaklık ve sertlik dinamiğinin bir arada bulunduğu sonucudur. Annelerin kendi anneleriyle olan ilişkilerinin hâkim dinamiğinin çocuklarıyla kurdukları ilişkiyi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kendi anneleriyle olumlu ilişki kurduğunu söyleyen anneler, çocuklarıyla kurdukları ilişkiyi de olumlu olarak tanımlamıştır. Sıcaklık ve şefkatin hâkim olduğu bir sonuç ortaya koymuşlardır. Kendi anneleriyle kurdukları ilişkiyi sert, şiddetli veya olumsuz olarak tanımlayan annelerin kendi çocuklarıyla kurdukları ilişkiye dair yaklaşımlarının ikiye ayrıldığı görülmüştür. Bu anneler ya çocuklarıyla kurdukları ilişkide annelerini taklit etmiş ve çocuklarıyla sertlik üzerine kurulu bir ilişki geliştirmişler veya anneleriyle ilişkilerinde eksik buldukları sıcaklığı çocuklarına vermeyi ve yakın bir ilişki tesis etmeyi amaçlamışlardır. Sertlik üzerine kurulu ilişkilerde fiziksel şiddet daha fazla ifade edilmiştir. Ancak annesinden sertlik görmesine rağmen çocuğuna sıcaklık vermeyi amaçlayan annelerde fiziksel şiddet görülmemiştir.

Kardeşler arası ilişkilere, annenin müdahalesi üç sonuç ortaya çıkarmıştır: Arabuluculuk, hakemlik veya tarafsızlık. Anneler bu üçünden biri ile kardeş ilişkilerini teşvik etmektedir.

Araştırma, annelerin kendi annelikleri hakkında yaptıkları değerlendirmelerde, kendilerini bazı konularda pişman ve yetersiz hissettiklerini keşfetmiştir. Annelerin çocuklarına fiziksel şiddet uygulamaktan veya kısıtlayıcı davranmaktan dolayı pişmanlık duydukları ve çocuklarının isteklerine olumlu cevap verememekten dolayı yetersizlik hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin gelecek beklentileri çocuklarının refah içinde yaşamaları, iyi bir eğitim almaları ve iyi insan olmaları ile ilgilidir. Diğer yandan tüm anneler savaşın bitmesini temenni etmektedir.

Literatürle ilişkilendirildiğinde bu araştırmanın bulgularında; Suriyeli annelerin bir ebeveynlik tarzına -otoriter, yetkin, izin verici, yarı otoriter, uyumlu, hoşgörülü, demokratik, yönlendirici, ilgisiz, reddedici-ihmal edici- tam uygunluk göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı annede hem otoriter tarzın hem de yetkin tarzın nitelikleri bir arada sıklıkla görülmüştür. Ancak annelerde izin verici, ilgisiz, reddedici-ihmal edici tarzın nitelikleri görülmemiştir. Eğer bu araştırmanın bulgularının bir tarz olarak ifade edilmesi gerekirse otoriter-sıcak veya duyarlı-disiplinli gibi yeni ara formlarla açıklanabilir. En temel sonuç; anne çocuk ilişkisinin gelecek neslin ilişkisini aynı veya zıt yönlü etkilediğidir. Yani anne çocuk ilişkisi sıcaksa yine sıcaklık aktarılmaktadır. Ya da anne çocuk ilişkisi sertse ya sertlik aktarılmakta yahut sertlikle zıt şekilde sıcaklık aktarılmaktadır.

Ebeveynlik deneyimlerini araştıran bu araştırmada yalnızca annelerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın katılımcı gözlem sürecinin pandemi dolayısıyla dar kalması veri toplama sürecini de kısıtlamıştır. Ayrıca planlanmamasına rağmen tüm katılımcıların Halepli olması araştırmanın kısıtlarındadır.

ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER

Bu araştırmanın, Avrupa’da ve tüm dünyada yapılan ebeveyn eğitimlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çocuk koruma programlarında kültürel farklılıkların değerlendirilmesi ve şiddet olarak değerlendirilmeyen davranışların, bulunulan ülke uzmanları tarafından tanınmasını sağlayabilir. Çocuklar tarafından kendi kültürü içinde tanınan ve olumsuz sonuç taşımayan bazı davranışların (çocuğun izin alma gerekliliği, annenin itaat beklentisi gibi) yeniden yorumlanması için bir rehber olabilir.

Bu araştırmaya katılan, savaş travması yaşamış annelerin çocuklarına yönelik davranışlarında çok sayıda olumlu örnekle karşılaşmıştır. Buna ek olarak, savaşa karşı negatif duygulanımla da karşılaşılmamıştır. Annelerde vatana hasret duygusu, göçün yoruculuğu, uyum zorlukları, ülkesinin başına gelenlere üzülme duyguları görülmüş ancak öfke, nefret vb. kötü duygular ve duygulanımlar ifade edilmemiştir. Annelerdeki bu olumlu tavrı sağlayan sebeplerin, savunma mekanizmalarının ve varsa desteklerin keşfedilmesi benzer zorlukları yaşayan kişileri güçlendirmede önemli faydalar sağlayabilir. Özel şartlar içeren durumlar için, savaş travması, göç vb., daha özel araştırmalar yapmak gerekir. Tek ebeveyn olmak, travmatik yaşantılar vb. ikincil zorlukları da yaşayan annelerle ilgili daha fazla niteliksel çalışma yapmak daha fazla riske ve dezavantaja sahip bu annelere yönelik çalışmalar ve sosyal hizmet müdahaleleri geliştirmek için önemlidir.

Bu çalışmanın katılımcıları bütünüyle Halepli idiler. Suriyeli annelerin ebeveynlik deneyimleriyle ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak için Suriye’nin farklı bölgelerinden annelerle çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Ebeveynlik davranışlarının veya tarzlarının etkilerini çocuklarla yapılan araştırmalarla da incelemek gerekir. Sadece annelerin beyanından, ancak kısıtlı bilgi elde edilebilir. Çocuklarla, babalarla ve belki diğer aile üyeleriyle nitel veya nicel yaklaşımla yapılacak çalışmaların da literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI İÇİN ÖNERİLER

Sosyal destek sağlamak amacıyla veli olma rolleri üzerinden okullarla iş birliği yapılarak, ikamet eden olma rolleri üzerinden belediyeler, kaymakamlıklar veya valilik ve STK'lar aracılığıyla sosyal organizasyonlar düzenlenebilir. Bu organizasyonların da katkısıyla sosyal çevrelerinin ve insan ilişkilerinin geliştirilmesi teşvik edilebilir. Sosyal ilişkilerin gelişmesi ekonomik ilişkiler kurmayı da dil gelişimini de destekleyecektir. Yapılan ekonomik desteklemelerde ve meslek edinme ve iş bulma çalışmalarında yer almalarının önemine binaen anneler bu imkânlardan haberdar edilebilir ve ilgili kurumlarla bir araya gelmeleri için çalışmalar artırılabilir. İŞ-KUR göçmenlerle çalışmak üzere projeler hazırlayabilir. Annelerin dil öğrenmesi için Türkçe dil kurslarının yaygınlaştırılması, saat ve mekân açısından, annelerin ulaşımının kolaylaştırılması gerekmektedir. TÖMER ikinci bir dili öğrenmeye çalışan bu annelere yönelik özel çalışmalar geliştirebilir ve halihazırda verilen Türkçe kurslarına yabancı dil öğretimi hususunda danışmanlık yapabilir.

Anneler çocuklarının dini eğitimini, dil öğrenmesini ve spor yapmasını önemsemektedir. Çocukların bu konularda eğitim alabilecekleri tesisler ve imkânlar konusunda anneleri bilgilendirmek, gerektiğinde yeni imkanlar sağlamak önerilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı din öğretimi konusunda yeni projeler yapabilir ve yapılan çalışmalar varsa denetleyebilir ve geliştirebilir. Hafızlık yapmak isteyen çocuklar için, okulla birlikte eğitim sağlayan çalışmalar yapabilir. Özel veya devlete ait spor tesisleri göçmen çocukları teşvik etmek üzere kontenjan ayırabilir ve çalışmalar yapabilir. Okul haricinde çocuklara dil eğitimi veren çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanabilir ve STKlar ve belediyeler de bu çalışmalar için desteklenebilir. Bu dil kursları psikososyal etkinliklerle desteklenirse hem dil konusunda hem sosyal uyum konusunda hem de psikososyal destek konusunda yararlı sonuçlar alınabilir.

Suriyeli annelere yönelik ebeveynlik eğitimleri düzenlemenin geliştirici olacağı düşünülmektedir. Bu eğitimlerde sosyokültürel farklılıkları dikkate alan, dini yaşam ve pratikleri ve dili önemseyen bir bakış açısının hâkim olduğu ve Suriyeli annelerin endişelerine ve zorluk yaşadıkları konulara dair çözüm önerileri sunan, ebeveynlik

becerilerini geliştirici etkinlikler içeren programlar hazırlanılması önerilmektedir. Bu programlarda genç annelere ve anneliği ilk kez tecrübe edecek olan\eden kadınlara hamilelik süreci ve doğum sonrası hakkında eğitimler olmalı ve bu eğitimler profesyonel yardımlarla desteklenmelidir. Duygusal şiddet ve fiziksel şiddetin tanımı, anlamı, hangi davranışların bu tanımlara karşılık geldiği konularında bilgi veren ve farkındalık geliştirici konular eğitimlere dahil edilmelidir. Eğitimlerin etkinliğini sağlamak için annelerin dini hassasiyetlerine binaen dini referanslara yer verilebilir. Ebeveynlik eğitimlerine annelerin kendilerini ve çocuklarını ayrımcılık, dışlanma ve ötekileştirilmeye karşı nasıl koruyacaklarını öğreten başlıklar koyulmalıdır. Bu eğitimlerin hazırlanması ve geliştirilmesi için Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, Bakanlıkça ve il müdürlüklerince projeler hazırlayabilir veya devam eden projeler bu araştırmada işaret eden çıktılarına göre geliştirilebilir. Göçmen aileler sosyal hizmet merkezleri hakkında bilgilendirilebilir. Göçmen annelere yönelik çalışmalarda da Birleşmiş Milletler' in UNHCR, UNICEF gibi kuruluşlarıyla, İslam İşbirliği Teşkilatıyla vb. uluslararası organizasyonlarla iş birlikleri geliştirilebilir.

Yapılabilecek tüm bu çalışmalar birer sosyal hizmet uygulaması niteliğindedir. Bu çalışmaların tamamı sosyal hizmet uzmanlarının eğitim, danışmanlık, kaynak yönetimi amacıyla farklı rollerde görev alması gereken uygulamalardır.

KAYNAKÇA

- Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of clinical child psychology, 21*(4), 407-412.
- Achoui, M. (2003). Taa'dib al atfal fi al wasat al a'ai'li: Waqea' wa ittijahat [Children disciplining within the family context: Reality and attitudes]. *Al tofoolah A Arabiah, 16*(4), 9-38.
- Adorno, T.W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D.J., & Sanford, R.N. (1950). The authoritarian personality. New York, NY: Harper & Row.
- Aghili, M., & Kashani, M. (2014). Empirical study of the relationship between parenting style, and children's emotional intelligence.
- Akaroğlu, G., Dağ, N., Beserek, S., Selvi, M. ve Altıparmak, Ő. (2019). Ebeveyn-çocuk iletişiminde oyunun rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, (3)*, 208-228. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/karataysad/issue/54875/751614>
- Akbaş, E. (2014). Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler. Ankara: SABEV Yayınları.
- Al-Teer, O. (1997). *Al o'nf al o'sari* [The family violence]. Riyadh, Saudi Arabia: Naif Arab Academy of Security Sciences, Center of Studies and Research.
- Ang, R.P. ve Goh, D.H. (2006). Authoritarian parenting style in Asian societies: A cluster-analytic investigation. *Contemporary Family Therapy, 28*(1), 131-51.
- Arı, R., & Seçer, Z. (2004). Farklı ana baba tutumlarının çocukların psikososyal temelli problem çözmeye becerilerine etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10*, 451-463.

- APSAC. (1995). *Psychosocial evaluation of suspected psychological maltreatment in children and adolescents*. Practice guidelines. American Professional Society on the Abuse of Children.
- Atia, M. (2014). The relationship between parenting styles, acculturation, individuation, and mental health in arab american adults. *University of Central Florida Stars HIM 1990-2015*. 1631. <https://stars.library.ucf.edu/honorstheses1990-2015/1631>
- Axelson, J. A. (1999). *Counseling and development in a multicultural society*. Boston: Brooks/Cole.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11(2).
- Aydın, D. (2013). Adölesan gebelik ve adölesan annelik. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(4), 250-254.
- Aydın, R., Kőrükcü, Ö., & Kabukçuoğlu, K. (2017). Bir göçmen olarak anneliğe geçiş: riskler ve engeller. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(3), 250-262.
- Aykara, A. (2016). Sosyal hizmet etiğinde evrenselcilik ve kólterel gőrecilik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27 (2).
- Bahar, Z, Bayık, A. (1985). ocuk eğitiminde annelerin ödöl ve cezaya ilişkin tutumları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakóltesi Dergisi*, 1 (3), 31-42. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/egehemsire/issue/49673/636831>
- Balaguru, S. (2004). *Acculturation and its impact on child rearing and child behavioral problems: A study of Asian-Indian immigrant families*. (Unpublished PhD Dissertation), The Faculty of the Curry School of Education University of Virginia. Virginia, US.

- Baldwin, A. L. (1948). Socialization and the parent-child relationship. *Child Development*, 19(3), 127-136.
- Baldwin, A.L. (1949). The effect of home environment on nursery school behavior. *Child Development*, 20, 49–62. doi:10.2307/1125606
- Baldwin, A.L., Kalhoun, J., & Breese, F. H. (1945). Patterns of parent behavior. *Psychological Monographs*, 58(3, Whole No. 258), 1–75. doi:10.1037/h0093566
- Barber, B.K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296–3319. Doi:10.2307/1131780.
- Barın, H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 10-56. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gad/issue/43299/526437>
- Barritt, L. (1986). Human science and the human image. *Phenomenology and Pedagogy*, 4(3), 14-22.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37, 887–907. doi:10.2307/1126611
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43–88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 1–103. doi: 10.1037/h0030372
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth Society*, 9(3), 239-276. DOI: 10.1177/0044118X7800900302

- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. In W. Damon (Ed.), *Child development today and tomorrow* (pp. 349–378). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal Of Early Adolescence*, 11(1), 56-95
- Baumrind, D. (2013). Authoritative parenting revisited: History and current status.
- Baumrind, D., Larzelere, R. E., & Owens, E. (2010). Effects of preschool parents' power assertive patterns and practices on adolescent development. *Parenting: Science and Practice*, 10, 157–201. doi:10.1080/15295190903290790
- Bell, R.Q. (1968). A reinterpretation of the direction of effects in studies of socialization. *Psychological Review*, 75, 81–95. doi:10.1037/h0025583
- Biçer, B., Özcebe, H., Köse, E., Köse, O. ve Ünlü, H. (2017). Türkiye' de ailelerin fiziksel ceza uygulamalarına bakışı: Karşılaştırmalı inceleme. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 11 (2), 90-97. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tchd/issue/44285/546720>).
- Bilge, Y. D., Taşar, M. A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S. ve Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(1), 27-35.
- Bilir, P., Arı, P., Dönmez., Atik, Ç. ve San, A. (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1 (1). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21106/227301>
- Bjørknes, R., Kjøbli, J., Manger, T., & Jakobsen, R. (2012). Parent training among ethnic minorities: Parenting practices as mediators of change in child conduct problems. *Family Relations*, 61(1), 101–114. doi:10.1111/j.1741-3729.2011.00683.x

- Bolattekin, A. (2014). *Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Bozkurt, A. (2019). *Annelik deneyimleri üzerine nitel bir araştırma* (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bronstein, M. H. & Zlotnik, D. (2008). Parenting styles and their effects. M. M. Haith ve J. B. Benson (Ed.), *Infant and Early Childhood Development*, 496-509. Elsevier Inc.
- Chandran, A. ve Nair, B.P. (2015). Family climate as a predictor of emotional intelligence in adolescents. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*. 41(1), 167.
- Chao, R.K. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development*, 65, 111–119.
- Chao, R. K., & Sue, S. (1996). Chinese parental influence and their children's school success: A paradox in literature on parenting styles. In S. Lau (Ed.), *Growing up the Chinese way* (pp. 93-120). Hong Kong: Chinese University Press.
- Chen, X., Hastings, P., Rubin, K.H., Chen, H., Cen, G., & Stewart, S.L. (1998). Child-rearing attitudes and behavioral inhibition in Chinese and Canadian toddlers: A cross-cultural study. *Developmental Psychology*, 34, 677– 686.
- Chen, X., Wang, L., Chen, H. ve Liu, M. ve (2002). Noncompliance and child-rearing attitudes as predictors of aggressive behaviour: A longitudinal study in Chinese children. *The International Society for the Study of Behavioural Development*. 26 (3), 225–233. DOI: 10.1080/01650250143000012

- Chester, C., Jones, D. J., Zalot, A. and Sterrett, E. (2007). The psychosocial adjustment of African American youth from single mother homes: The relative contribution of parents and peers. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(3), 356-366.
- Chiu, L. H. (1987). Child-rearing attitudes of chinese, Chinese-American, and Anglo-American mothers. *International Journal of Psychology*, 22, 409-419.
- Civelek, H. Y., & Koylan, D. (2020). Türkiye'deki suriyeli göçmen kadınlar arasında güvenli doğurganlık ve güvenli annelik. *Göç Dergisi*, 7(2), 245-272.
- Collins, WA, Maccoby, EE, Steinberg, L., Hetherington, EM, & Bornstein, MH (2000). Contemporary research on parenting. *American Psychologist*, 55, 218–232.
- Coplan, R. J., Reichel, M., & Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, child temperament, and parenting: A focus on emotions. *Personality and Individual Differences*, 46, 241-246.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. (Çeviren: S. B, Demir ve M, Bütün), (5. Baskı) Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Çetintaş, S. (2015). 5 yaş çocuklarında görülen davranış problemleri ile annelerin çocuklarına uyguladıkları disiplin yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çınar, N., & Hıra, S. (2017). Adölesan annelik. *Journal of Human Rhythm*, 3(1), 15-19.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological bulletin*, 113(3), 487–496. doi:10.1037/0033-2909.113.3.487
- Darling, N. (1999). Parenting Style and Its Correlates. ERIC Digest.

Deliktaş, A., Körükçü, O. ve Kukulcu, K. (2015). Farklı gruplarda annelik deneyimi. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 5(4), 274-283.

Dodurgalı, A. (1996). Ailede Çocuğun Din Eğitimi, İstanbul: İFAV Yay

Dwairy, M., Achoui, M., Abouserie, R. Farah, A., Sakhleh, A. A., Fayad, M. & Khan, H. (2006) Parenting styles in Arab societies: A first cross-regional research study. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 37(230). DOI: 10.1177/0022022106286922

Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1996). Physical discipline among African American and European American mothers: Links to children's externalizing behaviors. *Developmental Psychology*, 32, 1065 – 1072

Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F., & Fraleigh, M. J. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58, 1244-1257.

Dönmez, A. (2019). *Adölesan dönemde evlenen kadınların üreme sağlığı davranışları: bir karma yöntem çalışması*. (Doktora Tezi) YÖK Tez Merkezi (Tez No: [544684](#))

Editör, E. H. (Ed.). (2015). APA Yayım Klavuzu. İstanbul: Kaknüs

Erbay, E., Topal, S., Tiryaki, Ö. ve Çınar, N. (2018). Annelik deneyimi ile çocuk sevme düzeyi arasındaki ilişki ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 34 (3), 34-44.

Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10), 120-133.

- Eşkisü, M. (2017). *Davranış sorunları olan 3-6 yaş çocuğa sahip anababalar için geliştirilen "Anababalık destek programının" etkililiği*. (Yüksek Lisans Tezi) YÖK Tez Merkezi (Tez No:-468265)
- Ezen, M. ve Açıköz, A. (2017). Çocukların örselenmesine annelerin örselenme yaşantısının etkisi. *Kocaeli Medical*, 6(3), 13-21.
- Frias, A. M. (2002) Long term effects of child punishment on mexican women: a structural model. *Child Abuse and Neglect*, 26, 371-86.
- Fletscher, A. C., Steinberg, L., Darling, N., Dornbusch, S. M. (1995). The company they keep: Impact of authoritative parenting in the adolescent's social network on individual adjustment and behavior. *Developmental Psychology*.
- Gander, M.J., & Gardiner, H.W. (2010). Çocuk ve ergen gelişimi. (Çeviren: A, Dönmez, N, Çelen ve B, Onur), (7. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Geçtan, Engin. (2016). *İnsan Olmak*. Metis Yayınları: Ankara.
- Givertz, M. (2016) Parenting styles/discipline. *The International Encyclopedia of Interpersonal Communication*. DOI:10.1002/9781118540190.wbeic0037
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse & Neglect*, 26, 697–714. [http://dx.doi.org/10.1016/S0145-2134\(02\)00342-3](http://dx.doi.org/10.1016/S0145-2134(02)00342-3)
- Gökçearslan Çifci, E. ve Uzunarslan, Ş. (2019). Sosyal hizmet uygulamalarında kültürel yetkinliği geliştirmenin önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 213-230.
- Grusec, J.E. & Davidov, M. (2007). Socialization in the family: the roles of parents. Grusec, J.E. & Hastings, P.D. (ed). *Handbook of Socialization: Theory and Research* (pp.284-309). New York: The Guilford Press.

- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., & Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtimal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Gümrükçüoğlu, S. (2017). Çocuğun din eğitiminde ailenin rolü. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 39-60.
- Haktanır, G. ve Artar, M. (2001). Türkiye’de çocuk gelişimi araştırmalarına toplu bakış. 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk’da sunulan bildiri, Ankara.
- Harwood, R. L., Schoelmerich, A., Schulze, P. A. ve Gonzalez, Z. (1999). Cultural differences in maternal beliefs and behaviors: A study of middle-class Anglo and Puerto Rican mother-infant pairs in four everyday situations. *Child Development*, 70, 1005-1016.
- Harwood, R. L., Schoelmerich, A., Ventura-Cook, E., Schulze, P. A. ve Wilson, S. P. (1996). Culture and class influences on Anglo and Puerto Rican mothers’ beliefs regarding long-term socialization goals and child behavior. *Child Development*, 67, 2446-2461.
- Hıra, S. (2019). *Adölesan annelerin bebek bakımı hakkındaki özgüvenleri ile annelik memnuniyeti arasındaki ilişkinin ve etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi (Tez No: 562989)
- Işıkoğlu, R. B., ve Kesebir, S. (2020). Orta Çocuklukta Güvenli Bağlanma ve Ödül-Ceza Kullanımı ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişki. *Psikoloji Araştırmaları Sempozyumu*, 43.
- İlbars, Z. (2018). Kişiliğin oluşmasındaki kültürel etmenler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 31(1-2).
<http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4582/4495> adresinden erişildi.

- İltemir Duvan C., Turhan, N., Onaran, Y., Gümüş, İ., Yuvacı, H. ve Gözdemir, E. (2010). Adolescent pregnancies: Maternal and fetal outcomes. *The New Journal of Medicine*. 27, 113-116.
- İnekçi, R. (2018). *Serebral palsili çocuğa sahip annelerin annelik algısı*. (Yüksek Lisans Tezi) YÖK Tez Merkezi (Tez No: 511096)
- İstikbal, E. N. (2020). *Anne çocuk ilişkilerinin nesiller arası aktarımının annelerin anlatıları üzerinden niteliksel yöntemle araştırılması* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- James, N. ve Busher, H. (2007). Ethical issues in online educational research: protecting privacy, establishing authenticity in email interviewing. *International Journal of Research and Method in Education*, 30(1), 101-113.
- Kağıtçıbaşı, C. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16, 444-451.
- Kağıtçıbaşı, C. (2005). Autonomy and Relatedness in Cultural Context. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 403–422. doi:10.1177/0022022105275959
- Karadaş, C. (2020). *Anne-babaların kullandıkları ödül-ceza yöntemlerinin çocuklarının akademik başarıları üzerindeki etkisi: Akademik erteleme ve ders çalışma süresinin aracılık rolü*. (Doktora Tezi) YÖK Tez Merkezi (Tez No: 646486)
- Karakaya E. & Coşkun A. M., Özerdoğan N. & Yakıt E. (2017). Suriyeli mülteci kadınların doğurganlık özellikleri ve etkileyen faktörler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10/48. 417-428.
- Karakoç, B., Gülseren, L. ve Çam, B. (2015). Depresyonu olan kadınlarda aile içi şiddetin yaygınlığı ve ilişkili etkenler. *Arch Neuropsychiatr*, 52, 324-30.

- Kaytez, N., Kaytez, N. ve Durualp, E. (2014). Türkiye’de okul öncesinde oyun ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014 (2), 110-122. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/goputeb/issue/7322/95830>
- Kelley, M.L. (1992). Cultural differences in child rearing: A comparison of immigrant Chinese and Caucasian American mothers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 23, 444–455.
- Keskinoğlu, P., Bilgiç, N., Pıçakçefe, M., Giray, H., Karakuş, N. ve Günay, T. (2007). Perinatal outcomes and risk factors of Turkish adolescent mothers. *J Pediatr Adolesc Gynecol.* 20(1), 19-24.
- Kılavuz, M. A. (2005). Anne Baba Örnek Davranışlarının Çocukların ve Ergenlerin Dinî Kişiliğinin Oluşumuna Etkileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2), 41-58.
- Koç, Ö., Özkan, H. ve Bekmezci, H. (2016). Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 6(2), 143-150. doi:10.5222/buchd.2016.143
- Koçyiğit, S., Tuğluk, M. ve Kök, M. (2010). Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (16), 324-342. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunikkefd/issue/2777/37245>
- Kohn, M. L. (1963). Social class and parent-child relationships: An interpretation. *American Journal of Sociology*, 68, 471-480.
- Kolhatkar, G., & Berkowitz, C. (2014). Cultural considerations and child maltreatment in search of universal principles. *Pediatric Clinics of North America*, 61, 1007-1022.
- Kurumu, B. A. A. (1995). Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları.

- Kutlu, L., Batmaz, M., Bozkurt, G., Gençtürk, N., & Gül, A. (2007). Annelere çocukluklarında uygulanan ceza yöntemleri ile çocuklarına uyguladıkları ceza yöntemleri arasındaki ilişki/The relation between punishment methods applied to mothers in their own childhood and punishment methods applying to their children. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (1), 22.
- Kuzgun, Y. (1991). *Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Küçük, B., Ağaoğlu, G. (2019). Annenin geçmişi, çocuğun geleceği. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3. Sayı, 77-93. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/bpd/issue/42091/506443>
- Lakoff, G. (1996). Moral politics: What conservatives know that liberals don't. *University of Chicago Press*. Chicago, IL.
- Lansford, J. E., Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (2004). Ethnic differences in the link between physical discipline and later adolescent externalizing behaviors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 801 – 812. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00273.x
- Lau, A. S., Litrownik, A. J., Newton, R. R., Black, M. M., & Everson, M. D. (2006). Factor affecting the link between physical discipline and child externalizing problems in Black and White families. *Journal of Community Psychology*, 34, 89 – 103. doi:10.1002/jcop.20085
- Lin, C.C., & Fu, V.R. (1990). A comparison of child-rearing practices among Chinese, immigrant Chinese, and Caucasian-American parents. *Child Development*, 61, 429–433.
- Maccoby, E. E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*, 28, 1006–1017. doi:10.1037/0012-1649.28.6.1006

- Maccoby, E. (2002). Parenting effects: Issues and controversies. J. G. Borkowski, L. S. Ramey & M. Bristol-Power, (Ed.), *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual and social-emotional development* (35-46). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parentchild interaction. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology: Formerly Carmichael's Manual of child psychology*. Chichester, NY: Wiley.
- Magnusson, D. (2001). The holistic-interactionistic paradigm: Some directions for empirical developmental research. *European Psychologist*, 6, 153–162. doi:10.1027//1016-9040.6.3.153
- Mandara, J. (2003). The typological approach in child and family psychology: A review of theory, methods, and research. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6, 129–146. doi:10.1023/A:1023734627624.
- Mercer, R. (1986). Predictors of maternal role attainment at one year post birth. *West J Nurs Res.* 8(1), 2-9.
- Miller, P.H. (1983). *Theories of developmental psychology*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Mousavi, A., & Juhari, R. (2019). Systematic Review of Parenting Style and Children's Emotional Intelligence: Recent Updates on Western and Non-Western Families. *Mal J Med Health Sci*, 15(SUPP1), 147-152.
- Navaro, L. (1989). “Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitime etkileri”, Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, 12-13 Mayıs, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Neuman, L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (Çeviren: Sedef Özge), (7. Baskı) Siyasal Kitabevi: Ankara

Nelson A. (2003). Transition to motherhood. *JOGNN*, 32, 465-477.

Nicholas, D. B., Lach, L., King, G., Scott, M., Boydell, K., Sawatzky, B., Reisman, J., Scippel, E. ve Young, N.L. (2010). Contrasting internet and face-to-face focus groups for children with chronic health conditions: Outcomes and participant experiences. *International Journal of Qualitative Methods*, 9(1), 105-121.

Ozensel, E. (2004). Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü: Konya ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 77-96.

Öner, B., ve Yılmaz, S. (2001). Anne ve baba gözüyle “çocuk eğitimi” bir sosyal temsil ön çalışması. *Kriz Dergisi*, 9(1), 39-46.

Özkafacı, A. A. (2012). *Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi (Tez No: 449765)

Öztoraman Adıgüzel, S, Tanyaş, B. (2020). Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 173-210. DOI: 10.21798/kadem.2021266728

Öztürk, C., Şanlı, D. (2007). Annelerin eğitim durumunun çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 14 (3), 145-150.

Öztürk Can, H. and Aksel E.Ş., (2017). Ebeveyn kabulü/reddi ile ebeveyn uygulamaları ilişkisi ve etkileyen faktörler. *Humanities Sciences (NWSAHS)*, 12(1):35-51, DOI: 10.12739/NWSA.2017.12.1.4C0215.

Palut, B. (2008). Düşünme stilleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 1-11.

- Palosaaria, E., Punamäki, R., Qoutab, S. & Diabca, M. (2013). Intergenerational effects of war trauma among Palestinian families mediated via psychological maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 37, 955–968. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.04.006>
- Punamäki, R. L., Komproe, I., Qouta, S., El-Masri, M., & de Jong, J. T. V. M. (2005). The deterioration and mobilization effects of trauma on social support: Childhood maltreatment and adulthood military violence in a Palestinian community sample. *Child Abuse & Neglect*, 29, 351–373.
- Punamäki, R.-L., Qouta, S., & El Sarraj, E. (1997). Models of traumatic experiences and children's psychological adjustment: The roles of perceived parenting and the children's own resources and activity. *Child Development*, 68, 718–728. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.1997.tb04232.x>
- Quinlan, R. J. (2007). Human parental effort and environmental risk. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 274(1606), 121–125. <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2006.3690>
- Qouta, S., Punamäki, R.L., & El-Sarraj, E. (2008). Child development and family mental health in war and military violence: *The Palestinian experience*. *International Journal of Behavioral Development*, 32, 310–321. <http://dx.doi.org/10.1177/0165025408090973>
- Qouta, S., Punamäki, R.-L., Miller, T., & El-Sarraj, E. (2008). Does war beget child aggression? Military violence, gender, age and aggressive behavior in two Palestinian samples. *Aggressive Behavior*, 34, 231–244. <http://dx.doi.org/10.1002/ab.20236>
- Qouta, S., Punamäki, R.-L., Montgomery, E., & El-Sarraj, E. (2007). Predictors of psychological distress and positive resources among Palestinian adolescents: Trauma, child, and mothering characteristics. *Child Abuse & Neglect*, 31, 699–717. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.07.007>
- Rambusch, N. (1962). *Learning how to learn: An American approach to Montessori*. Baltimore, MD: Helicon.

- Recepov, R. (2000). Algılanan Ana-Baba Davranışları (Kültürler Arası Bir Karşılaştırma). (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Rohner, R. P., & Pettengill, S. M. (1985). Perceived parental acceptance-rejection and parental control among Korean adolescents. *Child Development*, 56, 524-528.
- Rudy, D., & Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist 57 groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self-esteem. *Journal of Family Psychology*, 20(1), 68-78. doi:10.1037/0893-3200.20.1.68
- Sadıkoğlu, Z. (2021). Risk Bilinçli Annelik: Uzman Risk Söylemlerinin Annelik Deneyimi Üzerindeki Etkisi. *İstanbul University Journal of Sociology*, 41 (1), 43-71. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusosyoloji/issue/62615/945689>
- Saltalı, N. D. ve Arslan, E. (2012). Parent's attitudes as a predictor of preschoolers' social competence and introverted behavior. *Elementary Education Online*, 11(3), 729- 737.
- Saltürk, A. (2016). *Türk, Belçikalı-Türk ve Belçikalı ergenlerin algıladığı anababa davranışları ve demografik özellikler açısından karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi) YÖK Tez Merkezi (Tez No: 431263)
- Saydam, R., & Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- Sarkhoni, M.R. ve Varaki, F.A. (2016). A study on the relationship between parenting styles and secondary school students' emotional intelligence. *Academic Journal of Psychological Studies*. 5(1), 14.
- Shalini, A. ve Acharya, Y. (2013) Perceived paternal parenting style on emotional intelligence of adolescents. *Guru Journal of Behavioral and Social Sciences*, 1(4), 194-202.

- Schaefer, E. S. (1959). A circumplex model for maternal behavior. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 59, 226-235.
- Schaefer, E. S. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36, 413-424.
- Schaefer, E. S. (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29, 552-557. doi:10.1037/h0022702.
- Schaffer, H. R. (2000). The early experience assumption: Past, present, and future. *International Journal of Behavioral Development*, 24(1), 5-14. doi:10.1080/016502500383412
- Sevimli Güler, D. (2016). *Annelerin algıladıkları sosyal destek ve annelik deneyimleri arasındaki ilişki* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi (Tez No: 435705).
- Shalini, A., Acharya, Y. (2013). Perceived paternal parenting style on emotional intelligence of adolescents. *Guru Journal of Behavioral and Social Sciences*. 1(4), 194-202.
- Smith, C.L. (2010). Multiple determinants of parenting: Predicting individual differences in maternal parenting behavior with toddlers. *Parenting: Science and Practice*, 10, 1-17. doi:10.1080/15295190903014588
- Steinberg, L. (1990). Autonomy, conflict, and harmony in the family relationship. In S. S. Feldman & G. R. Elliot (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp. 255-276). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19. doi:10.1111/1532-7795.00001

- Steinberg, L., Dornbusch, S., & Brown, B.B. (1992). Ethnic differences in adolescent achievement: An ecological perspective. *American Psychologist*, 47, 723–729.
- Stormshak, E. A., Bierman K. L., McMahon R. J., & Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 29, 17 – 29. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00273.x
- Sunar, D., & Fisek, G. (2005). Contemporary Turkish families. *Families in global perspective*, 169-183.
- Symonds, P. M. (1939). *The psychology of parent child relationships*. NY: Appleton Centruy-Crofts.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32, 31-48.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Takeda, E., Kobayashi, Y. (2013) The development of a maternal caregiving system: Based on changes in the attachment—caregiving balance scale up to 6-7 months postpartum. *J Jpn Acad Midwif*. 27(2), 237-246.
- Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması*. (2008). T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, UNICEF Türkiye <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>, Erişim Tarihi: 10.08.2017
- Thabet, A. A., Ibraheem, A. N., Shivram, R., Winter, E. A., & Vostanis, P. (2009). Parenting support and PTSD in children of a war zone. *International Journal of Social Psychiatry*, 55, 226–237. <http://dx.doi.org/10.1177/0020764008096100>

- Tudge, J., Hogan, D., Snezhkova, I., Kulakova, N., & Etz, K. (2000). Parent's child-rearing values and beliefs in the United States and Russia: The impact of culture and social class. *Infant and Child Development*, 9, 105-121.
- Tuğrul, Y. G. (2018). Dindar kadınların annelik algısı: Reçel Blog ve Müslüman Anneler Blogunun karşılaştırmalı analizi. *Fe Dergi*, 10(2), 70-84.
- Tuğrul, Y. G. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların annelik deneyimleri üzerine bir saha çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3), 71-90.
- Turan, N. (2012). Birey ve Aileler ile Sosyal Hizmet. (ed) Veli Duyan. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Yayın Merkezi: Ankara
- Tuncer, N. ve Avcı, N. (2018). Yetiştirme yurdundan anneliğe giden yolculuk; koruma altında büyüyen kadınların annelik deneyimlerinin incelenmesi üzerine nitel bir çalışma. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (15), 1060-1087. DOI: 10.33692/avrasyad.510063
- Üre,Ö., Hamarta, E., Baltacı, Ö. ve Demirtaş, E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi, *Aile ve Toplum*, 6 (21) 73-82.
- van Manen, M. (1990). *Researching lived experience*. New York: State University of New York Press.
- Vande Kemp, H. (1995). Diana Baumrind: Researcher and critical humanist. In D. Moss (Ed.), *Humanistic and transpersonal psychology: Historical and biographical sourcebook* (pp. 125–144). New York, NY: Greenwood Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A. ve Leyendecker, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 1-15.
- Yağmurlu, B. & Kodalak, A. C. (2010). Bağlanma, mizaç ve ebeveyn-çocuk ilişkileri. T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi içinde* (111-125). İstanbul: Sistem.
- Yavuzer, H. (1990). *Ana-baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 145-160.
- Yavuzer, H. (2009). *Çocuk ve Suç*. Remzi Yayınevi: İstanbul. 12. Basım
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık, *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131-150.
- Yılmaz, H. (2018). Türk, Kırgız ve Rus ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları: Kültürlerarası karşılaştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 613-635.
- Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160-172.
- Yolcu, S., Erdoğan, N., & Tetik, G. (2017). Ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 226-239.
- Yorgun, E. (2019). *Erken evlilikler ve çocuk yetiştirmede karşılaşılan problemler: Ardahan İli örneği* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).

- Yüksel, R. ve Demircioğlu, H. (2019). Annelerin farklı kültürde çocuk yetiştirmeye yönelik görüşlerine ilişkin nitel bir araştırma: Amsterdam örneği. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 171-187. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/odusobiad/issue/44137/489760>
- Wahn, E., Nissen, E. ve Ahlberg, B. (2005). Becoming and being a teenage mother: how teenage girls in South Western Sweden view their situation. *Health Care for Women Int.* 26(7): 591-603.
- Waller, N. G., & Meehl, P. E. (1998). Multivariate taxometric procedures: Distinguishing types from continua. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Wang, C.C., & Phinney, J.S. (1998). Differences in child rearing attitudes between immigrant Chinese mothers and Anglo-American mothers. *Early Development and Parenting*, 7, 181-189.
- Child Abuse And Neglect By Parents And Other Caregivers.* (2002). WHO, World Report on Violence and Health. www.who.int/entity/violence_injury_prevention/violence. Erişim Tarihi: 10.08.2017
- Wu, D.H. (1981). Child abuse in Taiwan. In J.E. Korbin (Ed.), *Child abuse and neglect: Cross-cultural perspectives.* Los Angeles, CA: University of California Press. (pp. 139–165).
- Zastrow, C. (2010). *Sosyal Hizmete Giriş.* (ed) Durdu Baran Çiftçi. (1. Baskı) Nika Yayınevi: Ankara.

EK-1: AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU/ GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

(Araştırmacının Açıklaması)

Araştırmamızın ismi ‘’ Ankara'da Yaşayan Suriyeli Annelerin Ebeveynlik Deneyimlerinin sosyokültürel Yönlerden İncelenmesi’’ dir. Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Tarık Tuncay’ ın danışmanlığında, yine Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi sosyal hizmet uzmanı Ümmühan Saliha Tosun tarafından gerçekleştirilecektir.

Bu araştırma ile Ankara’da yaşayan Suriyeli annelerin ebeveynlik deneyimlerini keşfetmeyi amaçlıyoruz. Suriyeli annelerin ebeveynliğe bakışlarını, ebeveynlik becerilerini ve çocuk yetiştirme süreçlerindeki deneyimlerini kendi anlatımlarından dinlemeye ve anlamaya çalışacağız. Annelerin kendi kültürel özellikleriyle ebeveynliği nasıl yaşadıklarını dinlemek, sosyokültürel yönden inceleme yapmak için çok önemli ve değerlidir. Suriyeli ebeveynlere verilen hizmetlerin gelişmesi için bu çalışmada elde edilecek bilgiler gereklidir. Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izin alınmıştır.

Araştırma uygulaması sonucunda sizden alınan bilgiler bilimsel araştırma amaçları dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Bize verdiğiniz bilgilerin gizliliği kesinlikle korunacaktır. Bu çalışmaya katılmayı reddedebilirsiniz. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Görüşme sırasında herhangi bir nedenle görüşmeye son vermek ve araştırmadan çekilmek isteyebilirsiniz. Bu durumda görüşme hemen son bulacaktır. Bu durum size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Eğer görüşmeye ara vermek isterseniz, dilediğiniz zaman ara verebiliriz. Görüşme ses kaydı olarak kaydedilecektir. Eğer online görüşme yapılıyorsa görüşme bilgisayarla kaydedilecektir. Katılmayı kabul ederseniz bu formu imzalayınız. Bu belgenin bir kopyasını da size vereceğiz.

Yaklaşık bir saat sürecek bir görüşme gerçekleştireceğiz. Araştırma başlamadan önce, görüşme sırasında ya da görüşmeden sonra sormak istediğiniz herhangi bir konu olursa, çekinmeden sorabilirsiniz. Araştırmanın sonucu hakkında da bilgi isteyebilirsiniz. Bu belgede telefon numaram ve e-posta adresim de yer alıyor.

(Katılımcının Beyanı)

Prof. Dr. Tarık Tuncay danışmanlığında sosyal hizmet uzmanı Ümmühan Saliha Tosun tarafından bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya “katılımcı” olarak davet edildim. Eğer bu araştırmaya katılırsam görüşmemiz ses kaydı alınacak ya da online görüşme yapılırsa görüşmemiz kaydedilecek ama araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılabileceğine inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Projenin yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. *(Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemin uygun olacağına bilincindeyim)* Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır. Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırma projesinde “katılımcı” olarak yer alma kararımı aldım. Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

İmzalı bu form kâğıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza

Uygulayıcı araştırmacı

Adı soyadı, unvanı:

Adres:

Tel:

İmza

Araştırmacı

Ümmühan Saliha Tosun

Cep Telefonu: [REDACTED]

e-posta adresi: [REDACTED]

Sorumlu Araştırmacı

Prof. Dr. Tarık TUNCA Y

Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

[REDACTED]

الملحق 1

استمارة اقرار القبول الواضحة / استمارة المشاركة الطوعية

(وصف الباحث)

اسم بحثنا هو ،، تحقيق حول تجارب الأمهات السوريات اللاتي يعشن في أنقرة عن حياتهم الامومية، من الجوانب

،،. الاجتماعية والثقافية

سيتم اعداد هذا البحث من قبل خبيرة الخدمة الاجتماعية الانسه / أم هاني صالحه طوسون التي الطالبه في الدراسات العليا في قسم الخدمة الاجتماعية في جامعة حاجة تبه

. سيتم البحث وذلك تحت إشراف / الاستاذ دكتور طارق تونجاي عضو هيئة التدريس بجامعة حاجة تبه

من خلال هذا البحث، نهدف إلى استكشاف تجارب الأمهات السوريات اللاتي يعشن في أنقرة. سنحاول

الاستماع

والفهم من رواياتهم الى نظرة الأمهات السوريات للامومة في مهارات الام وخبراتها في تربية الطفل. إنها مهمة

وقيمة للغاية لدراسة الاجتماعية والثقافية للاستماع إلى كيف تعيش الأمهات بخصائصهن الثقافية الخاصة

المعلومات التي يتم الحصول عليها في هذه الدراسة ضرورية لتطوير الخدمات المقدمة للآباء السوريين. تم

. الحصول على الإذن اللازم من لجنة الأخلاقيات جامعة حاجت تبه لهذا البحث

لن يتم استخدام المعلومات الواردة منك نتيجة لتطبيق البحث إلا لأغراض البحث العلمي. ستكون سرية

المعلومات

التي تقدمها لنا محمية بشكل صارم. يمكنك رفض المشاركة في هذه الدراسة. المشاركة في البحث طوعية.

أثناء

المقابلة، قد ترغب في إنهاء المقابلة لأي سبب والانسحاب من البحث. في هذه الحالة، سينتهي الاجتماع على

الفور.

هذا الوضع لن يحملك أي مسؤولية. إذا كنت ترغب في أخذ قسط من الراحة، فيمكننا أخذ قسط من الراحة

في أي

وقت. سيتم تسجيل المحادثة كتسجيل صوتي. إذا كانت هناك محادثة عبر الإنترنت، فسيتم تسجيل المقابلة

بواسطة

الكمبيوتر. إذا كنت توافق على المشاركة، قم بالتوقيع على هذا النموذج. سنزودك أيضًا بنسخة من هذا
المستند ..

سيكون لدينا اجتماع يستغرق حوالي ساعة. إذا كانت لديك أية أسئلة تريد طرحها قبل بدء البحث، أثناء
المقابلة أو
بعدها، يمكنك طرحها دون تردد. يمكنك أيضًا طلب معلومات حول نتيجة البحث. يتضمن هذا المستند أيضًا
رقم
هاتفى وعنوان بريدي الإلكتروني .
(بيان المشارك)

افيد بانه تم اعلامي عن معلومات الاشتراك في البحث عن طريق خبيرة الخدمة الاجتماعية الانسه/ أم هاني
صالحة
طوسون الطالبه في الدراسات العليا وذلك تحت اشراف الاستاذ/ طارق تونجاي. وتم نقل المعلومات أعلاه
حول هذا
البحث إلي. بعد هذه المعلومات، دعيت للبحث بصفتي "مشارك". إذا شاركت في هذا البحث ، فسيتم تسجيل
مقابلتنا
أو إذا أجريت مقابلة عبر الإنترنت ، فسيتم تسجيل مقابلتنا ، لكنني أعتقد أن سرية معلوماتي ، والتي يجب
أن تظل
مع الباحث ، سيتم التعامل معها بعناية واحترام كبيرين خلال هذا البحث. بذلك ليكون هذه الدراسة تقتصر
على
. تامين معلومات تربوية وعلمية فقط .
يمكنني الانسحاب من البحث دون ابداء أي سبب أثناء تنفيذ المشروع وقد لا اشارك .) ومع ذلك، أدرك أنه
سيكون
من المناسب لي أن أعلن أنني سأنسحب من البحث حتى لا أترك الباحثين في وضع صعب. (لن اتحمل أي
مسؤولية
مالية عن نفقات البحث. لن أتلقى دفعة. لم يجبروني للمشاركة في هذا البحث. درست كل التفسيرات التي
قدمت لي
بالتفصيل. وقررت المشاركة كمشارك في هذا المشروع البحثي بعد فترة قصيرة من التفكير بمفردى. قبلت
الدعوة
. بهذا الشأن بارتياح كبير وتطوع
. سيتم تسليم نسخة من هذه الورقة الموقعة
مشارك
الاسم :
عنوان :
هاتف :
التوقيع

الباحث الممارس

Ümmühan Saliha Tosun : اسم، اسم اللقب ، اللقب المهني

أم هاني صالحه طوسون. خبيرة الخدمة الاجتماعية

: عنوان

[Redacted]

[Redacted]

: التوقيع

الباحث

Ümmühan Saliha Tosun أم هاني صالحه طوسون

: الهاتف المحمول [Redacted]

: عنوان البريد الإلكتروني [Redacted]

الباحث المسؤول

أشرف / الاستاذ دكتور طارق تونجاي عضو هيئة التدريس بجامعة حاجه تبه Prof. Dr. Tarık Tuncay

كلية الاقتصاد والعلوم الإدارية جامعة حاجت تبه قسم الخدمة الاجتماعية

[Redacted]

EK-2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

- 1- Bize kendinizi tanıtabilir misiniz?
- 2- Ailenizden bahsedebilir misiz?
- 3- Sizin için annelik nedir? Nasıl anlatırsınız anneliği?
- 4- Sizce iyi bir anne nasıldır?
- 5- Çocuklarınızla aranızdaki ilişkiyi nasıl değerlendirirsiniz?
- 6- (Kardeşleri varsa) Çocuklarınızın birbirleriyle ilişkilerini nasıl değerlendirirsiniz?
- 7- Çocuklarınızı yetiştirirken zorlandığınız konular oluyor mu?
- 8- Oluyorsa bu konuları, zorlanma sebeplerinizi anlatabilir misiniz?
- 9- Göçmen olmanın anneliğe etkileri nelerdir sizce? Bu durum çocuklarınızla aranızdaki bağı nasıl etkiliyor? (Daha iyi bir hale mi geldi yoksa olumsuz mu etkilendi?)
- 10- Çocuklarınızı disipline etmek için neler yaparsınız?
- 11- Çocuklarınız yaramazlık yaptığında nasıl davranırsınız?
- 12- Bize çocuğunuzla (çocuklarınızla) ilgili bir(er) anınızı anlatabilir misiniz?
- 13- Sizin annenizle bir hatıranızı paylaşabilir misiniz?
- 14- Kendi anneliğinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 15- Gelecekte beklentileriniz nelerdir?

الملحق 2

استمارة مقابلة شبه منظمة

- 1- هل يمكنك تقديم نفسك لنا ؟
- 2- هل يمكننا التحدث عن عائلتك ؟
- 3- ما هي الأمومة بالنسبة لك؟ كيف تصف الأمومة ؟
- 4- كيف يكون الأم الجيدة؟ في رأيك ؟
- 5- كيف تقييم العلاقة بين أطفالك-؟
- 6- إذا كان لديهم أشقاء (كيف تقيمون علاقات أطفالك مع بعضهم البعض) ؟
- 7- هل هناك أي مشاكل تجد صعوبة في تربية أطفالك ؟
- 8- إذا كان الأمر كذلك ، هل يمكنك شرح هذه القضايا وأسباب الإجهاد ؟
- 9- ما هي برأيك آثار الهجرة إلى الأمومة؟ كيف يؤثر ذلك على العلاقة بينك وبين أطفالك؟ (هل تحسنت أم (تأثرت سلباً ؟)
- 10- ماذا تفعل لتأديب أطفالك ؟
- 11- كيف تتصرف عندما يكون أطفالك شقي ؟
- 12- هل يمكنك إخبارنا تذكر عن طفلك (أطفالك) ؟
- 13- هل يمكنك مشاركة ذكرى عندما مع والدتك ؟
- 14- ما هي توقعاتك من المستقبل -15؟ كيف تقيمون أمومتك ؟

EK-3: ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Ümmühan Saliha TOSUN Hk. (Etik Komisyon İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 12.10.2020 tarihli ve E-12908312-300-00001280336 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencilerinden **Ümmühan Saliha TOSUN**'un **Prof. Dr. Tarık TUNCAY** danışmanlığında hazırladığı "**Ankara'da Yaşayan Suriyeli Annelerin Ebeveynlik Deneyimlerinin Sosyo-Kültürel Yönlerden İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **27 Ekim 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

EK-4: ORJİNALLİK RAPORU

 <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; text-align: center;"> <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p> </div>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
<p>Tarih: <u>24/09/2021</u></p>
<p>Tez Başlığı : Ankara'da Yaşayan Suriyeli Annelerin Ebeveynlik Deneyimlerinin Sosyo-Kültürel Yönlerden İncelenmesi</p>
<p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam <u>147</u> sayfalık kısmına ilişkin, <u>13./09/2021</u> tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % <u>4</u> 'tür.</p>
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p>Adı Soyadı: Ümmühan Saliha TOSUN</p> <p>Öğrenci No: N18232957</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet</p>
<p>Tarih ve İmza <u>24.09.2021</u></p> <div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 40px; margin-left: auto;"></div>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <div style="text-align: center; margin-top: 20px;"> <div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 40px; display: inline-block;"></div> </div> <p style="text-align: center; margin-top: 10px;">Pof. Dr. Tank TUNCAY</p>

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT

Date: 24/9/2021

Thesis Title : Examining of Socio-Cultural Aspects of Parenting Experiences of Syrian Mothers Living in Ankara

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 13/09/2021 for the total of 147 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4%.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

24.09.2021

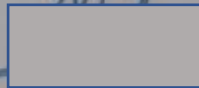
Name Surname: Ümmühan Saliha TOSUN

Student No: N18232957

Department: Social Work

Program: Social Work/Master of Science

ADVISOR APPROVAL

Prof. Dr. Tarik TUNCAY